

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**PŘEHLED OSVĚDČENÝCH POSTUPŮ
PŘI PREVENCI RŮZNÝCH TYPŮ NÁSILÍ
V EVROPSKÉ UNII**

Autoři: Alex Stevens, Isabel Kesslerová, Katrin Steinacková

Překlad: Daniel Soukup

Tento text nemá charakter oficiálního překladu, neprošel jazykovou korekturou
a je určen jen pro studijní účely

Neprodejné

Praha 2007

ISBN 978-80-7338-058-8

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007
www.kriminologie.cz

Přehled osvědčených postupů při prevenci různých typů násilí v Evropské unii

Tento výzkum byl proveden z iniciativy Evropské sítě prevence kriminality (European Crime Prevention Network).

Souhlas k překladu do češtiny a publikování dostal IKSP dopisem Evropské komise – Generální ředitelství pro oblast svobody, bezpečnosti a justice ze dne 13. 10. 2006 s č.j. JLS/D-SS/ssi-D(2006) 11286

Permission to translate into Czech and publish was granted to ICSP by European Commission – Directorate – General for Freedom, Security and Justice in a letter on October 13, 2006 under the ref. number JLS/D-SS/ssi-D(2006) 11286

Copyright © Evropská společenství 2006

Názory vyjádřené v této zprávě jsou názory autorů a nepředstavují oficiální stanovisko Evropské komise.

Je povoleno používat tento dokument, pokud

- (1) se na všech kopiích objeví copyright uvedený výše a toto povolení,**
- (2) takové dokumenty jsou užívány pro nekomerční informativní účely nebo ro osobní účely,**
- (3) žádné dokumenty neprojdou žádnými změnami.**

Užívání pro jakékoli jiné účely je výslovně zakázáno.

Adresa pro korespondenci a dotazy:
Alex Stevens
Senior Researcher
European Institute of Social Services
University of Kent
Keynes College
Canterbury
CT2 7NP
Velká Británie
a.w.stevens@kent.ac.uk

Za jejich podíl na zprávě bychom rádi poděkovali následujícím účastníkům setkání expertní skupiny v prosinci 2005 i těm, se kterými jsme hovořili při návštěvách jednotlivých zemí:

Účastníci setkání expertní skupiny

Charlotte Matthiesen Bech	Andreas Kohl	Henrik Santesson
Ana Cerezo	Alena Kopányiová	Heiner Schäfer
Andreas Fahlen	Andy McKay	Hannu Takala
Jim Hilborn	Michael McKenna	Jukka-Pekka Takala
Bernd Holthusen	Gorazd Mesko	Leontien van der Knaap
Marcus Kober	Laura Nijssen	Renata Wiak

Odborníci dotazovaní při návštěvách jednotlivých zemí

<i>Finsko</i>	Oliver Christ	<i>Francie</i>
Jukka Savolainen	Gunnar Lemmer	Freddy Ambroise
Janne Kivivouri	Wolfgang Kahl	Elizabeth Johnston
Päivi Honkatukia	Nobert Seitz	Laurent Mucchielli
Kauko Aromaa	Thomas Feltes	
Markku Heiskanen	Andreas Kohl	<i>Česká republika</i>
Minna Piispa	Marcus Kober	Jitka Gjuričová
Hannu Takala	Frank Neubacher	Radim Bureš
	Angelika Wolke	Ferdinand Raditsch
<i>Německo</i>	Henning van der Brink	Pavla Zetková
Helmut Kury		Miroslav Scheinost
Martin Brandenburg	<i>Nizozemí</i>	Policejní akademie České republiky
Heiner Schaefer	Ida Haisma	
Bernd Holthusen	Lodewijk Tonino	
Viola Laux	Leontien van der Knaap	<i>Skotsko</i>
Andreas Feß	Laura Nijssen	Andy McKay
Ulrich Wagner	Peter van der Laan	

Za všechny případné chyby zodpovídají autoři.

Názory obsažené v tomto dokumentu jsou názory autorů, nikoli Evropské komise. Komise nezodpovídá za obsah této zprávy.

Text originálu online:

<http://www.eucpn.org/pubdocs/Review%20of%20good%20practice%20in%20preventing%20violence1.pdf>

Obsah

Resumé	7
Úvod	11
1. Údaje o násilí: trendy, příčiny a reakce	13
1.1 Současné trendy v násilné trestné činnosti	13
1.2 Rizikové a protektivní faktory násilné trestné činnosti	17
Evropský průzkum příčin násilí	21
1.3 Přístup z hlediska veřejného zdraví	23
2. Současné evropské strategie v prevenci násilné trestné činnosti	26
2.1 Celková reakce na násilí	26
2.2 Příklady současných evropských programů v oblasti obecné prevence násilí	31
a. Kamerové systémy a elektronická ostraha	31
b. Elektronické monitorování	32
c. Multimediální prevence násilí	34
d. Prevence úpravou prostředí a designem (crime prevention by design)	35
e. Příklad mediace mezi oběťmi a pachateli	35
3. Specifické preventivní strategie pro různé typy násilí	39
3.1 Domácí a sexuální násilí	39
I. Domácí násilí	39
II. Sexuální násilí	41
3.2 Veřejné násilí	44
I. Násilí ve školách	44
II. Násilí spjaté s gangy v Evropě	47
III. Trestná činnost spjatá se střelnými zbraněmi (gun crime)	50
IV. Noční násilí	51
V. Trestné činy z nesnášenlivosti (hate crime)	52
VI. Fotbalové chuligánství	57
VII. Násilí na pracovišti	60
3.3 Násilí a senioři	63
4. Závěry	65
Trendy v oblasti násilí	65
Hledisko veřejného zdraví	65
Vývoj v Evropě	65
Právní rámce	66
Doporučení pro prevenci násilí	66
Doporučení pro celoevropskou úroveň	67
Bibliografie	69
PŘÍLOHA A: Soupis slibných a účinných postupů při prevenci násilí v Evropě	83
PŘÍLOHA B: Slovníček termínů z oblasti prevence kriminality v pěti evropských jazycích	137

Resumé

Úvod

Tato zpráva podává přehled osvědčených postupů při prevenci různých typů násilné trestné činnosti v Evropské unii. Opírá se o systematické posouzení literatury v mnoha jazycích, návštěvy zemí EU, konference a schůzku evropských odborníků. Tyto aktivity se odehrávaly mezi červencem 2005 a únorem 2006.

Přílohy obsahují soupis slibných a efektivních evropských projektů a slovníček užitečných termínů z oblasti prevence kriminality.

1. Údaje o násilné kriminalitě

Trendy

Dostupná data naznačují, že oficiálně zaznamenaná násilná trestná činnost, která se v 90. letech 20. století v celé EU spíše zvyšovala, nevykazuje od roku 2000 žádnou specifickou vývojovou tendenci, a to ani u jednotlivých zemí, ani u jednotlivých kategorií deliktů. Rozvoj poznatků o mírách násilné kriminality je brzděn nedostatkem údajů a především neexistencí výzkumů viktimizace ve většině členských států EU.

Příčiny

Různé studie z obou břehů Atlantiku konstatují, že riziko násilné kriminality zvyšují různé faktory, např.:

- Ekonomické. Nerovnoprávnost a prudké sociální změny, které narušují sociální soudržnost.
- Sociokulturní. Rozpad rodiny a růst počtu neúplných rodin, nepřítomnost dospělých mužských vzorů v životech mladých mužů, mobilita obyvatelstva, prostorová koncentrace chudoby, móda nosit nože a střelné zbraně, zvýšené užívání drog a alkoholu.
- Individuální. Rané známky impulzivnosti a agresivity, tvrdá a nevypočitatelná rodičovská výchova, špatné školní výsledky, slabé vazby na rodiče a jiné dospělé, styk s delikventními vrstevníky.

Studie prediktorů míry zaznamenané kriminality, financovaná Evropskou komisí (Entorf a Spengler, 2003), dospěla k závěru, že pro porozumění trestné činnosti v Evropě jsou důležité socioekonomické indikátory, například indikátory ekonomické nouze mladých lidí či rozpadu rodin.

Reakce

Jelikož násilná kriminalita může vznikat na různých úrovních, je vhodné k prevenci násilí přistupovat z hlediska veřejného zdraví. To znamená zabývat se touto problematikou souběžně na třech různých úrovních:

Primární prevence – univerzální přístupy, jejichž cílem je zamezit násilí, než k němu dojde.

Sekundární prevence – přístupy zaměřené na osoby vystavené nejvyššímu riziku viktimizace či páchaní trestné činnosti.

Terciární prevence – přístupy zaměřené na osoby, které se již staly obětí viktimizace anebo se dopustily násilí.

V oddíle 1.3 jsou prezentovány příklady úspěšných severoamerických opatření na každé ze tří úrovní. Některé evropské země, zejména skandinávské, mají dobré vyhlídky na rozvoj primární prevence díky svému silnému a všeobecnému sociálnímu zabezpečení.

2. Obecné strategie

V oddíle 2 představujeme příklady obecných přístupů k prevenci násilí v Evropě na každé ze tří úrovní modelu veřejného zdraví:

- Primární: rodičovské programy, školní programy, trénink sociálních dovedností a řešení konfliktů.
- Sekundární: Situační prevence kriminality (včetně videodohledu), hlídkování v rizikových lokalitách a zacílené pedagogické programy pro rizikové mladé muže.
- Terciární: „odklon“ (diversion) od uvěznění, kognitivně behaviorální trénink.

Rozebíráme i současné celoevropské trendy:

- kamerové systémy a elektronické monitorování,
- multimediální metody,
- prevence úpravou prostředí a designem (crime prevention by design),
- mediace mezi oběťmi a pachateli.

3. Specifické strategie

Ve třetím oddíle zprávy rozebíráme slibné a efektivní preventivní přístupy v těchto oblastech:

1. Domácí a sexuální násilí
2. Veřejné násilí
 - I Násilí ve školách
 - II. Násilí spjaté s gangy
 - III. Trestná činnost spjatá se střelnými zbraněmi (gun crime)
 - IV. Noční násilí
 - V. Trestné činy z nesnášenlivosti (hate crimes)
 - VI. Fotbalové chuligánství
 - VII. Násilí na pracovišti
3. Násilí a senioři

Doporučení pro jednotlivé země

Závěrem schvalujeme doporučení Rady Evropy o prevenci násilí (Rada Evropy, 2004). Konkrétně by dalšímu rozšíření osvědčených postupů v oblasti prevence násilí napomohly tyto kroky:

- a) Zpřesnit údaje o rozsahu a vývojových trendech násilí.
- b) Preventivní kroky opírat o důkladnou analýzu časových, místních a nahodilých faktorů cílového typu násilí.
- c) Úzká spolupráce mezi různými institucemi, které mají vliv na tyto typy násilí, jejich místní a nahodilé faktory.

- d) Věnovat značnou pozornost lokálním a kulturním rysům prostředí, kde mají programy probíhat.
- e) Citlivě přizpůsobovat programy charakteristikám cílové populace.
- f) Zaměřit se na vazbu mezi násilím a mužstvím.
- g) Opírat preventivní programy o solidní a ověřené teoretické předpoklady.
- h) Zapojení členů cílových skupin obětí a pachatelů do plánování a vyhodnocování programů.
- i) Permanentní proškolení pracovníků zapojených do preventivních programů.
- j) Přesunovat a přizpůsobovat slibné a efektivní postupy (jako jsou ty uvedené v závěrečném soupisu) mezi jednotlivými zeměmi, lokalitami a cílovými skupinami.
- k) Zajišťovat důkladné a nezávislé evaluace preventivních programů.

Doporučení pro Evropu

Kvůli všeobecnému nedostatku důkladných evaluací je velmi obtížné doložit, které z metod lze pokládat za osvědčené postupy. Z tohoto důvodu se nezbytnost rozsáhlejšího vyhodnocování objevuje na prvním místě našeho seznamu doporučení pro další postup v oblasti prevence násilí na celoevropské úrovni. Doporučujeme:

1. Vynakládat evropské zdroje (a podporovat vynakládání zdrojů ze státních rozpočtů) na důkladné vyhodnocování preventivních koncepcí, programů a projektů.
2. Vytvořit celoevropskou databázi slibných a efektivních metod prevence násilí, dostupnou na jednom místě na internetu v co nejvyšším počtu oficiálních jazyků EU.
3. Podporovat snahy posílit spolupráci mezi zeměmi u přeshraniční trestné činnosti.
4. Ke snížení rizikových faktorů a posílení faktorů protektivních by přispělo uskutečnění cílů Lisabonské agendy pro Evropskou unii, především „větší sociální soudržnosti“.

Úvod

Cílem této zprávy je shrnout poznatky použitelné pro vytváření účinnějších strategií prevence násilné trestné činnosti v Evropě (tímto výrazem zde označujeme 25 členských států Evropské unie). V rámci tohoto projektu bereme v potaz ty typy násilného chování, které jako trestné činy definuje trestní právo ve většině evropských zemí.¹

Při pohledu na násilí v Evropě shledáme několik společných rysů. Například největšího množství deliktů (včetně násilných) se v evropských zemích – stejně jako v severní Americe – dopouštějí osoby ve věku asi 14-19 let (Eisner, 2002). Násilné delikty představují pouze zlomek všech trestných činů, ačkoliv jim politici i veřejnost věnují značnou pozornost. Naprosté většiny násilných deliktů se dopouštějí muži, byť v některých zemích (např. ve Finsku či v Anglii a Walesu) se rozmáhá kriminalita a násilí i mezi mladými ženami. Rizikovými faktory násilného chování jsou psychické problémy, poruchy chování, nízký socioekonomický status, nedocházení do školy nebo špatné školní výsledky, odkázanost na sociální služby (namísto rodiny), příslušnost ke znevýhodněné komunitě, brzké užívání drog a alkoholu a to, že se daná osoba stala v rodině obětí násilí, zneužívání či zanedbávání (Harrison, Erickson, Adlaf a Freeman, 2001; Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi a Lozano, 2002). Protektivní faktory takto důkladně prozkoumány nejsou, nicméně hovoří se o řadě faktorů na úrovni celospolečenské, rodinné i individuální a v rámci školy či kolektivu (peer group) (Elliott, Hatot a Sirovatka, 2001; Fitzgerald, Stevens a Hale, 2004).

Při shromažďování a rozboru dostupných informací o prevenci násilí jsme užívali tři metod:

1. Systematické posouzení literatury.
2. Návštěvy daných zemí s cílem získat další informace o osvědčených postupech (good practice).
3. Svolání expertní skupiny, jejímž úkolem bylo identifikovat, prodiskutovat a popsat osvědčené postupy.

Pro potřeby systematického přehledu jsme sestavili seznam relevantních termínů a ty jsme poté vyhledali v bibliografických databázích a v Googlu. Tak jsme získali seznam více než 400 odkazů, ze kterého jsme vybrali dokumenty související s prevencí násilí v Evropě. Tyto dokumenty byly pročteny a anotovány; tvoří základ poznatků uvedených dále. Uvědomovali jsme si, že mnoho užitečných informací nebude prostřednictvím bibliografických databází či internetového vyhledávání dostupných. Proto jsme navštívili odborníky v šesti zemích: České republice, Německu, Francii, Nizozemí, Finsku a Velké Británii (konkrétně v Anglii a Skotsku). Tyto návštěvy nám velmi pomohly při shromažďování nepublikovaných informací. Kromě toho jsme na prosinec 2005 svolali setkání expertní skupiny. Zúčastnilo se jej 18 odborníků z 11 zemí: Dánska, Španělska, Švédska, Estonska, Německa, Slovinska, Slovenska, Nizozemí, Finska, Polska a Velké Británie (konkrétně ze Skotska a Severního Irsku). Debatovali o průběžných informačních výstupech z našeho výzkumu a přidali doplňující informace. S cílem shromáždit další informace jsme se také zúčastnili pěti konferencí:

- konference Britské kriminologické společnosti, Leeds, červenec 2005,
- konference Evropské kriminologické společnosti, Krakov, srpen 2005,

¹ Nezahrnujeme násilí mezi státy nebo vůči státům (válka, terorismus), trestné činy spadající do oblasti mezinárodního práva (genocida, mučení), politické násilí (ať už se ho dopouštějí policisté, nebo demonstranti či výtržníci) a strukturální či „symbolické“ násilí (upírání životních příležitostí, nerovný přístup ke zdravotní péči).

- Evropské fórum pro mediaci a restorativní justici, závěrečný seminář programu AGIS, Sofie, září/říjen 2005,
- (Kvazi)experimentální evaluace a nizozemská společnost: Trendy a posuny v trestních a preventivních postupech, sociální integraci a vzdělávání. Konference pořádaná nizozemským Ministerstvem spravedlnosti, WODC (Výzkumné a dokumentační centrum nizozemského Ministerstva spravedlnosti), Haag, listopad 2005,
- konference Evropské sítě prevence kriminality (EUCPN) o osvědčených postupech, Londýn, prosinec 2005.

Za použití těchto metod jsme zjistili, že poznatky o prevenci násilí se prohlubují, ovšem nejrozsáhlejší výzkumy v současnosti probíhají v USA. V první kapitole této zprávy prezentujeme údaje týkající se vývojových trendů násilí v Evropě, celosvětová data o rizikových a protektivních faktorech násilné trestné činnosti, přístup k prevenci násilí z hlediska veřejného zdraví (public health approach) ² a přehled amerických výzkumů prevence.

Všeobecnou nevýhodou evropských údajů je, že programy prevence násilí nejsou precizně vyhodnocovány. Jelikož se evropské vzorce kriminality, udržování pořádku a sociální podpory od amerických značně liší, popisuje nejrozsáhlejší část této zprávy zkušenosti evropských zemí s prevencí násilí. Tomu je věnována druhá a třetí kapitola zprávy. Obsahem druhé kapitoly jsou nejnovější obecné trendy evropského boje proti násilí. Jsou jimi:

- kamerové systémy a elektronická ostražka,
- elektronické monitorování
- multimediální prevence násilí,
- prevence úpravou prostředí a designem,
- mediace mezi oběťmi a pachateli.

Obsahem třetí kapitoly jsou strategie zákroků u jednotlivých typů násilí:

- Domácí a sexuální násilí
- Veřejné násilí
 - Násilí ve školách
 - Násilí spojené s gangy v Evropě
 - Trestná činnost spjatá se střelnými zbraněmi (gun crime)
 - Noční násilí
 - Trestné činy z nesnášenlivosti (hate crime)
 - Fotbalové chuligánství
 - Násilí na pracovišti
- Násilí a senioři

Závěrem shrneme poučení o prevenci násilí v Evropě, které z našeho výzkumu vyplývá, a poukážeme na důsledky pro praxi.

V přílohách pak přinášíme soupis 45 současných evropských programů a metod prevence násilí a slovníček relevantních termínů v češtině, angličtině, němčině, francouzštině a španělštině.

² Užití výrazu „zdraví“ je zde metaforické, nejedná se tedy o zdravotnický přístup ve vlastním slova smyslu – viz kapitola 1.3 (pozn. překl.).

1. Údaje o násilí: trendy, příčiny a reakce

1.1 Současné trendy v násilné trestné činnosti

Hlavními údaji o násilí jsou policejní záznamy, soudní statistiky a dotazníky vyplňované oběťmi v rámci studií viktimizace. Tyto prameny jsou v Evropě dostupné nerovnoměrně. Ve většině evropských zemí chybějí především výzkumy viktimizace. V dřívější zprávě (Fitzgerald, Stevens a Hale, 2004) jsme analyzovali statistiky zveřejněné ve *Sborníku statistik o kriminalitě a trestním soudnictví v Evropě* (European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics, Rada Evropy 2003; dále ESC), který obsahuje zprávy o usvědčujících rozsudcích a oficiálně zaznamenaných trestných činech, a v *Mezinárodním výzkumu trestní viktimizace* (International Criminal Victimization Survey, Bouten, Goudriaan a Nieuwebeerta, 2002; dále ICVS). Tyto práce poskytují údaje do roku 2000. Zjistili jsme, že lze doložit vzestup násilné trestné činnosti v 90. letech 20. století, že však tento vzestup byl pomalejší, než by mohlo vyplývat z mediálních ohlasů a politických debat. Z jednotlivých typů trestné činnosti došlo v 90. letech v zemích EU25 k nejrychlejšímu nárůstu u loupeží a napadení. Zaznamenaných vražd bylo v roce 2000 méně než v roce 1990. Obdobné výsledky byly publikovány i jinde (Aebi, 2004).

Srovnali jsme trendy zachycené v ESC s údaji pro země zahrnuté do ICVS – viz tabulka níže. Je zde zaznamenáno, zda podle daného zdroje došlo ke zvýšení (+), nebo snížení (-) počtu nahlášených násilných trestných činů (symbol = znamená, že se trestná činnost od začátku do konce 90. let nezměnila nebo se změnila o méně než 5 %). Tabulka ukazuje, že mezi údaji z oficiálních záznamů a z průzkumu ICVS existují jisté odchylky. Zvýšení násilné trestné činnosti vykazují spíše oficiální záznamy než odpovědi respondentů průzkumu ICVS. Příčinou může být tendence oficiálních záznamů nadsazovat každý nárůst násilné kriminality, což může být odrazem toho, že politici a policisté věnují násilné trestné činnosti zvýšenou pozornost; anebo jde o odraz rostoucí ochoty obětí nahlášovat takové delikty na policii. Tuto tendenci je třeba brát v potaz při pohledu na oficiální statistiky násilné trestné činnosti po roce 2000.

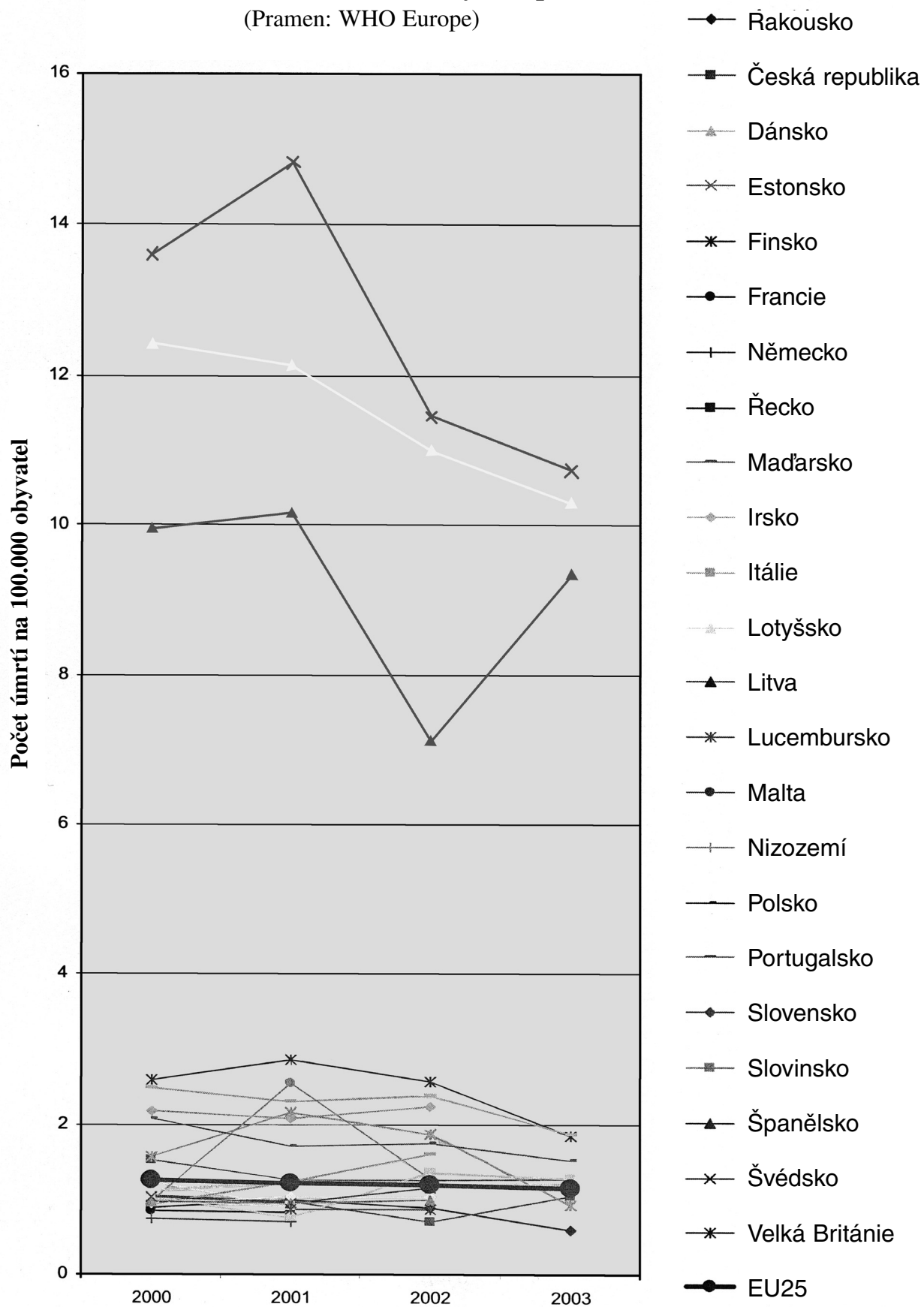
Srovnání vývojových trendů dle údajů ICVS a ESC v průběhu 90. let

	Loupež (ICVS)	Loupež (ESC)	Napadení a výhrůžky (ICVS)	Napadení (ESC)	Sexuální delikty (ICVS)	Znásilnění (ESC)
Belgie	+	+	+	+	-	+
Finsko	=	-*	+	+	+	+
Francie	+	+	+	+	-	+
Nizozemí	+	+	-	+	+	+
Polsko	=	+	=	+	-	+
Švédsko	+	+	+	+	+	+
Anglie a Wales	+	+	+	+	+	+
Severní Irsko	-	-	+	+	-	+
Skotsko	+	-	+	+	-	+

*snížení jen o 5,09 %

Počet úmrtí v důsledku vraždy a napadení

(Pramen: WHO Europe)

Násilná úmrtí

Nejzávažnějším následkem násilí je samozřejmě smrt. V grafu uvádíme počty úmrtí v důsledku vražd a napadení od roku 2000 do roku 2003³. Vyplývá z něj, že ve třech zemích, v Estonsku, Litvě a Lotyšsku, dochází k takovým úmrtím v nebyvale vysoké míře. Dle jedné teorie mohou vysoké počty vražd v baltských zemích být zapříčiněny kombinací vysoké spotřeby alkoholu (zahrnující i užívání nelegálně vyprodukovaných lihovin a intenzivní pitky), rozšířenosti domácího násilí a změnami a tlaky spjatými s přechodem od komunismu (Hilborn, 2006).

Finsko, Maďarsko, Lucembursko, Polsko, Portugalsko a Malta měly v tomto období vyšší počet násilných úmrtí, než byl průměrný počet pro EU25. K nejnižšímu počtu násilných úmrtí došlo v roce 2001 (posledním roce, pro který byla k dispozici data pro všechny země uvedené v grafu) v Německu. Většina zemí EU se zařadila těsně pod průměr pro EU25. Celková tendence za poslední čtyři roky, pro které jsou údaje k dispozici, vykazuje mírný pokles. Ke snížení došlo i ve 13 z 23 zemí zahrnutých do grafu. Vražda je nejpřesněji zaznamenávaným násilným deliktem; obvykle koreluje s mírou ostatních typů násilné trestné činnosti (Eisner, 2002).

Jiné násilné delikty

Jak bylo uvedeno výše, výzkumů o viktimizaci v Evropě existuje jen nedostatečné množství. Údaje z Mezinárodního výzkumu trestní viktimizace (ICVS) z roku 2004 dosud nejsou k dispozici. Než budou zveřejněny, lze používat oficiální záznamy o trestné činnosti. Tabulka níže uvádí proměny, ke kterým od roku 2000 došlo u tří důležitých násilných deliktů (napadení, loupež a znásilnění, dle dostupných údajů). Je ovšem nutno vzít v úvahu, že tyto typy trestných činů nelze kvůli odlišnostem v kategorizaci a sběru materiálu mezi jednotlivými zeměmi přímo srovnávat. Je možné, že odrážejí spíše posuny v nahlašování a zaznamenávání trestných činů než ve skutečné míře kriminality. V 16 ze 43 buněk této tabulky se kriminalita v dané dekádě snížila. V 24 buňkách došlo ke zvýšení. Ve 3 buňkách došlo k posunu maximálně o 1 % jedním nebo druhým směrem. Nezdá se, že by u násilných trestných činů v EU docházelo k výraznějšímu celkovému zvýšení nebo snížení, ať už u jednotlivých zemí, nebo u jednotlivých kategorií násilné trestné činnosti.

Bylo by možné vyvozovat, že pozorované vzestupy jsou spíše vyšší než pozorované poklesy. Je však třeba mít na paměti zmiňované varování týkající se nahlašování a zaznamenávání. Například pro Anglii a Wales, kde policie mezi lety 2000 a 2004 zaznamenala vzestup násilí na osobách o 61 %, z Britského výzkumu kriminality (British Crime Survey)⁴ vyplývá, že míra násilné kriminality se v tomto období ve skutečnosti nezměnila.

³ Statistika příčin smrti sestavená Světovou zdravotnickou organizací neobsahovala údaje z Belgie a Kypru, proto tyto země nebyly do grafu zahrnuty.

⁴ Standardní výzkum viktimizace provedený na vzorku více než 25 000 respondentů.

Posuny u zaznamenaných násilných deliktů od roku 2000

V tabulce jsou uvedeny posuny u trestných činů zaznamenaných policií mezi lety 2000 a 2004, popř. jen za část tohoto období (dle dostupných údajů). Závorky označují pokles.

Rakousko (www.statistik.au)	Násilné delikty na osobách	(6,9 %)	Irsko (www.garda.ie)	Napadení způsobivší zranění	127,1 %
				Loupeže	(0,2 %)
				Znásilnění	53,8 %
Belgie (http://just.fgov.be)	Úmyslná zranění	(2,8 %)	Lotyšsko (www.csb.lv/avidus.cfm)	Nebezpečná napadení	(10,1 %)
	Loupeže	3,3 %		Loupeže	(21,9 %)
	Znásilnění	2,2 %		Znásilnění	(8,2 %)
Dánsko (www.dkr.dk)	Násilné delikty	19,1 %	Nizozemí (www.cbs.nl)	Veškeré násilné delikty	7,6 %
	Znásilnění	13,1 %			
Estonsko (www.stat.ee)	Násilné delikty na osobách	122,7 %	Severní Irsko (www.psn.police.uk)	Napadení	(54 %)
	Znásilnění	44 %		Loupeže	(31,7 %)
Anglie a Wales (http://homeoffice.gov.uk/rds)	Násilné delikty na osobách	60,6 %		Polsko (www.stat.gov.pl)	Znásilnění a pokusy o znásilnění
	Loupeže	4,3 %	Napadení		(2,8 %)
	Znásilnění	16,9 %	Loupeže		(3,4 %)
Finsko (www.om.fi/optula/26273.htm)	Napadení	3 %	Skotsko (www.scotland.gov.uk)	Znásilnění	(4,2 %)
		21,3 %		Závažná napadení	8,4 %
	Znásilnění	0 %		Loupeže	(5,9 %)
Francie (www.justice.gouv.fr)	Napadení	(17,6 %)	Slovensko (SLOVSTAT Online)	Znásilnění a pokusy o znásilnění	40,1 %
	Znásilnění	(14,3 %)		Násilná trestná činnost	2,2 %
Německo (www.bka.de)	Nebezpečná napadení	19,5 %	Slovinsko (www.stat.si)	Násilné delikty na osobách	19 %
	Loupeže	0,5 %			
	Znásilnění a sexuální napadení	17,8 %			
Řecko (www.ydt.gr)	Násilné delikty na osobách ⁵	(2,9 %)	Švédsko (www.bra.se)	Napadení	14 %
	Loupeže	47,9 %		Znásilnění	30 %
	Znásilnění	13,7 %			
Maďarsko (http://portal.ksh.hu)	Násilné delikty na osobách	(9,8 %)	Klíč	zvýšení kriminality od roku 2000	
				snížení kriminality od roku 2000	

Násilí mladistvých

Celoevropským problémem jsou obavy z nárůstu trestné činnosti mladistvých. Například ve Francii (stejně jako v mnoha jiných západoevropských zemích) se mladiství údajně dopouštějí násilí stále častěji. Avšak při pohledu na usvědčující rozsudky, zaznamenané trestné činy a delikty oznámené v rámci výzkumů viktimizace si uděláme komplexnější obrázek (Fitzgerald, Stevens a Hale, 2004). Vypadá to, že v 90. letech v Evropě k nárůstu kriminality mladistvých skutečně došlo, že však nebyl tak dramatický, jak by mohlo vyplývat z politické rétoriky a ze zpráv v médiích.

⁵ www.statistics.gr

Jak Mucchielli (2004) ukazuje v případě Francie, nejzávažnějších násilných deliktů, například loupežných přepadení, se obvykle dopouštějí osoby starší 20 let, zatímco počet ozbrojených loupeží vykonaných osobami ve věku 13-17 let mezi lety 1984 a 2000 klesl. Ve Francii zjevně existují obavy z „městského násilí“ a bylo tomu tak i před událostmi na podzim roku 2005. Někteří autoři pokládají tento jev za následek sociálního vyloučení a soudí, že pramení ze sociální stigmatizace „městských mladíků“, kteří často utvářejí „menšinovou skupinu mladistvých muslimského a postkoloniálního původu, [kteří] nemají volební právo a nedovedou se emancipovat z marginalizovaného prostředí a zařadit se do hlavního proudu, a to zčásti kvůli specifickým rysům modelu sociální integrace uplatňovaného ve Francouzské republice.“ (Body-Gendrot, 2004: 5)

Trestné činnosti mladistvých věnují sdělovací prostředky značnou pozornost i v Německu, kde k údajnému nárůstu násilí na školách přitáhly pozornost vysoce medializované případy, například střelba ve škole v Erfurtu. Ovšem statistiky, kupříkladu každoroční zpráva Spolkového svazu pojišťoven, ukazují, že počet žádostí o odškodnění za školní násilí poklesl z 15,5 na 1000 pojištěných žáků v roce 2000 na 11,3 v roce 2003 (Bundesverband der Unfallkassen, 2005).

Nicméně k trestné činnosti mladistvých, zaměřené většinou na jiné mladé lidi, skutečně dochází nejen na školách, ale i při nočních a dalších volnočasových aktivitách. V tomto případě je nadmíru důležité brát v potaz vztah mezi pachatelem a obětí. Role pachatelů a obětí se často vyměňují a některé formy šikanování mohou mít na oběť obzvláště závažný dopad. Proto je nutné poskytovat mladistvým obětem podporu ze strany speciálně školených psychologů a učitelů, jak se to na zkoušku děje ve Skotsku (Skotská vláda, 2001) či v Německu (Spolkové ministerstvo spravedlnosti, 2005⁶).

1.2 Rizikové a protektivní faktory násilné trestné činnosti

V poslední době bylo na obou stranách Atlantiku provedeno mnoho užitečných výzkumů základních příčin kriminality. Jejich výsledky byly shrnuty v loňské zprávě o trestné činnosti mladistvých (Fitzgerald, Stevens a Hale, 2004). Zde přinášíme výtah z tohoto souhrnu:

Ekonomické

Vysoká míra násilné trestné činnosti v dané zemi bývá spojována s výraznější nerovnoprávností (Eisner, 2002; Wilkinson, 1996). Existuje pro to několik možných zdůvodnění, jež jsou všeobecně známa:

- „Tlak“ (Cloward a Ohlin, 1960; Meron, 1938). V mnoha evropských zemích jsou ekonomické možnosti omezené, avšak spotřeba vzrůstá. Tak se zvyšuje napětí mezi aspiracemi mladých lidí a jejich skutečnou situací a může docházet k násilí způsobenému frustrací a vnímanou potřebou ukořistit žádoucí předměty a postavení.
- Zvýšení ekonomické polarizace a škrty ve veřejných výdajích, což mívá neúměrný dopad na služby, které v minulosti vázaly energii mladých lidí, kteří nemají dostatek prostředků na komerčně poskytované volnočasové aktivity.

⁶ <http://www.bmj.bund.de/media/archive/814.pdf>

V poslední době rovněž došlo ke značným a trvalým nárůstům počtu legálních i nelegálních přistěhovalců, kteří hledají lepší ekonomické podmínky pro sebe a pro své rodiny. Míra kriminality je mezi přistěhovalci (nebo cizími státními příslušníky) podle všeho neúměrně vysoká. To má přinejmenším tři vzájemně provázané důvody.

- Přistěhovalci jsou neúměrně mladí a chudí, a proto je demograficky vyšší pravděpodobnost, že se dopustí násilí.
- Děti imigrantů mohou být vystaveny obzvláštnímu riziku zapojení do trestné činnosti, pokud nemají vzdělání, dovednosti a/nebo příležitosti potřebné pro rovnoprávné zapojení do soutěže na legálním trhu práce.
- Bývají viditelnější pro policii, a proto u nich může docházet k neúměrně vysokému počtu zatčení.

Politické

Mezinárodní politický vývoj má na vzestup násilné kriminality značný vliv, přímý i nepřímý. Politický vývoj zapříčiňuje nárůst migrace zmíněný výše. Kromě toho je podle některých komentátorů jednou z příčin toho, že politici dnes kladou větší důraz na problematiku „veřejného pořádku“, i pocit nejistoty způsobený vzrůstající hrozbou terorismu.

Zvýšené zaměření na mladistvé v důsledku politických debat o kriminalitě a antisociálním chování může do jisté míry fungovat jako sebenaplňující předpověď, tj. může samo o sobě zvyšovat míru zaznamenané kriminality a násilí.

Novým politickým jevem je i to, že některé skupiny zjevně ztrácejí důvěru v legitimitu demokratického uspořádání. Pokud (především) mladí lidé nevědí, jak by svou frustraci a rozhořčení mohli vyjádřit legitimním způsobem, zvyšuje se pravděpodobnost, že jejich rozhořčení vyústí v násilí.

Sociální/kulturní

Jako spolupříčiny násilí bývají uváděny nejrůznější sociální faktory. Konkrétně:

- rozpad rodiny a rostoucí počet neúplných rodin,
- nedostatek dospělých mužských vzorů pro mladé muže,
- mobilita obyvatelstva,
- rozpad sociální soudržnosti v jednotlivých komunitách,
- prostorová koncentrace chudoby, což zvyšuje pravděpodobnost toho, že se ohrožení mladí muži budou stýkat se stejně starými delikventy,
- móda nosit nože a střelné zbraně,
- nárůst užívání drog a alkoholu.

Žádný z těchto faktorů nelze pokládat za jednoznačnou příčinu násilí. O tom, nakolik se každý z nich podílí na vzniku násilného chování, se vedou spory. O všech se ale má za to, že jsou v evropských zemích na vzestupu.

Vliv prostředí

Lidé mohou být vystaveni mnohem většímu riziku zapojení do trestné činnosti na místech, kde se četné faktory zmíněné v předchozích oddílech sdružují ve specifických, intenzivních konfiguracích.

Charakteristickým rysem takových lokalit bývá i faktická absence policejní činnosti kromě té, jejímž cílem je vyhledat obyvatele hledané kvůli trestné činnosti, které se dopouštějí jinde.

Poskytované vzdělání bývá v takových oblastech nedostatečné a/nebo nevyhovuje potřebám tamějších mladých lidí. Slabý vliv tam mívají i politické instituce. To znamená, že při srovnatelné úrovni deprivace bývá míra kriminality vyšší ve správních oblastech s výraznějším deficitem demokracie (je ovšem třeba poznamenat, že ten může zase korelovat s vyšší proměnlivostí obyvatelstva).

Individuální

O tom, které faktory u jednotlivých mladých lidí zvyšují riziko trestné činnosti (včetně násilné kriminality), nyní panuje shoda, v neposlední řadě díky výzkumům skupin mladistvých provedeným v různých zemích; některé z nich započaly již před několika desetiletími.

Stále více je přijímán názor, že je třeba rozčlenit pachatele do dvou základních skupin podle věku a podle toho, zda se opakovaně dopouštějí závažné trestní činnosti (Moffitt, 1993).

- „Celoživotní delikventi“ (lifecourse persistent offenders). Členové této skupiny jsou rizikovým faktorům obvykle vystaveni velmi brzy a začnou se trestné činnosti dopouštět dříve. Jejich vzorce chování bývají neovladatelné; a častěji u nich dochází ke zvýšené míře násilí⁷.
- „Výlučně mladiství pachatelé“ (adolescent-limited offenders). Mnohem větší skupina mladých lidí, kteří se trestné činnosti začnou dopouštět v dospívání a často ve skupinách. Převážná většina z nich z trestné činnosti jednoduše „vyroste“.

Mnohé z faktorů zvyšujících pravděpodobnost trestné činnosti mají obě skupiny společné; a některé z nich jsou obzvláště úzce spjaty s násilnou kriminalitou.

Lipsey a Derzon (2001) vytvořili seznam faktorů nejpevněji spjatých se závažnou a násilnou trestnou činností mladistvých na základě metaanalýzy 66 zpráv o 34 nezávislých výzkumech (většinou amerických). V tabulce níže se rizikové faktory uvádějí ve dvou sloupcích, aby byly zřejmé rozdíly ve vlivu těchto faktorů na „celoživotní delikventy“ a „výlučně mladistvé pachatele“.

⁷ Je nutno poznamenat, že nedávný nizozemský výzkum trestné činnosti v průběhu života ukázal, že skutečných delikventů je jen zlomek. Dle tohoto výzkumu většina pachatelů s trestnou činností ve středním věku ustala; malá skupinka (1,4 % ze vzorku čítajícího 4036 osob) se jí dopouštěla i nadále, přičemž v středním věku jejich trestná činnost vrcholila. Oproti Moffittovým předpokladům se však členové této skupiny dopouštěli násilí s nižší pravděpodobností (Blokland, 2005).

Prediktory závažné a násilné trestné činnosti pro věkovou skupinu 15-25 let

Klasifikace faktorů (dle důležitosti)	„Celoživotní delikventi“ (od věku 6-11 let)	„Výlučně mladiství pachatelé“ (od věku 12-14 let)
1	běžné delikty zneužívání drog	sociální vazby asociální přátelé
2	pohlaví (mužské) socioekonomický status rodiny antisociální rodiče	běžné delikty
3	agresivita etnický původ	agresivita postoj ke škole/školní výsledky psychický stav vztahy mezi rodiči a dětmi fyzické násilí
4	psychický stav vztahy mezi rodiči a dětmi sociální vazby problémové chování postoj ke škole/školní výsledky zdravotní/fyzický stav IQ jiné rodinné charakteristiky	antisociální rodiče trestné činy proti osobám problémové chování IQ
5	rozpadlá rodina zneužívání ze strany rodičů antisociální přátelé	rozpadlá rodina socioekonomický status rodiny zneužívání ze strany rodičů jiné rodinné charakteristiky zneužívání drog etnický původ

dle Lipsey a Derzon (1998)

Jiné studie zase konkrétně poukázaly na to, že zkušenosti s fyzickou i psychickou viktimizací mohou vést k tomu, že se oběti dopouštějí násilí, a to nejen v případě zneužívání ze strany rodičů (Blumstein, 2003; Chinn, 1996; Embry a Flannery, 1999; Howell a Hawkins, 1998; Loeber a Farrington, 1998; Pfeiffer, 2005; Satcher, 2001; Smith, 2004⁸).

Takové studie se obvykle zaměřovaly na trestnou činnost mladistvých. V poslední době se pozornost soustředila spíše na rizikové faktory u domácích a sexuálních deliktů. Michalski (2004) kritizuje hledání individuálních rizikových faktorů a při rozboru domácího násilí poukazuje spíše na faktory sociální, jako jsou míra sociální izolace, provázanost podpůrných sítí, nerovnoprávnost, relační distance, soustředování moci a ohroženost násilnickými sítěmi. U domácího násilí se zkoumala i role alkoholu (Graham, Plant a Plant, 2004), přičemž se má za to, že užívání alkoholu zesiluje agresivitu mezi partnery, zejména ze strany mužů vůči ženám. Dnes již někteří zastávají názor, že poznávání rizikových faktorů násilí pokročilo natolik, že se o validní hodnocení lze opřít i při zacházení s jednotlivými pachateli násilí (Hanson, 2005).

⁸ Blumstein et al. dokonce ve své studii poznamenávají, že „viktimizace byla faktorem, u kterého byla zjištěna nejúžší vazba s trestnou činností mladistvých, a to u obou pohlaví.“

Ovšem někteří komentátoři vyjadřují znepokojení nad tím, že tyto faktory lze deterministicky používat pro „předvídání“ trestné činnosti, a upozorňují na nebezpečí nálepkování (labelling) (Lemert, 1951) spjaté s rizikem sebenaplňujících předpovědí. To je vyváženo dvěma jinými významnými proudy současného bádání, které se v určitém ohledu překrývají. Jeden z nich zdůrazňuje fakt, že jedinci, kteří jsou z těchto důvodů hypoteticky vystaveni vyššímu riziku, mohou být obzvláště náchylní podléhat ostatním, obecnějším faktorům zmiňovaných výše, například dopadu násilí v médiích či vlivům kriminogenního prostředí. Druhý proud vychází z poznatku, že ani mladí lidé, kteří se na škále rizikových faktorů řadí vysoko, se nezačnou nutně dopouštět trestné činnosti, pokud jsou tyto faktory v jejich životech vyváženy jinými, pozitivnějšími vlivy, kupříkladu jsou-li v rodině dobře vedeni či mají-li dobré vztahy se školou (Herrenkohl et al., 2003).

Evropský průzkum příčin násilí

V roce 2001 financovala Evropská komise studii o příčinách a dopadech kriminality v Evropě provedenou Horstem Entorfem a Hannesem Spenglerem (Entorf a Spengler, 2002). Multivariátní analýzou oficiálně zaznamenaných měř kriminality se v ní zkoumal prediktivní dopad různých socioekonomických indikátorů. Nebezpečím tohoto přístupu je, že může dojít ke směšování zaznamenaných a skutečných měř kriminality a že se z korelací může vyvozovat neodůvodněné zdání kauzality. Naopak výhodou v případě dané studie je, že v ní při zkoumání dopadu různých faktorů, které bývají pokládány za příčiny kriminality, byly využity údaje na úrovni států i regionů. Novým přínosem navíc je, že se zde zkoumá dopad kriminality na ekonomický výkon.

Potenciální vlivy na kriminalitu, které byly do analýzy zahrnuty, jsou:

- národní bohatství na hlavu,
- chudoba včetně nezaměstnanosti, nezaměstnanosti mladistvých a dlouhodobé nezaměstnanosti,
- nerovnoprávnost vypočtená jako poměr vysoce kvalifikovaných pracovníků vůči nekvalifikovaným,
- poměr dávek sociálního pojištění vůči hrubému domácímu produktu,
- míra ekonomické aktivity,
- kvalita pracovních úvazků včetně podílu smluv na částečný úvazek a na dobu určitou,
- stupeň vzdělanosti pracovníků,
- podíl cizinců na obyvatelstvu,
- rozpad rodiny a sociální kontrola, tj. indikátory rozvodovosti, mimomanželských porodů, míry reprodukce, věku prvorodiček a podílu žen na celkovém počtu pracovníků,
- podíl mladých mužů na obyvatelstvu,
- počet drogových deliktů na 100 000 obyvatel.

Statistiky kriminality poskytla Rada Evropy a vlády jednotlivých států, zdrojem socioekonomických indikátorů byl Eurostat. Údaje pro jednotlivé státy pokrývaly období 1990-1996.

Tabulka níže ukazuje, u kterých proměnných se zjistilo, že fungují jako významné prediktory oficiálně zaznamenané trestné činnosti na celostátní úrovni (v zemích zahrnutých do *Sborníku statistik* Rady Evropy).

Významné prediktory zaznamenaných měr násilné trestné činnosti v Evropě

	Vražda	Napadení	Loupež
Reálný HDP na hlavu	-	n/v	n/v
Míra nezaměstnanosti mladistvých	n/v	+	+
Podíl pracujících mužů se smlouvou na dobu určitou	n/v	n/v	-
Podíl mužů pracujících na částečný úvazek	n/v	n/v	+
Podíl cizinců ve věku 15-24 na obyvatelstvu	+	n/v	n/v
Čistá míra reprodukce	n/v	n/v	-
Věk mužů v době uzavření prvního sňatku	+	+	n/v
Počet rozvodů na počet sňatků	+	+	n/v

Přejato z Entorf a Spengler (2002). „+“ znamená, že daná proměnná je pozitivně spjata s mírou zaznamenaného násilí, „-“ znamená opak, „n/v“ znamená, že daná proměnná s násilím není významně spojena. Ze seznamu uvedeného výše byly do tabulky zařazeny jen ty proměnné, které byly s násilím tak či onak významně spjaty.

Tyto výsledky podporují názor, že ekonomická nouze a neuspořádané společenské a rodinné poměry se mohou podílet na zvýšení míry násilné trestné činnosti. Dopad věku mužů v době uzavření prvního sňatku lze interpretovat tak, že svobodní muži se s nižší pravděpodobností starají o mladou rodinu, bývají impulzivnější a tráví více času s rizikovými skupinami, například s delikventními přáteli. Je zajímavé, že vyšší národní bohatství obvykle souviselo s vyšším počtem zaznamenaných majetkových deliktů, avšak bylo jen slabě spjato s nižším počtem vražd a nijak nesouviselo s napadeními či loupežemi (vezmeme-li v úvahu i vliv ostatních proměnných).

Při zkoumání možných vlivů na zaznamenanou míru kriminality Entorf a Spengler využívali také údaje na regionální úrovni (v časovém rozpětí 1980-1998). U vraždy nenašli žádné proměnné, které by fungovaly jako výraznější prediktory. Vyšší počet závažných napadení pravidelně souvisel s nižším podílem zaměstnanosti v zemědělském sektoru. Vyšší počet loupeží a krádeží s použitím násilí pravidelně souvisel s vyšší hrubou mírou porodnosti v daném regionu a vyšším počtem zaznamenaných drogových deliktů. Tyto výsledky lze interpretovat tak, že napadení je spjato s vyšším stupněm urbanizace. Vyšší míry porodnosti se připisují chudším rodinám, lze proto hledat spojitost mezi chudobou a počtem loupeží.

Autoři studie na závěr konstatují, že socioekonomické indikátory, včetně indikátorů ekonomické nouze mladistvých a rozpadu rodiny, mají pro porozumění kriminalitě v Evropě značný význam. Uvádějí také, že zaznamenaná míra kriminality sice nemá prediktivní vliv na míru růstu a investiční rozhodnutí na celostátní úrovni, na regionální úrovni však ano. Na této nižší úrovni podle všeho násilná trestná činnost zpomaluje ekonomický růst (ačkoliv méně než majetková kriminalita) a firmy při rozhodnutích o rozmístění svých poboček podle všeho skutečně reagují na počty vražd, napadení a znásilnění.

1.3 Přístup z hlediska veřejného zdraví

Škála faktorů spolupůsobících na trestnou činnost, a také Löselovo (2005) varování, že při hledání efektivních preventivních prostředků je potřeba neomezovat se na trestněprávní systém, nás přivádějí k prevenci kriminality z hlediska veřejného zdraví. Zaujmout tento přístup k jakémukoli problému znamená zabývat se jím souběžně na třech různých úrovních; a jasným cílem úsilí na každé úrovni je *zamezit* danému problému.

Primární prevence – univerzální přístupy, jejichž cílem je zamezit násilí, než k němu dojde.

Sekundární prevence – přístupy zaměřené na osoby vystavené nejvyššímu riziku viktimizace či páchání trestné činnosti.

Terciární prevence – přístupy zaměřené na osoby, které se již staly obětí viktimizace anebo se dopustily násilí.

Tento přístup není nový, byl nastíněn již v roce 1976 (Brantingham a Faust, 1976). V pozdější době jej na problematiku násilí aplikovala i Světová zdravotnická organizace a vedoucí amerického úřadu pro zdravotnictví (Satcher, 2001; Světová zdravotnická organizace, 2002). Řešení problému násilí vyžaduje komplexní strategii; a na každé z uvedených tří úrovní lze vybírat z velice široké škály možností. Americký přístup například nezahrnuje odstraňování chudoby, kdežto přístup prosazovaný SZO ano.

Uvádí se (Keithley a Robinson, 2000), že přístup z hlediska veřejného zdraví by mohl vést k přesunu pozornosti z retribuice na prevenci a k součinnosti celé řady zdrojů při omezování násilí. Tito autoři však upozorňují i na rizika daného přístupu. Takový program je velmi náročný, jelikož vyžaduje navázání velmi komplikovaných partnerství mezi institucemi z různých sektorů. Posiluje dozor a zásahy ze strany státu, což může vést k omezování občanských svobod. Zastánci racionálního hlediska veřejného zdraví někdy ignorují politická dilemata a argumenty, které musejí provázet aplikaci tohoto přístupu. A konečně to, že jako metafora násilí zde funguje nemoc, může vést k přehlížení osobní zodpovědnosti za násilné skutky. To neznamená, že by hledisko veřejného zdraví bylo třeba opustit, je však nutné brát v potaz jeho rizika a vyvážit je tím, že lidé, na které budou mít přijatá opatření přímý dopad, budou mít možnost je kritizovat a ovlivňovat.

Důkazní báze

Hledisko veřejného zdraví znamená i to, že programy se mají opírat o data. Preventivní snahy se místo evaluace přespříliš často odvolávaly na ideologii. V této zprávě předkládáme bilanci a přehled efektivních programů prevence násilí v Evropě. Většina dosavadních přehledů se zaměřuje na americké údaje, které obvykle vycházejí z preciznějších evaluací. Výsledky přehledů amerických dat zde stručně shrnujeme.

Údaje ze Severní Ameriky ukazují, že některé přístupy soudě dle výsledků zřejmě nefungují. Z terciárních programů se jedná například o střediska pro mladistvé provinilce s přísným režimem (boot camps) a o elektronickou ostrahu, ze sekundárních o programy, v jejichž rámci docházejí potenciální mladí delikventi do vězení, kde jim vězni vykládají o nebezpečích kriminality (programy typu „scared straight“, tj. dle zásady „rovnou je vystrašit“). Dostupná data ukazují, že tyto programy mají jen malý dopad na snižování trestné činnosti a mohou ji dokonce i zvýšit.

Existuje však celá řada přístupů, které prokázaly svou účinnost a mohly by být integrovány do komplexní strategie.

Na primární rovině je stále lépe doložen pozitivní efekt výrazné pomoci poskytované malým dětem a jejich rodinám (Babor et al., 2003). V některých evropských zemích, především ve Skandinávii, je taková pomoc poskytována v rámci celého sociálního systému, a proto lze jen obtížně izolovat její účinky. V experimentálních studiích ze Severní Ameriky se ukazuje, že děti zahrnuté do takových programů pravidelně dosahují lepších výsledků v rozvoji pozitivních vztahů, vzdělávání a odolávání trestné činnosti.

Na sekundární rovině je doloženo, že v nejrizikovějších oblastech mohou zaúčinkovat snahy omezit lákadla trestné činnosti a zvýšit nebezpečí s ní spjatá. Metody situační prevence kriminality, například ztěžování dosažení cíle (target hardening), zajišťování objektů a lokalit či kamerové monitorovací systémy, dosahují dle některých studií pozitivních výsledků. Jejich účinnost však není univerzální. Možné problémy zahrnují přesun kriminality (ačkoliv podle několika studií k žádnému přesunu nedochází a některé dokonce ukazují, že pozitivní účinky se rozšířily i mimo cílovou oblast) a případný dopad na občanské svobody při preventivní úpravě lokalit a instalování videodohledu na veřejných místech. Především zavádění kamerových systémů (CCTV), má-li přinést úspěch, musí probíhat plánovitě, zacíleně a efektivně. Podle nedávné britské studie násilí v cílových oblastech vzrostlo (Gill et al., 2005), byť je možné, že kamerové systémy snižují závažnost zranění při rvačkách, jelikož policisté se o nich dříve dozví a mohou dříve zasáhnout (Ikeda et al., 2004).

Americké analýzy také ukázaly, že k efektivnímu snížení kriminality může dojít tehdy, když se policie soustředí na oblasti a osoby identifikované jako vysoce rizikové, a to bez přesunu kriminality jinam (může to však mít negativní dopad na vztahy mezi policisty a některými místními obyvateli). Příkladem úspěchu je bostonská operace Klid zbraní (Ceasefire) (Braga, Kennedy, Waring a Piehl, 2001). V rámci tohoto programu se policie zaměřila na mladistvé členy gangů ve snaze zastavit prudký vzestup počtu vražd mezi mladými lidmi. Počet vražd poklesl, ale hodnotitelé upozorňovali na to, že program byl vytvořen s ohledem na specifické podmínky Bostonu a že ho stěží bude možno aplikovat jinde a jinde. Zprávy o zvýšení počtu vražd v Bostonu v roce 2005 na desetileté maximum ukazují, že úspěch takovýchto akcí je dosti obtížně udržitelný.

Později došlo k takovému „utažení pák“ v High Pointu v Severní Karolíně (Kennedy a Sumner, 2005). Na mapě kriminality ve městě byla identifikována jistá oblast, která měla problémy s násilím spjatým s drogovými trhy. Na základě policejních protokolů byli identifikováni jednotliví pachatelé, policisté je navštívili v jejich domovech a předvolali je, aby je varovali před následky jejich činů a nabídli jim pomoc na cestě od trestné činnosti. Tamní policie uvádí, že se následně snížil počet násilných a drogových deliktů a zlepšily se sousedské vztahy.

Na terciární rovině se nijak zvlášť neukazuje, že by tresty odnětí svobody vedly k žádoucí nápravě či odrazení delikventů (Gendreau, Goggin a Cullen, 1999; Tonry, 2004). Hlavním preventivním účinkem uvěznění tak zůstává odstranění možnosti páchat trestnou činnost. Existují doklady o tom, že ke snižování delikvence mohou vést alternativní tresty, například léčba drogově závislých pachatelů, u pachatelů násilí však takové možnosti mnohdy nepřicházejí v úvahu. Pozitivní dopad na snižování násilné delikvence vykazovala v některých namátkových zkoumáních rovněž mediace mezi oběťmi a pachateli (u mladistvých) či probační programy (u osob odsouzených za domácí násilí) (Farrington a Welsh, 2005).

Některé nápravné postupy dosáhly jistého úspěchu při snižování delikvence vězňů (Aos, 2003). Pozitivní účinky vězeňských programů se nejčastěji dostavují u metod sociálního učení, například u kognitivně behaviorální terapie nebo u terapeutických skupin.

Odborníci na tuto oblast často uvádějí, že preventivní programy by se měly řídit třemi doporučeními (Weir, 2005):

- Vynaložené úsilí by mělo být přiměřené danému riziku. Do intenzivních programů by se měly zapojit jen osoby, u nichž je riziko delikvence vysoké.
- Programy by se měly zaměřovat na kriminogenní potřeby, například na tvrdou a nevypočitatelnou rodičovskou výchovu, oslabené rodinné vazby, nedostatečný dohled a dozor, špatné školní výsledky, styk s delikventními přáteli. Zaměření na jiné potřeby může mít jiné žádoucí výsledky, nejspíše však nepovede ke snížení trestné činnosti.
- Měly by se opírat o přístupy, které prokazatelně odpovídají učebním stylům potenciálních delikventů, například o sociální učení či o kognitivně behaviorální přístup.

Nedávná studie o prevenci sexuálních a násilných deliktů nastínila tři obecné principy (Maguire a Brookman, 2005):

- Existuje mnoho hlubinných příčin násilí – žádný přístup nemůže brát v potaz všechny.
- Prevence násilí by měla probíhat integrovaně, koordinovaně, mnohostranně a se zapojením příslušné komunity.
- Prevence násilí vyžaduje dlouhodobý přístup. „Brzké úspěchy ve snižování kriminality (zejména bylo-li jich dosaženo donucovacími prostředky, vyloučením, ostrahou apod.) mohou přetrvat jen v případě, že preventivní opatření jsou zasazena do mnohem širšího, dlouhodobého rámce s cílem řešit základní problémy, jako je sociální vyloučení či stav, kdy daná kultura přehlíží utlačování určitých sociálních skupin.“

2. Současné evropské strategie v prevenci násilné trestné činnosti

2.1 Celková reakce na násilí

Mezi poslední trendy v evropském řešení problematiky násilí patří rozpoznání důležitosti primární a sekundární prevence, rozvoj různých partnerství a rostoucí užívání metod situační prevence kriminality včetně bezpečnostních kamer. Nejdůležitějším krokem na počátku každého zákroku je analyzovat rozsah a typ násilí. Stále více se však rozšiřuje názor, že by nemělo jít pouze o prevenci *kriminality*. Cíl by měl být širší: zlepšit kvalitu života a zdraví.

Nejslibněji proto působí kombinace primárních a sekundárních opatření sestavená z hlediska veřejného zdraví. Takový přístup se ukázal jako úspěšný ve Skotsku, kde vznikl speciální Útvar pro omezování násilí (Violence Reduction Unit) (pro příklady z Německa a Litvy viz Soupis, č. 15 a 27). Na sekundární úrovni vznikla v souladu se strategickým analytickým vyhodnocením různá komunitní partnerství spolupracující s regionálním útvarem osmi odborníků, kteří místním skupinám pomáhali. Ukázalo se, že násilí je tématem i pro partnery ze školství a zdravotnictví. V centru pozornosti ovšem zatím byly legislativní změny, například podmínky při koupi nože či zvýšení maximálních trestních sazeb, policejní přítomnost v rizikových oblastech a policejní zpravodajské strategie spolu s přísnými postihy deliktů spáchaných noži, kupříkladu vyšším počtem zatčení a soudními zákazy v rámci podmínek kauce. Díky těmto snahám výrazně poklesl počet deliktů spáchaných noži v centru Glasgow (McKay, 2005, viz též Soupis).

Obecně se uznává potřeba multiinstitucionálního přístupu a komunitně zaměřených, lokálních programů (pro Francii viz Roche, 2005). Klíčové jsou při navazování partnerství vhodné strategie a výrazná investice zdrojů. Po celé Evropě jsou stále běžnější partnerství mezi soukromým a veřejným sektorem; příkladem jsou dánské a švédské barové projekty (viz Soupis, č. 7 a 36), jejichž cílem je za použití existujících zdrojů a partnerství posílit bezpečnost nočního života prostřednictvím spolupráce vlastníků restaurací, vlastníků barů, občanů a policie i pomocí kampaní ve školách všech stupňů.

Další možností je motivovat různé typy vážených osob či neformálních vzorů, například náboženské vůdce či fotbalové trenéry, aby spolupracovali se sociálními pracovníky. Při použití holistického přístupu „odzdola“ (bottom-up“) lze každý konflikt chápat jako východisko pro úspěšný zásah. Pospolu mohou lidé v neposuzujícím duchu rozvinout své sociální a kulturní dovednosti, a naučit se tak řešit konflikty. Je podstatné, aby metody odpovídaly místní situaci a aby preventivní pracovníci absolvovali kvalitní vzdělání a výcvik.

Po celé Evropě se stále více prosazuje postoj nulové tolerance a metody situační prevence kriminality, především bezpečnostní kamery (EUCPN, 2005). I v zemích, kde dříve převažoval sociálněji orientovaný přístup, kupříkladu ve Finsku (Honkatukia, 2005) a ve Španělsku, se politici uchylují k rétorice „práva a pořádku“ (Barberet, 2005), která získala takovou popularitu v Anglii a Walesu (Garland, 2001); tento přístup získává navrch i v Polsku (Krajewski, 2004), Estonsku (Saar, 2004), ale i dalších středo- a východoevropských zemích a dokonce i v Nizozemí.

Strategie primární prevence

Obecně lze říci, že ve všech západních společnostech je nyní přijatelná vyšší míra násilí díky jeho každodenní přítomnosti a zevšednění v médiích (Mucchielli, 2002; Pfeiffer, 2005), kdežto kulturně, sociálně a genderově citlivých primárních přístupů, které na pevném teoretickém základě a empirické bázi podporují rozsáhlou, obecnou prevenci násilí, dosud existuje jen poskrovnu. Přesto se v některých evropských zemích, především v těch, kde ústava zajišťuje „sociální přístup“, jako jsou skandinávské státy (Aromaa a Takala, 2005), uplatňují mnohé osvědčené postupy prevence násilí, například sociální začleňování a podpora rodin ve velmi časně fázi, aniž by byly přímo označovány jako „prevence kriminality“. Většina evropských zemí uznává, že prevence násilí musí začínat v rodinách, školách a komunitách (Egg, 2005) a měla by vycházet ze sociálního začleňování. Například německé Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež iniciuje a podporuje celou řadu preventivních projektů, zatímco v jednotlivých okresech se rozvíjejí programy zaměřené na rodičovství, prevenci záškoláctví a každodenní konfrontaci s násilím v médiích (tamtéž).

Podle jedné metaanalýzy (Beelmann a Bogner, 2005) bývají programy zaměřené na rodičovství vcelku úspěšné a pozitivní výsledky přetrvávají ještě rok poté. Jakmile však aplikujeme „tvrdší“ kritéria úspěšnosti, třeba standardizované posouzení externalizace problémového chování, vypadají méně účinné.

Výsledky výzkumů ukazují, že s prevencí násilí by se mělo začít ve velmi mladém věku (např. Stemmler, Beelmann, Jaursch a Lösel, 2005). Proto mnoho skandinávských a západoevropských zemí, například Nizozemí, Rakousko a Německo, v poslední době realizovalo nejrůznější projekty v rodinách, školkách a školách (viz Soupis, č. 15). Na školní násilí a metody raných programů se zaměřují i některé postsocialistické země, kupříkladu Polsko (Wiak, 2005) nebo Slovensko (Kopányiová, 2005; Smiková, 2005). Často, třeba v německém programu EFFEKT (Stemmler, Beelmann, Jaursch a Lösel, 2005), se tyto přístupy kombinují s programy, kdy se rodiče vzdělávají, zatímco jejich děti ve školce procházejí sociálně kognitivním tréninkem řešení problémů, což posiluje jejich sociální kompetenci. Tento kombinovaný program vykazoval významně vyšší dopad na sociálně kognitivní kompetence dětí než oddělené programy pro rodiče a děti.

Ve Švýcarsku je podobný program v současnosti vyhodnocován (Eisner, 2005). V namátkovém kontrolním testu bylo 1250 dětí umístěno do pokusných a kontrolních skupin. Kontrolní skupiny projdou tréninkem sociálních kompetencí vytvořeným podle vzoru amerického programu PATHS, zatímco jejich rodiče se zúčastní rodičovského programu Tříkrát P (Triple-P), který byl vyhodnocen jako efektivní v Austrálii.

Kombinované komunitní multiinstitucionální přístupy jsou populární i v Anglii a ve Walesu, příkladem může být slibný program Na cestě (On Track) (viz Soupis, č. 45). V západní Evropě se zavádějí⁹ i další slibné americké programy, například Mírotvorci – PeaceBuilders¹⁰ (Embry a Flannery, 1999; Krupnick a Vosskuhler, 2004) (používá se především na základních školách a opírá se o pozitivní utvrzování, poradenství a sociální učení), FAST Track (FAST – „Family and School Together“, Rodina a škola pospolu, kombinovaná opatření pro ohrožené děti, jejich rodiče a učitele), ART (viz Soupis, č. 37) či PATHS („Promoting Alternative

⁹ Například FAST (Eisenstein, 2002) v Německu a v Rakousku, PATHS v Anglii a Walesu a v Nizozemí (<http://modelprograms.samhsa.gov/pdfs/Details/PATHS.pdf>) a ART v Polsku a Švédsku (viz Soupis).

¹⁰ <http://www.peacebuilders.com>

Thinking Strategies“, Podpora alternativních myšlenkových strategií¹¹; tento program je jednorocní součástí osnov, pracují s ním speciálně vyškolení učitelé, kteří používají hraní rolí, skupinové diskuse, cvičení a pracovní listy s cílem posílit u dětí sebekontrolu a emoční a sociální dovednosti).

Z multisystémových terapií ve školách byl program OLWEUS¹² (1995), který je založen na teorii sociálního učení a jehož postupy se aplikují na úrovni školy, třídy a jednotlivce, úspěšně realizován ve Švédsku, Finsku, Velké Británii, Německu a Norsku. Různé evaluace, například ta, kterou v Německu provedli Hanewinkel a Knaak (1997), dokládají jeho pozitivní dopad včetně snížení násilí na školách až o 50 %.

Jiné projekty, kupříkladu rakouský program OUT-Outsideri (Holztrattner, 2005; viz Soupis, č. 1), jsou též založeny na vzdělávání a tréninku sociálních dovedností, ale vytvořila je policie; podobně jako v případě amerického programu GREAT (Esbensen, Osgood, Taylor, Peterson a Freng, 2001) program realizují v rámci výuky policisté ve spolupráci s učiteli, kteří se k danému tématu vracejí v dalších hodinách. Jiné školy či školky si zvou speciálně školené psychology a učitele, kteří v průběhu hodin provádějí trénink sociálních dovedností a antiagresivního chování (Německo: Die Schleuse e. V., 2005; Německo: Geceniene, 2005 Litva, viz Soupis, č. 15 a 27), zatímco jiné posílají učitele na speciální trénink pro sociálně kognitivní a antiagresivní programy, jako je Druhý krok (Second Step). Často se uplatňuje participativní přístup užívající hraní rolí, divadla a skupinových diskusí (Vanhove a Raynal, 2004).

Závěrem lze říci, že mnoho programů se zaměřuje na chování jednotlivých žáků, a to tak, že se vytvářejí osnovy, které kladou důraz na pokojné standardy jednání a jsou zacíleny na rozvoj prosociálních dovedností a schopností; poskytují trénink chování založený na teorii sociálního učení (Klewin, Tillmann a Weingart, 2001). Důraz se klade na ovládání hněvu a impulzivnosti a posilování empatie. Některé užívají různé metody hraní rolí, jejichž smyslem je posílit učení strategií pokojného řešení konfliktů. Výzkumy ze Spojených států dokládají, že takovéto programy vedou ke zlepšení sociálního chování mezi žáky a vysoce je hodnotí i učitelé (Hawkins, Catalano a Arthur, 2002; Petermann, Jungert, Verbeek a Tänzer, 1997).

Jiné preventivní programy se zaměřují na určitou školu jakožto sociální jednotku a berou v potaz školní proměnné, jako jsou postoje učitelů, motivace žáků a atmosféra na škole spolu se strukturálními rysy daného školského zařízení (Klewin, Tillmann a Weingart, 2001). Strategie prevence násilí pak často volně přecházejí do obecných snah zlepšit kvalitu školy (atmosféra na škole, kultura učení, školní život atd.) (Tillmann, Holler-Nowitzki, Holtappels, Meier a Popp, 1999). Součástí těchto aktivit velmi často bývají svépomocné mediační programy („peer mediation“). Ty jsou dnes velmi rozšířené, především v Německu, ale také

¹¹ Obsah programu: <http://www.colorado.edu/cspv/blueprints/model/programs/details/PATHSdetails.html>.

¹² Jako základní předpoklad požaduje OLWEUS na učitelích a zčásti i na rodičích, aby problém šikany na školách uznali a rozhodli se ho omezit. Aktivity v rámci programu zahrnují celou školu, hlavními aktéry jsou učitelé, žáci a rodiče; externí odborníci hrají jen okrajovou roli. Aktivity se odehrávají na různých rovinách. Na úrovni školy je prvním cílem určit rozsah daného problému jakožto podklad pro plánování dalších kroků. Na úrovni třídy se zavodou pravidla prevence násilí. Zároveň se uzavře dohoda o trestech za porušování pravidel. Vedle toho probíhají ve třídách pravidelné diskuse se žáky i oddělené rozhovory s oběťmi a pachatelé a s jejich rodiči. Program vyhodnotil sám Olweus a zjistil, že tyto metody snížily problém násilí na školách napolovic (a v některých případech ještě výrazněji). V důsledku těchto aktivit se celková atmosféra na školách jednoznačně zlepšila a omezily se i jiné formy chování porušující školní regule.

ve Skandinávii, Francii a Itálii (viz Soupis, č. 15), a někdy se uplatňují souběžně s výukou řešení konfliktů (Jefferys-Duden, 1999).

Vedle těchto primárních přístupů zaměřených především na školy začíná v některých západoevropských zemích, zejména v Nizozemí a Skandinávii, raná prevence uvnitř rodiny návštěvami školených sester či matek z dané komunity, které pomáhají rodičům, hlavně matkám, rozvíjet jejich rodičovské dovednosti (viz Soupis, č. 29). Cílem je zamezit násilí na dětech i tomu, aby se u dětí rozvíjelo antisociální chování. Toto úsilí doplňuje dohled a včasná intervence ze strany pediatrů, kteří se soustředí na raný rozvoj dítěte a pracují s rodinou a komunitou; příkladem jsou zdravotničtí odborníci sdružení v německé Lize (Schmetz, 2004).

Jiné programy se snaží násilí na dětech snížit tak, že posilují schopnost dětí ubránit se; příkladem je nizozemský projekt Marietje Kessel (viz Soupis, č. 28). Dalším slibným trendem zaměřeným na sociální začleňování a zlepšování kulturní kompetence je narůstající celoevropská tendence zapojit do preventivních projektů náboženské a další respektované představitelky imigrantských komunit. Jako příklady mohou sloužit německý projekt spolupráce s mešitami (viz Soupis, č. 21), nizozemský projekt marockých „otců komunit“ (neighbourhood fathers) (B&A, 2000) či somálští pracovníci pro mládež, které zaměstnali ve Finsku, aby vznikl kontakt s touto skupinou obyvatelstva.

Sekundární prevence

Především u pouličního násilí (EUCPN, 2005) se metody sekundární prevence na základě lokální analýzy rizik používají v souvislosti s bezpečnostními kamerami a situační prevencí; jedná se například o hlídkování v rizikových oblastech, soudní zákazy a nulovou toleranci vůči alkoholu či nošení potenciálních zbraní.

Zajímavým přístupem jsou kvalitativní pohovory s pachateli odsouzenými za násilné delikty, především za loupež, při kterých jsou tázáni na vnímání současných bezpečnostních opatření a efektivnosti policejních kroků; tento přístup byl použit ve Finsku (Takala, 2005), Německu (Feltes, 2004) a Anglii (Gill, 2000). Lze tak získat cenné informace o pohledu delikventů na prevenci.

Dalším přístupem je zacílená sociální a pedagogická práce s ohroženou mládeží; příkladem je program zaměřený na násilí mezi mladými muži v Severním Irsku (McKenna, 2005), jehož cílem je ovlivnit kulturu mužnosti a násilí tím, že zapojuje mladé muže do jejich komunit a dává jim příležitost o násilí hovořit a prožít svou roli muže a otce prostřednictvím digitálních médií, hraní rolí a dalších metod relativizujících jejich kulturu a vnímání (viz Soupis, č. 32). Jinou slibnou metodou je antiagresivní trénink známých násilných delikventů anebo těch, kdo jsou vystaveni riziku odsouzení za násilnou trestnou činnost, kupříkladu Trénink odstraňování agresivity (Aggression Replacement Training, ART).

Terciární prevence

Dalším významným trendem v členských státech EU je setrvalé a rostoucí uplatňování represivních terciárních opatření, například trestů odnětí svobody.

V oblasti rozsudků a alternativních trestů panuje specifická situace v postsocialistických zemích střední a východní Evropy. Jak píše Zemlyanska (2005), tyto země, mezi něž patří

nové členské země EU Slovensko, Maďarsko, Polsko a Česká republika, mají mnoho společného v oblastech trestněprávního systému, trestní politiky, udělovaných trestů i veřejných postojů. Nedávný výzkum Mezinárodního centra pro výzkum vězeňství (International Centre for Prison Studies) (Walmsley, 2005) ukázal, že zatímco v 15 zemích EU před rozšířením v květnu 2004 připadalo na 100 000 obyvatel v průměru 97 vězňů, v některých středo- a východoevropských zemích byl tento počet vyšší, což dokládá, že zde existuje represivní trestněprávní systém, který málokdy využívá jiných trestů než (často mnohaletého) uvěznění.

Země	Celkový počet osob umístěných v nápravných zařízeních (včetně osob ve vazbě čekajících na soud)	Počet vězňů na 100 000 obyvatel
Česká republika	18 830	184
Maďarsko	16 700	165
Polsko	79 087	209
Slovensko	8 891	165
Ruská federace	763 054	532

Od doby, kdy některé z těchto zemí vstoupily do EU a další do Rady Evropy, byly zavedeny reformy s cílem posílit demokratičnost a transparentnost trestněprávního systému.

Je třeba zdůraznit, že tresty odnětí svobody se neukazují jako účinné preventivní opatření, což lze doložit vysokým počtem opětovných odsouzení v Anglii a Walesu, kde se počet pachatelů, kteří se po propuštění znovu vracejí do vězení, v posledních pěti letech téměř ztrojnásobil (Andalo, 2005). Do dvou let od propuštění je za nový delikt odsouzena více než polovina vězňů, u mladistvých pachatelů je toto procento ještě mnohem vyšší. Skutečná míra recidivy je téměř jistě vyšší, jelikož mnoho nových deliktů zůstane neodhaleno, a tedy i nepotrestáno. Dalším příkladem je Jehleho (2005) zjištění, že z německých pachatelů (kterým byl udělen trest nebo byli propuštěni z vězení a byli sledováni po dobu čtyř let) se nejvyšší míra recidivy, 78 %, objevila u uvězněných mladistvých, kdežto nejnižší, 30 %, u osob zaplativších pokutu. Závěrem Jehle (2005: 53) konstatuje, že „podmíněné tresty vedou k lepším výsledkům než tresty nepodmíněné nebo tresty odnětí svobody pro mladistvé.“

Další německá studie (Dünkel, 2003) navíc dokládá, že míra recidivy je nižší (nebo alespoň ne vyšší), když je příčinou tzv. odklonu (diversion) od trestu odnětí svobody to, že případ odloží žalobce pro mladistvé anebo soudce (par. 45 a 47 zákona o trestné činnosti mladistvých). Odklon může mít podobu úplného zproštění (u přestupků); odložení po aplikaci výchovného opatření (včetně mediace mezi obětí a pachatelem); odložení poté, co soudce pro mladistvé (v souladu s návrhem žalobce) udělí napomenutí či přikáže veřejně prospěšné práce, mediaci, kurz sociálních dovedností, disciplinární opatření apod.; odložení soudem pro mladistvé za jiných podmínek. Srovnání „odkloněných“ mladých pachatelů s těmi, kteří byli kvůli odlišné místní praxi za stejný delikt odsouzeni za použití vazby nebo jiného „formálního“ prostředku, ukázalo, že nákladné formální a vazební tresty, které pachatele vystavují subkultuře násilí, nejsou účinnějším způsobem předcházení recidivě než výchovné nebo restorativní komunitní tresty; ty naopak mohou dokonce posílit sociální a životní dovednosti a napomoci (re)integraci pachatele. Odklon jakožto úsporné a efektivní opatření snižující pracovní zátěž soudů a věznic se užívá i v dalších evropských zemích, například v Anglii a Walesu (kde státní zastupitelství může případ odložit a soud může mladého pachatele namísto odsouzení poslat do panelu pro mladé delikventy), v Řecku (par. 45 trestního řádu platný od roku 2003), v České republice (kde právní reforma z roku 2003

výrazně rozšířila možnosti odklonu od trestního stíhání) či v Rakousku (kde právní reforma z roku 1988 představovala odrazový můstek pro uplatňování restorativní justice v rámci odklonů).

Je-li trest odnětí svobody nezbytný (kvůli závažnosti deliktu a předchozí trestné činnosti pachatele), pak pravděpodobnost recidivy nejspíše sníží sociálně kognitivní a behaviorální trénink. Illescas et al. (2001) odkazují na rozsáhlou evropskou metaanalýzu zahrnující výsledky 32 evropských studií (Redondo, Garrido a Sánchez-Meca, 1997), která zkoumala recidivu v průběhu následného období o průměrné délce 2 roky. Zlepšení u skupin procházejících tréninkem bylo o 15 % vyšší než u kontrolních skupin. Snižování recidivy nejvíce napomáhaly behaviorální a kognitivně behaviorální techniky a jako nejúčinnější se ukázaly programy aplikované na pachatele deliktů na osobách (s výjimkou deliktů sexuálních).

2.2 Příklady současných evropských programů v oblasti obecné prevence násilí

a. Kamerové systémy a elektronická ostraha

Hlídaní lidským zrakem a sluchem je doplňováno a dokonce stále více nahrazováno účinnými a anonymními pozorovacími technologiemi, jejichž smyslem je zamezit trestné činnosti, ale také usnadnit její vyšetřování (Helten a Fischer, 2005). Tento rozmach elektronického dohlížení, který doprovází modernizaci a racionalizaci, je stále více kritizován sociálními vědci jakožto součást „kontrolující kultury“ (Garland, 2001) či „dozírající společnosti“ (Lyon, 2001).

Především ve Velké Británii vede rozsáhlé užívání kamerových systémů (CCTV, Closed Circuit Television) k tomu, že síť soukromé a veřejné kontroly se rozšiřuje, takže se nyní stahuje nejen kolem delikventů a potenciálních delikventů, ale kolem všech občanů, kteří jsou sledováni na veřejných místech a v zaměstnání. Hlídaní na dálku se rozšiřuje i o soukromí prostřednictvím elektronického dozoru užívaného jakožto terciární preventivní opatření, které nedopadá jen na osoby nosící elektronický náramek, ale i na jejich rodiny či jiné spolubydlící. Existující výzkumy ovšem nijak jednoznačně nepotvrzují názor, že elektronický dozor na dálku je účinnou metodou prevence.

Welsh a Farrington (2002) ve své přehledové studii ukazují, že díky své uzavřenosti, jež hlídání usnadňuje, patří například parkoviště mezi místa, na kterých kamerové systémy prokázaly svou účinnost při snižování kriminality (především vykrádání vozidel). Je-li monitorována rozsáhlejší oblast, kupříkladu sídliště, potenciální pachatelé velmi brzy zjistí, na která místa kamery nedohlédnou. Výzkum kontrolních systémů (Sivarajasingam et al., 2003) dospěl k závěru, že kamery na veřejných místech jsou spjaty s vyšší mírou násilí nahlášeného policii. Ve městech s kamerami však po napadeních méně často zasahovala záchranná služba: došlo k poklesu o 3 %, zatímco u kontrolních měst k nárůstu o 11 %. Dopad kamerových systémů nebyl na všech lokalitách stejný a příčinou jejich úspěchu bylo podle všeho to, že díky včasnosti policejního zásahu méně často docházelo k (vážným) zraněním; násilné potyčky samy však bývají impulzivní, často souvisejí s alkoholem a kamery jim nezabrání.

Ačkoliv v některých západoevropských zemích, například v Německu, má veřejnost značné obavy z toho, že neustálé hlídání veřejných prostranství může ohrozit občanské svobody, většina z těchto států, a také středo- a východoevropské členské země EU následují příklad USA a Velké Británie a zaměřují se na situační prevenci kriminality za použití kamer, patrně proto, že chtějí reagovat na rostoucí strach obyvatel z kriminality viditelným a (aspoň zdánlivě) přesvědčivým způsobem. Například v České republice mají být dvě třetiny prostředků určených na prevenci použity na elektronickou ostrahu (Scheinost, 2005).

Časově náročná povinnost neustále kontrolovat vysoký počet kamer soukromými zaměstnanci se mnohdy omezuje na cílené pozorování „nevhodného chování“ – žebrota, kouření, výtržnosti – či „podezřelých osob“, například školáků, adolescentů, alkoholiků, bezdomovců a cizinců, především z jiho- a východoevropských zemí (Helten a Fischer, 2005). Zdá se, že soukromě kontrolované pozorovací systémy nejenže nepředstavují efektivní preventivní metodu, ale navíc prohlubují společenské předsudky a marginalizaci vyloučených skupin.

Ovšem omezené a zacílené užívání kamerových systémů spojené s novými technologickými vymoženostmi, jako jsou systémy GPS, které umožňují bez přerušení sledovat cestu podezřelého centrem města (užívají se například v Glasgow), mohou být pro situační prevenci užitečné, pokud jsou zasazeny do širšího preventivního plánu vycházejícího z geografického posouzení a analýzy. Veřejná prostranství, o kterých je známo, že jsou riziková, jsou potom více pod kontrolou, pokud ovšem doplňující hlídkování na místě i práci s kamerami provádí školený personál schopný reagovat vhodně a účinně.

b. Elektronické monitorování

Od 90. let 20. století se většina západoevropských industriálních společností potýká s přeplněností věznic a nedostatkem finančních prostředků. Represivní trestní postupy („nulová tolerance“) zvýšily počet trestů odnětí svobody za násilnou kriminalitu, zatímco reformy omezující podmíněčné propuštění prodloužily dobu pobytu ve vězení (Haverkamp et al., 2004). Mnoho západoevropských zemí proto na začátku 21. století začalo po americkém vzoru zavádět elektronické monitorování (EM), jednak jako alternativu k uvěznění, jednak jako metodu terciární prevence kriminality, která má osobám nosícím elektronický náramek zamezit v páchání další trestné činnosti. Elektronické monitorování má již pevnou pozici v Anglii, Švédsku a Nizozemí, pilotní projekty probíhají v Belgii, Francii, Německu (Essen), Itálii, Portugalsku, Španělsku a Švýcarsku. Zástupci těchto zemí se sešli a vyměnili si zkušenosti na evropském workshopu uspořádaném Centrem sociologických výzkumů práva a trestních institucí (CESDIP) a freiburským Institutem Maxe Plancka, který se konal ve Freiburgu v roce 2002. Následující tabulka ukazuje, v jakém rozsahu v té době v Evropě elektronické monitorování probíhalo:

Země	Počátek	Počet případů ročně	Průměrná doba monitorování	Míra úspěšnosti	Denní náklady na pachatele (v eurech)
Anglie	1989	20 000	48 dní	90 %	50
Švédsko	1994	3000	1 měsíc	94 %	70
Nizozemí	1995	390	4 měsíce	93 %	není známo
Belgie	1998	2100	2 měsíce	90 %	35-40
Francie	2000	255	2,4 měsíce	94 %	není známo
Švýcarsko (Basilej)	1999	200	3-6 měsíců	93 %	34
Švýcarsko (Vudu)	1999	73	? měsíců	94 %	není známo
Itálie	2001		není známo	není známo	není známo
Španělsko (Katalánsko)	2000	26	9 měsíců	85 %	6
Portugalsko	2002	39	není známo	není známo	14
Německo (Essen)	2000	57	4,5 měsíce	91 %	49

(Zdroj: Haverkamp, Mayer a Lévy, 2004: 38)

V Anglii, Švédsku a Nizozemí jsou již monitorovací programy běžné, přičemž nejrozsáhlejší a nejambicióznější jsou realizovány v Anglii. EM je možné využívat v celém průběhu trestního řízení, příkladem je propuštění na kauci v Anglii, Itálii či Portugalsku. V Anglii taková opatření soud nařizuje v kombinaci se zákazem vycházení, v Německu či v Nizozemí jako součást podmíněného trestu odnětí svobody. Ve Švédsku, Švýcarsku a Francii se EM používá jako způsob prosazování krátkých trestů odnětí svobody. Po celé západní Evropě se EM užívá jako nástroj donucující pachatele zdržovat se doma – s výjimkou času stráveného v práci, na léčení či školení a při vybraných volnočasových aktivitách.

V uplatňování EM však panují značné rozdíly. Zatímco v Anglii elektronické monitorování provádějí soukromé bezpečnostní společnosti, v Nizozemí, Portugalsku a Švýcarsku jde o spojení soukromých firem a probační služby nebo týmu sociálních pracovníků. V Německu jedná s monitorovanou osobou tým sociálních pracovníků, zatímco technické monitorování provádí poloveřejná firma. V Itálii program realizuje policie, ve Švédsku za něj zodpovídá probační služba, kdežto ve Španělsku vězeňský personál. Tam, kde jsou do programu zapojeni sociální či probační pracovníci, se jedná o přístupy poskytující rozličné formy pomoci v každodenním životě.

Všechny tyto země kromě Itálie své projekty vyhodnocují. Efekt rozšiřující se sítě – vzrůstající kontrola ze strany státu vyvolávající kritiku obránců občanských práv – byl vzat v potaz jen ve Švýcarsku, Francii a Německu (Haverkamp, Meyer a Lévy, 2004). Evropské evaluace ukázaly, že EM je obecně vzato aplikovatelné. Monitorování trvá průměrně 3 a $\frac{3}{4}$ měsíce, přičemž míra neúspěchu je v současných programech dosti nízká. Ovšem jednotlivé definice toho, co je pokládáno za neúspěch, se značně liší. Nezdá se, že by úspěšnost EM ovlivňoval typ spáchaného deliktu (Haverkamp, Meyer a Lévy, 2004). Jiní zase tvrdí, že úspěšnost závisí na deliktu, typu pachatele a míře strachu ze zatčení (Dodgson, Mortimer a Sugg, 2001; Mortimer, 2001; Stone, 2002).

V Anglii a Walesu bylo úspěšně zakončeno 97 % procent příkazů nařízených běžným soudem, avšak jen 68 % příkazů nařízených soudem pro mladistvé (Lilly a Nellis, 2001). Osobami, kterým bylo nařízeno domácí vězení, obvykle byli mladí muži s dlouhou kriminální minulostí (Sugg, Moore a Howard, 2001). Nejčastějšími delikty byly krádeže a přechovávání (23 %), řízení pod vlivem omamné látky (15 %) a loupeže (10 %). Nejvyšší úspěšnosti ovšem dosáhli pachatelé násilných deliktů (90 %), přestupků proti veřejnému pořádku (92 %), drogových deliktů (92 %) a řízení pod vlivem omamných látek (91 %) (Walter, 2002).

Míra recidivy u osob, které prošly EM, se pohybuje od 10-30 % (Dodgson, Mortimer a Sugg, 2001) až po 70-90 % (Sugg, Moore a Howard, 2001) v závislosti na definici a měření recidivy. Míra recidivy je obvykle nižší u starších osob a u pachatelů předčasně propuštěných z vězení (Dodgson, Mortimer a Sugg, 2001; Gibbs a King, 2003). Ovšem Bonta et al. (Bonta, Wallace-Capretta a Rooney, 1999) tvrdí, že EM nijak významně nesnížilo recidivu u nízkorizikových pachatelů, tj. u hlavní skupiny monitorovaných.

Zatím tedy neexistují jasné důkazy o tom, že by EM omezovalo trestnou činnost zapojených pachatelů, ať už v průběhu monitorování, nebo posléze (Nellis, 2005). Jeho preventivní účinek zpochybňují i sami monitorovaní (Gibbs a King, 2003). To platí tím spíše, pokud nejsou poskytovány doprovodné programy, které – ve smyslu Braithwaitovy (2003) teorie reintegrovaného zahanbování (reintegrative shaming)¹³ – posilují sociální dovednosti a napomáhají pachatelům vytvořit si konkrétní plány pro budoucnost (Bonta, Wallace-Capretta a Rooney, 1999).

Poukazuje se i na to, že EM funguje především u pachatelů, kteří žijí ve stabilním sociálním prostředí, mají domov a podporu rodiny, provozují konvenční každodenní aktivity a jsou ochotni spolupracovat s trestněprávním systémem. Navíc se v domácnostech těchto pachatelů zvyšuje riziko domácího násilí, především u těch, kteří náramek nosí kvůli násilnému deliktu. Budoucnost EM v Evropě však je podle všeho zajištěna díky technickým novinkám, jako jsou systémy GPS, změnám v názorech veřejnosti na bezpečnost a občanské svobody v důsledku teroristických útoků v Madridu a Londýně, a především kvůli nutnosti omezit výdaje na vězeňství a umisťovat usvědčené pachatele odsouzené ve vazbě do alternativních prostředí.

c. Multimediální prevence násilí

Mezi současnými programy prevence násilí mezi mladistvými se podle amerického vzoru objevují i multimediální přístupy.

Bylo provedeno (Bosworth et al., 2000) vyhodnocení počítačového projektu (SMART Talk), který obsahoval celou řadu teoreticky podložených modulů zvládnání hněvu a řešení konfliktů; ukázalo se, že v rámci projektu se podařilo oslabit názory studentů vedoucí k násilí a podpořit jejich odhodlání používat nenásilné strategie. Nebyl sice naměřen reálný pokles trestné činnosti, multimédia však mohou napomoci změnit některé ze zprostředkujících faktorů spjatých s násilím, a změnit tedy i násilné chování. Počítač jakožto nástroj prevence je však třeba používat na solidním teoretickém základě a za spolupráce s učiteli a psychology.

¹³ Reintegrovaného zahanbování pachatele začleňuje zpět do společnosti, kdežto dezintegrovaného zahanbování jej z ní vylučuje (pozn. překl.).

Například útvar prevence kriminality německé spolkové policie požádal odborníky z německého institutu pro pedagogická média, aby vyvinuli počítačovou hru pro věkovou skupinu 8-12 let, která předvádí a prosazuje nenásilné řešení konfliktů. Vznikla hra „Luka a tajemný stříbrný kůň“ (Luka und das geheimnisvolle Silberpferd¹⁴), jež je k dispozici od listopadu 2005 (Fess, 2005). Tato pomůcka nese vědecky podložené pedagogické významy a je navržena tak, aby byla atraktivní pro chlapce i dívky (viz Soupis, č. 17).

d. Prevence úpravou prostředí a designem (crime prevention by design)

Po celé Evropě bylo dosaženo úspěchů v prevenci kriminality obecně a násilí na veřejnosti zvláště architektonickým uspořádáním center měst a obytných čtvrtí (viz např. Dánská rada pro prevenci kriminality, 2002).

Příklady prevence kriminality úpravou prostředí jsou projekty jako finský model Centrum města (viz Soupis, č. 9) nebo německý program Sociální město (Bundestransferstelle Soziale Stadt, 2005). Nedávné průběžné hodnocení programu Sociální město¹⁵, což je holistický projekt zahrnující nejen architektonická opatření, ale i multiinstitucionální partnerství usilující o navázání kontaktu s vyloučenými skupinami obyvatelstva, ukázalo slibné výsledky (viz Soupis, č. 13).

Britská organizace Designing Out Crime Association (<http://www.doca.org.uk>) koordinuje britské fórum pro prevenci kriminality úpravou prostředí. Na bezpečném plánování budov se podílejí architekti, policisté, kriminologové, univerzitní učitelé, urbanisté, komunitní bezpečnostní pracovníci, zahradní architekti a konzultanti v oboru rizik trestné činnosti. Další policejní iniciativou, která rozvíjí situační prevenci úpravou prostředí za použití efektivních preventivních nástrojů, jako jsou zabezpečovací systémy v domech a na parkovištích, je Secured By Design (<http://www.securedbydesign.com>); tyto postupy jsou ovšem nejučinnější při prevenci majetkové trestné činnosti.

Cílem britského projektu Design Against Crime je spolupracovat s univerzitami při navrhování produktů denní potřeby s posílenou obranyschopností vůči různým typům trestné činnosti, především proti loupežím a přepadením. Navržené produkty, například bezpečnostní batohy s alarmem, by měly omezit dopady trestné činnosti. Designéři jsou vybavováni nezbytnými kognitivními a praktickými nástroji a zdroji (Home Office, 2005).

e. Příklad mediace mezi oběťmi a pachateli

Téměř ve všech evropských zemích se nyní mediace zavádí zákonem – například v rámci nedávných reforem trestního řádu v Lotyšsku byl zaveden celostátní mediační program a další prostředky restorativní justice s cílem řešit kriminální chování i mimosoudními cestami¹⁶. Probíhá také celá řada pilotních projektů, kupříkladu v Maďarsku, nebo i standardních programů, například v Rakousku či Německu. S mediací obvykle musí souhlasit oběť i pachatel a povětšinou ji iniciuje policie nebo státní zastupitelství, ale někdy i soud, a to buď

¹⁴ <http://www.luka.polizei-beratung.de>

¹⁵ <http://www.sozialestadt.de/veroeffentlichungen/endbericht/pdf/DF7136.pdf>

¹⁶ <http://www.probacija.lv/eng/gen/45>

s cílem ukončit trestní řízení, nebo jako součást trestu. Mediace může být i součástí odklonu (diversion) u mladistvých (jako v Německu), nebo fungovat vedle trestu (např. v Dánsku).

Mediace se často uplatňuje u mladých lidí, např. v Polsku (Wiak, 2005) a ve Francii (Maximy, 2004) a povětšinou v souvislosti s přepadeními, vandalstvím či krádežemi v obchodech (např. ve Švédsku a Slovinsku). Mnohde se však mediace i dnes užívá jen zřídka. Například německé Spolkové ministerstvo spravedlnosti spočetlo, že o mediaci se ve skutečnosti uvažuje jen v 4-5 % možných případů (Schäfer a Holthusen, 2005). V Německu se nemluví o mediaci mezi obětí a pachatelem (Victim-Offender Mediation, VOM), ale mezi pachatelem a obětí (Täter-Opfer-Ausgleich, TOA), což soustřeďuje pozornost na pachatele. Podle oficiální statistiky TOA (<http://www.bmj.bund.de/toa>) se od prvního sběru dat v roce 1993 počet případů pokládáných za vhodné pro TOA zečtyřnásobil z 1066 na 4831 (Jehle, 2005). TOA obvykle započiná dříve, než dojde k soudnímu přelíčení (v roce 2002 tomu tak bylo v 90 % případů, přičemž státní zastupitelství hrálo rozhodující roli v 80 %). Z deliktů se jedná především o ublížení na zdraví (47 %) a poškozování cizí věci (12 %). Z pachatelů se 70 % dopustilo trestného činu poprvé a 80 % bylo mužského pohlaví. 55 % z nich bylo dospělých (tj. starších 21 let). Důležitým předpokladem pro TOA je ochota poškozeného dohodnout se na vyrovnání. V roce 2002 byla v 69,8 % případech TOA jednou ze součástí dohody¹⁷ omluva, následovala náhrada škod (25,1 %) a bolestné (13,6 %).

Ačkoliv neexistuje mnoho studií¹⁸ dokládajících příznivý dopad mediace na snižování recidivy, míra přijetí a uspokojení bývá u účastníků vysoká a názor oběti je obvykle pozitivní (Evropské fórum pro mediaci a restorativní justici, 2005). Především ve středo- a východoevropských sch, kde uplatňování mediace zajišťuje a/nebo podporuje nová legislativa, vykazují aktivity zapojených osob neobyčejnou angažovanost a kompetentnost (Barabas, 2004; Czarnecka-Dzialuk a Wójcik, 2001; Doubravová, Ouředníčková, Urban a Štern, 2001; Fellegi, 2003), a to navzdory tomu, že ve východních zemích se výrazněji než v západních projevuje setrvalé odmítání neformálních, komunitně založených řešení trestné činnosti (Evropské fórum pro mediaci a restorativní justici, 2005).

Před evropskými zeměmi nyní leží výzva přejít v mediaci za fázi pilotních projektů, uplatňovat ji i u závažnějších deliktů a začlenit ji do běžné soudní praxe jakožto pravidelně a adekvátně užívanou alternativu k tradičním (a často neúčinným) terciárním opatřením. V nových členských zemích EU i v západní Evropě existují v oblasti uplatňování a přijímání restorativní justice obdobné problémy (Evropské fórum pro mediaci a restorativní justici, 2005), ačkoliv míra těchto obtíží se stát od státu značně liší. Často chybějí finanční zdroje a možnosti proškolení pracovníků. Jako příklad pro státy EU může sloužit Norsko¹⁹ se svou dlouhou tradicí uplatňování mediace.

Převažuje názor, že u závažnějších trestných činů, například u sexuálního nebo domácího násilí, mediace mezi obětí a pachatelem nepřipadá v úvahu. Ovšem problematika ústupu od represivních opatření, které pachatele dále brutalizují a neposkytují jim náhled na vlastní násilné chování, stojí před naší společností jako výzva a pro mediaci představuje šanci. Kupříkladu Dalyová (2002) zkoumala sexuální násilí a dospěla k závěru, že v otázce spravedlivého řešení těchto případů se lze posunout kupředu za předpokladu, že se pozornost

¹⁷ Dohoda může mít i několik součástí.

¹⁸ V Nizozemí se v současnosti provádí průzkum dopadů mediace (probíhá asi 7 pilotních projektů) a měl by být uzavřen v nejbližší budoucnosti. Studii realizuje Institut Verweyové-Jonkerové pro WODC (Výzkumné a dokumentační centrum nizozemského Ministerstva spravedlnosti).

¹⁹ Viz např. http://www.restorativejustice.org/resources/world/europe1/alldocs/index_html/norway.

soustředí na tři body, které ve svém příspěvku rozebírá: (1) rehabilitovat retribuci a začlenit ji do postupů restorativní justice; (2) zavést nové, obecnější definice újmy vzešlé ze znásilnění, z jiných forem sexuálního násilí a z násilí obecně; (3) brát v potaz celou šíři možných významů a kontextů spjatých se sexuálním, domácím a rodinným násilím. Ve Spojených státech nedávny projekt Sanfranciského policejního oddělení (San Francisco Sheriff's Department, SFSD) zavedl komplexnější způsob řešení efektu otočných dveří u delikventů: preventivní a další projekty se staly prioritou a v okresní věznici se při programech i prevenci systematicky uplatňují principy restorativní justice (Schwartz, Hennessey a Levitas, 2004). V Evropě výsledky současných výzkumů prováděných vídeňským Institutem pro sociologii práva a kriminologii ukazují, že klíčové principy restorativní justice, například uznání (recognition) a emancipace (empowerment), mohou být vzaty v potaz i u případů domácího násilí (Evropské fórum pro mediaci a restorativní justici, 2005).

Mezi osvědčené postupy v oblasti mediace mezi obětí a pachatelem v Evropě patří:

Velká Británie: Projekt Moruše (Sycamore Tree Project²⁰) je intenzivní vězeňský program, v jehož rámci se oběti ve věznicích scházejí s pachateli jiných deliktů. Hovoří o důsledcích kriminality, újmách, které trestná činnost působí, a o tom jak napravit škody. Program realizovala Anglicko-waleská vězeňská pastorační služba (Prison Fellowship of England and Wales) v roce 1998. Základem programu je zapojení a participace s cílem vytvořit bezpečné prostředí, kde pachatelé a náhradní oběti (nepřímá mediace) mohou hovořit o dopadech trestné činnosti na své životy a společně se dovídat o pozitivních restorativní justice a o jejím uplatňování.

Polsko: Polské centrum pro mediaci, jež spravuje 28 mediačních center, vzniklo v roce 1995 a v roce 2000 se pak stalo nevládní organizací, iniciovalo v roce 2001 školní soutěž „Řešit spory bez násilí – co víte o restorativní justici?“, do které se v roce 2003 zapojilo 37 škol a 7000 účastníků. Poslední soutěž započala v září 2005 a původní počet výukových hodin (6-10) byl navýšen na 35 pro děti, 35 pro učitele a 15 pro rodiče. Hlavními cíli projektu, který podporuje Úřad dětského ombudsmana a Ministerstvo školství a tělovýchovy, jsou zvýšit povědomí žáků o tom, jak nenásilně komunikovat a řešit konflikty nenásilnou cestou; poukázat na to, že je důležité rozvinout v Polsku koncept restorativní justice, a na to, jak v konfliktních situacích uplatňovat vyjednávání a mediaci. V první fázi projektu studenti popisují skutečný nebo imaginární konflikt a jeho možné řešení, zatímco druhá fáze zahrnuje trénink nenásilné komunikace, aktivního naslouchání, různých forem řešení konfliktů a nástin hlavního principu restorativní justice a jejího dopadu na společnost i na soudní systém. Program vedou vyškolení mediátoři, kteří fungují jako koordinátoři, a soustavně se vychází z participativního přístupu. Studentské eseje na téma „Co mohu udělat pro snížení úrovně tělesného nebo duševního násilí na mé škole“ jsou zasílány Soutěžnímu výboru (složeného ze zástupců Ministerstva školství a tělovýchovy, Úřadu dětského ombudsmana, Programového výboru Polského centra pro mediaci a samotných mediátorů). Proces evaluace ukázal, že děti se programu účastní s pozitivním přístupem a nadšením a že jejich aktivní a tvůrčí řešení často poskytují užitečné ponaučení. Vedle toho děti rychle chápou myšlenku vstřícného řešení rozepří na základě restorativní justice.

Rakousko: Mediace mezi oběťmi a pachateli se ve Vídni užívá v rámci pilotního projektu u případů domácího násilí. Jádrem projektu je specifická metoda „smíšených dvojic“. Nejprve se mediátor-muž setká s pachatelem, zatímco mediátorka-žena hovoří s ženskou obětí.

²⁰ http://www.bbc.co.uk/suffolk/content/articles/2005/08/01/sycamore_tree_feature.shtml. Název vychází z příběhu o celníku Zacheovi (viz Lukášovo evangelium, 19. kapitola) (pozn. překl.).

V průběhu mediace si mediátoři navzájem sdělují oba příběhy. Poté jsou obě strany vyzvány k přímému setkání, při kterém se mají buď dohodnout na podmínkách ukončení svého vztahu, nebo na tom, jak si chtějí napříště zajistit nenásilný společný život. V praxi to většinou probíhá tak, že se mediátoři postaví za zkušenost ženy a podpoří její právo na nenásilný partnerský život. Smyslem mediace mnohdy bývá nejen emancipace oběti, ale i ujasnění a uznání potřeb obou stran. Dochází ke zlepšení interakce mezi obětí a pachatelem, kdežto reintegrace či resocializace pachatele není hlavním cílem.

Dobrým příkladem toho, jak lze celé programové struktury přejímat ve velmi odlišném sociálním a kulturním kontextu, je jeden ze současných maďarských pilotních projektů zavádějících restorativní postupy ve školství. Tento experiment totiž vychází ze společného projektu pensylvánského Mezinárodního institutu pro restorativní postupy (International Institute for Restorative Practices) a floridské Nadace pro službu veřejnosti (Community Service Foundation). Na základě tohoto amerického modelu vznikla ve spolupráci s maďarským psychologem denní škola pro ohroženou mládež (Evropské fórum pro mediaci a restorativní justici, 2005).

3. Specifické preventivní strategie pro různé typy násilí

3.1 Domácí a sexuální násilí

I. Domácí násilí

Domácí násilí je obecný sociální problém spjatý s genderovou nerovností, který postihuje všechny evropské země. Oběti domácího násilí vždy byly převážně, byť ne výlučně, ženy²¹. Povědomí o domácím násilí jakožto násilí páchaném na ženách ve všech evropských zemích stoupá a v posledních letech byla zavedena nová legislativní opatření, jako jsou soudní zákazy (např. ve Španělsku a Rakousku). Mnoho států (např. Slovensko, Polsko, Španělsko, Finsko) vyhlásilo, že chtějí zvýšit informovanost obyvatel i jejich připravenost nahlášovat takovéto případy na policii; ta zase dostala instrukce postupovat proti nim přísněji. Proto oficiální údaje vykazují vzestup nahlášených případů domácího násilí, což lze pokládat za úspěšnou „terciární“ prevenci vzhledem k možnému (být nedokázanému) odrazujícímu účinku.

Ve většině evropských zemí je nyní ženským obětím domácího násilí také poskytována trvalá asistence a poradenství i ubytování a pomoc v každodenních záležitostech (Logar, 2004, 2005; Thanet – Fórum pro domácí násilí, 2003; Wiak, 2005). Dostupné výzkumné zprávy dotvrzují, že realizované programy by se měly opírat o důkladné posouzení individuální situace pachatelů. Izolované přístupy – kupříkladu zvládání hněvu – mnohdy nepostačují (Gilchrist et al., 2003) a je třeba je doplnit změnou postojů. Slibně proto působí princip kriminogenní potřeby (viz Andrews a Bonta, 2004), který vymezuje pro programy několikánásobné cíle, kupříkladu závislost, narcistické rysy či psychopatologii (Gilchrist et al., 2003), pokud jsou ovšem stanoveny dynamické rizikové faktory v pečlivém psychometrickém testu, který bere v potaz pachatelův životní příběh a sociální prostředí.

Je nadále klíčové brát ohled na různorodost pachatelů domácího násilí; odborníci je rozdělují na tři skupiny. Například nedávný anglicko-waleský projekt Duluth (Gilchrist a Kebbell, 2004) se zaměřuje na problematizování postojů spjatých s domácím násilím, trénink sociálních dovedností a posilování empatie pro oběť. To může fungovat u pachatelů v rámci rodiny a u nediferencovaných antisociálních násilníků (Farrington, Hollin a McMurran, 2001), ale nejspíš takto nelze prolomit internalizovaný kruh násilí u tzv. mezních násilníků (borderline abusers, viz Dutton, 1995) či zamezit recidivě u mnohostranných antisociálních delikventů. Při přípravě vhodného zákroku se proto nelze obejít bez spolehlivé důkazní báze; takové báze vznikají například při Programu snižování kriminality britského Ministerstva vnitra či v rámci multiinstitucionálních projektů, například jednotlivých Partnerství pro omezování kriminality a výtržnictví (Crime and Disorder Reduction Partnerships) (Gilchrist a Kebbell, 2004).

²¹ McKeow a Kidd (2003) dokládají, že dnes se stalo problémem i pro muže. Konstatují ovšem, že dopady domácího násilí (tělesné a psychologické újmy) bývají podstatně závažnější u žen než u mužů.

Kromě toho je třeba se postarat o oběti a jejich rozličné potřeby. Ve většině evropských států se to uznává, aktivity v této oblasti však kvůli nedostatku finančních prostředků často bývají nedostatečné (Logar, 2005), viz Soupis, č. 2.

Nedávný waleský program, Multiinstitucionální konference pro posuzování rizik domácího násilí (Domestic Violence MARAC – Multi-Agency Risk Assessment Conference), byl vyhodnocen jako efektivní a nyní se zavádí ve Skotsku. Konferenci se účastní zástupci 16 institucí, kupříkladu policie, probační služby, místní samosprávy, zdravotnictví, bytového odboru, útulků a odboru pro ženskou bezpečnost. Cílem těchto setkání je poskytnout fórum pro výměnu informací a pro společné kroky, které omezí budoucí dopad na nejohroženější oběti. Tyto oběti jsou identifikovány na základě zvláštního policejního dotazníku o indikátorech rizik, které policisté vyplňují na místech, kde k domácímu násilí došlo.

Externí evaluaci průběhu a výsledků projektu provedla Cardiffská univerzita (Robinson a Tregdiga, 2005); ukázalo se, že respondenti pokládají tyto konference za nedocenitelné a že jednotlivé instituce mohou díky nim pomáhat obětem účinněji. Svou důležitou roli mají sice všechny instituce, ale jako obzvláště významný se jevil přínos policie a odboru pro ženskou bezpečnost. Konference MARAC napomohly k dosažení mnoha zásadních cílů, jako jsou výměna informací mezi institucemi, posilování bezpečnosti obětí, identifikace klíčových kontaktních osob uvnitř institucí či zvyšování povědomí o dopadu domácího násilí na děti. Hlavními překážkami omezujícími efektivnost konferencí byla finanční a časová omezení a nedostatečná spolupráce ze strany obětí. Mírou úspěšnosti konferencí MARAC byl jednak počet případů nahlášených na policii a počet policejních výjezdů po jejich konání, jednak kvalitativní telefonní pohovory s oběťmi. Studie ukázala, že u 60 % obětí po konání konference nedošlo k opětovné viktimizaci.

V rámci současných pilotních programů proti domácímu násilí ve Skotsku (patří k nim i soud pro domácí násilí) se zavádějí konference MARAC jakožto základ multiinstitucionálních zákroků (MacKay, 2005), multiinstitucionální přístup se uplatňuje v některých oblastech Francie či v Polsku („Modré kartičky“, viz Soupis, č. 33); cílem je přitom jak postih obětí, tak psychologická a právní pomoc obětem (Ambroise, 2005; Wiak, 2005).

Rovněž rakouské zákony proti násilí se výrazně zaměřují na domácí násilí (srv. Soupis, č. 2). Na prevenci domácího násilí se soustřeďují i současné preventivní programy v Nizozemí a ve Finsku.

Ve Španělsku vedl vliv silného ženského hnutí, podpořený včleňováním feminismu do státních institucí a silným mediálním zájmem, k „sociálnímu neklidu týkajícímu se násilí na ženách“ (Barberet, 2005) a ke vzniku nového zákona o genderovém násilí. Vládní kampaně nabádající ženy, aby domácí násilí nahlásily, se ukázaly jako efektivní (Rechea a Benítez, 1999; Barberet, 2005), a nový zákon o genderovém násilí stanoví celou řadu opatření, které mají zabránit opětovné a závažné viktimizaci žen. Jeho účinnost se nyní zkoumá (Cerezo, 2005). Mezi nové programy boje proti domácímu násilí patří primární osvětové projekty na školách zaměřené na pohlavní rovnoprávnost a terciární podpora a ochrana pro oběti domácího násilí. Přednedávem byly zavedeny i soudní zákazy pro pachatele a v současné době se též vyhodnocují (viz Soupis, č. 35). Zatím se zdá, že počet neuposlechnutí je dosti vysoký u pachatelů i u obětí (tj. oběť zkontaktuje pachatele).

Vedle dostatečné podpory obětí (útulky a další praktická a psychologická pomoc) se jako další slibný přístup jeví současné tendence (např. v Rakousku, Španělsku a Švýcarsku) násilné

páry rozdělovat (nelze-li jinak, nuceně), pokud možno tak, že se násilník musí odstěhovat. To může vést k lepším výsledkům, než když se s násilníkem zahájí trestní řízení (Killias, Simonin a DePuy, 2005). V takových případech je však nutno poskytnout násilníkovi vhodné ubytování, aby nedošlo k – mnohdy ještě násilnější – recidivě (Barbaret, 2005; Cerezo, 2005).

Ovšem i nadále je úkolem všech evropských zemí odbourávat bariéry omezující veřejnou diskusi o domácím násilí a zlepšit povědomí a informovanost všech relevantních institucí a aktérů (Piispa, 2005).

II. Sexuální násilí

Problémy obklopující toto téma – čísla a definice

Programy prevence znásilnění a sexuálních napadení se musí potýkat s různými obtížemi; jsou jimi různorodost obětí, rozmanitost míst, na kterých k násilným incidentům dochází, a předpokládaný velmi vysoký počet nenahlášených případů. Analýzu preventivních opatření dále komplikuje to, že užívaná terminologie i zkoumané skupiny obětí a/nebo pachatelů se výzkum od výzkumu liší.

Kupříkladu dle některých západoněmeckých studií byla asi 3 % žen ve věku 16-60 let znásilněna, kdežto jiné, zaměřené na Německo východní, konstatují, že u dívek, které začaly žít pohlavním životem ve věku mladším 15 let, je podíl znásilněných až 24 % (Kury, Oberfell-Fuchs a Wößner, 2004). Podle dalších studií zažilo (při použití širší definice) nějakou formu sexuálního násilí více než 50 % ženské populace v Německu. Tyto rozdílné údaje mohou jít na vrub vysokému počtu nenahlášených případů²² i obtížím s užíváním patřičné terminologie: „sexuální násilí“ může označovat buď všechny nechtěné interakce sexuální povahy, anebo v užším smyslu jen zákonem vymezené donucování, násilí a pohlavní styk, což pak vylučuje ostatní nepříjemné incidenty (Hagemann-White, 2001). Jak může být obtížné držet se terminologie užívané v trestních záznamech, ukázaly narativní pohovory s dánskými oběťmi sexuálního násilí: Většina žen nechtěla užívat výrazy „sexuální napadení“ či „znásilnění“, jelikož ty evokují spojitost se sexualitou, zatímco z hlediska těchto žen o jejich sexualitu vůbec nešlo, nýbrž jednalo se o násilný čin. Mnoho žen odmítalo i slovo „oběť“, protože je podle jejich názoru redukovalo na objekty neschopné jednat (Sidenius a Pedersen, 2004).

Další obtíž je, jak odlišit domácí násilí od sexuálních napadení a znásilnění. Kupříkladu většina studií zmiňovaných ve vynikajícím článku Evropské výzkumy rozšíření násilí na ženách (Hagemann-White, 2001) se zaměřuje na násilí, sexuální napadení a znásilnění v heterosexuálních párech či v rodinách, kde hranice mezi „běžným“ a sexuálním násilím mohou být nejasné. O případech mimo domov, například o znásilněních na schůzkách, se příliš často nepíše. Podle dánských údajů (Sidenius a Pedersen, 2004) se ve 23 % případů oběť a pachatel znali méně než 24 hodin. Ve 30 % případů před násilným činem neexistoval žádný vzájemný vztah. Odhaduje se však, že vysoký počet případů není vůbec nahlášen, celkový počet sexuálních delikventů je proto také neznámý.

²² Německý výzkum provedený v roce 1989 ukázal, že podle obětí samotných je policii nahlášeno jen 11 % případů (Kury et al., 2003: 284). Problémem je, že ženy, které žijí ve vztahu s násilníkem v době, kdy jsou dotazovány, incident prozradí s nižší pravděpodobností (Hagemann-White, 2001).

Z těchto důvodů je obtížné vysuzovat, které skupiny se s nejvyšší pravděpodobností stávají oběťmi či pachateli, a měly by se na ně proto zaměřit preventivní programy. Existuje sice široká škála programů a preventivních opatření, avšak většina z nich není vůbec vyhodnocována, a jejich účinnost proto není známa.

Východiska prevence sexuálních napadení a znásilnění

Možná východiska pro snahu snížit počty sexuálních napadení a znásilnění existují na straně (potenciálních) obětí i (potenciálních) pachatelů.

(1) Primární prevence u potenciálních obětí

Primární prevence u možných obětí by je měla upozorňovat na potenciálně nebezpečné situace a mentálně a/nebo fyzicky je emancipovat, aby byly připraveny na neočekávané útoky (Kury, Obergfell-Fuchs a Wößner, 2004). Vzhledem k různorodosti obětí je možné předpokládat, že toho lze dosáhnout nejrůznějšími postupy. V posledních několika letech se však neobjevily zprávy o žádných inovativních programech. V rámci EU téměř každá veřejná či významnější soukromá instituce zveřejňuje materiál, který má ženy informovat o tom, jak se vyhnout nebezpečným situacím. Stále populární jsou kurzy (nabízené mnoha německými organizacemi), v nichž se ženy naučí základům sebeobrany a dostane se jim i psychologického školení (tamtéž). Ovšem ačkoliv tyto programy fungují už víc než deset let, jejich efektivita stále ještě nebyla vyhodnocena.

Vědecká evaluace projektů, jejichž cílem je podpořit bezpečnější chování na schůzkách, zatím podle všeho probíhá jen v USA. Většina tamních vyhodnocených programů se zaměřuje na studentky. Snaží se vytvořit bezpečnější prostředí pro schůzky tak, že informují studentky o sexuálním napadení, pomáhají jim rozpoznat nebezpečné situace a vštěpují jim chování, které má v budoucnu snížit riziko jejich viktimizace. Jejich výsledky jsou smíšené a nelze vykázat jednoznačnou spojitost mezi zvýšeným povědomím účastnic o potenciálně nebezpečných situacích či o méně rizikovém chování na schůzkách a nižším počtem znásilnění (Yeater, Naugle, O'Donohue a Bradley, 2004). Slibněji působí program Safe Dates (Bezpečné rande) pro žáčky 8. a 9. tříd, jehož cílem je omezit násilí na schůzkách mezi mladistvými. Jeho součástí byly aktivity školní (divadelní představení, hodiny odučené tělocvikáři a učiteli zdravotní výchovy, plakáty) i komunitní. Ačkoliv se nejprve zdálo, že krátkodobé pozitivní účinky programu nepřetrvávají do doby rok po jeho ukončení (Foshee et al., 2000), další studie, provedená čtyři roky po realizaci programu, ukázala u pokusné skupiny značný pokles spáchaného i zakoušeného fyzického a sexuálního násilí na schůzkách (Foshee et al., 2004).

(2) Primární a sekundární prevence u potenciálních pachatelů

Srovnání statistických dat všech mužů narozených v Dánsku v roce 1966 ukazuje, že existuje několik indikátorů toho, že se muži s vyšší pravděpodobností dopouštějí znásilnění (resp. jsou za něj odsouzeni). Ty se odlišují od indikátorů toho, kdo se pravděpodobně dopustí násilí obecně (Christoffersen, Soothil a Francis, 2005). Ovšem ze všech mužů, kteří se těmito indikátory vyznačují (jde např. o dlouhodobou nezaměstnanost, dětství v pěstounské péči či psychiatrické poruchy), se jen malý zlomek vydá na kriminální dráhu a ještě menší počet se pravděpodobně dopustí znásilnění. Ačkoliv z identifikovaných rizikových faktorů lze vyčíst možný preventivní program, kupříkladu zvýšení pomoci těm, kdo vyrůstali v pěstounské péči, anebo se museli u rodičů či u sebe potýkat s duševním onemocněním, otázkou zůstává, jak se dostat až k nejpravděpodobnějším potenciálním pachatelům bez plýtvání zdroji. Jelikož

u většiny sexuálních delikventů porucha vzniká již v raném věku (Heiliger, 2002), zdálo by se příhodné začít s preventivní prací již na základní škole. Nicméně zkušenosti v Německu ukázaly, že preventivní úsilí zaměřené na chlapce je dvojsečné. Pohlíželi-li se na ně automaticky jako na potenciální pachatele znásilnění, může to ohrozit rozvoj jejich mužské identity; kromě toho je nutno brát v potaz, že i chlapci mohou být také oběťmi zneužívání dětí. Jako nejslibnější se zatím jeví programy, které podkopávají mužskou solidaritu, rozvíjejí empatii a u obou pohlaví kladou důraz na přijetí osobních hranic (Heiliger, 2002). Evaluace účinnosti těchto programů ovšem neexistují.

(3) Terciární prevence s cílem zamezit další viktimizaci

Podklady pro tuto oblast vycházejí z dánské zprávy (Sidenius a Pedersen, 2004). Narativní pohovory s oběťmi sexuálního násilí v Dánsku poukazují na to, jak důležité je znovuzískat schopnost jednat a překonat danou zkušenost (v protikladu k tomu být redukován na objekt vystavený pachatelovu útoku). Je mimo jiné potřeba přijmout, že osobní a situovanou strategií může být i nerezistence, a kriticky rozebírat termíny užívané při práci se ženami, které zažily sexuálně násilný útok, i tvárnost konceptualizace a její ustavičné proměny.

(4) Terciární léčba sexuálních delikventů zaměřená na prevenci nových incidentů

Naproti tomu léčba odsouzených sexuálních delikventů (která je v některých zemích automaticky přikazována vedle trestu odnětí svobody nebo místo něj²³) je evaluována důkladně. Jedna metaanalýza (Lösel a Schmucker, 2005) srovnala 69 zpráv publikovaných do června 2003 a zahrnula i 80 různých studií zabývajících se účinností psychosociálních i lékařských postupů. Většina těchto analýz, obsahujících údaje o více než 22 000 jedincích, účinnost léčby potvrdila. Léčení pachatelé vykazovali v průměru o 37 % nižší sexuální recidivu než kontrolní skupiny. Jako významně efektivnější se ukázaly lékařské postupy (kastrace a hormonální kúra), což bylo možná zčásti zaměřeno s proměnnými u pachatelů a užitých metod. Z psychologických programů vyšly jako nejúčinnější kognitivně behaviorální postupy, zatímco nebehaviorální metody nevykazovaly významnější dopad.

Metody léčby užívané před 70. lety 20. století byly zjevně neúčinné, ovšem na druhou stranu nejsoučasnější programy nijak nezvýšily efektivitu postupů uplatňovaných před 90. lety. Není možné, že by terciární léčba sexuálních delikventů již dosáhla úrovně, kde by nebylo co zlepšovat. Ambulantní programy měly vyšší efektivitu než ústavní léčba a dobrovolná léčba vede k poněkud lepším výsledkům než povinná účast. Ovšem zdánlivě vyšší účinnost vykazovaly jednak evaluace zahrnující sebehodnocení, jednak programy, do kterých byly přímo zapojeni autoři daných studií; je tedy zjevné, že i efektivita kvalitních programů může být zkreslena osobními hledisky.

Dalším důležitým výsledkem je poznatek, že vysoké riziko recidivy nastává u těch, kdo programy nedokončí, což poukazuje na fakt, že tato skupina představuje při reintegraci delikventů ústřední problém, a na to, že mají-li se projekty metodologicky zlepšovat, musí přesně odpovídat potřebám a motivacím pachatelů.

²³ Tak je tomu kupříkladu v Německu, kde Zákon proti sexuálním a dalším nebezpečným deliktům, schválený v roce 1998, stanoví, že každý pachatel, který by mohl mít prospěch z psychoterapeutické léčby, je léčitelný a byl odsouzen na doby delší než dva roky, má projít resocializační terapií. Pachatelé ovšem léčbu podstupují dobrovolně (Kury et al., 2003, 299).

3.2 Veřejné násilí

I. Násilí ve školách

Programy prevence šikany byly sice nejdříve zavedeny v roce 1983 na celostátní úrovni v Norsku (Olweus, 1995), v posledních 20 letech však výzkumu prevence školního násilí dominují americké studie. Tyto programy, jež se obvykle opírají o teorii sociálního učení (Bandura, 1977), vytvářejí je psychologové a realizují spíše externisté než učitelé, stejně jako jejich průběh i evaluace většinou vycházejí z pozitivistického přístupu a vykazují vysokou metodologickou úroveň kvantitativního výzkumu.

Důkladně testován byl projekt Pokojné a pozitivní reakce (Responding in Peaceful and Positive Ways, RIPP), který zatím probíhá v 6.-8. třídě. Součástí tohoto projektu, který zahrnuje 15-25 hodin jednou za týden, jsou teambuildingové aktivity, mentální přehrávání, práce v malých skupinách a hraní rolí. Účinnost programu byla měřena pomocí sebehodnocení a evaluace počtu porušení školního řádu před testovací fází, v jejím průběhu a po ní. Výsledky namátkového hodnocení byly povzbudivé, došlo ke snížení počtu zranění, disciplinárních prohřešků a suspendování v důsledku násilného chování (Farrell, Meyer, Sullivan a Kung, 2003). K takovým výsledkům se však nedospělo ve všech skupinách a na všech místech, kde projekt RIPP probíhal. Výzkum (v rámci jednotlivých škol) realizace RIPP-7 v urbanizované Virgínii ukázal účinnost programu u dětí, které před testováním vykazovaly vysokou míru agresivního a násilného chování, ale i to, že u méně rizikových skupin k žádné změně nedošlo. Navíc 12 měsíců po ukončení programu se jeho dopady vytrácely (Farrell, Meyer, Sullivan a Kung, 2003). Po přesunu programu RIPP 6-7 na rurální Floridu se při meziškolním srovnání ukázalo, že studenti na cílových školách sice v průběhu testovací fáze dosahovali výrazně lepších výsledků ve znalostním testu RIPP a ohlášená míra agresivního a delikventního chování a užívání drog se v průběhu testovací fáze snížila, nevedlo to však ke snížení počtu porušení školního řádu (Farrell, Valois, Meyer a Tidwell, 2003). Program možná změnil postoje studentů k násilí, to však nezpůsobilo změny v chování. Navíc se zde v protikladu k dřívějším studiím ukázal problém efektu vymizení: u studentů, pro které nebyla k dispozici pozdější data či sebehodnocení, se problémové chování obvykle vyskytovalo ve vyšší míře. To znamená, že nebylo možné posoudit dopad programu na ty, kdo z něj mohli těžit nejvíce. Jako jeden z způsobů, jak zvýšit dopad RIPP na školní normy, autoři navrhují zapojit učitel

Potřebu zapojit učitele při vytváření mírumilovnější atmosféry v celé škole uznává například také program Mírotvorci (PeaceBuilders) (Vazsonyi, 2004), jehož hlavním cílem je podporovat pozitivní postoje²⁴ a který se zaměřuje na předškolní děti a žáky základních škol. Na základě údajů o agresivitě nahlášených učiteli a nasbíraných dat o sociálních kompetencích byly děti rozděleny na nízkorizikových, středně rizikových a vysoce rizikových skupin. Podobně jako RIPP byl i tento projekt, který probíhal po dobu asi 18 měsíců, zřejmě nejúčinnější v působení na chování dětí, které byly na počátku klasifikovány jako vysoce náchylné k užívání násilných metod.

„Vytváření pokojného učebního prostředí ve školách“ (Creating a Peaceful School Learning Environment) je pilotní studie zaměřená na žáky základních škol i jejich učitele, jež zkoumá

²⁴ Pět hlavních zásad tohoto programu je: „(a) Mírotvorci chválí druhé, (b) Mírotvorci druhé neponižují, (c) Mírotvorci vyhledávají moudré lidi, (d) Mírotvorci si všimají křivd, kterých se dopustili a (e) Mírotvorci křivdy napravují.“ (Vazsonyi et al., 2004: 189)

„antiagresivní sociálně systémový/psychodynamický program“ zacílený na komplexní vztahy mezi oběťmi, viníky či šikanujícími a přihlížejícími či pozorovateli (Twemlow et al., 2001). V protikladu k projektu Mírotvorci, jenž podporuje pozitivní postoje, je tento program postaven na principu nulové tolerance vůči poruchám chování, jako jsou šikana, viktimizace či nečinné přihlížení násilných činů. Dalšími složkami jsou kázeňský plán utváření správného chování, tělocvičné postupy trénující sebevládu a mentorský program, který má dětem a dospělým pomoci vyhnout se všem třem výše zmiňovaným rolím. Kromě změn chování dětí nahlášených učiteli – žáci byli více reflexivní a méně reaktivní – tento čtyřletý program v pokusné škole výrazně snížil počet disciplinárních případů a výrazně zlepšil studijní výsledky.

Zatímco tyto programy aplikují na studenty postupy připravené realizátorem, projekt SMART Talk (Studenti společně zvládají hněv a jeho řešení – Students Managing Anger and Resolution together) (Bosworth, Espelage, DuBay, Daytner a Karageorge, 2000) nechává na studentech, kdy a nakolik se problematikou prevence násilí chtějí zabírat. Tento počítačový program, zacílený na žáky 6.-8. tříd, může projektový tým v rámci jednotlivé školy samostatně používat po dobu 13 týdnů při hodinách i ve volném čase. Animované bloky poznatků o hněvu a jeho zvládnutí, interaktivní evaluační pohovory, hry a rozhovory s celebritami učí mladistvé používat nenásilné metody řešení konfliktů. Ačkoliv žáci, kteří programem prošli, vykazovali poněkud vyšší ochotu používat nenásilné postupy a tvrdili, že se naučili mnoho způsobů jak konflikty řešit, autoři sami přiznávají, že až další výzkumy mohou posoudit, zda tyto změny postojů mohou vést i ke změnám chování a míry agresivity.

Programy prevence násilí v rámci EU

Zatímco v amerických studiích se problém šikany a školního násilí ani nutnost jim čelit nevymezuje, jejich evropské protějšky se společnou definicí nalézt snaží²⁵. I když je v mnoha zemích EU šikana chápána (podobně jako v Americe) jako verbální, fyzický nebo fyziologický akt, který se opakuje v dlouhém časovém intervalu a zjevně se opírá o nerovnováhu síly (Baldry a Farrington, 2000), v jiných státech, kupříkladu ve Francii, se problematika školního násilí povětšinou vnímá z hlediska učitele. Podle jedné studie (Mallet a Paty, 1999) vidí učitelé jako hlavní oběti „divokých“ studentů sebe sama, zatímco problém násilí mezi vrstevníky mnohdy přehlížejí. Programy uplatňované v členských státech EU se proto liší ve východiscích i v realizovaných opatřeních²⁶.

Programy, které jsou zacílené přímo na žáky a usilují o proměnu jejich postojů k násilí, většinou vytvářejí učitelé nebo sociální pracovníci a realizují se jen na lokální či regionální

²⁵ Při prvním setkání na toto téma v roce 1997 se odborníci a úředníci ze všech zemí Evropské unie nedokázali shodnout na užívání výrazu „násilí“, a proto zůstali u formulace „podpora bezpečnosti na školách“ (Debarbieux, 2003). Obtíže s uznáním problému školního násilí na evropské úrovni jsou patrné i u celoevropského projektu, jehož explicitním cílem bylo zastřešit různé pokusy čelit násilí ve školách (Evropské fórum, 2004): jeho definice „*toho, čemu se víceméně po celé Evropě říká ‚násilí ve školách‘ nebo dokonce ‚školní násilí‘*“ poukazuje na to, že „*takzvané narušování pořádku, kupříkladu vydírání, obtěžování, urážky či poškozování majetku [je] pouze rozšířením, anebo spíše opakováním chování jistých mladých lidí či gangů mladistvých, ke kterému dochází ve školách*“ (Evropské fórum 2004, 8). Z osmi projektů popsanych v Evropě se pouze dva výslovně zabývají snižováním násilí na školách. Většina ostatních se zaměřuje na mladistvé ohrožené vyloučením ze školy kvůli opakovanému záškoláctví (často spjatému s kriminálním či násilným chováním mimo školu), anebo usilují o celkové zlepšení toku informací mezi rodiči a školami,

²⁶ Kupříkladu Skotsko, kde situaci vážně ovlivnil masakr v Dunblane v roce 1996, se zaměřilo na vytváření bezpečnějšího prostředí na školách prostřednictvím situační prevence kriminality a rozvíjením etosu bezpečnosti u studentů i u zaměstnanců (Skotské vývojové centrum pro trestněprávní sociální práci – Criminal Justice Social Work Development Centre for Scotland).

úrovni. Například žáci 7. tříd v německém Lübecku sledovali divadelní výstupy, diskutovali s učiteli a herci o výsledcích původně násilných scén a měnili je (Vanhove a Raynal, 2004). Obdobně kreativní jsou žáci základních škol ve španělské Valencii, kteří v rámci celoročního projektu vytvářejí velké kresby či koláže na témata jako Mír a tolerance a posléze je veřejně vystavují. Ve Finsku, kde celostátní předpisy od roku 2002 obsahují nařízení, že bezpečnost na školách musí být součástí celostátních osnov, helsinská pracovní skupina vytvořila společné pracovní postupy pro školy, jež se opírají o vyjádření žáků, učitelů, rodičů a rozličných odborníků v oblasti školství (Vanhove a Raynal, 2004).

Jakkoli se tyto postupy liší, mají společné to, že u nich chybí vědecká evaluace. I pokud k vědeckému vyhodnocení došlo, mnohdy nebylo na příliš vysoké odborné úrovni (viz např. Wernberger a Schäfer, 2000).

Zatímco studie v USA se obvykle zaměřují na jedince či skupiny žáků, kteří vykazují zvláště vysoké riziko násilného chování ve škole, německé projekty obvykle zahrnují celou třídu bez ohledu na stupeň rizika a snaží se brát v potaz i učitele a rodiče. Celkově lze říci, že jejich spíše praktický přístup je zaměřen na posilování životních dovedností a snaží se u dětí posílit sebedůvěru a sebeúctu i vztahové a sociální dovednosti, a to s celkovým cílem snížit jejich ohrožení sexuálními útoky, drogovými závislostmi a násilným chováním (Wernberger a Schäfer, 2000; Wiborg a Hanewinkel, 2005). Vynikající je z hlediska odborné připravenosti i výsledků program Osamostatňování (Eigenständig werden) (Wiborg a Hanewinkel, 2005). Tento dlouhodobý projekt zacílený na žáky 1.-6. tříd byl původně zaměřen na prevenci kouření a opírá se o přístup z hlediska životních kompetencí (Lebenskompetenzansatz) spojující specifické prvky (kupříkladu schopnost odolávat sociálnímu tlaku) s tréninkem obecných sociálních a osobních kompetencí i strategií řešení konfliktů. V každém z prvních čtyř let učitelé, kteří předem prošli dvouapůldenním školením, zařazují do běžných osnov 42 hodiny. Pro tyto hodiny obdrží pevně strukturované materiály. Zatímco v prvních dvou letech výuka posiluje sebeuvědomění a komunikační dovednosti, později se již zaměřuje na konkrétní témata (např. Psychické týrání, Nenásilné řešení konfliktů). Výzkumný vzorek zahrnoval 20 tříd v pokusné skupině a 38 tříd ve skupině kontrolní. Evaluace probíhala na základě zpráv od učitelů²⁷ na začátku prvního školního roku a na konci druhého (období před výzkumem trvalo osm týdnů). Ukázalo se, že po ukončení programu se u žáků v pokusné skupině výrazně posílila schopnost řešit konflikty, sociálně citlivé a empatické chování i komunikační schopnosti.

Zatímco německé programy obvykle probíhají dlouhodobě a začínají již v raném věku, výzkum provedený v Itálii doložil dopad programu zaměřeného na starší žáky a jejich kognitivní schopnosti. Projekt „Bulli e pupe“ (Baldry a Farrington, 2000; Baldry a Farrington, 2004) je zacílen na jedince a na kolektiv vrstevníků a snaží se u studentů posílit povědomí o násilí a jeho negativních dopadech prostřednictvím vštěpování empatie a schopnosti zaujímat postoje. V průběhu tří interaktivních tříhodinovek ve třech po sobě jdoucích týdnech studenti sledovali a rozebírali videofilmy s tematikou šikany mezi vrstevníky, domácího násilí a kruhu násilí. Dalšími aktivními metodami bylo hraní rolí a diskusní skupinky. Studie zahrnula 236 studentů ve třech římských školách, jejichž deset tříd bylo náhodně rozděleno na pokusné a kontrolní skupiny. Hodnocení programu proběhlo formou dotazníků vyplněných samotnými studenty před jeho realizací a čtyři měsíce po ní. Program „Bulli e pupe“ snížil míru nahlášené viktimizace u starších studentů v pokusné skupině, ale zvýšil ji u mladších, což se vysvětlovalo tím, že si lépe uvědomovali obecnou povahu šikanování.

²⁷ Od 3. třídy výš se mají zavést studentská sebehodnocení.

V příkrém kontrastu k těmto programům se jediný francouzský projekt, který bylo možno do přehledu zahrnout, vůbec nezaměřoval na třídu, ale usiloval o zvýšení sebedůvěry a povědomí o konfliktech u učitelů (Mallet a Paty, 1999). Zacílení na učitele a jejich problémy je typické pro francouzskou kulturu, kde je rozdíl mezi výchovou a výukou podstatnější než v mnoha jiných zemích a učitelé často chápou sebe sama zúženě jako zprostředkovatele akademických vědomostí, kteří se nemusejí zabývat kázeňskými problémy. Cílem dvoudenního školení, jehož se na osmi různých školách zúčastnily deseti- až pětadvacetičlenné skupiny, bylo vybavit učitele konkrétními znalostmi o práci s mladistvými a napomoci jim přesněji porozumět násilnému chování na školách. Pro mnoho z nich bylo vyměňování názorů a dojmů týkajících se jejich práce se studenty naprosto novou zkušeností. Program byl vyhodnocen na počátku školení a dva měsíce po něm. Měření vnímaného stresu, stavů úzkosti a adaptace účastníků na stres ukázala, že workshop posílil pozici učitelů ve třídě a jejich sebedůvěru. Nejvíce však na ně zapůsobilo, když si na workshopu uvědomili, že obtíže mají i ostatní účastníci.

Zdá se, že hlavním problémem v oblasti kvalitního řízení prevence školního násilí je, že většina programů vykazuje jen krátkodobou efektivitu. Mohou sice dosáhnout změn v informovanosti či postojích, chování však neovlivní. To dokládá, že prevenci násilí na školách nelze naučit v rámci speciálního programu či workshopu během několika hodin za rok, ale že musí být pevně integrována do osnov i do školních pravidel, které se rovnocenně vztahují na učitele, ostatní zaměstnance a studenty.

II. Násilí spjaté s gangy v Evropě

Je známo, že v mnoha evropských zemích určité skupiny obyvatelstva, především mladiství, sociálně vyloučení a často – zdaleka však ne výlučně – osoby imigrantského původu vytvářejí více či méně strukturované skupinky, které vzbuzují mediální zájem svou opakovanou násilnou trestnou činností. Tyto skupiny jsou mnohdy zcela nestruturované a jejich kriminální aktivity jsou svou povahou sporadické a spontánní. Nicméně tyto případy jsou zvláště náchylné k tomu, způsobovat morální pohoršení a přitahovat pozornost orgánů zajišťujících vymáhání práva, po kterých veřejný tlak žádá okamžitou a účinnou reakci.

Tyto skupiny často neodpovídají klasické definici gangu:

„[S]kupina trvale se stýkajících jedinců, s identifikovatelným vedením a vnitřním uspořádáním, která se v rámci dané komunity identifikuje s teritoriem anebo si nárokuje kontrolu nad ním a individuálně či kolektivně se dopouští násilí nebo jiných forem ilegálního chování.“ (Miller, 1975: 9)²⁸

V několika posledních desetiletích se stále intenzivněji diskutuje o vzestupu (tradičně amerických) gangů mladistvých v Evropě. Někteří odborníci dospěli k závěru, že evropské gangy mladistvých americkému stereotypu neodpovídají (Esbensen a Weerman, 2005). Ovšem pozornost médií i policie se ustavičně obrací na stereotypní skupiny narušitelů z řad mládeže, například na mladistvé příslušníky etnických menšin.

²⁸ Anebo vlastní definici Chicagského policejního oddělení: „Gang je organizovaná skupina s uznaným vůdcem, jejíž aktivity jsou buď kriminální, anebo přinejmenším představují hrozbu pro komunitu.“ (Síť pro výzkum gangů – Gang Research Net, 2005).

Příklady z Evropy

Finsko

Například ve Finsku v létě roku 2005 somálští mladíci přepadali a olupovali muže-Finy vracející se (často pod vlivem alkoholu) v noci domů. Tyto činy vzbudily vysokou míru pozornosti a nevole, jelikož dle svědectví obětí je mladíci před napadením ani nepožádali, aby jim odevzdali své cennosti. Mnozí z těchto mladých mužů se už dříve sami stali oběťmi sociálního vyloučení a odmítání ze strany jinak homogenní společnosti (Heiskanen, 2005; Honkatukia, 2005). Nebyli součástí organizované kultury gangů, ale dopouštěli se násilí jakožto situačního činu v souvislosti s tím, že byli denně vystaveni sociálnímu vyloučení a latentní diskriminaci. A holistický přístup, který zvolila finská policie, se ukázal jako úspěšný. Policisté v součinnosti s finskou sociální službou navázali kontakty se somálskou komunitou včetně náboženských vůdců a somálských pracovníků pro mládež ve snaze dostat se až k rodinám pachatelů. Takovýto integrální komunitní přístup prokázal svou účinnost i v Nizozemí, kupříkladu v projektu „Maročtí otcí komunit“ (B&A, 2000).

Německo

Odlisný problém lze najít v Německu, kde skupinové násilí bývá spojováno s mladými Němci narozenými v Rusku (Kober a Kohl, 2005; Schäfer, 2002; Schäfer a Holthusen, 2005). Nedávná studie (Zdun, 2005) zkoumala u této stále stigmatizovanější skupiny proces vnitroskupinového a meziskupinového násilí. Zdun vedl kvalitativní pohovory s příslušníky ruskoněmecké subkultury i se sociálními pracovníky a sociálními pedagogy. Zjistil především, že oficiálně nezákonná, avšak interně legitimní pravidla u mladíků narozených v Rusku se opírají o násilnou pouliční kulturu přejatou ze zemí, kde vyrůstali. Tato pouliční kultura stojí v protikladu k tradiční německé majoritní kultuře (Leitkultur) a obvykle s vyskytuje jen v sociálně deprivovaných oblastech.

Jelikož takovéto násilí je spjato s pouliční kulturou, protivníci obvykle do této kultury vždy patří. Proto si jako soupeře v bitkách obvykle vybírají nikoli Němce, ale příslušníky jiných etnických minorit, kupříkladu turecké emigranty, jelikož předpokládají, že i oni tuto pouliční kulturu akceptují. Tento kruh násilí je neobyčejně posílen sociálním vyloučením a prostorovou koncentrací etnických skupin („ruská ghetta“ – Kober a Kohl, 2005) a vnitřně podporován pravidly dané subkultury.

Pro prevenci přetrvávající kultury pouličního násilí podobné zemím původu těchto mladíků jsou zapotřebí dlouhodobé holistické přístupy i ustavičná snaha o jejich sociální začlenění a o omezení jejich sociální a prostorové segregace. Dalším úkolem je terciární prevence u ruskoněmeckých pachatelů v německých věznicích; i tam totiž vytvářejí hierarchické, uzavřené skupiny. S ohledem na to vyvinulo vězení pro mladistvé v Adelsheimu ve spolupráci s Heidelberskou univerzitou na základě Kohlbergova (1987) přístupu Model spravedlivé komunity, který má u mladistvých podpořit aktivní komunikaci a společné učební procesy. Uvnitř vězení je sestavena etnicky smíšená komunita složená z 15 odsouzených a sociálních pracovníků, která si vytvoří „ústavu“: rámec svého každodenního života s cílem podnítit participativní pojetí demokratické samosprávy a rozvoj sociálních a kulturních dovedností (Walter, 2002).

Španělsko a Portugalsko

Oproti zkušenostem jinde v Evropě vznikají na jihu Evropy, zejména ve Španělsku, ale i v Portugalsku převážně mezi mladistvými nové typy kultury gangů, které napodobují americké vzory a vykazují organizovanou skupinovou strukturu, jež vcelku přesně odpovídá klasické definici gangu. Tyto skupiny zvané „pandillas“²⁹ nebo „maras“ se z převážné většiny skládají z nezletilých latinskoamerického původu. Noví členové se však stále častěji rekrutují i z řad sociálně deprivované španělské či portugalské mládeže (Calado, 2005; Cerezo, 2005). Ty pandilly, které si chtějí vynutit respekt zastrašováním, se staly závažnou hrozbou, jež mezi místními obyvateli zvýšila strach z trestné činnosti³⁰. V Madridě či Barceloně si již jednotlivé pandilly³¹ vydobily dosti pevné postavení a dopustily se násilných deliktů, znásilnění a dalších trestných činů. Policie založila speciální policejní útvar a v průběhu osmi měsíců identifikovala (na konci roku 2005) 407 členů španělských pandill (Foussard, 2005). Tyto pouliční skupiny se pokoušejí napodobovat „pravé“ pouliční gangy, které působí ve Střední Americe a Spojených státech, užíváním „kvazimafiánských praktik“ a extrémní agresivitou. Roste počet těchto mladých lidí mezi osazenstvem španělských věznic.³²

Důsledky pro prevenci

S ohledem na tyto trendy je zapotřebí uplatňovat i jiné než výše zmiňované strategie prevence kriminality. Velice relevantní jsou v tomto kontextu výsledky vědeckého „výzkumu gangů“ ve Spojených státech, ačkoliv je nutno brát ohled na historické, kulturní a sociální odlišnosti. V USA se postup vůči gangům většinou odehrává na terciární rovině, příkladem může být nedávný Zákon o odstrašování gangů a ochraně komunit (Gang Deterrence and Community Protection Act), který jako dolní sazbu za veškeré „delikty spáchané gangy“ stanoví desetiletý trest odnětí svobody, dvacetiletý trest pak jako dolní sazbu za ty útoky spáchané gangy, které způsobí „závažnou tělesnou újmu“³³ (Chen, 2005). Ochránci občanských práv se obávají, že tato legislativa by mohla ještě více potlačit práva mladistvých v rámci soudního systému a zhoršit dlouhodobé rasové nerovnosti v trestněprávním systému a že v konečném důsledku ani neodstraší gangy, ani neochrání komunity.

²⁹ Výraz „pandillas“ by se měl používat pro označení jevu odlišného od klasického gangu či skupiny, jak jsou v Evropě známy (Foussard, 2006).

³⁰ El Periódico de Aragón (2005). Pandillas controladas. 03.05.2005, <http://www.elperiodicodearagon.com/noticias/noticia.asp?pkid=180765>

³¹ Například Latin King, Ñetas, Dark Latin Globers, los Hijos del Verbo, los New People o Latinos de fuego.

³² V roce 2004 ve Španělsku došlo k 90 vraždám, většinou v souvislosti se skupinami kolumbijských obchodníků s narkotiky. Vedle toho počet zločinů proti životu spáchaných předtím nezletilými – 179 – zaznamenal ve srovnání s rokem 2002 dramatický nárůst o 61 %, zatímco počet útoků proti sexuální svobodě připisovaných mladým lidem vzrostl na 1320, kdežto jen dva roky předtím to bylo 1187 (El Correo Madrid (2005). La influencia de los Latin Kings dispara el número de bandas juveniles en España. <http://servicios.elcorreodigital.com/vizcaya/pg050914-prensa-noticias-Otros-200509-14-VIZ-OTR-020.html> (18.01.2005).

³³ Navíc by za jakýkoliv delikt spáchaný gangem, který (byť neúmyslně) způsobí něčí smrt, podle tohoto zákona mělo být možné udělit trest smrti.

V USA mají silnou tradici tzv. Programy zvládnání gangů (Gang-Management Programs) (Klein, 1995). Tyto projekty lze zhruba rozdělit do tří kategorií:

1. Mobilizace zdrojů a organizací na úrovni okresu a/nebo městské čtvrti, což zahrnuje kombinaci sociálních opatření a zlepšování příležitostí pro mladé lidi v rámci dané komunity za pomoci sociálních pracovníků a pracovníků místní samosprávy.
2. Programy reformy gangů, jejichž cílem je změnit sociální vztahy uvnitř těchto skupin a probudit prosociální potenciál mladých lidí. Tyto sociální projekty se odehrávají v klubech nebo v rámci pouličních programů a nabízené činnosti povětšinou zahrnují sporty a další volnočasové aktivity.
3. Uplatňují se též represivní programy založené na odstrašování, v jejichž rámci probíhají proaktivní policejní činnosti, zatýkání a další opatření.

V této souvislosti se dospělo k závěru (Spergel a Curry, 1990), že přidělování dalších zdrojů na policejní zákroky a sociální programy by z dlouhodobého hlediska nebylo efektivní. Nejefektivnější i nejehospodárnější cestou k řešení problému gangů je podle této studie mobilizace komunit a zvyšování výdajů na vzdělávání a na trh práce.

Rostoucí znepokojení nad rozmachem gangů mladistvých a dalších násilných skupin v Evropě vedlo ke vzniku Evropské sítě pro gangy (Eurogang, 2005)³⁴ složené z předních evropských a amerických odborníků, kteří v dohlednu vytvoří společný rámec pro srovnávací výzkumy. Cílem projektu Eurogang je ustavit znalostní bázi evropských socioekonomických podmínek a institucionálních procesů, které napomáhají nebo zamezují vzniku a udržování/rozpadu gangů mladistvých a problematických skupin; vytvořit infrastrukturu pro srovnávací, multimetodické a mezinárodní výzkumy o násilí mladistvých páchaném ve skupinách; a rozšiřovat a efektivně využívat poznatky při tvorbě účinných lokálních, celostátních a mezinárodních opatření řešících problematiku kriminality a násilí mladistvých. Tato síť by se mohla účinně podílet na vzniku evropských preventivních strategií pro oblast gangů a obdobných skupin.

III. Trestná činnost spjatá se střelnými zbraněmi (gun crime)

Střelné zbraně se při trestné činnosti v Evropě (zatím) používají většinou jen ve výjimečných případech domácího násilí a incidentů v rámci subkultury mládeže, přičemž druhá oblast je omezena téměř jen na Velkou Británii, zejména na velkoměstské oblasti v Anglii. Zde mají nárůstu těchto aktivit bránit především terciární opatření, jako je londýnská operace Trojzubec (Trident). Operace Trojzubec je speciální projekt Metropolitní policie zacílený na potírání trestné činnosti spjaté se střelnými zbraněmi v londýnských černošských komunitách, přičemž se zvláště zaměřuje na přestřelky související s drogami (Metropolitní policie, 2005, viz Soupis, č. 44). Útvar vedení operace Trojzubec (Operational Command Unit, OCU) tvoří součást Specializovaného direktorátu pro kriminalitu londýnské metropolitní policie. Má k dispozici dosti vysoký počet policistů, kteří provádějí proaktivní operace, sbírají informace o střelcích a navazují užší kontakty s jinými institucemi.

Nedílnou součástí operace Trojzubec je podpora ze strany místních komunit. Cílem Nezávislé poradní skupiny, jež se skládá z respektovaných vůdců komunity, je vytvářet pro příslušníky černošských komunit pozitivní klima, aby přicházeli s informacemi o relevantních

³⁴ <http://www.umsl.edu/~ccj/eurogang/euroganghome.htm>

kriminálních aktivitách. Na druhé straně operace Trojzubec podporuje různé akce uvnitř černošské komunity. Podle oficiálních policejních údajů se zdá, že operace je úspěšná. Jedním z cílů kampaně je i omezit v černošské komunitě strach z kriminality. Existuje proto možnost nahlašovat delikty spjaté se střelnými zbraněmi anonymně a tajně v rámci programu Crime-Stoppers (Postavme se kriminalitě). V loňském roce vedly telefonáty na londýnský program Crime-Stoppers k 542 zatčením včetně 17 za vraždu. Byly zabaveny kradené předměty, drogy, střelné zbraně, vozidla a hotovost v celkové hodnotě přes 1 milion liber (Stop the guns, 2005). Jiné (z převážné většiny americké) metody boje s touto trestnou činností obvykle také mají formu soustředěné aktivity místní policie ve formě zintenzivněného prohledávání a zatýkání (Blumstein, 2003). Úspěch jakéhokoli policejního zákroku je ohrožen agresivním obchodem se zbraněmi. Lze uplatňovat právní opatření, jako jsou sériová čísla, prověřování potenciálních kupců střelných zbraní včetně zvláštní administrativní procedury žádání o licenci na střelnou zbraň (plánuje se v Německu a Rakousku), a také jednoznačnou restriktivní legislativu týkající se dovozu střelných zbraní.

Jednou ze strategií odhalování tras nelegálního obchodu, jež ovšem vyžaduje mezinárodní spolupráci, je metoda „sledování kriminality páchané trestnými zbraněmi“ vyvinutá Národním sledovacím střediskem amerického orgánu ATF (Úřad pro alkohol, tabák, střelné zbraně a výbušniny, Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives) a realizovaná mimo jiné v Zákonu o postihu trestné činnosti páchané střelnými zbraněmi (Gun Crime Enforcement Act). Všechny zbraně použité na místě činu je nutno odevzdat, aby jejich trasa mohla být vysledována až k prvnímu maloobchodnímu nákupci (Wintemute, 2000). Kromě toho se všechny takovéto delikty analyzují a kategorizují ve zvláštní databázi.

IV. Noční násilí

Vztah mezi násilím a alkoholem je úzký a dobře doložený, byl pozorován v průběhu času i u mnoha kultur. Užívání alkoholu bývá spojováno se zabitími, napadeními a sexuálními delikty, násilím v rodině a setrvalou agresivitou v dospělosti (Abbey, Zawacki, Buck, Clinton a McAuslan, 2001; Rossow, 2001). Tento vztah je však komplexní a vedle samotných účinků alkoholu zahrnuje i souhru osobních a sociokulturních faktorů. V tomto oddíle stručně rozebereme roli alkoholu a násilí v nočním životě i účinné preventivní strategie.

Koncesované podniky, např. bary, noční kluby a hostince, se ukazují jako vysoce riziková místa, kde s konzumací alkoholu stoupá i hladina agresivity a riziko napadení či zranění. Některé etnografické studie (Graham a Wells, 2003) ukázaly, že někteří stálí návštěvníci chodí do barů s cílem vyvolávat potyčky. Současné projekty se proto zaměřují na trénink hostinského personálu (Graham, Jelley a Purcell, 2005.)³⁵ Především v Severní Americe se realizují programy jako Zodpovědné podávání nápojů (Responsible Beverage Service), při nichž se hostinský personál učí odmítnout podávat alkohol nezletilým nebo podnapilým zákazníkům. Nedávná (procesní) evaluace (Graham et al.) doložila, že účastníci z řad hostinského personálu vykazovali výrazné zlepšení znalostí i postojů spjatých s prevencí agresivity a zvládnutím problémového chování. Zjistilo se též, že obzvláště důležité je zařadit do tréninku i dveřní personál (vyhazovače), protože ti potřebují značnou míru interpersonálních dovedností, jelikož musí pravidelně čelit krizovým situacím. Jelikož

³⁵ Trénink zahrnuje těchto šest oblastí: 1. umět poznat, jak násilí eskaluje, 2. vyhodnotit situaci, 3. udržet si chladnou hlavu, 4. ovládat a používat efektivní mluvu těla, 5. reagovat na krizové situace, 6. právní stránka věci.

fluktuace personálu je obvykle značná, bylo by vedle toho vhodné poskytovat trénink permanentně, aby výsledné změny přetrvávaly dlouhodobě.

V namátkové kontrolní studii v pokusných barech a klubech, kde proběhl trénink posilování bezpečnosti, poklesla závažná či mírnější fyzická agresivita o 28 %, kdežto v kontrolních barech a klubech se agresivita zvýšila.

V Evropě nyní zvládání nočního násilí souvisejícího s alkoholem představuje závažný problém, zejména ve Velké Británii. Studie Cardiffského projektu prevence kriminality, provedená britským Ministerstvem vnitra, která vycházela z databáze téměř 5000 zpráv o zásazích policie a záchranné služby, ukázala, že došlo k 101 údajnému útoku na hostinský personál (včetně vyhazovačů), kdežto k 332 údajným útokům ze strany vyhazovačů (Maguire a Nettleton, 2003). Jednou z reakcí britské policie je postupné proškolení a licencování „dveřních dohlížitelů“, kteří od dubna 2005 musí pro práci ve všech částech Anglie a Walesu získat licenci (Room, 2005). Ovšem výzkum postojů a vzorců chování britských vyhazovačů (Hobbs et al., 2003) ukázal, že obsah poskytovaného tréninku nedává příliš velkou naději na to, že by tento program mohl vést k omezení násilí. V této souvislosti by jako vzor mohl posloužit kanadský program a další pozitivně vyhodnocené tréninkové programy. Jako příklady úspěšného snižování násilí prostřednictvím proškolení personálu barů a restaurací mohou posloužit i současné dánské a švédské projekty, např. program Bary v centru města (viz Soupis, č. 36). Nyní se zavádějí i ve Finsku.

Švédský projekt realizuje policie a místní veřejné instituce ve spolupráci s vedoucími místních restaurací a barů. Zaměřuje se především na trénink dveřního, barového a obsluhujícího personálu za podpory kooperace s policií a sociálními službami. Důkladněji se kontroluje fyzický stav koncesovaných podniků. V centru pozornosti leží i konzumace alkoholu – zejména u nezletilých – a drog (EUCPN, 2005).

V této souvislosti lze zmínit, že existují přesvědčivé doklady (Babor et al., 2003) o tom, že čím víc se v dané populaci pije, tím vyšší jsou rizika závažných následků, jako je násilí a agresivita. Tato spojitost jasně poukazuje na nezbytnost sociálně zodpovědných a účinných kontrolních mechanismů v oblasti prodeje a užívání alkoholu.

V Anglii a Walesu existují – restriktivněji pojaté – „Programy sledování hostinců“ (Pub Watch Schemes), jejichž cílem je zlepšit komunikaci mezi policií a provozovateli koncesovaných podniků za účelem snížení kriminality v provozovnách a kolem nich. Například v Sheffieldu (Deehan, 1999) jsou do programu zapojeny téměř dvě třetiny koncesovaných podniků a součástí programu je mimo jiné to, že pohostinský personál používá pagery jakožto systém včasného varování, fotografie jedinců, kteří mají do místních koncesovaných provozoven zakázaný přístup, se zveřejňují ve čtvrtletním oborovém zpravodaji a policisté docházejí dozírat do rizikových podniků.

V. Trestné činy z nesnášenlivosti (hate crime)

Trestné činy z nesnášenlivosti přitahují v posledních letech značnou veřejnou pozornost a zprávy o extrémních a tragických případech xenofobie či obdobné trestné činnosti šokují místní komunity a vyvolávají široký ohlas. Případy, kterým se takovéto publicity dostalo, ovšem představují pouze „špičku ledovce“ ve srovnání s celkovým rozsahem případů

motivovaných záští ve většině zemí; převážná část z nich zůstává neodhalena a nenahlášena (Shaw a Barchechat, 2002).

Trestná činnost z nesnášenlivosti začíná být vnímána jako globální problém a jednotlivé státy již zavádějí příslušná opatření. Vlády začaly zavádět novou legislativu, systematictější sběr dat a v některých případech i celostátní programy a nástroje s cílem porozumět deliktům z nesnášenlivosti, měřit je a zamezit jejich nárůstu. Výzkumy ukazují, že trestnou činnost z nesnášenlivosti většinou páchají osamělé či malé skupiny mladých mužů, kteří nejsou součástí organizovaných xenofobních skupin (Shaw a Barchechat, 2002).

Intervenční a preventivní strategie

Mezi právní opatření na terciární úrovni patří zvýšení kriminálních sankcí a důslednější záznamy o pachatelích; vzorem tu je příklad USA, kde Zákon o prevenci trestné činnosti z nesnášenlivosti (Hate Crime Prevention Act) z roku 2003 obsahuje další posílení trestů a kriminalizaci náboru mladistvých dospělými pro tuto trestnou činnost (Steinberg, Brooks a Remtulla, 2003).

V oblasti primární prevence je klíčové porozumět psychologii této trestné činnosti. Podle citované studie (Steinberg et al., 2003) typický adolescent, který jedná z nesnášenlivosti, se cítí odmítnutý a izolovaný od přátel i od rodiny a nesnášenlivost je pro něj prostředkem kompenzace pocitů nedostatečnosti. Beck (1999) dokonce pokládá nesnášenlivost za kognitivní problém, za poruchu myšlení. Mladí pachatelé této trestné činnosti mají často problémy ovládat impulzy, vyhledávají vzruchy, provozují šikanu, mají problémy s chováním či agresivitou apod. To může vycházet z nedostatku sebeúcty (Kirschner, 1992), anebo dokonce z narcistické sebeobrany (Bushman a Baumeister, 1998).

Jelikož bylo dokázáno, že předsudečné postoje se dle zpráv jejich nositelů začínají utvářet mezi 3. a 4. rokem, přičemž největší vliv na rozvoj postojů dítěte mají nejbližší členové rodiny (Steinberg, Brooks a Remtulla, 2003), od primární prevence si lze v této oblasti mnoho slibovat; je nezbytná včasná práce psychologicky proškolených a kompetentních odborníků ve školách, školních přípravkách a na základních školách.

Prevence se ovšem zatím soustředí především na sekundární a terciární úroveň. Mezi americké projekty patří několik denních programů, v jejichž rámci se pachatelé musejí sejit se svými oběťmi a vžít se do nich. Může jít o setkání s jednotlivými zástupci viktimizovaných komunit, prohlídku okresní věznice atd. Avšak metaanalýza těchto programů (Farrington a Welsh, 2005), srovnatelných s programy typu „rovnu je vystrašit“ („scared straight“), ukázala, že jejich výsledky nejsou slibné. Slibnější, avšak dosud odborně nevyhodnocené, jsou programy na základních a středních školách, ať už tvoří součást osnov, nebo se jedná o participativní projekty vedené přímo mladými lidmi (Steinberg, Brooks a Remtulla, 2003).

Prevence nesnášenlivosti a netolerance se v posledním desetiletí stala důležitým úkolem i v Evropě. V roce 1993 EU založila Evropskou komisi proti rasismu a intoleranci (European Commission against Racism and Intolerance, ECRI), která jako svůj úkol vyhlásila boj proti rasismu, xenofobii, antisemitismu a intoleranci v tehdy patnáctičlenné Unii a podporu vhodných národních strategií. V letech 1998 a 1999 členské země podaly zprávy o rozsahu problému a učiněných krocích. Za jeden z hlavních nástrojů posilování sociální a ekonomické soudržnosti a omezování rozvoje rasismu se pokládá zaměstnanost. Kupříkladu francouzský projekt ASPECT pracuje s firmami a podniky a ustavuje antidiskriminační výbory, zatímco

v rámci sponzorského programu vzniklo až 20 000 pracovních míst pro mladé lidi ve znevýhodněných oblastech, přičemž se většinou jedná o příslušníky imigrantských a/nebo etnických minorit.

Další celoevropská kampaň byla „Všichni spolu – Každý jiný“ (All Together – All Different), která proběhla v letech 1996-1998. V jejím rámci bylo financováno přes 100 celoevropských programů, šlo například o tábory pro mládež, Evropský týden mládeže ve Štrasburku, školní informační kampaně, hry, učební materiály a různé lokální projekty (Shaw a Barchechat, 2002). Podle ECRI (ECRI, 2000; Shaw a Barchechat, 2002) tato kampaň posílila komunikaci a kooperaci mezi státními a místními orgány a sdruženími menšin. Jiný program EU, DOMINO, je zaměřen na ty, kdo pracují s mladými lidmi ve školách či mládežnických skupinách, a poskytuje jim pomoc a poradenství při tvorbě a realizaci programů prevence deliktů z nesnášenlivosti.

Kromě toho existuje celá řada projektů v jednotlivých státech.

Konkrétní projekty

V posledních letech v mnoha zemích, kupříkladu ve Francii, Nizozemí, Velké Británii a Irsku, zavedli novou legislativu zakazující diskriminaci a zajišťující imigrantům rovnoprávnost např. v oblastech zaměstnanosti, bydlení a vzdělávání. Zvláštní výbory iniciovaly veřejné kampaně a projekty na podporu dodržování těchto zákonů.

Například irský trestní zákoník zakazuje podněcování nenávisti vůči jakékoli osobě na základě rasy, etnického původu, náboženství či víry. Od policie se jako v Anglii a Walesu očekává, že povede záznamy o rasově motivovaných incidentech. Problém trestné činnosti z nesnášenlivosti zakoušejí a uvědomují si i středoevropské země, byť se její rozsah a povaha může lišit od zemí západoevropských. Jedná se především o Sinti, Romy a podobné komunity; v poslední době se různé projekty snaží omezit sociální vyloučení těchto skupin. Například v České republice policie ve spolupráci se školami a místní samosprávou zavedla dlouhodobý program pro děti z romských komunit. Zahrnuje kombinaci právního vzdělávání a volnočasových aktivit (Gjuričová, Zetková, Bureš a Raditsch, 2005).

Problém trestné činnosti motivované nesnášenlivostí je patrný po celé Evropě, jelikož míra imigrace stoupá i v tradičně etnicky homogenních zemích, jako je Finsko. Jak bylo uvedeno výše, mezi běžné strategie patří po celé Evropě práce s mládeží, mediální kampaně, programy zaměřené na cílové skupiny, situační programy zaměřené na oběti a konečně policejní preventivní práce.

Ze zřejmých historických důvodů je problém trestné činnosti z nesnášenlivosti obzvláště citlivý v Německu (Coester a Rössner, 2004; Rössner, Bannenberg a Coester, 2004). Výrazu „zločiny z nenávisti“ (hate crime) se tam užívá jen zřídka. Mnohem běžnější jsou spojení jako „politicky motivované násilí“, „xenofobní trestná činnost“ „levicový nebo pravicový extremismus“ (Shaw a Barchechat, 2002). Preventivní úsilí se proto zaměřuje zejména na prevenci násilí páchaného pravicovými extremisty. V reakci na sérii násilných rasistických útoků v letech 1991-1993 vyvinuli terénní pracovníci, vědci a politici celou řadu strategií, většinou ovšem bez zohlednění patřičné vědecké evaluace (Dünkel, 2003). Mezi spolkové programy na celostátní úrovni patří akční programy jako „Xenos – žít a pracovat v různosti“ nebo „Civitas“ – projekt řešící pravicový extremismus v nových spolkových zemích

prostřednictvím vzdělávání k demokratičnosti a kulturnosti a podpory mravní odvahy (viz Soupis, č. 18).

Na úrovni terciární prevence jsou činy pravicových extremistů statisticky monitorovány a analyzovány. Kromě toho policisté – v rámci „akčního programu proti pravicovému extremismu“ – navštěvují známé sympatizanty v jejich domovech, aby měli nad pravicovou scénou kontrolu (Coester, 2003). Mezi opatření terciární prevence patří i programy EXIT iniciované Spolkovým úřadem pro ochranu ústavy. Tyto programy za sebou mají úspěšnou historii v Norsku³⁶ a Švédsku. Jejich filozofie (srv. Bjørge, 2005) je, že mladí lidé postupně přejímají rasistické názory, protože se stali součástí rasistické skupiny. Zapojení do takové skupiny uspokojuje nenaplněné sociální a duševní potřeby. Cílem programu EXIT je pomáhat mladým lidem, kteří chtějí z takových skupin odejít, a poskytovat jim asistenci při jejich dočasném oddálení od komunity, zprostředkovávat kontakty se sociálními institucemi a vytvářet individuální místní podpůrné sítě³⁷ (Shaw a Barchecheat, 2002).

Primární a sekundární programy v Německu velmi často vycházejí ze sociálně pedagogických postupů, jako jsou sociální práce ve skupinách, integrativní práce, dialogická práce, antiagresivní trénink či dobrodružné vzdělávání. Cílovými skupinami jsou známí delikventi, žáci anebo specifické skupiny jako fotbaloví fanoušci. Mezi projekty patří (Coester, 2003) „Pouliční fotbal pro toleranci“, „Interkulturní síť sociální práce pro mladé“, „Informační, dokumentační a akční centrum proti xenofobii“ či filmové projekty s tematickým obsahem (Fess, 2005). Jiným postupem je konfrontační projekt (Osborg, 2000), v němž jsou pravicoví mladiství konfrontováni s vnitřními rozpory vlastní ideologie, podobně jako je tomu u techniky konfrontace hodnot (Rokeach, 1973). Ale jako obvykle chybí vyhodnocení.

Kontroverzním přístupem je koncept „vstřícné práce“ s mladistvými pravicovými extremisty vyvinutý odborníky na Brémské univerzitě (Coester, 2003). Hlavními cíli jsou zde vštěpování sebedůvěry, rozvoj sociálního a skupinového povědomí a nové strategie sebepojetí bez skupinové identity, nikoli práce s politickou ideologií těchto mladistvých, což je charakteristický rys většiny ostatních programů zacílených přímo na mladistvé pravicové extremisty. Tento přístup, vycházející z neposuzující práce s drogově závislými, je široce kritizován. Tvrdí se, že když se pro tyto skupiny vytvoří takto prostor, jen se tím posílí rozvoj skupinového povědomí a členové skupin dostanou příležitost se scházet, upevňovat své xenofobní postoje a „kontaminovat“ jiné mladistvé. Výzkumy pachatelů deliktů z nesnášenlivosti ukazují, že vrstevnická skupina má po rodině a škole největší vliv na jejich sklon dopouštět se těchto trestných činů (Poh, 1996; Frindte, Neumann, Hieber, Knotte a Müller, 2001). Kvalitativní pohovory s těmito delikventy (Frindte et al.) vedly k zjištění, že programy pro mládež mohou tyto tendence dokonce zvýraznit, protože mohou posílit skupinovou soudržnost.

Byla provedena evaluace (Kiefl, 1999) rozsáhlé, vládou iniciované mediální kampaně proti pravicovému extremismu, využívající plakáty, počítačové hry, pracovní listy atd. Kampaně začala v roce 1993 a o pouhé dva roky později dostali hodnotitelé z Německého institutu pro mládež úkol ji evaluovat. V roce 1999 dospěli k závěru, že nelze říci, zda bylo dosaženo hlavního cíle – snížení xenofobie a násilí. Ukázalo se totiž, že kampaně působí na mladistvé, kteří jsou si již problému vědomi, kdežto ty, kteří jsou silně náchylní k trestné činnosti

³⁶ V městě Kristiansand pracovaly v letech 1996-1999 místní úřady s 38 mladými členy neonacistické skupiny. Na konci projektu z nich do nacistických aktivit byli zapojeni už jen 3 (Shaw a Barchecheat, 2002).

³⁷ Jelikož projekt se realizuje prostřednictvím místních orgánů, musí být proškoleni specialisté, např. sociální pracovníci, policisté a učitelé, a musí se distribuovat poznatky.

z předsudečnosti a nesnášenlivosti, nebylo možno ovlivnit. Kampaň tedy byla víceméně prostředkem „symbolické politiky.“ (tamtéž: 311)

Dalším významným faktorem jsou programy zacílené na oběti, kupříkladu kurzy, které potenciální oběti učí, jak se vyhýbat potenciálně nebezpečným situacím a jak se zachovat v případě nouze (Korn a Mucke, 2000).

Doporučení pro primární prevenci

Prevence trestných činů z nesnášenlivosti i prevence násilí obecně by se měla opírat o pevné teoretické a empirické základy. V této oblasti ovšem neexistují téměř žádné evaluace, proto jsou pro rozvoj strategií, které mají být alespoň slibné, nezbytné teoretické znalosti z oboru sociální psychologie.

Zde může k přesnější kategorizaci skupin a jedinců přispět posílení kognitivních schopností (Wagner, Christ a Van Dick, 2002). Kromě toho mohou konkrétní meziskupinové kontakty přispět ke vzájemnému porozumění v procesu „deprovincializace“ (Pettigrew, 1998) – to ovšem dosud není empiricky doloženo.

Při primární prevenci hrají klíčovou roli rodiny, jelikož podle teorie sociálního učení děti pochytí negativní postoje od rodičů. Později je ovlivňují především vrstevníci a média. Ze sociálně psychologického hlediska by účinné programy primární prevence měly brát v potaz především následující body (Wagner, Christ a Van Dick, 2002):

- trénink kognitivních schopností,
- podpora sociální identity,
- posilování meziskupinových kontaktů,
- poskytování informací o konsolidovaných postojích a cílech a vysvětlování rozdílů,
- deprovincializace a mravní rozvoj.

Kombinaci těchto přístupů může dále podpořit „obecný“ antiagresivní trénink. U negativních postojů by primární programy měly začínat co nejdříve, a to v rodinách a ve školkách či ve školních přípravkách.

Závěry o trestné činnosti z nesnášenlivosti

Důležitými prostředky prevence trestných činů z nesnášenlivosti je obecná prevence násilí či prevence strategií skupinového násilí, ačkoliv spojitost mezi sklonem k násilí, předsudečnými postoji a situačními aspekty není při nedostatku empirických hodnocení empiricky doložena (Wagner, Christ a Van Dick, 2002). Nejslibněji ovšem působí obecná preventivní práce na školách, kde (alespoň v zemích, kde je počet vyloučených ze školy nižší než ve Velké Británii) lze pracovat téměř se všemi potenciálními xenofobními delikventy.

Pro oblast trestných činů z nesnášenlivosti, stejně jako pro prevenci násilí vůbec, neexistuje dostatek evaluací. Dosud nebyly provedeny téměř žádné metaanalýzy. V současné době na takovém projektu pracuje Marburská univerzita v Německu. Ovšem pro odkrytí spojitostí mezi mechanismy a kontextem u této skupiny delikventů nepostačují kvaziexperimentální postupy zkoumající situaci před zákrokem a po něm; je třeba je doplňovat kvalitativními

metodami, užívanými například ve výzkumu, který nyní provádí freiburský Institut Maxe Plankca (např. Brandenstein, 2005³⁸).

VI. Fotbalové chuligánství

Případy násilí spjaté s fotbalem nejsou v evropských zemích pravidelně a systematicky zaznamenávány. Kvůli nedostatku empirických údajů lze jen velmi obtížně provést srovnání rozdílů a podobností mezi jednotlivými státy. Rozsah i povaha násilí spjatého s fotbalem závisí na kulturních, sociálních a ekonomických faktorech v jednotlivých evropských zemích. Kupříkladu v Anglii je významným faktorem sociální třída, ve Skotsku a Severním Irsku „náboženské sektářství“, ve Španělsku „subnacionalistická politika“, v Itálii „historické regionální antagonismy“ (Barbagli, 2004; Marsh, Carnibella, McCann a Marsh, 1996; Centrum Sira Normana Chestera pro výzkum fotbalu, 2002). Lze ovšem říci (Marsh et al., 1996), že mezi národy existují i významné podobnosti: ve většině zemí dochází nejprve ke sporadickému násilí, jehož terčem bývají rozhodčí a hráči, ve druhé fázi pak dochází k násilným incidentům mezi přívrženci soupeřících klubů a k násilí zaměřenému na policisty a bezpečnostní pracovníky na stadionech, kdežto ve fázi třetí narůstá počet střetů mezi těmito skupinami mimo stadiony.

Zatímco v některých východoevropských zemích představuje násilí spjaté s fotbalem dosud především vnitřní problém – příkladem je Česká republika (Bureš, 2005), v západní Evropě je stále oblíbenější „chuligánská turistika“; především britští, ale i nizozemští nebo němečtí příznivci cestují na zápasy „svého“ týmu do sousedních evropských zemí s násilnými záměry.

Podle dosavadních výzkumů (Marsch et al., 1996; Centrum Sira Normana Chestera pro výzkum fotbalu, 2002) dnes – kromě Velké Británie, kde k násilí dochází při 12 % zápasů – zeměmi s nejzávažnějšími problémy spjatými s fotbalem jsou Itálie, Německo, Nizozemí a Belgie. Míra fotbalového násilí je ve všech těchto zemích zhruba podobná, k incidentům dochází asi na 10 % zápasů (anebo asi 10 % fanoušků je klasifikováno jako „násilníci“).

Určité, ale zřejmě méně rozsáhlé problémy s fotbalovým násilím se vyskytují i v Rakousku, Švédsku a Dánsku. V Dánsku nově vznikla nenásilná a karnevalová fanouškovská kultura tzv. „roliganů“³⁹. K násilí epizodicky dochází i ve Francii, Španělsku, Portugalsku a Švýcarsku, ovšem nelze zatím říci, že by fotbalové chuligánství v těchto zemích představovalo závažný problém. Sporadicky se násilí vyskytuje také v Řecku (Courakis, 2002), České republice (Bureš, 2005), Albánii a Turecku – zde se mohou časem rozvinout specifické národní vzorce.

Fotbalové chuligánství zjevně není čistě „anglická nemoc“ (Spaaij, 2005), tradice britského chuligánství jej však značně ovlivňuje. V posledních několika letech se po Evropě začaly šířit některé prvky „jihoevropského modelu“ (Spaaij, 2005: 2), například latinské zpěvy a hudební skupiny (Giulianotti, 1999). Především v Německu a Rakousku, ale i ve Velké Británii existují náznaky, že závažným problémem mezi fotbalovými fanoušky by mohl být rasismus (Back, Crabbe a Solomos, 1998; Marsh, Carnibella, McCann a Marsh, 1996; Spaaij, 2005). Podle jednoho výzkumu (cit. in Marsh et al., 1996) 20 % německých fanoušků prohlásilo, že sympatizují s neonacistickým hnutím. V mnoha případech ovšem rasistické symboly

³⁸ http://www.iuscrim.mpg.de/forsch/krim/k_index_e_diss.html

³⁹ Jde o slovní hříčku se slovem „chuligán“; *rolig* znamená „pokojný“.

a slogany nejspíš nevyjadřují politické přesvědčení, nýbrž mají jen šokovat a provokovat (Marsh, Carnibella, McCann a Marsh, 1996).

Fotbalové chuligánství je kromě toho převážně mužským fenoménem (Williams, 2001). Tato mužná kultura se často spojuje se sklonem k nadměrnému pití. Nepřekvapí, že mnohé takovéto delikty souvisejí s užíváním alkoholu. Například v sezoně 2000/2001 anglické Premier League připadlo 928 zatčení (27 % z celkového počtu) v Anglii a Walesu na delikty pod vlivem alkoholu (Centrum Sira Normana Chestera pro výzkum fotbalu, 2002). Alkohol ovšem není jednoduše „příčinou“ chuligánství (Marsh, Carnibella, McCann a Marsh, 1996); jeho role je kulturně a situačně specifická. Kupříkladu dánští, skotští a irští fotbaloví příznivci sice dost možná konzumují značné množství alkoholu, patří však v celoevropském měřítku k nejméně násilnickým fanouškům (Centrum Sira Normana Chestera pro výzkum fotbalu, 2002). Naproti tomu italská „ultras“ téměř nepijí, dovedou se však chovat velmi násilnicky (Spaaij, 2005).

Preventivní strategie

Co se týče preventivních strategií užívaných jednotlivými státy, je britský přístup převážně reaktivní – stále důkladnější hlídkování, oplocování, kontrola dokladů, sběr informací, dohlížecí a monitorovací postupy, oddělování fanoušků a cestovní omezení (Garland a Rowe, 2000). Kromě toho britská vláda zavedla pro případy „chuligánství“ zvláštní legislativu.

Postupy založené na zpravodajství přejaly i orgány jinde v Evropě, především v Německu, Nizozemí a Belgii, kde byl přidán i proaktivnější komponent (Spaaij, 2005). Zpravodajské strategie ovšem mají jen omezený dopad, jelikož se zaměřují pouze na známé chuligány a organizované skupiny, a nemohou tak zamezit spontánnímu násilí, především na lokalitách mimo stadion (Garland a Rowe, 2000).

Na primární a sekundární úrovni se v Německu, Belgii a v částech Skandinávie organizují různě zaměřené a strukturované programy pro fanoušky založené na spolupráci mezi místní samosprávou a fotbalovými kluby (Spaaij, 2005). Cílem takovýchto projektů v Německu („Fanprojekte“, viz Pilz, 2001) je zlepšit vztahy mezi příznivci, kluby a policií, zatímco belgické „školení fanoušků“ je zaměřeno na prevenci rizikových situací a snahu zprostředkovat mladým fotbalovým příznivcům alternativní postupy pro jejich osobnostní rozvoj. Programy pro fanoušky v Nizozemsku chtějí posílit vazby mezi fotbalovými kluby a skupinami militantních příznivců, a podpořit tak sociální schopnosti a zaměstnatelnost známých a odsouzených chuligánů (Ferwerda, 1999).

Příkladem osvědčeného postupu z Nizozemska je groningenský projekt propojující místní samosprávu, pracovníky pro mládež, klub, policii a státní zastupitelství. Bývalí chuligáni procházejí školením, na kterém se učí ovlivňovat náchylnost k násilí a zlepšovat atmosféru a bezpečnost na domácích zápasech. Vedle toho jsou fanouškům, kteří mají zakázán přístup na zápasy, nabízeny jiné aktivity a jsou vedeni k tomu, aby se hlásili na policii; ta dostává týdenní zprávy a na jejich základě může fanouškům dobu trvání zákazu zkrátit. Podle jedné evaluace (Bieleman et al., 2004) měla školení fanoušků pozitivní dopad na některé (potenciální) chuligány. Je však obtížné vyhodnotit, nakolik k těmto změnám přispěl projekt.

V rámci jiného nizozemského projektu (v Cambuur-Leeuwardenu) probíhají poradenské kampaně na základních školách. Kromě toho se pracovníci projektu věnují fotbalovým chuligánům, kteří mají zakázán přístup na stadion, v rámci tzv. mentorského programu, jehož

smyslem je zamezit recidivě a zlepšit jejich zaměstnatelnost. I v tomto případě jsou účastníci programu odměněni zkrácením doby trvání zákazu (Spaij, 2005).

V posledních letech stoupá počet projektů iniciovaných významnými evropskými kluby, přičemž průkopníky v programech školení fanoušků jsou kluby německé (Pilz, 2001). Avšak mezi klubovými činovníky a fanouškovskými skupinami dosud často neexistují kontakty, především v jihoevropských zemích, kde fotbalové kluby militantním fanklubům dokonce vycházejí vstříc a poskytují jim například vyhrazenou plochu na stadionech, volné vstupenky či cestovní výhody (Spaij, 2005). Přístup nulové tolerance, který v roce 2003 zavedla FC Barcelona a který má na stadionu potlačit veškeré násilí (Gimeno, 2003), rovněž není nejvhodnější, jelikož není snaha rozlišovat mezi násilnickými a nenásilnickými členy fanklubů a nedošlo k rozhovorům s vůdci těchto skupin.

Jako lepší se jeví projekt Curva Jove na RCD Español de Barcelona, který je výslovně zaměřen proti násilnému chování skupiny „ultras“, ale spojuje a stimuluje mladé příznivce klubu, aby povzbuzovali živým, avšak nenásilným způsobem. Tento program vedou bývalí členové skupiny „ultras“ a jeho cílem je přispět k rozvoji mírumilovné a nepolitické fanouškovské kultury. Ovšem mezi touto skupinou a „ultras“ dochází k pravidelným konfliktům a zastrašování.

Od 80. let 20. století si prevenci fotbalového chuligánství zvláště a násilí ve sportu obecně vzala jako úkol i EU a Rada Evropy. Dvěma hlavními cíli bylo posílit spolupráci na úrovni EU a zlepšit výměnu zkušeností mezi členskými státy EU, aby mohly vzniknout společné standardy bezpečnosti a veřejného pořádku. Dle Rozhodnutí Rady z roku 2001 vznikla síť národních fotbalových informačních bodů usnadňující mezinárodní policejní spolupráci a výměnu relevantních informací; Rada ministrů také přijala několik opatření v souvislosti s následujícími úkoly jednotlivých států:

- zabránit chuligánům, aby vycestovali ze své země,
- zamezit chuligánům ve vstupu do hostitelské země, anebo je vypovědět,
- kroky související s trestními rozsudky, zákazy vstupu na stadion a/nebo povinným hlášením se na policii,
- vzájemná výměna informací v těchto oblastech.

Tvrdí se, že díky tomu, že se Rada Evropy chopila iniciativy v kampani proti násilí na fotbalových zápasech, se zlepšila celková organizace těchto akcí po celé Evropě (Sportovní oddělení Rady Evropy, 2003). Ovšem stále chybějí účinné jednotné preventivní strategie, a to navzdory celoevropské spolupráci, projektům, jako je evropská fanouškovská asociace, či zapojení Evropského fóra pro bezpečnost měst (European Forum for Urban Safety), které pořádá konference zaměřené na prevenci chuligánství, například „Stadion ve městě, město ve stadionu“ v červnu 1999, výměnný program „Pořadatelská města Eura 2000 proti rasismu“ či konferenci v Lutychu o „Prevenci násilí při fotbale v Evropě“. Ovšem mezinárodní strategie by měly ponechávat prostor pro lokální postupy, které musí odpovídat místním potřebám. Koneckonců prevence fotbalového chuligánství vyžaduje participativní, trvalé a dlouhodobé zapojení nejrůznějších institucí a aktérů, především místních klubů a fanouškovských sdružení (viz závěry in: Spaij, 2005).

VII. Násilí na pracovišti

V posledních letech začíná násilí na pracovišti po celém světě vyvolávat společenské znepokojení (Bowie, Fisher a Cooper, 2005; Di Martino, 2005; Di Martino, Hoel a Cooper, 2003). Ačkoliv chápání a hodnocení různých situací se liší v závislosti na odlišném vnímání a kulturním kontextu, už se utváří společný pohled na násilí na pracovišti – fyzické, psychické a sexuální.

Násilí na pracovišti může nabývat závažných forem. Podle amerického Úřadu pro pracovní statistiku (Bureau of Labor Statistics) byla po dopravních nehodách druhou nejčastější příčinou smrti na pracovišti sebevražda, přičemž oběťmi byli nejčastěji policisté, vězeňští dozorcí, zaměstnanci soukromých bezpečnostních firem a taxikáři. V Evropě ukázal jedna švédská studie (Nordin, 1993), že nejohroženější jsou pracovníci ve zdravotnictví, následoval sektor sociálních služeb (23 %) a školství (7 %). Ve všech těchto odvětvích pracuje vysoké procento žen.

Evropský výzkum pracovních podmínek (Paoli a Merilie, 2001) vedl ke zjištění, že v roce 2000 byla 2 % pracovníků vystavena fyzickému násilí a 9 % násilí psychickému. Zatímco míra fyzického a sexuálního násilí mezi lety 1996 a 2000 poklesla, psychické násilí bylo na vzestupu.

Faktory podílející se na násilí na pracovišti (Di Martino, Hoel a Cooper, 2003) lze rozdělit následovně:

1. Individuální faktory, tj. iniciátor fyzického násilí bývá mladý muž, který se násilného chování dopouštěl již dříve, anebo trpí závažnou duševní nemocí (Mantel, 1994), zatímco oběti bývají mladé, nezkušené a nosívaly uniformu.
2. Situační faktory, mezi které u fyzického násilí patří osamělá práce a práce v noci, práce v kontaktu s veřejností, práce s cennostmi a hotovostí, práce s lidmi v nouzi a hrozba ztráty zaměstnání.
3. Organizační faktory, kupříkladu způsob vedení podniku (Leather, Lawrence, Beale, Cox a Dixon, 1998), špatná organizace práce, ekonomická nejistota a jiné pozměněné situace, např. tvrdší boj o povýšení, stres, kultura a atmosféra, a také fyzické pracovní prostředí (u fyzického násilí).
4. Společenské faktory, jako je celková míra násilné kriminality, ekonomické a prudké sociální změny.

Současné preventivní strategie

Problém násilí na pracovištích je uznáván a stále intenzivněji rozebírán od sklonku 90. let 20. století. Ovšem Richards (Richards, 2003; Wiskow, 2003)⁴⁰ tvrdí, že především v britském zdravotnictví se násilí ze strany pracovních kolegů nevěnuje stejná pozornost jako jiným formám násilí. Doporučuje, aby lokální a celostátní zaměstnavatelé, organizace a státní orgány vyvinuli směrnice a procedury týkající se péče o oběti násilí i metody prevence a posuzování rizik. Programy by měly vznikat v pracovních skupinách složených ze zástupců personálu, obětí a příslušných zaměstnanců. Vedle toho by měli všichni zaměstnanci obdržet informace o strategiích prevence a pomoci obětem.

⁴⁰ http://www.icn.ch/SewWorkplace/WPV_HS_VictimManagement.pdf, viz též Wiskow, 2003, http://www.icn.ch/SewWorkplace/WPV_HS_ComparisonGuidelines.pdf

Dalším problémem je, že chybějí hodnotící studie, které by poukázaly na osvědčené postupy v Evropě, ačkoliv v posledních letech aktivita EU v oblasti násilí na pracovištích narůstá a z tohoto tématu se stala aktuální a prioritní záležitost. V roce 2001 Evropský parlament zdůraznil, že je nezbytné, aby se postupy proti obtěžování na pracovišti, především proti šikaně a sexuálnímu obtěžování, staly prioritou; byly také přijaty dvě direktivy (v letech 2000 a 2002). První z nich (Direktiva Rady 2000-43-EC) se vztahuje na všechny případy rasově motivovaného obtěžování. Druhá (upravující Direktivu Rady 76-207-EEC) hovoří o sexuálním obtěžování v práci.

V některých členských státech EU vstoupily v platnost zvláštní zákony, například ve Švédsku Zákon o pracovním prostředí, v Nizozemí Zákon o pracovních podmínkách, ve Francii zákon o sociální modernizaci (Zákon 2002-73 ze 17. ledna 2002) či v Belgii zákon z 11. června 2002 o ochraně před násilím, morálním obtěžováním a sexuálním obtěžováním na pracovišti. Jiné evropské státy, například Irsko a Velká Británie, používají při boji proti tomuto problému existující právní rámce. Irský pracovní soud užívá Zákon o vztazích v průmyslu z roku 1990 na podporu názoru, že šikana má dopad na zaměstnancovu pracovní smlouvu a lze ji chápat jako pracovní spor.

Násilí na pracovišti spadá i do současných národních strategií potírání násilí ve Finsku⁴¹ a v Nizozemí (Ministerstvo spravedlnosti – Nizozemí, 2005; Ministerstvo spravedlnosti – Finsko, 2005). Nizozemský akční plán se zaměřuje na zaměstnance v rizikových oblastech, například pracovníky ve veřejné dopravě, nápravných institucích, na policisty, zvláštní vyšetřovatele a zaměstnance zdravotnického a školského sektoru a sociálních služeb. Jiný program je zacílen na násilí proti státním úředníkům a proti podnikatelům. Zaměstnavatelé v těchto rizikových sektorech mají sestavit soupis a vyhodnocení rizik, který poslouží jako základ akčního plánu. Kromě toho se bude přísněji dohlížet na plnění existujících zdravotních a bezpečnostních závazků. Co se týče násilí proti státním úředníkům, bude vydáno prohlášení obsahující kodex chování a v plánu jsou i dohody s policií a státním zastupitelstvím o tom, jak je o násilí na státních úřednicích vhodně informovat.

Ve Finsku v devadesátých letech 20. století zemřeli v důsledku násilí na pracovišti průměrně 2 lidé ročně a asi 5 % pracovníků zažilo každoročně násilí buď cestou do práce, nebo v práci, přičemž dvě třetiny těchto případů vycházely z výhrůžek. Zákon o profesní bezpečnosti a zdraví z roku 2002 zavazuje zaměstnavatele k tomu, aby určili a posoudili míru rizika násilí na pracovišti a zasahovali ve snaze zamezovat těmto hrozbám i obtěžování a odstraňovat je. Při určování, kontrole a sledování rizik spjatých s prací (včetně rizika násilí) se ve veřejném i soukromém sektoru používá metoda nesoucí název „Kauris“. Ta je založena na participativním přístupu: vytvářejí se různé týmy složené z vedoucích a zaměstnanců. Zapojí se všichni pracovníci. Každý tým začne u vlastní situace a nejprve provede posouzení rizik za pomoci dotazníku a kontrolního seznamu témat. Za důležitý prvek ve zlepšování bezpečnosti na pracovišti se pokládá i proškolení zaměstnanců (Isotalus, 2002).

Finský Národní program snižování násilí chce své metody i využití dále rozvinout. Kromě toho jsou zaměstnanci vedeni k tomu, aby násilí na pracovišti nahlašovali. V plánu je založení internetového fóra obsahujícího přehled osvědčených postupů v prevenci násilí na pracovišti. Za účelem zlepšování pracovního prostředí se při plánování a uspořádávání pracovních prostorů bude brát ohled na preventivní cíle; příkladem je vznik rozsáhlých a pohodlných čekáren v nemocnicích. Pro omezování potenciálně nebezpečných situací se bude při ostraze

⁴¹ <http://www.rikoksantorjunta.fi/uploads/kcesywhphtffr.pdf>

a ochraně více využívat technických zařízení, jako jsou kamerové systémy. Tam, kde je to nutné, bude navíc posílena i ostraha vykonávaná bezpečnostními pracovníky. Tito pracovníci budou rovněž zabraňovat podnapilým a nepatřičným osobám a výtržníkům ve vstupu na pracoviště. Doporučuje se vhodně proškolení zaměstnance, kteří musí čelit konfliktním a potenciálně násilným situacím. Bude podporována spolupráce mezi firmami sídlícími ve stejném objektu.

Po celé Evropě existuje celá řada osvědčených postupů (přehled viz Di Martino et al., 2003). Příkladem může být španělský projekt Pandora – „Konec se sexuálním obtěžováním na pracovišti“ na primární úrovni. Nejprve proběhla tisková konference a mediální kampaň, poté byla vydána příručka o sexuálním obtěžování určená pro vedoucí, pracovníky a odbory. Vznikla také celoevropská síť pro boj proti sexuálnímu obtěžování.

Součástí německého projektu „FRAPORT: Pracovní chování založené na partnerství“ byl písemný policejní dokument podporující principy nediskriminace a rovných příležitostí. Vzdělávací, personální a organizační postupy posilují u zaměstnanců toleranci a vstřícnost vůči odlišnostem; probíhají například jazykové kurzy pro pracovníky-cizince či kurzy pro německé pracovníky, které jim mají umožnit lépe porozumět potřebám a kultuře jejich kolegů-cizinců. Oběti mají právo podat stížnost, za kterou zodpovídá několik kontaktních osob a úředníků. Ti poskytují postiženým poradenství a podporu, vyšetřují a zaznamenávají jednotlivé incidenty, informují příslušné orgány a doporučují další opatření. Důvěrnost je zaručena a podání stížnosti by pro oběť nemělo mít negativní důsledky.

Nizozemský projekt TNO Arbeid se opírá o prevenci kriminality úpravou prostředí a zahrnuje postupy jako ztěžování dosažení cíle (target hardening) a zlepšenou ostrahu (tj. kamerové systémy) s cílem eliminovat rizika úpravami pracoviště.

Mezi odlišné, sekundární preventivní strategie patří kupříkladu partnerství mezi britskou Středocheshirskou nemocnicí a policií: na oddělení akutní péče, které vykazuje vysoké riziko násilí a obtěžování zaměřeného proti personálu, jsou přítomni policisté. Vedle odrazujícího efektu má program za následek posílení pocitu bezpečí u zaměstnanců. Oddělení řízení rizik Dublinské autobusové dopravy (Dublin Bus) v Irsku vydalo a mezi zaměstnanci distribuovalo příručku o tom, co dělat v případě konfliktu s třetí stranou. Tato brožura obsahovala popis 14 obvyklých scénářů, kterým řidiči a dohlížející personál musí často čelit, a příslušná doporučení.

Z terciárních opatření lze zmínit Fórum pro násilné incidenty vytvořené švédským Karolínským institutem (Karolinska institutet) jakožto praktický nástroj pro měření všech forem násilí páchaného pacienty na zdravotnickém personálu. Tato metoda prokázala svou platnost a spolehlivost, vede k pravidelnému zaznamenávání a revizi násilných incidentů i ke zvýšené informovanosti zaměstnanců o rizicích. U pokusné skupiny bylo nahlášeno o 50 % víc incidentů než u skupiny pokusné (Arentz a Arentz, 2000). Rakouské Oddělení pro lidské zdroje a podporu žen založilo v roce 2001 Poradenské centrum pro sexuální obtěžování a šikanu na pracovišti jako prvotní útočiště pro oběti. Tato bezplatná a důvěrná služba se zaměřuje na shromažďování informací a poskytování psychosociální podpory, ale i na právní poradenství a pomoc. V Paříži zase společnost RATP Métro v reakci na množství násilných útoků na své zaměstnance ze strany veřejnosti založila centrum pro psychologickou pomoc obětem násilí (IAPPT). Nepřetržitá horká linka slouží pro okamžité nahlášení, vedle toho je poskytováno dlouhodobé a střednědobé poradenství.

Doporučení pro oblast násilí na pracovišti

Christiane Wiskowová (2003), která analyzovala hlavní národní strategie v oblasti směrnic o prevenci násilí na pracovištích ve Velké Británii, Švédsku, USA a Austrálii, poznamenává (jako Richards, 2003), že směrnice se většinou vztahují na organizace a zaměstnavatele na úrovni managementu. Směrnice jsou příliš obecné a často přehlíží násilí mezi kolegy. Některé z těchto tendencí jsou ve výše zmíněných projektech patrné, jiné berou danou problematiku v potaz.

Je pochopitelné, že lze obecně vzato doporučit mnohostrannou, celopodnikovou strategii založenou na systematickém řízení, posuzování a snižování rizik a evaluačních postupu; je ovšem třeba brát v potaz různé důležité body (Di Martino, 2005; Di Martino, Hoel a Cooper, 2003; Wiskow, 2003), a to například:

- poskytované dokumenty mají mít přehlednou strukturu,
- popis programu má obsahovat rady týkající se plánování, řízení a realizace programu,
- pokyny a individuální složky programu mají být podrobnější (tj. ochranná opatření a popis způsobů nahlašování a zaznamenávání),
- jsou zapotřebí pokyny o interním násilí na pracovišti (mezi kolegy),
- pokyny mají obsahovat jasnou definici násilí na pracovišti,
- doporučení pro management mají být doplněna pokyny pro zaměstnance (individuální úroveň),
- pokyny mají být konkrétní a obsahovat praktické příklady z různých pracovních prostředí,
- užitečná je spolupráce s trestněprávními orgány,
- je třeba podporovat mezinárodní spolupráci,
- preventivní postupy mají být navázány na obchodní a manažerské cíle na podnikové úrovni (Di Martino, 2005).

3.3 Násilí a senioři

Další výzvou pro prevenci, dosud povětšinou přehlíženou, je násilí, jehož oběťmi i pachateli jsou senioři, jejichž počet v měnících se demografických podmínkách Evropy vzrůstá. Ačkoliv veřejné informační kampaně se obvykle zaměřují na jejich viktimizaci ve veřejné sféře (loupeže atd.), senioři se většinou stávají oběťmi (násilí, i sexuálního) v domácím prostředí, ať už jsou pachateli členové rodiny, nebo ošetrující personál (Görgen, 2004, 2005; Zemská rada pro prevenci Severní Porýní-Vestfálsko (ed.), 2005; Walentich, Wilms a Walter, 2005) – i tyto osoby se ovšem obtížně vyrovnávají s proměnami vztahů mezi pachateli a oběťmi (Hirsch, 2005). Také agresivita seniorů samotných bývá zaměřena na osoby, se kterými jsou v každodenním styku (Kessler, 2005). U tohoto víceméně tabuizovaného tématu jsou zapotřebí neotřelé, inovativní přístupy; v první fázi by to měla být neposuzující psychologická pomoc, například poradenství pro pachatele i oběti. Ovšem z dlouhodobého hlediska se prevence sociálního vyloučení seniorů, kteří se již nemohou zapojovat na kultury orientované na mláďa a na spotřebu, musí opírat o integrativní komunitní přístup.

Zdůrazňují se následující aspekty (Görgen 2004, 2005):

1. respekt pro autonomii seniorů,
2. adekvátní a „minimální“ opatření,
3. primární prevence před prevencí sekundární či terciární,

4. zaměření na pozitivní cíle,
5. vyhodnocování násilí,
6. mnohooborový přístup,
7. integrace zdrojů dané komunity.

V rámci primární prevence je třeba informovat rodinu o možných obtížích a o finančních, fyzických i emočních dopadech. Na druhé straně je nutno zdůraznit, že pečovatelská práce se může ukázat i jako obohacující zkušenost; je také třeba zprostředkovat informace o místních asistenčních centrech a dalších možnostech pomoci ze strany komunity. Taková pomoc – kontaktní práce, praktické rady či konzultace – by měla být i nabízena. Sekundárním a terciárním opatřením je nový přístup, který má pečovatelům poskytnout školení o strategiích nenásilného chování na základě nejnovějších poznatků pedagogických věd (Omer a von Schlippe, 2004).

4. Závěry

Trendy v oblasti násilí

Kvůli nedostatku údajů (kromě oficiálně zaznamenaných trestných činů) a nepodobnosti trendů v jednotlivých zemích, na něž dostupné údaje poukazují, není možné pro období 2001-2004 v Evropské unii hovořit u násilné kriminality o žádné specifické vývojové tendenci. Snad lze ovšem říci, že při návaznosti na vzestup v 90. letech 20. století zůstala míra násilné trestné činnosti obecně vzato na historicky vysokých hodnotách (ve srovnání s většinou 20. století). Vývoj účinných metod prevence násilné kriminality je i nadále důležitý pro bezpečí a kvalitní život občanů EU.

Hledisko veřejného zdraví

Narůstá přesvědčení, že programy prevence násilí mají působit na třech úrovních modelu veřejného zdraví: primární, sekundární a terciární. To znamená, že prevence se má zaměřovat na celou populaci, posléze na skupiny nejvýrazněji ohrožené tím, že se stanou oběťmi či pachateli násilné trestné činnosti, a konečně na ty, kdo se jimi již stali. Primární úroveň prevence je implicitně přítomna ve skandinávském přístupu zajišťování společenské solidarity prostřednictvím silného sociálního systému. Je možné jej uplatňovat i v jiných zemích zvyšováním podpory pro rodiny a děti za účelem omezení rizikových faktorů (jako je chudoba, tvrdá a nevypočitatelná rodičovská výchova, špatné školní výsledky) a posílení faktorů protektivních (jako jsou pevné sociální vazby a dobré vzdělání).

Vývoj v Evropě

Novinkami mezi evropskými postupy proti násilné trestné činnosti jsou:

- Tendence vytvářet národní plány prevence násilí, jako v Rakousku, Německu, Skotsku, Finsku a Nizozemí. Takové plány poskytují rámec pro užitečnou spolupráci mezi státními orgány a dalšími institucemi a pro komplexní přístup k prevenci násilí.
- Při prevenci násilí se častěji užívá multimediálních programů. Tyto metody nabízejí nové možnosti, jak oslovit generaci navyklou osvojovat si postoje a preference z kvalitních digitálních médií.
- Věnuje se více pozornosti designu a uspořádání lokalit a produktů, což otvírá značné možnosti snižování kriminality a násilí. To zřejmě platí obzvláště tam, kde se vhodný design či uspořádání spojí s poskytováním kvalitních služeb místním obyvatelům.
- Rozšiřuje se užívání kamerových systémů (CCTV) při ostraze oblastí pokládáných za možná dějiště násilí. Doklady o dopadu kamerových systémů na násilnou trestnou činnost jsou zatím neprůkazné, je však možné, že účinně zamezují těžkým zraněním tím, že umožňují rychleji zasáhnout.
- Rozšiřuje se také užívání elektronického monitorování u pachatelů méně závažných násilných deliktů. Toto opatření je možná užitečný způsob, jak odlehčit přeplněným věznicím, dopad na prevenci recidivy však zatím neprokázalo.

- U pachatelů násilných deliktů se stále více užívá mediace, buď jako náhrada, nebo jako doplněk k trestům odnětí svobody i trestům alternativním. Dostupné doklady ukazují, že míra přijetí mediace a uspokojení z ní bývá u obětí i pachatelů vysoká. Doklady o jejím dopadu na recidivu jsou zatím neprůkazné, nezdá se však, že by vedla k vyšší recidivě než tradiční tresty. Proto se zdá, že mediace nabízí způsob, jak zlepšit přístup soudnictví k obětem trestné činnosti a snížit náklady na vězeňství, aniž by se zvýšila míra kriminality.

Právní rámce

Nelze říci, že by určitý právní rámec zvláště účinně přispíval k prevenci násilné trestné činnosti, jelikož právní rámce a národní kultury jsou natolik úzce spjaty, že není možné odděleně vyhodnotit, řekněme, dopad trestního zákoníku ve srovnání s právní tradicí „common law“ na rozšíření násilné kriminality. Lze však doporučit, aby právní systémy umožňovaly následující:

- Spolupráci mezi orgány při prevenci násilné kriminality. Příliš rigidní lpění na povinnostech a pravomocích jednotlivých ministerstev může zdržovat a jinak znesnadňovat zavádění vhodných multiinstitucionálních opatření.
- Přijetí nových právních a policejních opatření i preventivních metod v reakci na nové formy kriminality. Nezbytnou se stala například spolupráce při dohledu nad násilnickými fotbalovými fanoušky cestujícími ze země do země; to může vyžadovat právní a organizační změny. Právní novely budou v některých zemích zapotřebí i při zavádění mediace mezi oběťmi a pachateli.
- Ochranu lidských a občanských práv. Některé formy ostrahy a kontroly mohou odporovat ustanovením Evropské úmluvy o lidských právech, právní ochrana občanů proto musí v národních právních systémech i v evropském právu zůstat silná.

Doporučení pro prevenci násilí

Tato zpráva schvaluje doporučení Rady Evropy o prevenci násilí (Rada Evropy, 2004). Konkrétně by dalšímu rozšíření osvědčených postupů v oblasti prevence násilí napomohly tyto kroky:

- a) Zpřesnit údaje o rozsahu násilí. K tomu lze vedle oficiálních záznamů o trestných činech a rozsudcích využít různé zdroje, například výzkumy viktimizace, statistiky nemocnic a pohotovostí či nároky na pojistné plnění.
- b) Preventivní kroky opírat o důkladnou analýzu časových, místních a nahodilých faktorů cílového typu násilí. Zde mohou pomoci různé kriminologické nástroje, jako je technika mapování kriminality, nelze však zanedbávat intenzivní etnografickou práci se skupinami pachatelů a obětí.
- c) Úzká spolupráce mezi různými institucemi, které mají vliv na tyto typy násilí, jejich místní a nahodilé faktory. To není možné v situaci, kdy instituce tvrdě soupeří o dotace, moc a prestiž. Napomáhá tomu užívání společných rozpočtů, vytyčení společných cílů a silné zaujetí pro partnerský přístup.

- d) Věnovat značnou pozornost lokálním a kulturním rysům prostředí, kde mají programy probíhat. Nejvýrazněji to platí v případě, že cílové skupiny obětí a pachatelů pocházejí z etnických menšin.
- e) Citlivě přizpůsobovat programy charakteristikám cílové populace, jako jsou věk, pohlaví, státní a etnická příslušnost a vývojová fáze v dětském, adolescentním či dospělém věku.
- f) Zaměřit se na vazbu mezi násilím a mužstvem. Jelikož pachatelé násilných deliktů jsou většinou muži, možnosti prevence násilí poskytují programy, při kterých mohou (především mladí) muži dávat průchod své mužnosti nenásilným způsobem.
- g) Opírat preventivní programy o solidní a ověřené teoretické předpoklady o vztazích mezi problémem, cílovou skupinou, programem a zamýšleným efektem.
- h) Zapojení členů cílových skupin obětí a pachatelů do plánování a vyhodnocování programů, aby projekty odpovídaly jejich potřebám.
- i) Permanentní proškolení pracovníků zapojených do preventivních programů týkající se problematiky tlumení násilných incidentů, nenásilných způsobů řešení konfliktů (včetně mediace), mezikulturního povědomí a potřebnosti a metod analýzy a evaluace.
- j) Přesunovat a přizpůsobovat slibné a efektivní postupy (jako jsou ty uvedené v závěrečném soupisu) mezi jednotlivými zeměmi, lokalitami a cílovými skupinami.
- k) Zajišťovat důkladné a nezávislé evaluace preventivních programů. Tak by mohla vzniknout důkazní báze prevence násilí, která v Evropě prozatím chybí.

Tato zpráva obsahuje mnoho užitečných informací o metodách používaných v Evropě při prevenci násilné kriminality. Zahrnuje i obsáhlý soupis evropských preventivních programů vytvořený na základě celé řady zdrojů v mnoha jazycích. Ovšem kvůli všeobecnému nedostatku důkladných evaluací je velmi obtížné doložit, které z metod lze pokládat za osvědčené postupy. V soupisu přiřazeném k této zprávě jsme programy popsali jako slibné, pokud se jim prokazatelně podařilo zapojit cílovou skupinu a pokud se opírají o solidní teoretické základy. Jako efektivní je označujeme v případě, že jejich dopad na snížení rozsahu či závažnosti násilí prokázalo důkladné vyhodnocení. Takové evaluace však v Evropě bohužel existují jen v několika málo případech.

Doporučení pro celoevropskou úroveň

Z tohoto důvodu se nezbytnost rozsáhlejšího vyhodnocování objevuje na prvním místě našeho seznamu doporučení pro další postup v oblasti prevence násilí na celoevropské úrovni. Doporučujeme:

1. Vynakládat evropské zdroje (a podporovat vynakládání zdrojů ze státních rozpočtů) na důkladné vyhodnocování preventivních koncepcí, programů a projektů. Částečně toho lze dosáhnout zvýšením důrazu na prevenci násilí v programu AGIS a v 7. Rámcovém výzkumném programu.
2. Vytvořit celoevropskou databázi slibných a efektivních metod prevence násilí, dostupnou na jednom místě na internetu v co nejvyšším počtu oficiálních jazyků EU. Mohla by být umístěna na webových stránkách Evropské sítě prevence kriminality (EUCPN).
3. Podporovat snahy posílit spolupráci mezi zeměmi u přeshraniční trestné činnosti, například u fotbalového chuligánství či u mezinárodního obchodu se ženami pro sexuální průmysl.

4. Ke snížení rizikových faktorů a posílení faktorů protektivních by přispělo uskutečnění cílů Lisabonské agendy pro Evropskou unii, především „větší sociální soudržnosti“. To lze pokládat za nevýznamnější prvek primární prevence na evropské úrovni. Pokud ovšem bude ekonomický růst probíhat na úkor sociální soudržnosti, lze očekávat, že násilí poroste.

Bibliografie

- Abbey, A., Zawacki, T., Buck, P., Clinton, A., a McAuslan, P. (2001). Alcohol and sexual assault [Alkohol a sexuální napadení]. *Alcohol Research and Health*, 25, 43-51.
- Aebi, M. F. (2004). Crime Trends in Western Europe from 1990 to 2000 [Trendy kriminality v západní Evropě v letech 1990-2000]. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 10(2-3), 163-186.
- Ambroise, F. (2005). Prevence kriminality ve Francii – příklad Amiensu. Osobní sdělení. Paříž.
- Andalo, D. (2005). Number of prisoners sent back to jail trebles [Počet znovu odsouzených vězňů se ztrojnásobil]. *Guardian*, 25. 5. 2005.
- Andrews, D. A., a Bonta, J. (1994). *The psychology of criminal conduct* [Psychologie kriminálního jednání]. Vancouver: Anderson Publishing.
- Aos, S. (2003). Costs and benefits of criminal justice and prevention programs [Náklady a výnosy trestněprávních a preventivních programů]. In H. Kury a J. Obergfell-Fuchs (ed.), *Crime Prevention: New Approaches* [Prevence kriminality: Nové přístupy] (s. 413-442). Mainz: Weisser Ring.
- Arentz, J. E., a Arentz, B. B. (2000). Implementation and evaluation of a practical intervention programme for dealing with violence towards health care workers [Realizace a evaluace praktického programu zaměřeného na násilí vůči zdravotnickým pracovníkům]. *Journal of Advanced Nursing*, 313, 668-680.
- Aromaa, K., a Takala, J. (2005). Recent developments in crime prevention and safety policies in Finland [Současné trendy v prevenci kriminality a bezpečnostní politice ve Finsku]. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 47(2), 389-405.
- B&A. (2000). *The Moroccan community fathers. Examples of a citizen's initiative* [Maročtí otcí komunit. Příklad občanské iniciativy.] Amsterdam: DWA.
- Babor, T., Caetano, R., Casswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K., et al. (2003). *Alcohol: No Ordinary Commodity – Research and Public Policy* [Alkohol: neobvyklé zboží – výzkum a veřejná politika]. Oxford: Oxford University Press.
- Back, L., Crabbe, T., a Solomos, J. (1998). Racism in Football: Patterns of Continuity and Change [Rasismus ve fotbale: kontinuita a proměny]. In A. Brown (ed.), *Fanatics!: Football and Popular Culture in Europe* [Fanatici!: Fotbal a populární kultura v Evropě]. Oxford: Routledge.
- Baldry, A., a Farrington, D. P. (2000). Bullies and Delinquents: Personal Characteristics and Parental Styles [Násilníci a delikventi: Osobnostní rysy a rodičovské styly]. *Journal of Community and Applied Psychology*, 10 (17-31).
- Baldry, A. C., a Farrington, D. P. (2004). Evaluation of an intervention program for the reduction of bullying and victimization in schools [Vyhodnocení programu omezování šikany a viktimizace ve školách]. *Aggressive Behavior*, 30(1), 1-15.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory* [Teorie sociálního učení]. New York: General Learning Press.
- Barabas, A. T. (2004). *Agreement instead of imprisonment? Mediation and other alternatives in Europe* [Dohoda namísto uvěznění? Mediace a další alternativy v Evropě]. Budapešť: JFK-Kersoev Kiado.
- Barbagli, A. (2004). Lost primacy: crime in Italy at the end of the twentieth century [Ztráta primátu: kriminalita v Itálii na konci dvacátého století]. *Journal of Modern Italian Studies*, 9(2), 131-160.
- Barberet, R. (2005). Spain [Španělsko]. *European Journal of Criminology*, 2(3), 341-368.
- Beck, A. T. (1999). *Prisoners of Hate* [Vězni nenávisti]. New York: HarperCollins.

- Beelmann, A., a Bogner, J. (2005). *Prävention und Intervention von dissozialen Verhaltensstörungen im Kindes- und Jugendalter. Eine Meta-Analyse zur Wirkung von Elterntrainingsprogrammen* [Prevence a léčba disociálních poruch chování u dětí a mladistvých. Metaanalýza účinnosti tréninkových programů pro rodiče]. Referát přednesený na odborném setkání Nové kriminologické společnosti (NKG), Friedrich-Alexander-Universität, Erlangen-Norimberk.
- Bieleman, B., Jong, A., Naayer, H., a Nijboer, J. (2004). *Evaluatie supportersproject*. Groningen: Groningen.
- Björge, T. (2005). Conflict Processes between Youth Groups in a Norwegian City: Polarisation and Revenge [Konfliktní procesy mezi skupinami mladistvých v norském městě: Polarizace a pomsta]. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 13(1), 44-74.
- Blokland, A. (2005). *Crime over the life span: Trajectories of criminal behaviour in Dutch offenders* [Trestná činnost v průběhu života: Trajektorie kriminálního chování nizozemských delikventů]. Leiden: NSCR.
- Blumstein, A. (2003). Youth Violence and Guns [Násilí páchané mladistvými a střelné zbraně]. In W. Heitmeyer a J. Hagan (ed.), *International Handbook of Violence Research* [Mezinárodní příručka výzkumu násilí] (s. 657-677). Dordrecht: Kluwer.
- Bonta, J., Wallace-Capretta, S., a Rooney, J. (1999). *Electronic Monitoring in Canada* [Elektronické monitorování v Kanadě]. Ottawa: Solicitor General Canada.
- Bosworth, K., Espelage, D., DuBay, T., Daytner, G., a Karageorge, K. (2000). Preliminary Evaluation of a Multimedia Violence Prevention Program for Adolescents [Předběžné vyhodnocení multimedálního programu prevence násilí pro mladistvé]. *American Journal of Health Behavior*, 24(4), 268-280.
- Bouten, E., Goudriaan, H., a Nieuwbeerta, P. (2002). Criminal victimization in seventeen industrialized countries [Kriminální viktimizace v sedmnácti průmyslových zemích]. In P. Nieuwbeerta (ed.), *Crime victimization in comparative perspective* [Kriminální viktimizace ve srovnávací perspektivě]. Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Bowie, V., Fisher, B. S., a Cooper, C.L. (2005). *Workplace Violence. Issues, trends, strategies* [Násilí na pracovišti. Problémy, trendy, strategie.] Cullompton: Willan.
- Braga, A. A., Kennedy, D. M., Waring, E. J., a Piehl, A. M. (2001). Problem-oriented policing, deterrence, and youth violence: An evaluation of Boston's Operation Ceasefire [Problémově orientované hlídkování, odstrašování a násilí páchané mladistvými]. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38(3), 195-225.
- Braithwaite, J. (2003). What's wrong with the sociology of punishment? [Co je špatného na sociologii trestu?]. *Theoretical Criminology*, 7(1), 5-28.
- Brantingham, P., a Faust, F. (1976). A conceptual model of crime prevention [Konceptuální model prevence kriminality]. *Crime and Delinquency*, 22(284-296).
- Bundestransferstelle Soziale Stadt. (2005). Soziale Stadt. Cit. 31.12. 2005 z <http://www.sozialestadt.de/programm>.
- Bureš, R. (2005). Prevence kriminality v České republice. Osobní sdělení. Praha.
- Bushman, B. J., a Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? [Ohrožený egoismus, narcismus, sebeúcta a přímá a vytěsněná agrese: Vede k násilí sebeláska, nebo nenávisť k sobě?]. *Journal of Personal and Social Psychology*, 75, 219-229.
- Calado, P. (2005). Trendy v kriminalitě mladistvých a její prevenci v Portugalsku. Osobní sdělení. Londýn.

- Centrum Sira Normana Chestera pro výzkum fotbalu [Sir Norman Chester Centre for Football Research]. (2002). Football and Football Hooliganism [Fotbal a fotbalové chuligánství]. Fact Sheet 1. Cit. 26. 1. 2006 z <http://www.le.ac.uk/fo/resources/factsheets/fs1.html>.
- Cerezo, A. (2005). Domácí násilí a prevence kriminality ve Španělsku. Osobní sdělení na evropském Setkání odborníků o prevenci násilí, 8. prosince 2005, ICPR, Londýn.
- Chen, M. (2005). House 'Gang' Bill Criticized by youth Advocates [Obháječi mladých kritizují zákon o gangzích]. Cit. 12. 10. 2005 z <http://newstandardnews.net/content/index.cfm/items/1801>
- Chinn, K. L. (1996). National Trends in Juvenile Violence [Celostátní trendy v násilí mladistvých]. *Corrections Today*, 58(4), 70-73.
- Christoffersen, M. N., Sothill, K., a Francis, B. (2005). Who Is Most at Risk of Becoming a Convicted Rapist? The Likelihood of a Rape Conviction among the 1966 Birth Cohort in Denmark [Kdo bývá nejspíš odsouzen za znásilnění? Pravděpodobnost odsouzení za znásilnění u ročníku 1966 v Dánsku]. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 6(1), 39-56.
- Cloward, R. A., a Ohlin, L. E. (1960). *Delinquency and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs* [Delikvence a příležitost: Teorie delikventních gangů]. New York: The Free Press.
- Coester, M. (2003). National and international crime prevention strategies to combat hate crime [Národní a mezinárodní strategie prevence kriminality pro potírání trestných činů z nesnášenlivosti]. *Forum Crime Prevention*, 3, 3-5.
- Coester, M., a Rössner, D. (2004). The prevention of bias crimes in Germany. Results from a nationwide task group [Prevence trestných činů z předsudečnosti v Německu. Výsledky celostátní akční skupiny]. Elektronická verze. *ERCES*, 1. Cit. 9. 9. 2005 z <http://www.erces.com/journal/Journal.htm>.
- Courakis, N. E. (2002). Violence at Greek football grounds: Between theory and reality [Násilí na řeckých fotbalových stadionech: Mezi teorií a realitou]. In Řecká společnost pro viktimologii (ed.), *Sport, violence, victimization and prevention* [Sport, násilí, viktimizace a prevence] (s. 23-46). Atény: Řecká společnost pro viktimologii.
- Czarnecka-Dzialuk, B., a Wójcik, D. (2001). *Mediation in Juvenile cases in the light of theory and research* [Mediace u mladistvých ve světle teorie a výzkumu]. Varšava: Typografia.
- Daly, K. (2002). Sexual assault and restorative justice [Sexuální napadení a restorativní justice]. In H. Strang a J. Braithwaite (ed.), *Restorative justice and family violence* [Restorativní justice a násilí v rodině]. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dánská rada pro prevenci kriminality (2002). Home and neighbourhood: Safe Housing Estates – Suggestions for crime prevention in renovation programmes [Domov komunita: Bezpečná sídliště – Návrhy pro prevenci kriminality v renovačních programech]. Cit. 12. 10. 2005 z <http://www.crimprev.dk/sw159.asp>.
- Deehan, A. (1999). *Alcohol and Crime: Taking Stock* [Alkohol a kriminalita: inventura]. Home Office Policing and Reducing Crime Unit. Crime Reduction Research Series paper 3. Londýn: Home Office.
- Di Martino, V. (2005). A cross-national comparison of workplace violence and response strategies [Mezinárodní srovnání násilí na pracovištích a reakcí na něj]. In B. Vaughan, B. S. Fisher a C. L. Cooper (ed.), *Workplace Violence. Issues, trends and strategies* [Násilí na pracovištích. Problémy, trendy a strategie] (s. 15-26). Cullompton: Willan.
- Di Martino, V., Hoel, H., a Cooper, C. L. (2003). *Preventing violence and harassment in the workplace* [Prevence násilí a obtěžování na pracovišti]. Lucemburk: Úřad pro oficiální publikace Evropských společenství.

- Die Schleuse e. V. (2005). TSG: Trainings- und Schulungsprogramm zur Gewaltprävention (Tréninkový a školicí program pro prevenci násilí). Cit. 24. 11. 2005 z <http://www.dieschleuseev.de>.
- Dodgson, K., Mortimer, E., a Sugg, D. (2001). *Assessing Prisoners for Home Detention Curfew: A Guide for Practitioners* [Posuzování vězňů pro domácí vězení: Příručka pro pracovníky] Londýn: Ministerstvo vnitra.
- Doubrovová, D., Ouředníčková, L., Urban, L., a Štern, P. (2001). *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Institut pro probaci a mediaci.
- Dükel, F. (2003). Heranwachsende im Jugendstrafrecht in Deutschland und im europäischen Vergleich [Nezletilí v trestním právu pro mladistvé v Německu a v evropském srovnání]. *DVJJ-Journal*, 179, 19-25.
- Dutton, D. (1995). *The domestic assault of women* [Domácí násilí na ženách]. California: Sage.
- ECRI [Evropská komise proti rasismu a intoleranci]. (2000). *Second Report on France* [Druhá zpráva o Francii]. Štrasburk: Evropská komise.
- Eisenstein, T. (2002). FAST – Families and Schools Together [Rodina a škola pospolu]. Cit. 20. 1. 2006 z http://www.wcer.wisc.edu/fast/who/Germany_FAST_Report_Final.pdf
- Eisner, M. (2002). Crime, Problem Drinking, and Drug Use: Patterns of Problem Behavior in Cross-National Perspective [Kriminalita, problémy s alkoholem a užívání drog: Vzorce problémového chování v mezinárodní perspektivě]. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 580(1), 201-225.
- Eisner, M. (2005). *Das Zürcher Projekt zur sozialen Entwicklung von Kindern. Ein randomisierter Feldversuch der Frühprävention* [Curyšský projekt o sociálním rozvoji dětí. Randomizovaný terénní výzkum rané prevence]. Referát přednesený na odborném setkání Nové kriminologické společnosti (NKG), Friedrich-Alexander-Universität, Erlangen-Norimberk.
- Embry, D. D., a Flannery, D. J. (1999). Two sides of the coin: Multilevel prevention and intervention to reduce youth violent behavior [Dvě strany mince: Víceúrovňová prevence a intervence pro snížení násilného chování u mladistvých]. In D. Flannery a C. R. Huff (ed.), *Youth Violence: Prevention, intervention and social policy* [Násilí mladistvých: Prevence, intervence a sociální politika] (s. 47-72). Washington DC: American Psychiatric Press.
- Entorf, H., a Spengler, H. (2002). *Crime in Europe: Causes and Consequences* [Kriminalita v Evropě: Příčiny a dopady]. Berlín: Springer.
- Esbensen, F.-A., Osgood, D. W., Taylor, T. J., Peterson, D., a Freng, A. (2001). How great is G.R.E.A.T.?: Results from a longitudinal quasi-experimental design [Jak funguje program GREAT?: Výsledky dlouhodobého kvaziexperimentálního výzkumu]. *Criminology and Public Policy*, 1(1), 87-118.
- Esbensen, F.-A., a Weerman, F. (2005). Youth Gangs and Troublesome Youth Groups in the United States and the Netherlands. A Cross-National Comparison [Gangy a nebezpečné skupiny mladistvých ve Spojených státech a v Nizozemí. Mezinárodní srovnání]. *European Journal of Criminology*, 2, 5-37.
- EUCPN [Evropská síť prevence kriminality]. (2005). *Violent Street Crime – Entries best practice award* [Násilná pouliční kriminalita – kandidáti o cenu za nejlepší program]. Referát na Konferenci o nejlepších postupech (Best Practice Conference, BPC) EUCPN: Násilná pouliční kriminalita, Londýn, One Whitehall Place, 6.-7. 12. 2005.
- EUCPN [Evropská síť prevence kriminality]. (2005). Přehled evropských preventivních programů. Cit. 19. 8. 2005 z http://ec.europa.eu/justice_home/eucpn.
- Eurogang. (2005). Eurogang research [Výzkum gangů v Evropě]. Cit. 12. 1. 2006 z <http://www.umsl.edu/~ccj/eurogang/euroganghome.htm>.
- Evropské fórum pro mediaci a restorativní justici. (2005). *Meeting the challenges of introducing Victim-Offender mediation in Central and Eastern Europe* [Problematika zavádění mediace

- mezi oběťmi a pachateli ve střední a východní Evropě]. Lovañ: Evropské fórum pro mediaci a restorativní justici.
- Farrell, A. D., Meyer, A. L., Sullivan, T. N., a Kung, E. M. (2003). Evaluation of the Responding in Peaceful and Positive Ways (RIPP) seventh grade violence prevention curriculum [Evaluace preventivního projektu RIPP v sedmých třídách]. *Journal of Child and Family Studies*, 12(1), 101-112.
- Farrell, A. D., Meyer, A. L., a White, K. S. (2001). Evaluation of Responding in Peaceful and Positive Ways (RIPP): A school-based prevention program for reducing violence among urban adolescents [Evaluace projektu RIPP: Školní program snižování násilí mezi mladistvými ve městech]. *Journal of Clinical Child Psychology*, 30(4), 451-463.
- Farrell, A. D., Valois, R. F., Meyer, A. L., a Tidwell, R. P. (2003). Impact of the RIPP violence prevention program on rural middle school students [Dopady preventivního programu RIPP na studenty středních škol v rurální oblasti]. *The Journal of Primary Prevention*, 24(2), 143-167.
- Farrington, D., Hollin, C., a McMurrin, M. (2001). *Sex and Violence: The Psychology of Crimes and Risk Assessment* [Sex a násilí: Psychologie trestných činů a posuzování rizik]. Londýn: Routledge.
- Farrington, D. P., a Welsh, B. C. (2005). Randomized experiments in criminology: What have we learned in the last two decades? [Randomizované experimenty v kriminologii: Co jsme se naučili za posledních dvacet let?]. *Journal of Experimental Criminology*, 1(1), 9-38.
- Fellegi, B. (2003). *Using Restorative Techniques at High schools. Evaluation of a "Face to Face" Program* [Užívání restorativních technik na vyšších školách. Vyhodnocení kontaktního programu]. Referát přednesený na Čtvrté mezinárodní konferenci o konferování, kroužcích a dalších restorativních postupech, Veldhoven (Nizozemí).
- Feltes, T. (2004). Technische Einbruchsprävention aus Sicht der Täter – Wer wählt wie welche Tatobjekte aus? [Technická prevence vloupání z pohledu pachatelů – Kdo si jak vybírá které objekty?] Cit. 20. 1. 2006 z <http://www.vds.de/pdf/feltes02.pdf>.
- Ferwerda, H. (1999). *Werken in de luwte*. Arnhem: Apeldoorn.
- Fess, A. (2005). Policie a prevence kriminality v Německu. Osobní sdělení. Stuttgart.
- FitzGerald, M., Stevens, A. a Hale, C. (2004). *A review of trends, policy and responses to youth violence in Europe* [Násilí mladistvých v Evropě – přehled trendů, politiky a reakcí]. Canterbury: University of Kent.
- Foshee, V. A., Bauman, K. E., Ennett, S. T., Linder, G. F., Benefield, T., a Suchindran, C. (2004). Assessing the long-term effects of the Safe Dates Program and a booster in preventing and reducing adolescent dating violence victimization and perpetration [Posouzení dlouhodobých účinků programu Bezpečné rande a posílení prevence a snižování násilí při schůzkách mladistvých]. *American Journal of Public Health*, 94(4), 619-624.
- Foshee, V. A., Baumann, K. E., Greene, W. F., Koch, G. G., Linder, G. F., a MacDougall, J. E. (2000). The Safe Dates Programme: 1-Year Follow-Up Results [Program Bezpečné rande: Výsledky 1 rok po ukončení]. *American Journal of Public Health*, 90(10).
- Foussard, C. (2005). Trendy v trestné činnosti mladistvých v Evropě se zvláštním důrazem na situaci ve Španělsku a Francii. Osobní sdělení. Londýn.
- Frindte, W., Neumann, J., Hieber, K., Knote, A., a Müller, C. (2001). „Ideologie plus Gewalt“ – Wie ideologisiert sind rechtsextreme Gewalttäter? [„Ideologie plus násilí“ – Jak ideologičtí jsou násilníci z řad pravicových extremistů?] *Zeitschrift für Politische Psychologie*, Heft 2 und 3.
- Gang Research net [Síť pro výzkum gangů] (2005). The criminalisation of the gang [Kriminalizace gangů]. Cit. 18. 1.2006 z <http://www.gangresearch.net/GangResearch/Seminars/definitions/criminals.html>

- Garland, D. (2001). *The Culture of Control* [Kontrolující kultura]. Oxford: Oxford University Press.
- Garland, J., a Rowe, M. (2000). The hooligan's fear of the penalty [Strach chuligánů z trestu]. *Soccer and Society*, 1, 144-157.
- Geceniene, S. (2005). Zpráva: Litva. Nepublikováno.
- Gendreau, P., Goggin, C., a Cullen, F. T. (1999). *The Effects of Prison Sentences on Recidivism* [Dopad trestů odnětí svobody na recidivu]. Ottawa: Solicitor General Canada.
- Gibbs, A., a King, D. (2003). Home Detention with Electronic Monitoring: The New Zealand Experience [Domácí vězení s elektronickým monitorováním: Zkušenosti z Nového Zélandu]. *Criminal Justice*, 43(2), 199-211.
- Gilchrist, E., Johnson, R., Takriti, R., Weston, S., Beech, A., a Kebbell, M. (2003). *Domestic violence offenders: characteristics and offending related needs* [Pachatelé domácího násilí: charakteristiky a potřeby spjaté s trestnou činností]. Londýn.
- Gilchrist, E. L., a Kebbell, M. (2004). Domestic violence: current issues in definitions and interventions with perpetrators in the UK [Domácí násilí: současná problematika definic a programů u pachatelů ve Velké Británii]. In J. Adler (ed.), *Forensic Psychology: Concepts, debates and practice* [Forenzní psychologie. Koncepty, diskuse a praxe] (s. 219-244). Cullompton: Willan.
- Gill, M. (2000). *Commercial Robbery: Offenders' perspective on Security and Crime Prevention* [Vloupání do firem: Pohled pachatelů na zabezpečení a prevenci kriminality]. Londýn: Blackstone.
- Gill, M., Spriggs, A., Allen, J., Argomaniz, J., Bryan, J., Jessiman, P., et al. (2005). *Assessing the impact of CCTV (The impact of CCTV: fourteen case studies)* [Posuzování dopadu kamerových systémů: čtrnáct případových studií]. Londýn: Ministerstvo vnitra.
- Gimeno, F. (2003). En marcha la operación antiviolencia. *Sport*, 31. října 2003, 16.
- Giulianotti, R. (1999). *Football – a sociology of the global game* [Fotbal – sociologie globálního sportu]. Cambridge: Polity.
- Gjuričová, J., Zetková, P., Bureš, R., a Raditsch, F. (2005). Osobní sdělení na českém Ministerstvu vnitra. Praha, 22. 11. 2005.
- Görge, T. (2004). A multimethod study on elder abuse and neglect in nursing homes [Komplexní výzkum zneužívání a zanedbávání seniorů v pečovatelských domech]. *Journal of Adult Protection*, 6(3), 15-25.
- Görge, T. (2005). Nahraumgewalt gegen ältere und pflegebedürftige Menschen [Násilí na starších a potřebných osobách]. Cit. 8. 2. 2006, z http://www.praeventionstag.de/content/10_praev/doku/goergen/index_10_goergen.html
- Graham, K., Jolley, J., a Purcell, J. (2005). Training bar staff in preventing and managing aggression in licensed premises [Trénink barového personálu v prevenci a zvládnání agresivity v koncesovaných podnicích]. *Journal of Substance Use*, 10(1), 48-61.
- Graham, K., Plant, M., a Plant, M. (2004). Alcohol, gender and partner aggression: A general population study of British adults [Alkohol, pohlaví a agresivita mezi partnery: Celkový populační výzkum britských dospělých]. *Addiction Research and Theory* 12(4), 385-401.
- Graham, K., a Wells, S. (2003). "Somebody's Gonna Get Their Head Kicked in Tonight!" Aggression among young males in bars – A question of values? [„Dneska tu někdo dostane přes dršku!“ Agresivita mezi mladými muži v barech – otázka hodnot?]. *British Journal of Criminology*, 43, 546-566.
- Hagemann-White, C. (2001). European Research on the Prevalence of Violence Against Women [Evropské výzkumy rozšíření násilí na ženách]. *Violence Against Women*, 7(7), 732-759.
- Hanewinkel, R., a Knaack, R. (1997). Prävention von Aggression und Gewalt an Schulen. Ergebnisse einer Interventionsstudie [Prevence agresivity a násilí na školách. Výsledky

- intervenční studie]. In H. G. Holtappels (ed.), *Forschung über Gewalt an Schulen* [Výzkum o násilí na školách] (s. 299-313). Weinheim: Juventa.
- Hanson, R. K. (2005). Twenty years of progress in violence risk assessment [Dvacet let vývoje v posuzování rizika násilí]. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(2), 212-217.
- Haverkamp, R., Mayer, M., a Lévy, R. (2004). Electronic Monitoring in Europe [Elektronické monitorování v Evropě]. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 12(1), 36-45.
- Hawkins, J. D., Catalano, R. F., a Arthur, M. W. (2002). Promoting science-based prevention in communities [Podpora vědecky založené prevence v komunitách]. *Addictive Behaviors*, 27(6), 951-976.
- Heiliger, A. (2002). *Mädchenarbeit im Gendermainstream. Ein Beitrag zu aktuellen Diskussionen* [Práce dívek v genderovém mainstreamu. Příspěvek k aktuálním diskusím]. Mnichov: Beck.
- Heiskanen, M. (2005). Prevence kriminality. Osobní sdělení. Helsinky.
- Helten, F., a Fischer, B. (2005). Reactive attention: video surveillance in Berlin shopping malls [Reaktivní ostraha: videodohled v berlínských nákupních centrech]. *Surveillance and Society*, 2(2-3), 323-345.
- Herrenkohl, T. I., Hill, K. G., Chung, I.-J., Guo, J., Abbott, R. D., a J.D., H. (2003). Protective factors against serious violent behavior in adolescence: A prospective study of aggressive children [Protektivní faktory proti vysoce násilnému chování v dospívání. Prospektivní studie agresivních dětí]. *Social Work Research*, 27(3), 179-191.
- Hilborn, J. (2006). Vražda v baltských státech. Osobní sdělení. Tallinn.
- Hirsch, R. (2005). Prävention statt Gewalt – Überforderung von Angehörigen verringern [Prevence místo násilí – Omezit přetěžování rodinných příslušníků]. Cit. 30. 1. 2006 z http://www.praeventionstag.de/content/10_praev/doku/hirsch/hirsch.pdf
- Hobbs, D., et al. (2003). *Bouncers: Violence and Governance in the Night-time Economy* [Vyhadzovači: Násilí a řízení v noční ekonomice]. Oxford: Oxford University Press.
- Holztrattner, G. (2005). Out-die Aussenseiter. Osobní sdělení (e-mail). Vídeň.
- Home Office. (2005). *Design against Crime* [Designem a úpravou prostředí proti kriminalitě] Londýn: Ministerstvo vnitra.
- Honkatukia, P. (2005). Prevence kriminality ve Finsku. Osobní sdělení. Helsinky.
- Howell, J. C., a Hawkins, J. D. (1998). Prevention of Youth Violence [Prevence násilí mladistvých]. *Crime and Delinquency*, 24, 263- 316.
- Ikeda, R. M., Simon, T. R., Smith, E. P., Reese, L. R. E., Rabiner, D. L., Miller-Johnson, S., et al. (2004). Lessons learned in the Multisite Violence Prevention Project Collaboration – Big questions require large efforts [Poučení ze spolupráce na mnohalokalitním projektu prevence násilí – Velké otázky vyžadují mnoho úsilí]. *American Journal of Preventive Medicine*, 26(1), 62-71.
- Illescas, S. R., Sánchez-Meca, a Genovés, G. (2001). Treatment of Offenders and Recidivism: Assessment of the Effectiveness of Programmes applied in Europe [Zacházení s pachateli a recidiva. Posouzení efektivnosti programů realizovaných v Evropě]. *Psychology in Spain*, 5(1), 47-62.
- Isotalus, N. (2002). Prevention of physical violence at work [Prevence fyzického násilí na pracovišti]. *Newsletter of Occupational Health and Safety*, 5(1), 24-27.
- Jefferys-Duden, K. (1999). *Das Streitschlichterprogramm. Mediatorenausbildung für Schülerinnen und Schüler der Klasse 3-6* [Školení mediátorů pro žáčky a žáky 3.-6. tříd]. Weinheim: Beltz.
- Jehle, M. (2005). *Criminal Justice in Germany* [Trestní právo v Německu]. 4. vydání. Berlín: Spolkové ministerstvo spravedlnosti.

- Keithley, J., a Robinson, F. (2000). Violence as a public health issue [Násilí z hlediska veřejného zdraví]. *Policy and Politics*, 28(1), 67-77.
- Kennedy, D., a Sumner, M. (2005). *Getting to 'No': Closing Drug Markets in North Carolina* [Jak se dostat k „ne“: Likvidace drogových trhů v Severní Karolíně]. Referát přednesený na 16. výroční konferenci o problémově orientované policejní činnosti, Charlotte, Severní Karolína. <http://www.popcenter.org/about-conference-papers.htm>
- Kessler, I. (2005). *Straffälligkeit im Alter: Erscheinungsformen und Ausmaße* [Trestná činnost seniorů: Formy a rozsah]. Münster: LIT-Verlag.
- Kiefl, F. (1999). Evaluation einer Kampagne gegen Fremdenfeindlichkeit und Gewalt [Evaluace kampaně proti xenofobii a násilí]. *Soziale Arbeit*, 9, 296-301.
- Killias, M., Simonin, M., a DePuy, J. (2005). *Violence experienced by women in Switzerland over their lifespan* [Násilí zakoušené ženami ve Švýcarsku v průběhu života]. Bern: Stämpfli.
- Kirschner, D. (1992). Understanding adoptees who kill: dissociation, patricide, and the psychodynamics of adoption [Jak porozumět adoptovaným, kteří zabíjejí: odloučení, otcovražda a psychodynamika adopce]. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 36, 323-333.
- Klein, M. (1995). *The American Street Gang. Its Nature, Prevalence and Control* [Americké pouliční gangy. Jejich podstata, rozšíření a kontrola]. Oxford: Oxford University Press.
- Klewin, G., Tillmann, K.-J., a Weingart, G. (2001). Violence in Schools [Násilí na školách]. *Handbook of Research on Violence* [Příručka výzkumu násilí]. Cit. 23. 1. 2006 z <http://www.edu.oulu.fi/home/vsunnari/violence/materials/Klewin3.doc>.
- Kober, M., a Kohl, A. (2005). Takzvaní „ruští Němci“ a prevence kriminality. Osobní sdělení. Londýn.
- Kohlberg, L. (1987). Moralische Entwicklung und Demokratische Erziehung [Mravní vývoj a výchova k demokracii]. In G. Lind a J. Raschert (ed.), *Moralische Urteilsfähigkeit* [Mravní soudnost], (s. 25-43). Weinheim: Beltz.
- Kopányiová, A. (2005). *Depistáž na základných a stredných školách v krajských mestách SR*. Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie.
- Korn, J., a Mucke, T. (2000). *Gewalt im Griff. Band 2* [Jak na násilí. Svazek 2] Weinheim: Beltz.
- Krajewski, K. (2004). Crime and Criminal Justice in Poland [Kriminalita a trestní soudnictví v Polsku]. *European Journal of Criminology*, 1(3), 377-407.
- Krupnick, M. I., a Vosskuhler, M. L. (2004). PeaceBuilders International – Cross-National Comparison of Multi-year Control Match Studies of a Successful Violence Prevention Program Launched in the Schools [PeaceBuilders International – Mezinárodní srovnání víceletých kontrolních studií úspěšného programu prevence násilí ve školách]. In L. Svanström, J. Boleslav a M. Grivna (ed.), *Sustainability within Safe Communities* [Udržitelnost v bezpečných komunitách]. Praha: Centrum úrazové prevence.
- Kühnel, W. (2003). Groups, Gangs and Violence [Skupiny, gangy a násilí]. In W. Heitmeyer a J. Hagan (ed.), *International Handbook of Violence Research* [Mezinárodní příručka výzkumu násilí], (s. 1167-1180). Dordrecht: Kluwer.
- Kury, H., Oberfell-Fuchs, J., a Wößner, G. (2004). The Extent of Family Violence in Europe. A Comparison of National Surveys [Rozsah násilí v rodině v Evropě. Srovnání národních výzkumů]. *Violence Against Women*, 10(7), 749-769.
- Leather, P., Lawrence, C., Beale, D., Cox, T., a Dixon, R. (1998). Exposure to occupational violence and the buffering effects of intra-organisational support [Ohrožení násilím na pracovišti a nárazníkový efekt vnitřní podpory]. *Work and Stress*, 12, 161-178.
- Lemert, E. M. (1951). *Social Pathology* [Sociální patologie]. New York: McGraw-Hill.

- Lilly, R., a Nellis, M. (2001). Home Detention Curfew and the Future of Electronic Monitoring [Domácí vězení a budoucnost elektronického monitorování]. *Prison Service Journal* 135, 59-69.
- Lipsey, M. W., Chapman, G. L., a Landenberger, N. A. (2001). Cognitive-behavioral programs for offenders [Kognitivně behaviorální programy pro pachatele]. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 578, 144-157.
- Lipsey, M. W., a Derzon, J. H. (1998). Predictors of violent or serious delinquency in adolescence and early adulthood [Prediktory násilné nebo závažné delikvence v dospívání a na počátku dospělosti]. In R. Loeber a D. P. Farrington (ed.), *Serious and violent juvenile offenders: risk factors and successful interventions* [Mladiství pachatelé závažné a násilné kriminality: rizikové faktory a úspěšné intervence]. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Loeber, R., a Farrington, D. P. (1998). Never Too Early, Never Too Late: Risk Factors and Successful Interventions for Serious and Violent Juvenile Offenders [Nikdy není moc brzo, nikdy není moc pozdě: Rizikové faktory a úspěšné intervence u mladistvých pachatelů závažné a násilné trestné činnosti]. *Studies on Crime and Crime Prevention*, 7(1), 7-30.
- Logar, R. (2004). *New Ways of Intervention to Prevent Domestic Violence in Europe – the Austrian Model of Protection Against Violence* [Nové způsoby prevence domácího násilí v Evropě – Rakouský model ochrany před násilím]. Referát přednesený na Konferenci o násilí na ženách. Modely z Evropské unie, Wisconsin-Madison, 5.-6. listopadu 2004.
- Logar, R. (2005). Nicht nur wegweisen, sondern auch den Weg weisen. Erfahrungen mit dem Gewaltschutzgesetz in Österreich [Zkušenosti se zákonem na ochranu před násilím v Rakousku]. In H. Kury a J. H. Obergfell-Fuchs (ed.), *Gewalt in der Familie. Für und Wider den Platzverweis* [Násilí v rodině. Soudní zákaz – pro a proti], (s. 89-110). Freiburg im Breisgau.
- Lösel, F., a Schmucker, M. (2005). The effectiveness of treatment for sexual offenders: A comprehensive meta-analysis [Účinnost léčby sexuálních delikventů: Komplexní metaanalýza]. *Journal of Experimental Criminology* 1(1), 117-146.
- Lyon, D. (2001). *Surveillance Society: Monitoring everyday life* [Dozírající společnost: Monitorování každodenního života]. Buckingham: Open University Press.
- MacKay, A. (2005). Prevence kriminality v Strathclydu. Osobní sdělení. Glasgow.
- Maguire, M., a Brookman, F. (2005). Violent and sexual crime [Násilná a sexuální trestná činnost]. In N. Tilley (ed.), *Handbook of Crime Prevention and Community Safety* [Příručka prevence kriminality a komunitní bezpečnosti] (s. 355-384). Cullompton: Willan.
- Maguire, M., a Nettleton, H. (2003). *Reducing alcohol-related violence and disorder: an evaluation of the 'TASC' project* [Omezování násilí a výtržnictví pod vlivem alkoholu: vyhodnocení projektu TASC]. Londýn: Ministerstvo vnitra.
- Mallet, P., a Paty, B. (1999). How French Counsellors Treat School Violence: An Adult-Centered Approach [Jak francouzští poradci přistupují k násilí na školách: Přístup zaměřený na dospělé]. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 21(4), 279-300.
- Mantel, M. (1994). *Ticking Bombs: Defusing Violence in the Workplace* [Tikající bomby: Odstraňování násilí na pracovištích]. New York: Irving.
- Marsh, P. K., Carnibella, G., McCann, J., a Marsh, J. (1996). Fotbalové násilí v Evropě. Cit. 13. 2. 2005 z <http://www.sirc.org/publik/fvexec.html>.
- Maximy, M. (2004). Judicial management of the violent adolescent [Přístup soudů k nezletilým násilníkům]. *Bulletin de l'académie nationale de médecine*, 188(8), 1361-1369.
- McKenna, M. (2005). Projekt Mladí muži a násilí – prevence kriminality v Severním Irsku. Osobní sdělení. Londýn.

- Merton, R. K. (1938). Social Structure and Anomie [Sociální struktura a anomie]. *American Sociological Review* 3, 672-682.
- Michalski, J. H. (2004). Making Sociological Sense Out of Trends in Intimate Partner Violence: The Social Structure of Violence Against Women [Jak sociologicky chápat trendy v násilí mezi partnery: Sociální struktura násilí na ženách]. *Violence Against Women*, 10(6), 652-675.
- Miller, W. (1975). Lower class culture as a generating milieu of gang delinquency [Kultura nižších tříd jako prostředí vzniku kriminality gangů]. *Journal of Social Issues*, 3(1), 5-19.
- Ministerstvo spravedlnosti – Finsko. (2005). National Crime Prevention Strategies [Národní strategie prevence kriminality]. Cit. 7. 9. 2005 z <http://www.rikoksantorjunta.fi/12138.htm>
- Ministerstvo spravedlnosti – Nizozemí. (2005). *Action Plan against Violence* [Akční plán proti násilí]. Haag: Ministerstvo spravedlnosti.
- Moffitt, T. E. (1993). “Life-course persistent” and “adolescence-limited” antisocial behavior: A developmental taxonomy [„Celoživotně perzistentní“ a „výlučně adolescentní“ antisociální chování: Vývojová taxonomie]. *Psychological Review*, 100, 674-701.
- Mortimer, E. (2001). *Electronic Monitoring of Released Prisoners: An Evaluation of the Home Detention Curfew Scheme* [Elektronické monitorování propuštěných vězňů: Vyhodnocení projektu domácího vězení]. Londýn: Ministerstvo vnitra.
- Mucchielli, L. (2002). *Violences et insécurité: fantasmes et réalités dans le débat français* [Násilí a nejistota: mýty a realita ve francouzské debatě]. Paříž: La Découverte.
- Nellis, M. (2005). *The future of Electronic Monitoring* [Budoucnost elektronického monitorování]. Referát přednesený na konferenci Britské kriminologické společnosti, Leeds, červenec 2005.
- Nordin, H. (1993). *Occupational Injury Information System (ISA)* [Informační systém pracovních úrazů (ISA)]. Stockholm: Švédská národní komise pro pracovní bezpečnost a zdraví.
- Olweus, D. (1995). *Gewalt in der Schule. Was Lehrer und Eltern wissen sollten – und tun können* [Násilí na školách. Co mají učitelé a rodiče vědět – a co mohou dělat]. Bern: Huber.
- Omer, H., a von Schlippe, A. (2004). *Autorität ohne Gewalt* [Autorita bez násilí]. 3. vydání. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Osborg, E. (2000). Rechtsradikale Überzeugungstäter: Verunsicherung und Konfrontationspädagogik [Delikventní pravcoví extremisté: Znejistění a konfrontační pedagogika]. *Standpunkt: sozial*, 3, 86-90.
- Paoli, P., a Merillie, D. (2001). *Third European survey on working conditions 2000* [Třetí evropský výzkum pracovních podmínek 2000]. Dublin: Evropská nadace pro zlepšování životních a pracovních podmínek.
- Paus, K. (1999). *Victim-Offender Mediation in Norway* [Mediace mezi oběťmi a pachateli v Norsku]. Referát přednesený na první konferenci Evropského fóra pro mediaci a restorativní justici, Lovaň.
- Petermann, F., Jungert, G., Verbeek, D., a Tänzer, U. (1997). Verhaltenstraining mit Kindern [Trénink chování u dětí]. In H. G. Holtappels (ed.), *Forschung über Gewalt an Schulen* [Výzkum násilí na školách], (s. 315-330). Weinheim: Juventa.
- Pettigrew, T. (1998). Intergroup Contact: Theory, Research and New Perspectives [Meziskupinové kontakty: Teorie, výzkum a nové perspektivy]. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85.
- Pfeiffer, C. (2005). *Medien, Gewalt und Kriminalpolitik* [Média, násilí a trestní politika]. Referát přednesený na odborném setkání Nové kriminologické společnosti (NKG), Friedrich-Alexander-Universität, Erlangen-Norimberk.
- Piispa, M. (2005). Prevence domácího násilí ve Finsku. Osobní sdělení. Helsinky.
- Pilz, G. A. (2001). Was leisten Fanprojekte? [Co dokážou fanouškovské projekty?]. *SGB VIII - Online-Handbuch*, cit. z <http://www.sgbviii.de/S24.html>.

- Poh, W. (1996). Swedish quantitative criminology in the 1990s: A brief overview [Švédská kvantitativní kriminologie v 90. letech 20. století: Stručný přehled]. *Journal of Quantitative Criminology*, 12(3), 285-295.
- Rada Evropy. (2003). *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2003* [Sborník statistik o kriminalitě a trestním soudnictví v Evropě] Haag: WODC.
- Rada Evropy. (2004). Responses to Violence [Reakce na násilí]. Cit. 19. 8. 2005 z http://www.coe.int/t/e/Integrated_Projects/violence/03_Calendar/Youth_Conference.
- Redondo, S., Garrido, V., a Sánchez-Meca, J. (1997). What works in correctional rehabilitation in Europe: a metaanalytic review [Co funguje v nápravné reintegraci v Evropě: metaanalytický přehled]. In S. Redondo, V. Garrido, J. Pérez a R. Barbaret (ed.), *Advances in Psychology and Law: International Contributions* [Pokroky v psychologii a právu v mezinárodní perspektivě], (s. 499-523). Berlín: de Gruyter.
- Richards, J. (2003). *Management of Workplace Violence Victims* [Péče o oběti násilí na pracovišti]. Ženeva: ILO/WHO/ICN/PSI.
- Robinson, A. L., a Tregdiga, J. (2005). Multiinstitucionální konference o posuzování rizik (Multi-Agency Risk Assessment Conference, MARACS) domácího násilí. Cit. 15. 2. 2006 z <http://www.cardiff.ac.uk/schoolsanddivisions/academicschools/socsi/staff/acad/10987.dld>.
- Roche, S. (2005). Prevention and security: A new governance model for France through a contract-based territorial approach [Prevence a bezpečnost: Nový model řízení pro Francii – smluvně založený teritoriální přístup]. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 47(2), 407-426.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values* [Povaha lidských hodnot]. New York: Free Press.
- Room, R. (2005). Editorial. *Addiction* 100(6), 729-730.
- Rössner, D., Bannenberg, B., a Coester, M. (2004). Primary prevention of violence against group members – especially young people. Results of a task force [Primární prevence násilí proti členům skupiny – zejména mladým lidem. Výstupy z pracovní skupiny]. Část 1. *Forum Kriminalprävention*, 2(4), 30-36.
- Rossow, I. (2001). Drinking and violence – a cross-cultural comparison of alcohol consumption and homicide rates in 14 European countries [Pití a násilí – mezikulturní srovnání konzumace alkoholu a počtů vražd ve 14 evropských zemích]. *Addiction*, 96(Suppl 1), 77-92.
- Saar, J. (2004). Crime, crime control and criminology in post-communist Estonia [Kriminalita, kontrola kriminality a kriminologie v postkomunistickém Estonsku]. *European Journal of Criminology*, 1(4), 505-531.
- Satcher, D. (2001). *Youth Violence: A Report of the Surgeon General* [Násilí mladistvých: Zpráva vedoucího úřadu pro zdravotnictví]. Washington: U.S. Public Health Service.
- Schäfer, H. (2002). Junge Russen in Deutschland – Aussiedler verloren zwischen Herkunft und Zukunft [Mladí Rusové v Německu – vysídlenci ztraceni mezi původem a budoucností]. In Pracovní skupina pro kriminalitu dětí a mladistvých (ed.), *Die mitgenommene Generation. Aussiedlerjugendliche – eine pädagogische Herausforderung für die Kriminalitätsprävention* [Mladí vysídlenci – pedagogická výzva pro prevenci kriminality] (s. 12-67). Mnichov: DJI.
- Schäfer, H., a Holthusen, B. (2005). Mladí Němci narození v Rusku a kriminalita. Osobní sdělení. Londýn.
- Scheinost, M. (2005). Prevence kriminality v České republice. Osobní sdělení. Praha.
- Schmetz, J. (2004). Kriminalprävention ab Nabelschnur – eine neue Herausforderung für Jugend- und Kinderärzte [Prevence kriminality již od pupeční šňůry – nová výzva pediatri]. Cit. 12. 12. 2005 z <http://www.ligakind.de/pages/schme299.htm>.

- Schwartz, S., Hennessey, M. I., a Levitas, L. (2004). Resolve To Stop The Violence Project: Stopping Violence From The Inside Out [Projekt Rozhodnutí zastavit násilí]. Part I *American Jails* (listopad/prosinec), 9-14.
- Shaw, M., a Barchechat, O. (2002). *Preventing Hate Crimes: International Strategies and Practice* [Prevence trestných činů z nesnášenlivosti: Mezinárodní strategie a postupy]. Montreal: Mezinárodní centrum pro prevenci kriminality.
- Sidenius, K., a Pedersen, B. (2004). Prevention of victimization following sexual assaults [Prevence viktimizace po sexuálním napadení]. *NORA: Nordic Journal of Women's Studies*, 12(1), 48-57.
- Sivarajasingam, V., Shepherd, P., a Matthews, K. (2003). Effect of urban closed circuit television on assault injury and violence detection [Dopad kamerových systémů ve městech na zranění v důsledku napadení a na odhalování násilí]. *Injury Prevention*, 9, 312-316.
- Skotská vláda [Scottish Executive]. (2001). Preventing repeat victimisation in Scotland – some examples of good practice [Prevence opakované viktimizace ve Skotsku – některé příklady osvědčených postupů]. Cit. 19. 8. 2005 z <http://www.scotland.gov.uk/cru/kd01/green/repeat07.htm>.
- Smiková, E. (2005). Prieskum šikanovania na základných a stredných školách. Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie.
- Smith, D. (2004). *The links between victimization and offending* [Vazby mezi viktimizací a delikvencí]. Edinburgh: Centrum pro právo a společnost, The University of Edinburgh.
- Spaaij, R. F. S. (2005). The prevention of football hooliganism: a transnational perspective [Prevence fotbalového chuligánství: mezinárodní perspektiva]. In J. Aquesolo Vegas (ed.), *Actas del X Congreso Internacional de Historia del Deporte*. Sevilla: CESH.
- Spiegel, I., a Curry, D. G. (1990). Strategies and Perceived Agency Effectiveness in Dealing with the Youth-Gang Problem [Strategie a vnímaná efektivnost orgánů při řešení problému gangů mladistvých]. In R. C. Huff (ed.), *Gangs in America* [Gangy v Americe] (s. 288-309). Newbury Park: Sage.
- Sportovní oddělení Rady Evropy. (2003). *Prevention of violence in sport* [Prevence násilí ve sportu]. Referát přednesený na konferenci Rady Evropy v Lisabonu.
- Steinberg, A., Brooks, J., a Remtulla, T. (2003). Youth Hate Crimes: Identification, Prevention, and Intervention [Trestná činnost mladistvých z nesnášenlivosti: Identifikace, prevence a intervence]. *American Journal of Psychiatry*, 160(5), 979-989.
- Stemmler, M., Beelmann, A., Jaursch, S., a Lösel, F. (2005). *Frühe Entwicklung und Prävention dissozialen Verhaltens. Die Erlangen-Nürnberger Entwicklungs- und Präventionsstudie* [Raný vývoj a prevence disociálního chování. Erlangensko-norimberská studie vývoje a prevence]. Referát přednesený na odborném setkání Nové kriminologické společnosti (NKG), Friedrich-Alexander-Universität, Erlangen-Norimberk.
- Stone, N. (2002). A Practitioner's Evaluation of the Home Detention Curfew Scheme [Model domácího vězení: vyhodnocení z praxe]. *Probation Journal*, 49(2), 159-163.
- Stop the guns. (2005). Operace Trojzubec (Trident). Cit. 20. 1. 2006 z <http://www.stoptheguns.org>.
- Sugg, D., Moore, L., a Howard, P. (2001). *Electronic Monitoring and Offending Behaviour – reconviction results for the second year of trials of curfew orders* [Elektronické monitorování a delikventní chování – počty opětovných odsouzení ve druhém roce testování zákazu vycházení]. Londýn: Ministerstvo vnitra.
- Světová zdravotnická organizace [WHO]. (2002). *World report on violence and health: summary* [Celosvětová zpráva o násilí a zdraví: shrnutí]. Ženeva: WHO.
- Thanet – Fórum pro domácí násilí. (2003). *Konferenční příspěvek*. Referát přednesený na Jednodenní konferenci, St. Augustine's, Westgate on Sea.

- Tillmann, K.-J., Holler-Nowitzki, B., Holtappels, H.-G., Meier, U., a Popp, U. (1999). *Schüलगewalt als Schulproblem. Verursachende Bedingungen, Erscheinungsformen und pädagogische Handlungsperspektiven* [Násilí mezi žáky jako školní problém. Zapříčiňující podmínky, formy a perspektivy pedagogického jednání]. Weinheim: Juventa.
- Tonry, M. (2004). *Punishment and politics: Evidence and emulation in the making of English crime control policy* [Trest a politika: Důkazy a soutěživost v tvorbě anglické politiky kontroly kriminality]. Cullompton: Willan.
- Twemlow, S. W., Fonagy, P., Sacco, F. C., Gies, M. L., Evans, R., a Ewbank, R. (2001). Creating a peaceful school learning environment: A controlled study of an elementary school intervention to reduce violence [Vytváření pokojného učebního prostředí ve školách: Kontrolovaný výzkum programu snižování násilí na základních školách]. *American Journal of Psychiatry*, 158(5), 808-810.
- Vanhove, A., a Raynal, M. (2004). *Securities. Schools and Violence* [Jistoty. Školy a násilí]. Evropské fórum pro bezpečnost měst [European Forum for Urban Safety]. Paříž: Perolles.
- Vazsonyi, A. T., L.M. Belliston, D.J. Flannery. (2004). Evaluation of a school-based, universal violence prevention program: Low-, medium-, and high-risk children [Evaluace všeobecného programu prevence násilí na školách: Nízkorizikové, středně rizikové a vysoce rizikové děti]. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 2(2), 185-206.
- Wagner, U., Christ, O., a Van Dick, R. (2002). Die empirische Evaluation von Präventionsprogrammen gegen Fremdenfeindlichkeit [Empirické vyhodnocování preventivních programů zaměřených proti xenofobii]. *Journal für Konflikt- und Gewaltforschung*, (4), 101-117.
- Walentich, G., Wilms, Y., a Walter, M. (2005). Gewalt gegen ältere Menschen in der häuslichen und institutionellen Pflege [Násilí na seniorech v domácí a ústavní péči]. *Bewährungshilfe*, 2, 166-182.
- Walmsley, R. (2005). *Prisons in Central and Eastern Europe* [Vězeňství ve střední a východní Evropě]. HEUNI Paper No. 22. Helsinky: HEUNI.
- Walter, I. (2002). *Evaluation of the National Roll-Out of Curfew Orders* [Vyhodnocení celostátního uplatňování soudních zákazů vycházení]. Londýn: Ministerstvo vnitra.
- Walter, J. (2002). Junge Aussiedler im Jugendstrafvollzug. Erfahrungen, Probleme, Lösungsansätze [Mladí vysídlenci ve výkonu trestu pro mladistvé. Zkušenosti, problémy, pokusy o řešení]. In Pracovní skupina pro kriminalitu dětí a mladistvých (ed.), *Die mitgenommene Generation. Aussiedlerjugendliche – eine pädagogische Herausforderung für die Kriminalitätsprävention* [Mladí vysídlenci – pedagogická výzva pro prevenci kriminality], (s. 174-202). Mnichov: DJI.
- Weir, E. (2005). Preventing violence in youth [Prevence násilí u mladistvých]. *Canadian Medical Association Journal*, 172(10), 1291-1292.
- Welsh, B., a Farrington, D. (2002). *Crime Prevention Effects of Closed Circuit Television: A Systematic Review* [Preventivní účinky kamerových systémů: Systematický přehled]. Londýn: Ministerstvo vnitra.
- Wernberger, U., a Schäfer, H. (2000). Konfliktlösung in Schulklassen [Řešení konfliktů ve školních třídách]. In *Wider die Ratlosigkeit im Umgang mit Kinderdelinquenz* [Proti bezradnosti v zacházení s dětskou delikvencí]. Mnichov: DJI.
- Wiak, R. (2005). Prevence kriminality v Polsku. Osobní sdělení. Londýn.
- Wiborg, G., a Hanewinkel, R. (2005). Evaluationsergebnisse der ersten Klassenstufe. Eigenständig werden: Sucht- und Gewaltprävention in der Schule durch Persönlichkeitsförderung [Výsledky hodnocení prvního stupně. Osamostatňování: Prevence závislostí a násilí na školách prostřednictvím osobnostního rozvoje]. Cit. 30. 11. 2005 z <http://www.edv-butler.at/Rotary/docs/EW-Mezer-pdf>.

- Wilkinson, R. G. (1996). *Unhealthy Societies: The Afflictions of Inequality* [Nezdravé společnosti: Dopady nerovnoprávnosti]. Londýn: Routledge.
- Williams, J. (2001). Who you calling a hooligan? [Komu to říkáš chuligán?] In M. Perryman (ed.), *Hooligan Wars* [Války chuligánů]. Londýn: Mainstream Publishing.
- Wintemute, G. (2000). Guns and Gun Violence [Střelné zbraně a násilí jimi páchané]. In A. Blumstein a J. Wallman (ed.), *The Crime Drop in America* [Snížení kriminality v Americe], (s. 45-96). Cambridge, NY: Cambridge University Press.
- Wiskow, C. (2003). *Guidelines on Workplace Violence in the Health Sector* [Směrnice pro násilí na pracovišti ve zdravotnictví]. Ženeva: ILO/WHO/ICN/PSI.
- Yeater, E. A., Naugle, A. E., O'Donohue, W., a Bradley, A. R. (2004). Sexual assault prevention with college-aged women: A bibliotherapy approach [Prevence sexuálního napadení u studentek: Biblioterapeutický přístup]. *Violence and Victims*, 19(5), 593-613.
- Zdun, S. (2005). *Ablauf, Funktion und Prävention von Gewalt. Eine soziologische Analyse der Verhaltensweisen in den Cliques junger Russlanddeutscher* [Průběh, funkce a prevence násilí. Sociologická analýza chování skupin mladých „ruských Němců“]. Dizertace. Univerzita Duisburg-Essen, Duisburg.
- Zemlyanska, V. (2005). Justice and Sentencing Traditions in Central and Eastern Europe [Tradice v oblasti justice a odsuzování ve střední a východní Evropě]. *Newsletter of the European Forum for Restorative Justice*, 6(2-3), 6-8.
- Zemská rada pro prevenci Severní Porýní-Vestfálsko [Landespräventionsrat Nordrhein-Westfalen] (ed.). (2005). *Alter – ein Risiko? [Stáří – riziko?]* Münster: LIT-Verlag.

PŘÍLOHA A

Soupis slibných a účinných postupů při prevenci násilí v Evropě

Tento soupis obsahuje programy, projekty a další metody prevence násilné trestné činnosti v Evropě.

Byly vybrány z rozsáhlého průzkumu publikovaných i nepublikovaných evropských materiálů a prostřednictvím osobních kontaktů s badateli a úředníky po celé Evropské unii.

Kritéria užívaná při výběru slibných přístupů byla:

- Slibný: přístup má solidní teoretický nebo empirický základ a prokázal schopnost angažovat cílovou skupinu.
- Efektivní: jako u slibných přístupů, přístup však navíc byl vyhodnocen a zjistilo se, že vede ke snížení násilí.

Kvůli nedostatku evaluací v Evropě spadá většina přístupů v soupisu jen do kategorie slibný.

Přístupy jsou uvedeny podle zemí, ve kterých proběhly. Další informace o kontextech, ve kterých byly realizovány, lze nalézt v textu zprávy.

1. Autor, rok, název	Holzrattner, G. (2005). Osobní sdělení a informace dostupné na http://www.bmi.gv.at/oeffentlsicherheit/2001/07_08/artikel_8.asp (cit. 12. 11. 2005)
Jméno	Out – die Außenseiter (Out – Outsideri)
Země	Rakousko
Cílová skupina	Děti na základních školách ve věku 8-10 let
Cílový typ trestné činnosti	Násilí obecně, šikana, školní násilí
Úroveň	Primární
Cíle	Poskytnout relevantní právní informace a vyjasnění norem. Rozvinout svědomí poukazující na správné a špatné jednání. Podporovat citlivost vůči křivdám. Vštěpovat pozitivní postoje pro konflikty. Rozvoj strategií konstruktivního, nenásilného řešení konfliktů. Zvýšení úrovně občanské odvahy.
Přístup	Vzdělávací program, trénink sociálních dovedností
Metoda	Film a fotopříběh ukazují typickou konfliktní situaci v každodenním životě školy: skupina chlapců napadne a šikanauje nového žáka. Ostatní děti ve třídě s jejich jednáním sice nesouhlasí, ale ani nezasáhnou. Učiní tak až v okamžiku, kdy nový žák utrpí těžké zranění. Nikdo z aktérů tohoto příběhu – včetně učitele a rodičů – se nezachová adekvátně. Po filmu policista a učitel rozvinou diskusi, při které se rozebírá chování protagonistů. Policista uvádí další příklady každodenního násilí a ukazuje, jak je lze řešit bez použití síly. Učitelé obdrží fotopříběh s podobným obsahem a pracují s ním při další výuce, např. v hodinách výtvarné výchovy; podporují přitom diskusi a výměnu zkušeností.
Iniciátoři/partneři	Policie, školy

Realizátoři	Vyškolení policisté od roku 2002.
Evaluace procesu	Provádí policie interně.
Evaluace dopadů	Interní, většinou prostřednictvím dotazníků, které sestaví policie a rozdává je před programem a po něm: 17,3 % žáků přiznalo, že při řešení konfliktů používají násilí. Po skončení programu toto číslo pokleslo na 7 %. 30,1 % sdělilo, že problémy řeší verbální komunikací. U těch, kdo se programu zúčastnili, toto číslo vzrostlo na 47,8 %. „Mravní odvaha“ vůči šikaně vzrostla z 36,8 % na 60,2 % (byly měřeny jen postoje). Připravenost ke spontánním činům „mravní odvahy“ v každodenním životě vzrostla ze 65,1 % na 75,6 %.
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	Měli by být zapojeni rodiče, intervence by měla být dlouhodobá, neexistuje evaluace dopadů týkající se skutečných změn násilného chování.
Potenciál	Projekt by mohl posloužit jako základ dlouhodobé intervence, dopady by měli posoudit externí evaluátoři.

2. Autor, rok, název	Logar, R. (2004). Nové způsoby prevence domácího násilí v Evropě – Rakouský model ochrany před násilím. Referát přednesený na Konferenci o násilí na ženách. Modely z Evropské unie. 5.-6. listopadu 2004, University of Wisconsin-Madison, Centrum pro Evropskou unii.
Jméno	Zákon na ochranu proti násilí
Země	Rakousko
Cílová skupina	Ženy, rodiny, životní partneři
Cílový typ trestné činnosti	Domácí násilí
Úroveň	Terciární
Cíle	Obětem domácího násilí se dostává komplexní a úplné ochrany před násilím i všestranné pomoci. Bude jim umožněno zůstat doma.
Přístup	Zákonná ochrana obětí Psychologická a praktická pomoc obětem Sociální vzdělávání a kognitivně behaviorální terapie pro pachatele
Metoda	- Policejní výpověď a zákaz přiblížení nad dobu 10 nebo 20 dní. - Dlouhodobější ochrana dočasným soudním příkazem v rámci občanského práva. - Pomoc obětem, preventivní opatření a koordinace intervencí nově ustaveným Intervenčním centrem. U každého případu domácího násilí musí policie posoudit možná rizika. Je-li vážně ohrožen život, zdraví nebo svoboda oběti, musí policie ohrožující osobu ihned vypovědět na 10 dní. Poté začíná fungovat jiný systém ochrany, kdy je možné požádat občanský soud o soudní příkaz. Pachatelé jsou obžalováni i proti vůli oběti. V každé z devíti rakouských zemí bylo založeno Intervenční centrum. Při navazování styků s oběťmi se uplatňuje proaktivní přístup. Centra provádějí bezpečnostní plánování, středně- a dlouhodobé poradenství a následná opatření a podporují spolupráci a zakládání sítí. Viedeňské Poradenské středisko pro muže organizuje programy zaměřené na pachatele,

	včetně antiagresivního tréninku opřeného o sociálně vzdělávací a kognitivní přístup, a to na základě skotského tréninkového modelu CHANGE a amerického programu DAIP.
Iničiátoři/ partneři	Rakouská vláda (tj. Spolkové ministerstvo vnitra a Ministerstvo pro zdravotnictví a ženy)
Realizátoři	Policie Státní zastupitelství Soudy Úřad pro mládež (může požádat o dočasný soudní příkaz kvůli dětem) Zákon je v platnosti od roku 1997.
Evaluační proces	Interní provádí Ministerstvo vnitra, externí Dearing, B. a Haller, H. (2000). Das österreichische Gewaltschutzgesetz (Rakouský zákon na ochranu před násilím). Vídeň. Statistiky vykazují významný nárůst (z asi 1440 v roce 1997 na 4174 v roce 2003) výpovědí/zákazů přiblížení, správních poplatků z důvodu porušení (1997: asi 138, 2003: 633). Ovšem v zemědělských oblastech je počet výpovědí znatelně nižší než ve městech. Oběti vítaly proaktivní přístup Intervenčních center. Objevily se však značné finanční problémy, takže v 7 z 23 vídeňských čtvrtí obětem podpora není poskytována.
Evaluační dopadů	Statistiky poskytnuté Ministerstvem vnitra: Mezi lety 2000 a 2003 poklesly následné intervence kvůli domácímu násilí ze 7,64 na 6,52.
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	Pro muže vypovězené z domova není k dispozici adekvátní ubytování. Lidské a finanční zdroje Intervenčních center nepostačují na pomoc obětem, kterých je značné množství. Ovšem policejní výpovědi a zákazy přiblížení mohou být kontraproduktivní, pokud ihned nenásleduje pomoc obětem.
Potenciál	Holistický přístup a úzká spolupráce mezi policií, sociálními úřady, sociálními pracovníky a Intervenčními centry ve spojitosti s dlouhodobou podporou obětem a poskytováním ubytování a školení pro pachatele mají potenciál zamezit budoucí viktimizaci.

3. Autor, rok, název	Eurofan (2005). http://www.eurofan.org/eng/presentation/presentation.htm (cit. 23. 11. 2005)
Jméno	Eurofan
Země	Anglie, Belgie, Dánsko, Francie, Itálie, Německo, Portugalsko, Skotsko, Španělsko, (Švýcarsko)
Cílová skupina	Chuligáni, fotbaloví fanoušci
Cílový typ trestné činnosti	Chuligánství
Úroveň	Primární, sekundární
Cíle	Mezinárodní spolupráce na základě integrovaného přístupu s cílem: Rozvinout výměnu osvědčených preventivních postupů proti násilí ve sportu a zajistit jejich rozšiřování.

	<p>Podporovat výzkum tohoto fenoménu a propojovat vědecké síly. Napomáhat přesunu teoretických znalostí k operativním aktérům prostřednictvím specializovaných tematických školení a publikací. Pomáhat sportovním organizacím a místním úřadům při rozvoji pedagogických projektů a sociálně vzdělávacích akčních strategií. Fungovat jako zdroj pro veřejné instituce a mezinárodní sportovní federace. Poskytovat organizátorům sportovních soutěží a významných akcí podporu při preventivním dohledu nad takovými akcemi. Rozvíjet ve sportu nenásilnou kulturu podporující toleranci prostřednictvím mezinárodních akcí zaměřených na výměnu preventivních pracovníků a mladých příznivců.</p>
Přístup	Mezinárodní, interdisciplinární, multiinstitucionální přístup, svépomocné poradenství (peer counselling)
Metoda	<p>Pořádání mezinárodních setkání (seminářů, konferencí) založených na výměně praxe a zkušeností a jejich rozšiřování v odborných publikacích. Propojování výzkumu na jednotlivých univerzitách a sběr vědeckých údajů i jejich předávání operativním aktérům. Pořádání mezinárodních školení pro specialisty za účelem zkonsolidovat a obohatit akční potenciál terénních pracovníků. Podpora komunikace poskytováním aktuálních informací síti specialistů a asociací na webových stránkách. Podněcování preventivních kroků uzpůsobených místním podmínkám, založených na solidních vědeckých poznatcích a experimentech z Evropy i odjinud. Podpora sportovních organizací a místních úřadů při tvorbě pedagogických a vzdělávacích programů pro mládež s postupným cílem integrovat stadion do „města“ a město do „stadionu“. Podpora výměn preventivních pracovníků a mladých příznivců v evropských městech v rámci pedagogických, sportovních či kulturních programů zaměřených proti násilí. Stimulace evropských institucí a mezinárodních sportovních federací a aktivní podpora organizátorům velkých akcí prostřednictvím sítě opřené o specializované a různorodé poznatky a zkušenosti.</p>
Iniciátoři/ partneři	<p>Projekt Eurofan, iniciovaný Asociací pro trénink fanoušků (Fan Coaching Association) – která se zaměřuje na prevenci násilí u mladých příznivců již od roku 1990 – se opírá o partnery, kteří mají za sebou již mnohaleté zkušenosti s prevencí násilí ve sportu na místní, národní a mezinárodní úrovni.</p> <p>Na mezinárodní úrovni vedla spolupráce v oblasti prevence násilí ve fotbale, iniciovaná Evropským fórem pro bezpečnost měst (European Forum for Urban Safety), k uspořádání četných mezinárodních akcí a výměn, na kterých se sešli přední terénní pracovníci a odborníci: Lutych 1996 a 1998, Barcelona 1998, Brusel 1999, Saint Denis a zejména konference EU „Města Eura 2000 proti rasismu“ (Amsterdam a Lutych, 2000).</p> <p>Na národní úrovni koordinuje aktivity belgické asociace pro trénink fanoušků Stálý sekretariát pro preventivní politiku belgického Ministerstva vnitra. Spolu s nizozemským Ministerstvem zdravotnictví a tělovýchovy uspořádal preventivní program Eurofoot 2000 (vůdci fanoušků a ambasády) a ujal se v Belgii iniciativy. Podílí se na činnosti Evropské sítě prevence kriminality a na řízení Mezinárodního centra pro prevenci kriminality.</p> <p>Aktivity projektu Eurofan mají integrální rozměr a opírají se o průřezový přístup. Projekt mohl využívat vysoce kvalitní odborné kapacity zkušených partnerů, jako jsou Delegación del Gobierno en Cataluña ze španělské Barcelony, Město St. Denis, francouzské Centrum pro vzdělávání a formaci policie, anglické Centrum pro výzkum fotbalu, leicesterská univerzita a Sociologická laboratoř Národního institutu věd a</p>

	tělovýchovy, Katedra etnopsychologie Univerzity Aix-Marseille, Francouzsko-německý úřad pro mládež a Katedra historie leicesterské De Montfortovy univerzity, Kabinet pro koordinaci bezpečnosti Ministerstva vnitra a Lisabonská technická univerzita v Portugalsku, organizace Sportovní mládež (Sportjugend) Berlín v Německu, Troyeská technická univerzita, Ecole Centrale de Lyon/Univerzita Bordeaux II a LOSC Lille Métropole ve Francii, „komunita“ klubu Leeds United, program Kick It Out, Katedra sociologie Aberdeenské univerzity ve Velké Británii, Dánská rada pro prevenci kriminality v Dánsku, město Řím v Itálii, polské Ministerstvo školství a tělovýchovy a další partneři.
Realizátoři	Místní úřady, univerzitní výzkumná centra, vlády jednotlivých států a nevládní organizace, sportovní organizace usilují o propojení svých zdrojů a kompetencí bez ohledu na státní hranice.
Evaluace procesu	-
Evaluace dopadů	-
Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	-
Potenciál	Rezoluce Evropského parlamentu z roku 1998, doporučení konference o sociálních rozměrech sportu pořádané Radou Evropy v roce 1999 a závěry zprávy Rady Evropy o chuligánství z roku 1999 poukazují na nutnost realizovat programy prevence chuligánství v celosvětovém měřítku a podnítit zkoumání tohoto jevu v Evropě. V návaznosti na to bruselský seminář v roce 2001 zpracoval řadu návrhů zaměřených na potřebnost podniknout sociálně preventivní kroky v souvislosti se skupinami stálých příznivců, zajistit preventivní přijetí příznivců v průběhu zápasů a podpořit rozšiřování osvědčených preventivních postupů prostřednictvím mezinárodní sítě. Tyto různorodé aspekty zahrnuje program Evropské komise Hippokrates. Evropská unie a Rada Evropy berou při své činnosti v potaz prevenci násilí ve sportu od roku 2002. Tento mezinárodní rámec bude do budoucna významným motorem a napomůže realizaci společných operačních programů.

4. Autor, rok, název	Politie Info revue (2005). Ook straatbewoners verdienen respect. 2005, s. 2-6. http://www.hrpol.be/PDF/POLICE/FEDPOL/DGP/DPI/2_Herscham_N.pdf
Jméno	HERSCHAM
Země	Belgie
Cílová skupina	Bezdomovci
Cílový typ trestné činnosti	Věřejné násilí
Úroveň	Sekundární
Cíle	Omezit opilství, žebrotu a narušování veřejného pořádku (jež může vést k veřejnému násilí) mezi bezdomovci. Lépe porozumět problému bezdomovectví i jeho příčinám a lépe ho zvládat. Vytvořit s obyvateli ulic a dalšími partnery atmosféru důvěry, aby se snížila zátěž pro veřejnost.
Přístup	Sociální práce (důvěrný, neposuzující přístup) Komunitní pomoc a mediace

Metoda	<p>Dva inspektoři Dopravního podniku se starají o značné množství bezdomovců, kteří obývají stanice metra, naslouchají jim a pomáhají s každodenními záležitostmi a v případě konfliktu slouží jako mediátoři/kontaktní osoby mezi bezdomovci, majiteli obchodů a kolemjdoucími.</p> <p>HERSCHAM</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vydává potvrzení na ztracené nebo ukradené průkazy totožnosti. - Vyjednává mezi třetími stranami a/nebo bezdomovci. - V případě možnosti vyjednává se státním zastupitelstvím o pokutách, které bezdomovci mají zaplatit. - Bere si na starost pátrání po některých „hledaných osobách“. - Motivuje bezdomovce, aby zlegalizovali své dokumenty. - Vede bezdomovce k tomu, aby se znovu začlenili do společnosti, a pomáhá jim při tom. - Hlídkuje ve stanicích metra a na vlakových nádražích. - Snaží se u uživatelů veřejné dopravy odstranit nebo snížit subjektivní pocit nebezpečí. - Úzce spolupracuje se všemi sociálními organizacemi v Bruselu. - Snaží se najít přístřeší pro osoby ve velmi tíživé situaci (především seniory). - Umožňuje pozitivní kontakt mezi sociálními službami a bezdomovci (vzájemný respekt a porozumění).
Iniciátoři/partneři	Město Brusel, Dopravní podnik, Bruselská policie
Realizátoři	2 inspektoři Dopravního podniku Metro
Evaluace procesu	Interní
Evaluace dopadů	Neznámo
Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	Vhodný by byl více holistický a komunitní přístup, který by mohl změnit celou životní situaci cílové skupiny.
Potenciál	Pomáhá vytvořit vazbu mezi sociálně vyloučenými bezdomovci a zbytkem společnosti.

5. Autor, rok, název	Město Lutych (2003). http://www.liege.be/fancoaching/accompa.htm http://www.cafyd.com/HistDeporte/htm/pdf/4-16.pdf
Jméno	Trénink fanoušků (Fan Coaching)
Země	Belgie
Cílová skupina	Fotbaloví fanoušci
Cílový typ trestné činnosti	Chuligánství
Úroveň	Sekundární
Cíle	Omezit agresivitu a konfliktní potenciál na fotbale
Přístup	Svépomocná mediace (peer mediation), svépomocný trénink chování
Metoda	Vyškolení fotbaloví fanoušci („pořadatelé“) poskytují informace, poradenství a mediaci těm skupinám příznivců, o kterých je známo, že mají sklon dopouštět se násilí. Tito „pořadatelé“ také iniciují a podporují další sportovní a volnočasové aktivity s pedagogickým účinkem na chuligány.

	Kromě toho je poskytována i právní pomoc. Díky vazbám mezi lutyšským Partnerstvím pro bezpečnost a prevenci a katedrou kriminologie Lutyšské univerzity bylo možno u lokální prevence uplatnit integrovaný přístup prostřednictvím preventivní akce proti chuligánství – „trénink fanoušků“ – u mladých fotbalových příznivců; tyto kroky pomohly omezit násilí na stadionu klubu Standard Lutych.
Iniciátoři/partneři	Lutyšská univerzita, Eurofan, město Lutych
Realizátoři	Vyškolení fanoušci a fankluby
Evaluace procesu	Lutyšská univerzita
Evaluace dopadů	Informace nejsou k dispozici.
Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	-
Potenciál	Zapojení členů příslušné skupiny (peers) umožňuje snadný přístup k rizikovým skupinám. Úzká spolupráce se sítí Eurofan je slibná.

6. Autor, rok, název	Dánská observatoř násilí (2005). Dialog proti násilí. http://www.kvinderaadet.dk/Voldsobservatorium/DNV_English.pdf
Jméno	Dialog proti násilí
Země	Dánsko
Cílová skupina	Muži-pachatelé domácího násilí
Cílový typ trestné činnosti	Domácí násilí
Úroveň	Terciární
Cíle	Omezit násilí na ženách
Přístup	Kognitivní teorie Bio-psycho-sociální teorie Více zdrojů pro Krizová centra a více strukturovaná pomoc obětem
Metoda	Individuální poradenství a skupinová léčba Zacílené pohovory Pohovory ve dvojicích Stanovení jasných cílů v oblasti sebekontroly a sociální kontroly
Iniciátoři/partneři	Nevládní organizace (Askvogaarden) a Ministerstvo sociálních věcí
Realizátoři	Nevládní organizace Askvogaarden, pedagogové a psychologové Od roku 2001 v Kodani, od roku 2005 po celé zemi
Evaluace procesu	Ano, interně prostřednictvím dotazníků rozdaných pachatelům-účastníkům, kteří sezení vyhodnocují. Psychologové provádějí vstupní pohovory s cílem shromáždit další informace o delikventní populaci.
Evaluace dopadů	Ne
Kategorie slibný/efektivní	Slibný (viz Potenciál)
Kritické poznámky	-

Potenciál	<p>Při rozboru pokusů učinit přítrž násilí páchanému muži na ženách Dobash et al. (2000) zdůrazňují, že intervence by měly působit na třech úrovních:</p> <p>Individuální – činnosti odpovídající potřebám jednotlivých žen, činnosti zaměřené na bezpečnost a osobní pohodu (well-being).</p> <p>Institucionální – zlepšování služeb poskytovaných obětem i pachatelům domácího násilí.</p> <p>Sociální – činnosti zaměřené na proměnu názorů a postojů podporujících násilí a umožňujících jeho pokračování.</p> <p>Tyto podmínky jsou u daného programu z větší části splněny.</p>
------------------	---

7. Autor, rok, název	Mathiesen-Bech, C. (2005). The Road to a Safe Nightlife on Preventive Partnership [Cesta k bezpečnému nočnímu životu díky preventivnímu partnerství]. Říjen 2005. http://www.trygt-natteliv.dk
Jméno	Holstebro – projekt Bezpečný noční život
Země	Dánsko
Cílová skupina	Mladí lidé žijící nočním životem
Cílový typ trestné činnosti	Veřejné násilí, vyhrožování, sexuální napadení
Úroveň	Primární, sekundární
Cíle	Zlepšit bezpečnost nočních klubů navštěvovaných mladými lidmi
Přístup	Multiinstitucionální partnerství
Metoda	<p>Ústřední myšlenkou preventivního partnerství je přimět jednotlivé aktéry, aby se zapojili, angažovali a shodli se na společném postupu proti nočním konfliktům.</p> <p>Základem projektu v Holstebro bylo proškolení všech zaměstnanců v pohostinství. Účastníkům se dostalo základních informací o tom, jak spolupracovat s policií, řešit konflikty, jednat s multikulturními skupinami, o drogovém poradenství a o první pomoci u zranění, ke kterým při nočním životě obvykle dochází. Vedle toho byla založena Asociace provozovatelů restaurací, která umožnila lepší dialog a koordinované úsilí mezi policií a provozovateli restaurací. Vznik Asociace provozovatelů restaurací byl pro úspěch projektu zásadní. Při vzdělávacích kurzech mládeže v Holstebro i v kasárnách proběhla řada diskusí a debat s cílem zapojit mladé lidi samotné a místní komunitu. Účelem bylo projekt zviditelnit a započít s mladými lidmi debatu o chování při nočním životě a zkušenostech z něj. V místních novinách distribuovaných do každé domácnosti obdrželi rodiče a další dospělí přílohu s popisem intervenčního programu. Kromě toho bylo vyrobeno mnoho propagačních produktů (plakáty, informační kartičky, bundy a trika s logem Bezpečného nočního života atd.) a vznikla i domovská stránka s informacemi – http://www.trygt-natteliv.dk.</p>
Iniciátoři/partneři	Hlavními aktéry preventivního partnerství jsou místní osa SSP (školy, sociální služby, policie), vedení policie, a také městská Asociace provozovatelů restaurací. Zastupují tedy zaměstnanecké skupiny, které jsou v nejužším kontaktu s mladými účastníky nočního života. Mohou se zapojit i další významní aktéři, například vzdělávací instituce, (sportovní) asociace, Noční sovy, odborníci na zneužívání a rodiče – mohou také napomoci u mladých ovlivnit postoje vůči nočnímu klubovému životu.
Realizátoři	Provozovatelé restaurací a barů, jejich zaměstnanci, místní policie, rodiče, mládežnické asociace, vzdělávací instituce, odborníci na zneužívání atd.
Evaluace procesu	Externí Projekt v Holstebro odkryl množství prvků, které mohou jeho snahy dále podpořit: - Nahlašovat nelegální incidenty v restauracích.

	<ul style="list-style-type: none"> - Formulovat postoj k alkoholickým nápojům pro restaurace a další místa, která pořádají večerní akce pro mladé lidi (vzdělávací instituce, sportovní kluby, plesy atd.). - Formulovat v restauracích jasnou personální politiku. - Provozovatelé mohou spolupracovat při vytěsňování obtížných hostů. - Provozovatelé restaurací mohou uzavírat dohody s cílem odstranit agresivní obsluhu. - Bojovat proti drogám. - Případně zavést genderově specifické programy, jelikož chlapci a dívky reagují na zkušenosti při nočním životě odlišně. - Nepouštět do pohostinských zařízení nezletilé. - Trénink hostinského personálu by měli provádět místní odborníci, kteří znají místní komunitu a konflikty. - Existuje mnoho různých možných intervencí, proto je vhodné stanovit rámec pro intervenci předem.
Evaluace dopadů	<p>Externí</p> <p>Na kulturu nočního života v Holstebro měl projekt pozitivní dopad. Za dobu trvání programu provozovatelé restaurací hlásí prudký pokles počtu násilných a agresivních incidentů. Snížil se i počet nezletilých zapojených do nočního života.</p> <p>Podle místní policie provozovatelé restaurací při vstupu důsledněji kontrolují věk hostů, přísněji se dodržuje i nulová tolerance vůči nelegálním alkoholickým nápojům a zvýšil se počet hlášení o případech, kdy provozovatelé zjistí prodej drog. Důležitými faktory byl policejní dohled nad nočním životem i zájem v průběhu projektu. Dle hodnocení restaurátorů i policistů se jejich vzájemná spolupráce zintenzivnila, což má na noční život pozitivní dopad.</p>
Kategorie slibný/efektivní	Efektivní
Kritické poznámky	Bylo možné více zapojit mladé lidi (participativní přístup).
Potenciál	<p>Podobný program probíhá ve Finsku.</p> <p>Základní koncept se realizuje snadno, musí se však přizpůsobit místním podmínkám:</p> <p>Doporučení pro další projekty Bezpečného nočního života:</p> <p>Před započítím intervenčního programu by bylo vhodné zmapovat existující problémy v místním životě v dané lokalitě. Jak se mladí lidé v klubech chovají a které konflikty jsou nejzávažnější? Když se toto přesně zjistí, může být preventivní úsilí optimálně zacíleno. Je také zapotřebí si ujasnit, zda chování „ve městě“ vlastně není chování „mimo město“, jelikož tomu se musí přizpůsobit forma intervence (např. když mladí lidé z předměstí jezdí do kodaňských klubů). Jako základ intervenčního programu je nutno přesně popsat mj. následující složky: cíl, cílová skupina, akční plán a harmonogram. Organizace intervenčního programu má pro úspěch projektu zásadní důležitost. Je nutno uzavřít jednoznačné dohody o rozdělení pravomocí a úkolů mezi účastníky. Kromě toho je třeba si ujasnit, jak intervenční program zviditelnit, kdo by měl být informován (a kdy) a jak by měl být program vyhodnocen.</p>

8. Autor, rok, název	<p>Heiskanen, M. (2005). Násilí na pracovišti ve Finsku: trendy a prevence. Referát přednesený na výroční konferenci Evropské kriminologické společnosti, Eurocrim, Krakov, 1.-3. 9. 2005.</p> <p>Heiskanen, M. (2005). Osobní sdělení. HEUNI. Helsinky, 17. 10. 2005.</p>
Jméno	Prevence násilí na pracovišti
Země	Finsko
Cílová skupina	Pracovníci, zejména zaměstnanci-muži, jelikož ti se dopouštějí 83 % násilných činů na mužských obětech a 71 % na ženských.

	Vysoce rizikovými povoláními jsou sestry a další zdravotnický personál, policisté a sociální pracovníci.
Cílový typ trestné činnosti	Násilí na pracovišti
Úroveň	Sekundární
Cíle	Snížit vysokou míru násilí na pracovišti („případy, kdy se osoby stanou oběťmi zneužívání, výhrůžek či napadení v okolnostech souvisejících s jejich prací, přičemž je explicitně nebo implicitně ohrožena jejich bezpečnost, osobní pohoda nebo zdraví“).
Přístup	Kontrola rizik (zlepšený model Kauris) Zvýšená (technická) situační prevence a informování o prevenci pro soukromý i veřejný sektor Prevence úpravami prostředí
Metoda	V rámci obecného Programu snižování násilí ve Finsku (v němž se násilí dělí na 6 kategorií včetně násilí na pracovišti; pracovní skupina pro každou kategorii podala zprávu o současném stavu a předložila doporučení pro prevenci, konečnou podobu jim dala Rada pro prevenci kriminality) byla vydána a nyní se realizují následující doporučení: Vzniká nová metoda kontroly rizik v soukromém a veřejném sektoru. Násilí na pracovišti by se mělo soustavněji nahlašovat. Zvýšit bezpečnostní povědomí ohrožených zaměstnanců a klíčových pracovníků. Poskytovat na internetu různým odvětvím informace o osvědčených preventivních postupech. Vytvořit na pracovištích vyhraněnou antiagresivní atmosféru a podporovat větší angažovanost zaměstnavatelů a zaměstnanců. Při plánování podoby pracovišť brát v úvahu bezpečnost. Odstranit z pracovišť zbytečně provokativní faktory. Zvýšit ochranu a kontrolu majetku prostřednictvím technické ostrahy, kontroly vstupu podnapilých a jiných „nevhodných“ osob, zvážit možnost osobní ostrahy. Podporovat bezpečnostní spolupráci mezi firmami.
Iniciátoři/partneři	Ministerstvo spravedlnosti, Rada pro prevenci kriminality a Evropský institut pro prevenci a kontrolu kriminality (HEUNI)
Realizátoři	Ministerstvo spravedlnosti, říjen 2005
Evaluace procesu	-
Evaluace dopadů	-
Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	Zaměření na situační prevenci kriminality.
Potenciál	Bylo vzato v potaz, že problém se musí řešit v souladu se specifikami jednotlivých pracovišť. Přísnější kontrola alkoholu na pracovišti (naprostý zákaz) je obecně vzato slibná, jelikož ve Finsku existuje kultura násilí spjatého s alkoholem. Program se celkově opírá o holistický přístup, který integruje moderní preventivní strategie, kupříkladu ochranu úpravou prostředí.

9. Autor, rok, název	Evropská síť prevence kriminality (EUCPN) (2005). Finsko – střed města: semenišťe neřestí, nebo bezpečný obývací pokoj? Referát přednesený na konferenci o nejlepších postupech EUCPN v Londýně, One Whitehall Place, 6.-7. 12. 2005.
Jméno	Sdružení Živoucí střed města (Living City Centre Association)
Země	Finsko
Cílová skupina	Široká veřejnost
Cílový typ trestné činnosti	Veřejné násilí, loupeže
Úroveň	Primární
Cíle	Vytvářet aktivně užívaná, multifunkční centra měst
Přístup	Prevence kriminality úpravami prostředí
Metoda	Bezpečnostní plánování nových rozvojových projektů ve městech při zohlednění poznatků o tom, jak se vyhnout výstavbě/rozvoji „nebezpečných“ oblastí
Iniciátoři/partneři	Občané, úřady, majitelé nemovitostí, firmy, zástupci kulturního sektoru
Realizátoři	Architekti, urbanisté, designéři
Evaluace procesu	-
Evaluace dopadů	Neexistuje
Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	-
Potenciál	Bylo by možné rozšířit o výstavbu škol a dalších veřejných míst.

10. Autor, rok, název	STAKES (2004). http://www.stakes.fi/EN/index.htm (cit. 8. 10. 2005) Piispa, M. (2005). Osobní sdělení na Ministerstvu spravedlnosti, Helsinky, 17. 10. 2005
Jméno	PAKE
Země	Finsko
Cílová skupina	Oběti domácího násilí
Cílový typ trestné činnosti	Domácí násilí
Úroveň	Sekundární/terciární
Cíle	Pomáhat obětem domácího násilí ukončit vztah a podat na pachatele trestní oznámení. Obecná východiska (v souladu s celostátním programem STAKES proti násilí na ženách, prostituci a obchodování s lidmi): posílit postoje veřejnosti proti násilí, zviditelnit násilí a upozornit veřejnost na jeho rozsah a dopad na společnost, omezit rozsah násilí a zajistit snadno dostupné služby pro oběti i pachatele.
Přístup	Nástroj na zaznamenávání násilí v intimních vztazích a individuální, ambulantní, neposuzující poradenství při zajištění bezpečnosti.
Metoda	PAKE je spíše nástroj než metoda. Sestry Oddělení akutní péče nemocnice v Malmi vyplní (se souhlasem pacienta) podrobný dvoustránkový formulář. Pro potřeby případného soudního řízení se vyhotoví fotografie. Ve zprávě se neužívá lékařských termínů. Souběžně probíhá

	<p>pohovor s obětí vedený proškolenými zdravotníky s cílem poskytnout neposuzující pomoc s formálními i neformálními procedurami. Pokud oběť souhlasí, zpráva je předána policii. Zdravotníci (sestry, lékaři), policisté a státní zastupitelé se účastní školení o partnerském násilí, možnostech jeho řešení, vyplňování a užívání příslušných formulářů a o dalších právních i jiných postupech. Po propuštění z nemocnice naváže s obětí kontakt nemocniční sociální pracovník a poskytne jí další pomoc.</p>
Iniciátoři/partneři	Sestry, lékaři, další zdravotníci, policie, soudci
Realizátoři	Nemocniční personál a sestry; v roce 2003 v Malmi, nyní rozšířeno na celé Finsko
Evaluace procesu	Neexistuje
Evaluace dopadů	Neexistuje Interní statistiky ukazují, že v 15 případech z 58 policie podala oznámení o trestném činu.
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	Pouze malá část zaznamenaných případů byla předána na státní zastupitelství, chybí evaluace procesu a dopadů.
Potenciál	Slibná spolupráce mezi zdravotnickými institucemi, sociálními pracovníky a trestněprávním systémem, jež zvyšuje informovanost o citlivé problematice domácího násilí. Pokud se oběť rozhodne předat případ soudu, zajišťují se důkazy snáze. V opačném případě musel výpověď pro soud sepsat praktický lékař oběti na základě nemocničních záznamů.

11. Autor, rok, název	Vanhove, A., a Raynal, M. (2004). <i>Securities. Schools and Violence</i> [Jistoty. Školy a násilí]. Evropské fórum pro bezpečnost měst [European Forum for Urban Safety]. Paříž: Perolle.
Jméno	Nový přístup k udržování klidu na školách
Země	Finsko
Cílová skupina	Studenti středních škol
Cílový typ trestné činnosti	Školní násilí
Úroveň	Primární
Cíle	Vytvořit bezpečné učební prostředí. Zlepšit bezpečnost na středních školách z pohledu zaměstnanců i studentů. Chránit bezpečnost všech návštěvníků škol, tj. rodičů a osob docházejících do škol za prací.
Přístup	Multiinstitucionální komunitní spolupráce Vzdělávací opatření
Metoda	Spolupráce mezi různými aktéry a školami. Kontext výuky a vzdělávání souvisí s bezpečnostní problematikou. Celková atmosféra na školách vyžaduje zlepšení.

	<p>Nejprve jsou zváženy názory expertů: samotných studentů, učitelů, rodičů a skupiny pro péči o studenty. To je orgán skládající se ze zástupců různých profesí souvisejících se školstvím. Jeho členy mohou být zástupce učitelů, psycholog, sociální pracovník, pracovník pro mládež, a dokonce i policista či člen pomocného personálu školy. Tato skupina se zaměří na určitý problém a usiluje o jeho odstranění. Pro řešení jednotlivých záležitostí existují jasné procedury.</p> <p>Bezpečnost je včleněna i do celostátních osnov. Školy se musejí držet shodných pracovních postupů a být celkově připraveny řešit konflikty prostřednictvím těchto kroků:</p> <p>Společné pořádkové předpisy a postupy činnosti. Různorodé programy zajišťování bezpečnosti. Konzistentnost podniknutých kroků. Řízení školy a vzory poskytované dospělými. Kvalitní spolupráce mezi učiteli a sdílení úkolů. Kvalitní spolupráce s rodinami a místní komunitou. Všechny osnovy musí také definovat skupinu pro péči o studenty a její cíle.</p> <p>Ve všech helsinských školách se budou pravidelně provádět následné výzkumy a audity zaměřené na bezpečnostní problematiku.</p>
Iniciátoři/ partneři	Město Helsinky, Odbor školství
Realizátoři	Učitelé, rodiče, studenti, skupina pro péči o studenty
Evaluace procesu	Neexistuje
Evaluace dopadů	Neexistuje
Kategorie slibný/efek- tivní	-
Kritické poznámky	Chybí vědecké vyhodnocení.
Potenciál	Participativní přístup, raná intervence

12. Autor, rok, název	Ambroise, F. (2005). Protocole d'accompagnement et de suivi des femmes victims de violence, departement Somme (nepublikováno).
Jméno	SOS násilí
Země	Francie
Cílová skupina	Oběti domácího násilí
Cílový typ trestné činnosti	Domácí násilí
Úroveň	Terciární
Cíle	Okamžitá intervence a ochrana žen-obětí Snížení míry recidivy mezi muži-násilníky Reintegrace žen-obětí do společnosti Zvýšení informovanosti veřejnosti Podpora multiinstitucionálních aktivit
Přístup	Komunitní poradenství Multiinstitucionální spolupráce

Metoda	Vznik celodenní služby pro oběti a hladké kooperace mezi různými orgány na základě neposuzujícího přístupu. Ženám-obětem je účinným, nebyrokratickým způsobem poskytována psychologická, sociální, finanční, právní a lékařská pomoc (či jejich kombinace). Vzniká rozsáhlá, provázaná síť s cílem naplňovat různorodé potřeby obětí (finanční podpora, ubytování atd.), a také rychle najít nové ubytování pro pachatele. Okamžité odstranění muže-pachatele z domácnosti.
Iniciátoři/ partneři	Společně pracuje celá škála lokálních aktérů: místní samospráva, zástupci trestněprávního systému, probační služba, policie, různé nevládní organizace, nemocnice, ženské organizace, hotelové a ubytovací asociace, sdružení advokátů, vzdělávací instituce, centra pro ochranu dětí atd.
Realizátoři	Projekt iniciovala místní probační služba.
Evaluace procesu	Interně, provedla probační služba a policie (žádné publikované výstupy).
Evaluace dopadů	Neexistuje
Kategorie slibný/efek- tivní	-
Kritické poznámky	Chybí teoretické základy, neexistuje dostupná evaluace.
Potenciál	Multiinstitucionální přístup pomáhá zvládat různorodé úkoly, které u (opakované) viktimizace vyvstávají.

13. Autor, rok, název	Soziale Stadt (2005). Bundestransferstelle. http://www.sozialestadt.de/programm (cit. 31. 12. 2005)
Jméno	Soziale Stadt (Sociální město)
Země	Německo
Cílová skupina	Všechny
Cílový typ trestné činnosti	Pouliční a veřejné násilí
Úroveň	Primární a sekundární
Cíle	Působit proti rozšiřujícímu se sociálně prostorovému rozštěpení měst Stabilizovat fyzické životní podmínky a ekonomickou základnu jednotlivých komunit Zprostředkovávat životní dovednosti a školení s cílem zlepšit životní šance Zlepšit vnímání určitých komunit/čtvrtí
Přístup	Prevence kriminality úpravou prostředí
Metoda	<u>Mezinárodní</u> Spolkový/zemský program „Sociální město“ V roce 1999 německé vlády (spolková a zemské) rozšířily podporu rozvoje měst přijetím programu „Oblasti se zvláštními rozvojovými potřebami – Sociální město“ (zkráceně Sociální město). Program podporuje spoluúčast a spolupráci a představuje nový, integrativní politický přístup k rozvoji městských oblastí. Další informace: Překlad částí závěrečné zprávy o první fázi realizace (podzim 1999-podzim 2003): Německý institut pro urbanistiku (ed.), <u>Socially Integrative City Strategies</u> , Berlín 2003, z pověření Spolkového ministerstva dopravy, stavebnictví a bydlení (BMVWB). Překlad částí tříletého vyhodnocení: Německý institut pro urbanistiku (ed.), <u>Socially Integrative City</u> , úvodní vyhodnocení spolkového/zemského programu „Oblasti se zvláštními rozvojovými potřebami – Sociální město“, Berlín 2002, z pověření

	<p>Spolkového ministerstva dopravy, stavebnictví a bydlení pro kongres „Sociální město – soudržnost, bezpečnost, budoucnost“ v Berlíně, 7.-8. května 2002.</p> <p>Integrativní přístup programu Sociální město se odráží v tom, že opatření a projekty se realizují ve všech programových oblastech a často zasahují hned do několika programových oblastí zároveň. Realizace opatření a projektů v základních sférách činnosti programu Sociální město vyžaduje účinnou koordinaci a efektivní řízení v instrumentálně strategických oblastech činnosti tohoto multilaterálního programu.</p> <p>Strategické oblasti činnosti:</p> <p>Propojování zdrojů Integrované akční plány Komunitní řízení Aktivace a participace Vyhodnocování Monitorování</p> <p>Základní sféry činnosti:</p> <p>Zaměstnanost Rekvalifikace a školení Akumulace zdrojů komunit Sociální aktivity a sociální infrastruktura Školství a vzdělávání Podpora zdraví Doprava a životní prostředí Kultura městských oblastí Sporty a rekreace Integrace rozličných sociálních a etnických skupin Bytový trh a bytový průmysl Životní prostor a veřejná sféra Zlepšování veřejného vnímání a public relations</p> <p>Realizace opatření a projektů ve všech oblastech činnosti a společenských vrstvách vyžaduje i sladování zájmů žen a mužů (genderový mainstreaming).</p>
Iniciátoři/ partneři	<p>Spolkový úřad pro stavebnictví a regionální plánování (Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung, BBR) ve spolupráci s okresy a komunitami.</p> <p>Realizace komplexního a náročného programu Sociální město vyžaduje značnou míru sdílení zkušeností, přesunu poznatků, kooperace a práce v oblasti PR. Proto Spolkové ministerstvo dopravy, stavebnictví a bydlení (BMVBMW), zastoupené Spolkovým úřadem pro stavebnictví a regionální plánování, požádalo Německý institut pro urbanistiku, aby v úvodní realizační fázi (podzim 1999-podzim 2003) program podpořil. Hlavními počiny bylo založení celostátní sítě, poskytování podpory programu Sociální město přímo v terénu v 16 pilotních oblastech a vytvoření systému vyhodnocování programu.</p> <p><u>Podpora programu:</u> Založení výměnné platformy programu „Sociální město“ v prosinci 2003 umožnilo pokračování a další rozvoj celostátní výměny informací a zkušeností mezi všemi aktéry a účastníky projektu.</p>
Realizátoři	<p>ARGEBAU (pracovní skupina zemských ministrů a senátorů zodpovědných za stavebnictví a bydlení) Bundestransferstelle Soziale Stadt (Spolkové ústředí programu Sociální město), které zprostředkovává výměnu informací a zkušeností mezi všemi účastníky a partnery. Program probíhá od roku 1999.</p>
Evaluace procesu	<p>Externí, Německý institut pro urbanistiku (probíhá). Je realizováno 330 programů v 230 komunitách.</p>

Evaluace dopadů	Ano, probíhá. Předběžná evaluace ukazuje, že organizační struktura je efektivní a uskutečňují se inovativní projekty.
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	Nejsou známy reálné dopady programu na snižování kriminality?
Potenciál	Tato strategie je součástí celoevropské spolupráce. Obdobné projekty se zkoušejí v jiných evropských zemích, kupříkladu ve Švédsku, Velké Británii, Francii a Itálii, a probíhá pravidelná výměna informací.

14. Autor, rok, název	Ballance (2006). http://www.ballance2006-rlp.de (cit. 12. 1. 2006)
Jméno	Balance 2006
Země	Německo
Cílová skupina	Mladí fotbaloví fanoušci
Cílový typ trestné činnosti	Chuligánství a kriminalita mládeže související s fotbalem
Úroveň	Primární/sekundární
Cíle	Připravit pokojné a férové Mistrovství světa v kopané v roce 2006 v Německu
Přístup	Tréning sociálních dovedností na sportovním základě
Metoda	Mladým lidem bude nabídnuta celá řada aktivit s cílem ukázat, že nejlepším způsobem řešení konfliktů je férovost a tolerance. Školy se účastní fotbalových turnajů, což představuje hravý způsob zakoušení sociální kompetence. Žáky trénují speciálně vyškolení trenéři, sociální pracovníci a rozhodčí. Rozvoj sociální a interkulturní kompetence bude podpořen mezinárodními setkáními a workshopy.
Iniciátoři/partneři	Ministerstva vnitra jednotlivých zemí, Německý fotbalový svaz, regionální a místní kluby a instituce, nevládní organizace
Realizátoři	Trenéři, sociální pracovníci, rozhodčí
Evaluace procesu	Interní
Evaluace dopadů	Neplánuje se
Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	Projekt by měl být založen na dlouhodobém holistickém přístupu.
Potenciál	Na různých úrovních vzniknou mezinárodní partnerství. Vedle aktivit celoevropské sítě streetfootballworld školí Ballance 2006 mezinárodní aktéry v boji proti násilí mladistvých a rasismu ve sportu včetně těchto partnerů: Akvitánská fotbalová liga, Francie, Úřad maršálka v Poznani a Velkopolský fotbalový svaz, Polsko, Národní asociace pro péči o pachatele a jejich reintegraci (National Association for the Care and Resettlement of Offenders, Nacro), Anglie, Institut pro dějiny odbojového hnutí a současnou společnost v provincii Reggio Emilia, Itálie. Tohoto programu se zúčastní aktéři a personál z Polska, Beninu a Senegalu.

15. Autor, rok, název	Die Schleuse e. V. (2005).). TSG: Trainings- und Schulungsprogramm zur Gewaltprävention [Tréninkový a školicí program pro prevenci násilí]. http://www.dieschleuseev.de (cit. 24. 11. 2005)
Jméno	Tréninkový a školicí program pro prevenci násilí (TSG)
Země	Německo
Cílová skupina	Děti a mladiství na základních a středních školách, rodiče
Cílový typ trestné činnosti	Násilí obecně
Úroveň	Primární/sekundární
Cíle	Trénink sociální a emoční kompetence a řešení eskalace násilí
Přístup	Komunitně a školně založený trénink sociálních dovedností a antiagresivity Vzdělávání rodičů Mediace
Metoda	Jedná se o dvě oblasti: 1. Genderově specifické tréninkové programy pro děti a mladistvé. 2. Další vzdělávání a konzultace pro zaměstnance asistenčních center pro mládež, pedagogy atd. Užívají se mediace, sebezažívání (self-experience), hry, rituály s cílem posílit sociální dovednosti účastníků. Kroky: Poznat jeden druhého Zlepšit sebedůvěru Naučit se komunikovat a kooperovat Genderově založená interakce Nenásilné řešení konfliktů Celkový tréninkový plán: V průběhu prvních 3 měsíců se v rámci příslušných institucí (školy, školní přípravky, služby pro mládež) zkoumají motivace a potřeby. Během dalších 3 měsíců se realizují vlastní, praktické komponenty. Prvotní zkušenosti se vyhodnotí, poskytnou se další trénink, realizují se vylepšené komponenty. Evaluace.
Iniciátoři/partneři	Školy, místní samospráva, nevládní organizace „Schleuse“
Realizátoři	Speciálně vyškolení pedagogové a psychologové soukromé sítě „Schleuse“, která v oblasti služeb pro mládež působí od roku 2003.
Evaluace procesu	Interní
Evaluace dopadů	Neexistuje
Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	Chybí evaluace.
Potenciál	Genderově specifický přístup

16. Autor, rok, název	Vanhove, A., a Raynal, M. (2004). <i>Securities. Schools and Violence</i> [Jistoty. Školy a násilí]. Evropské fórum pro bezpečnost měst [European Forum for Urban Safety]. Paříž: Perolle.
Jméno	„Jde to i jinak“ („You can do it differently“)
Země	Německo
Cílová skupina	Žáci 7. tříd (13-14 let)
Cílový typ trestné činnosti	Školní násilí, násilí obecně
Úroveň	Primární
Cíle	Zvýšit citlivost vůči násilí, zvýšit povědomost o dynamice vzájemných vztahů při násilných incidentech; porozumět typickým rolím účastníků; na příkladech se naučit alternativní způsoby řešení konfliktů.
Přístup	Školní a komunitní trénink sociálních dovedností
Metoda	<p>Projekt obsahuje 4 prvky:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Divadelní prvek 2. Školení učitelů 3. Presentace materiálů pro výuku 4. Městské shromáždění <p>Profesionální divadelní soubor sehraje scénky obsahující násilí. Žáci v pracovních skupinách vymýšlejí odlišná zakončení, učitelé jim poskytují podporu a pomoc při řešení konfliktů. Poté herci sehrají scénky s novými zakončeními. Žáci, učitelé i herci o těchto řešeních diskutují.</p> <p>Učitelé se dozvídají, jak řešit běžné konfliktní situace v každodenním životě školy. Tématem je řešení konfliktů namísto vyhýbání se konfliktům; cílem je uvědomit si, že konflikty, hádky a spory jsou užitečnou integrující součástí mezilidských vztahů. Žáci se učí, že sociální chování a řešení konfliktů se nejlépe odehrává v dialogu.</p> <p>Učitelé obdrží didaktické materiály na dané téma, například divadelní fórum a hraní rolí. Existuje i model prevence sexuálního násilí na chlapcích a dívkách. Zde se žáci v oddělených nebo smíšených skupinách učí, „jak říct ne“, jak požádat o pomoc, jak reagovat na nepříjemné dotyky. Každý projekt musí nabídnout prezentace pokynů, jak pomáhat inkriminovaným dětem a mladistvým.</p> <p>Posledním prvkem je městské shromáždění, na kterém různé státní a nestátní instituce představují vlastní příspěvky pro oblast řešení konfliktů. Žáci a učitelé mohou hovořit se sociálními pracovníky, pokládat otázky a mluvit o zvládnutí násilí obecně. Po tomto dni musí učitelé pracovat se zážitky žáků i s jejich případnými otázkami.</p>
Iniciátoři/partneři	Školy v Lübecku, místní samospráva, divadlo tribühne
Realizátoři	Učitelé, sociální pracovníci, profesionální herci, žáci
Evaluace procesu	Interní
Evaluace dopadů	Interní: ukázalo se, že úroveň informovanosti žáků a učitelů o prevenci násilí je relativně vysoká a že učitelé chtějí v práci s touto problematikou pokračovat.
Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	Chybí vědecké vyhodnocení, nutné je pokračování v dlouhodobém horizontu.
Potenciál	Participativní přístup

17. Autor, rok, název	Polizeiberatung (2005). Luka und das geheimnisvolle Silberpferd [Luka a tajemný stříbrný kůň]. http://www.luka.polizei-beratung.de/presse/pressemitteilungen/2005/luka
Jméno	Luka a tajemný stříbrný kůň
Země	Německo
Cílová skupina	Děti ve věku 8-12 let
Cílový typ trestné činnosti	Násilí mladých
Úroveň	Primární
Cíle	Ukázat alternativní způsoby řešení konfliktů
Přístup	Multimediální trénink sociálních dovedností
Metoda	Na základě vědeckých poznatků vznikla nová počítačová hra zaměřená na výchovu dětí k hledání alternativních řešení konfliktů. Hlavní postavou je Luka, dle rozhodnutí hráče chlapec nebo dívka; Luka pomáhá princezně nebo rytíři ze středověku dostat se zpět do minulosti. Nejprve se však na různých místech (škola, hřiště, obytná čtvrt') musí střetnout s různými současnými obtížemi a problémy reprezentovanými každodenními scénáři, jako je verbální agresivita, šikana, vandalství atd. Situace odpovídají všednímu životu dětí. Hráčům se nabízejí různé možnosti jak reagovat, posléze jsou konfrontováni s následky svých rozhodnutí; nejsou tedy pouhými pasivními vnímáči, ale aktivními účastníky vedenými k nalézání nenásilných řešení.
Iniciátoři/partneři	Útvar prevence kriminality Spolkové policie
Realizátoři	Policie a odborníci z Institutu pro pedagogická média
Evaluace procesu	Interní, probíhá
Evaluace dopadů	Neexistuje
Kategorie slibný/efektivní	Snad slibný
Kritické poznámky	Chybí vědecké vyhodnocení.
Potenciál	V USA se prokázal efektivní dopad na změny postojů. Participativní, genderově senzitivní přístup.

18. Autor, rok, název	Dünkel, F. (2005). Präventionsprogramme gegen Rechtsextremismus und Fremdenfeindlichkeit: Was hat sich bewährt? [Preventivní programy proti pravicovému extremismu a rasismu: Co se osvědčilo?]. In: Arnold, J., et al. (ed.): Menschengerechtes Strafrecht. Albinu Esserovi k životnímu jubileu. Mnichov: Beck, s. 1293-1309.
Jméno	CIVITAS
Země	Německo
Cílová skupina	Východoněmečtí občané
Cílový typ trestné činnosti	Trestné činy z neshášenlivosti

Úroveň	Primární/sekundární
Cíle	Omezit (otevřenou a skrytou) institucionální i neinstitucionální diskriminaci cizinců, pravicově extrémní smýšlení a nakonec i rasisticky motivované útoky
Přístup	Komunitní výchova k demokracii, politické vzdělávání Pomoc obětem
Metoda	Založit místní podpůrné a informační týmy a střediska pomoci obětem. Místní iniciativy podporující v dané komunitě občansko-společenské, demokratické struktury.
Iničiátoři/ partneři	Místní samospráva, školy, nevládní organizace, Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež
Realizátoři	Sociální pracovníci, učitelé, nevládní organizace atd.
Evaluace procesu	Ano, externími hodnotiteli. Ukázalo se, že kvůli strukturálním rozdílům mezi venkovskými a městskými oblastmi je zapotřebí pružný přístup, který dovede vzít v potaz místní odlišnosti. Zásadní důležitost má intenzivní výměna zkušeností z různých lokalit mezi jednotlivými aktéry. Je nutno brát ohled na pracovní podmínky realizátorů.
Evaluace dopadů	Probíhá, provádějí ji nezávislí odborníci, je na ni určeno 250 000 euro. Viz http://www.birgit-rommelspacher.de . Dosud neukončeno, byla však zjištěna zvýšená informovanost o hrozbách pro civilizovanou, demokratickou společnost.
Kategorie slibný/efek- tivní	Slibný
Kritické poznámky	Ve venkovských a městských oblastech byla realizována celá řada projektů, je nutno zlepšit další spolupráci a výměnu zkušeností.
Potenciál	Výlučné zaměření na pachatele se proměňuje díky začlenění pomoci obětem. Novým prvkem je, že na problematiku deliktů z nesnášenlivosti se nenahlíží jen jako na problém mladistvých pachatelů, ale jako na problém celé společnosti či politický fenomén.

19. Autor, rok, název	Hahlweg, K., a von Wilfen, Y. (2002). Universelle Prävention als Mittel gegen Verhaltensauffälligkeiten. Sackgasse Gewalt? Erziehung, Prävention, Auswege, Lösungen [Univerzální prevence jako prostředek proti poruchám chování]. Německé fórum pro prevenci kriminality, Bonn. Sanders, M. R. (1999). The Triple P – Positive Parenting Program: Toward an empirically validated multilevel parenting a family support strategy for the prevention and treatment of child behavior and emotional problems [Trojité P – Program pozitivního rodičovství], Child and Family Psychology Review, 2, 71-90.
Jméno	Trojité P (Program pozitivního rodičovství)
Země	Německo, (Švýcarsko)
Cílová skupina	Rodiče, zvláště ze sociálně vyloučených oblastí
Cílový typ trestné činnosti	Násilí, agresivní chování
Úroveň	Primární/sekundární
Cíle	Posílit rodičovské dovednosti s cílem zamezit deviantnímu chování u dětí
Přístup	Výchova k rodičovství/ terapeutický přístup Funkční rodina
Metoda	Intervence na 5 úrovních: Rozsáhlá informační kampaň o výchově a rodičovství (filmy, příručky atd.).

	<p>Informace a poradenství o sociálních problémech v rodičovství a výchově, setkání s odborníky a krátké programy (1-4 sezení po 15 minutách) o řešení konkrétních problémů s chováním.</p> <p>Informace a poradenství o specifických problémech v rodičovství s aktivním participativním vzděláváním (např. hraní rolí).</p> <p>Práce ve skupinách, individuální poradenství, intenzivní trénink dovedností se zaměřením na interakci mezi rodiči a dětmi, posílení a zevšeobecnění rodičovských dovedností.</p> <p>Intervence zaměřené na rodinnou terapii chování (intenzivní programy zahrnující zvládání stresu, návštěvy v domácnostech, partnerské poradenství).</p>
Iniciátoři/partneři	Vytvořil Sanders, 1999.
Realizátoři	<p>Proškolení učitelé, pedagogové, pediatri, psychologové.</p> <p>Technická univerzita v německém Braunschweigu školí psychology, pedagogy a učitele na vedoucí skupin pro program Trojitě P.</p> <p>Od roku 2002 probíhá program v Německu.</p>
Evaluace procesu	Externí: Technická univerzita Braunschweig (viz evaluace dopadů).
Evaluace dopadů	<p>1. Univerzita Brisbane (Sanders, 1999). Na úrovni 4 se zapojilo n = 1673 rodin a počet deviantních dětí ze sociálně vyloučených rodin se snížil o 50 %. Kromě toho se významně snížila deprese u matek.</p> <p>2. Evaluace, kterou v Německu od roku 2002 provádí Technická univerzita Braunschweig, viz http://www.tu-braunschweig.de/psychologie/medienecho/triple-p. Byli osloveni všichni rodiče v jedné velké braunschweigské školce a 31 % (n = 100) z nich se rozhodlo zapojit. Byla použita pokusná a kontrolní skupina (2×n = 50). Před realizací (1 a 2 roky před začátkem projektu) pracovníci navštívili rodiče v jejich domácnostech, udělali s nimi pohovory a nechali je vyplnit dotazník. V některých případech byla interakce mezi matkami a dětmi nafilmována. Výzkum dosud není ukončen, zdá se však, že rodičovství vykazuje výrazné zlepšení. Rodiče z kontrolní skupiny hlásí vyšší míru uspokojení a větší stabilitu partnerství. Jejich děti vykazují méně agresivní či deviantní chování.</p>
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	Sociálně vyloučené rodiny se často nezapojí, jelikož účast je dobrovolná.
Potenciál	Slibné výzkumné hledisko a solidní teoretická báze.

20. Autor, rok, název	<p>Holtappels, H. G., Heitmeyer, W., Melzer, W., Tillmann, K.-J. (ed.) (1997). Forschung über Gewalt an Schulen [Výzkumy násilí na školách]. Weinheim a Mnichov.</p> <p>Klewin, G., Tillmann, K.-J., Weingart, G. (2001). Gewalt in der Schule [Násilí ve škole]. In: Heitmeyer, W., Hagan, J. (ed.). Handbuch der Gewaltforschung/Handbook of Research on Violence. Opladen/USA: Westdeutscher Verlag/Westviewpress.</p> <p>Klewin, G. (2004). Alltagstheorien über Schülergewalt [Násilí mezi školáky: teorie všedního dne]. Dizertace, Univerzita Bielefeld.</p> <p>Molske, A. (2002). Gewaltdeeskalationstraining für Lehrer und Lehrerinnen. Evaluation eines kriminalpräventiven Multiplikatorenansatzes [Trénink deeskalace</p>
------------------------------	--

	<p>násilí pro učitele a učitelky]. Diplomová práce, Univerzita Bielefeld.</p> <p>Schubarth, W. (2000). Gewaltprävention in Schule und Jugendhilfe [Prevence násilí ve školách a v poradenství pro mládež]. Neuwied: Kriktel.</p> <p>Theisen, B. (1999). „Mehr bewegen...“ Grundlagenprogramm zur Gewaltdeeskalation [„Víc se hýbat...“ Základní program deeskalace násilí]. Rukopis, Policie Gütersloh. Nerepublikováno.</p> <p>Theisen, B. (2000). „Das kann doch so nicht weitergehen!“ Ein Konzept zur Gewaltprävention in Grundschulen mit dem Medium des Puppenspiels [„Tak to přece nemůže pokračovat!“ Koncepce prevence násilí na základních školách prostřednictvím loutkového divadla]. Rukopis, Policie Gütersloh.</p> <p>Walter, A., Schroller, C. (2004). Gewaltprävention in der Grundschule. Eine Untersuchung zur Präventivwirkung eines Puppenspiels [Prevence násilí na základní škole. Výzkum preventivního účinku loutkové hry]. Diplomová práce, Univerzita Bielefeld.</p>
Jméno	Villigstský trénink deeskalace [Villigster Deeskalationstraining]
Země	Německo
Cílová skupina	Žáci na základních školách
Cílový typ trestné činnosti	Násilí mezi dětmi a mladistvými
Úroveň	Primární
Cíle	<p>Snížit násilí mezi dětmi</p> <p>Brát ohled na místní specifika</p> <p>Posílit intenzivní spolupráci mezi různými společenskými institucemi</p> <p>Snížit agresivitu, segregaci, diskriminaci a konkurenci mezi žáky, podpořit nápomocnost, uspokojení a vztahy mezi učiteli a žáky</p>
Přístup	<p>Multiinstitucionální partnerství</p> <p>Víceúrovňový přístup</p> <p>Teorie sociálního učení</p> <p>Participativní přístup</p> <p>Trénink sociálních dovedností</p>
Metoda	<p>Základní koncepce vznikla mezi lety 1993 a 1998 za účasti dětí, dospívajících a mladistvých s cílem vtisknout programu podobu, která by byla pro tuto skupinu atraktivní.</p> <p>Zároveň vznikl multiplikativní trénink pro osoby pracující jako pedagogové/učitelé. Celá koncepce byla zveřejněna v roce 1999 pod názvem „Více se hýbat...“</p> <p>Vedle tréninku vzniklo v roce 2000 pro žáky základních škol loutkové představení, které nastoluje téma užívání interakce a sociální kompetence.</p> <p>Modifikace prvotního multiplikativního přístupu „Více se hýbat...“ vedly k ustavení vzdělávací sítě, v jejímž rámci učitelé (nejprve pod dohledem, posléze sami) učí děti jednou za týden (hodiny jsou pevnou součástí osnov) základy sociálního učení a sociální kompetence (jako jsou kooperace, konstruktivní řešení konfliktů a veřejná varování). Projekt byl realizován již v 35 třídách základních škol.</p>
Iničiátoři/partneři	Učitelé, církev, sociální pracovníci, policie, rodiče
Realizátoři	Specializovaní trenéři a proškolení učitelé od roku 1999 (lokálně, v okrese Gütersloh)
Evaluační proces	<p>Provedli Molske et al., 2002.</p> <p>Výsledky tohoto vyhodnocení byly použity pro zlepšení programu.</p>

	Vyhodnocení ukázalo, že v oblasti prevence na školách jsou pro dlouhodobé změny nutné trvalé tematické podněty. Tyto podněty musí poskytovat osoby, které jsou permanentně přítomny (kupříkladu učitelé).
Evaluace dopadů	Provedli Molske et al. (2002) a Walter-Scholler (2004). Ukázalo se, že program změnil chování dětí – snížil jejich agresivitu; potřebné je však dlouhodobé působení.
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	-
Potenciál	Probíhající výzkum se zaměřuje na možné faktory úspěchu; přednedávne byla navázána spolupráce s izraelským Centrem pro výzkum násilí v Izraeli.

21. Autor, rok, název	Polizeiliche Kriminalprävention (2004). Kooperation von Polizei und Moscheeverein [Spolupráce mezi policií a mešitami]. http://www.polizei-beratung.de/presse Fess, A. (2005). Osobní sdělení, Stuttgart, 26. 10. 2005.
Jméno	Spolupráce mezi policejními služebnami a mešitami
Země	Německo (prozatím v Berlíně, Essenu a Stuttgartu)
Cílová skupina	Muslimské komunity
Cílový typ trestné činnosti	Mezikulturní násilné konflikty, výtržnictví
Úroveň	Primární/sekundární
Cíle	Zlepšit interkulturní kompetenci a vzájemné porozumění s cílem podpořit sociální začleňování
Přístup	Vštěpování interkulturní kompetence Trvalá komunitní interkulturní výměna Občansky orientovaná preventivní policejní práce
Metoda	<p>Policie iniciuje dialog mezi policisty, místní samosprávou a náboženskými muslimskými vůdci s cílem posílit na obou stranách znalosti o kulturních podobnostech a rozdílech, což je podpořeno opakovanými setkáními a společnou prací na rozličných projektech, jako jsou jazykové kurzy pro ženy, profesní vzdělávání, integrační kurzy na školách a preventivní práce s dětmi (např. dopravní výchova), atd.</p> <p>V Berlíně bylo pro navázání styků s náboženskými vůdci použito existujících kontaktů s tureckou/islámskou asociací.</p> <p>V Essenu byla příležitostí k navázání kontaktů stavba nové mešity, ovšem partnerství nesené důvěrou vzniklo až tehdy, když policie nabídla pro muslimské děti dopravní výchovu.</p> <p>Ve Stuttgartu policie získala přístup do muslimské komunity díky několika informativním schůzkám věnovaným prevenci podvodů a ochraně dětí před drogami a násilím; u muslimských rodin vyvolaly velký zájem. Vznikla tzv. „aliance pro integraci“.</p> <p>Modelový projekt probíhal po dobu 18 měsíců a byl završen v listopadu 2001 konferencí ve Stuttgartu, kde zástupci policie a muslimští vůdcové pohovořili o svých zkušenostech.</p>
Iniciátoři/partneři	Policie, místní samospráva, nevládní organizace, mešity
Realizátoři	Místní policie a náboženští vůdcové

Evaluace procesu	Interní evaluace procesu (provedená policií a prezentovaná na stuttgartské konferenci) ukázala, že nezbytné jsou konkrétní cíle, jelikož slibná je jediné kolektivní práce a zapojení do určitých projektů.
Evaluace dopadů	Neexistuje
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	Chybí teoretický základ a externí vyhodnocení projektů.
Potenciál	Pokyny, jak realizovat integrační projekt na místní úrovni byly zveřejněny na http://www.polizei-beratung.de/file_service/download/documents/Broschuere+TIK+(Auszuege).pdf

22. Autor, rok, název	<p>Heidelberger Präventionszentrum (2005). Faustlos. http://www.faustlos.de (cit. 20. 10. 2005)</p> <p>Grossman, D., et al. (1997). The Effectiveness of a Violence Prevention Curriculum Among Children in Elementary School [Efektivnost programu snižování násilí u dětí na základní škole]. Journal of the American Medical Association, 277. 1605-1611.</p> <p>McMahon, S. D., et al. (2000). Violence Prevention: Program Effects on Urban Preschool and Kindergarten Children [Prevence násilí: Dopady programu na městské předškolní děti]. Applied and Preventive Psychology, 9, 271-281.</p> <p>Schick, A, a Cierpka, M. (2003). Faustlos: Evaluation eines Curriculums zur Förderung sozial-emotionaler Kompetenzen und zur Gewaltprävention in der Grundschule [Faustlos: Evaluace programu podpory sociálně emočních kompetencí a prevence násilí na základní škole]. Kindheit und Entwicklung, 12(2), 100-110.</p> <p>Van Schoiack-Edstrom, L., Frey, K. S., a Beland, K. (2002). Changing Adolescents' Attitudes about Relational and Physical Aggression: An Early Evaluation of a School-Based Intervention [Změny postojů dospívajících ke vztahové a fyzické agresivitě: Raná evaluace školní intervence]. School Psychology Review, 31, 201-216.</p>
Jméno	Faustlos [Bez pěstí] nebo Second Step [Druhý krok]
Země	Německo, Velká Británie
Cílová skupina	Děti ve školkách a na základních školách (3-10)
Cílový typ trestné činnosti	Obečné
Úroveň	Primární
Cíle	Posílit schopnost empatie, kontroly nad impulzy a zvládání hněvu a vzteku. Trénuje se sociální a emoční kompetence.
Přístup	Vytvořeno dle amerického programu Druhý krok. Skupinový trénink sociálních a emočních dovedností.
Metoda	<p>Osnovy programu Druhý krok se opírají o tři klíčové sociální kompetence. Jsou jimi: Empatie Kontrola nad impulzy a řešení problémů Zvládání hněvu</p> <p>Program Druhý krok učí děti zacházet s emocemi, vyhýbat se impulzivnímu chování, řešit konflikty, zvládat problémy a chápat důsledky vlastních činů. Děti zakoušejí</p>

	<p>nárůst sebedůvěry a připravenost k formálnímu vzdělávání. Tyto dovednosti se děti učí v průběhu dne prostřednictvím modelování, praxe a posilování.</p> <p>Německo: Ve škole: začleněno do osnov. Učitelé školí Heidelberské centrum prevence, jediné německé středisko, které má od Seattleského výboru pro děti pověření provádět školení pro program Faustlos.</p> <p>Učitelé nafotografují snímky dětí v různých sociálních situacích, které se pak promítají na zeď. Podle manuálu má proběhnout přípravná fáze, příběh s otázkami k diskusi a hraní rolí, vedle jiných možností, jak uplatnit nově nabyté sociální dovednosti.</p> <p>Školka: podle výukového manuálu a příručky mají pedagogové pracovat s fotografickými materiály, které ukazují děti v různých situacích. Jako hlavní aktéři vystupují dva maňáskové (pes a šnek).</p>
Iniciátoři/ partneři	Speciálně vyškolení učitelé, ředitelé, specializovaná centra prevence
Realizátoři	Učitelé (po absolvování speciálního školení)
Evaluace procesu	Německo: Heidelberské centrum prevence Anglie: k dispozici jsou pokyny pro interní hodnotitele (http://www.cfchildren.org.uk/ukcfc/ssf/pdfs/ssevalbrochure.pdf)
Evaluace dopadů	<p>Heidelberské centrum prevence zjistilo preventivní dopad programu na podporu rozvoje sociální kompetence u dětí.</p> <p>Grossman, D. et al. (1997) zkoumali dopad programu Druhý krok na agresivitu a pozitivní sociální chování u žáků základních škol. Ukázalo se, že žáci druhých a třetích tříd (ročníky 3 a 4), kteří program absolvovali, se chovali s menší fyzickou agresivitou a posílili své pozitivní sociální interakce. Chování kontrolní skupiny (dětí, které programem neprošly) se zhoršilo.</p> <p>Vyhodnocení osnov Druhého kroku provedli McMahon et al. (2000) u 109 předškolních dětí (od školky po ročník 1) z nízkopříjmových městských rodin. U dětí se projevil zvýšené konceptuální znalosti sociálních dovedností a snížení pozorované míry fyzické a slovní agresivity a poruch chování.</p> <p>Studie programu Faustlos, provedená na 21 školách (Schick a Cierpka, 2003), zjistila u účastníků z řad žáků základních škol významné snížení úzkostného, depresivního a sociálně rezervovaného chování. Naproti tomu u dětí v kontrolní skupině úzkostně depresivní chování vzrostlo.</p> <p>Evaluace osnov programu Druhý krok pro střední školu (Van Schoiack-Edstrom, Frey a Beland, 2002) zkoumala dopad programu na postoje mladistvých k fyzické a vztahové agresivitě. Tento výzkum 714 studentů ukázal, že studenti méně často pokládají agresivní chování za ospravedlnitelné.</p>
Kategorie slibný/efek- tivní	Slibný
Kritické poznámky	Bylo by vhodné informovat a zapojit rodiče; je na školách a školkách, zda a nakolik se program realizuje, anebo ne. Školení stojí 105 euro na učitele a materiály stojí 498 euro.
Potenciál	Raná intervence

23. Autor, rok, název	Kemper, K. (2004). „Mensch, ärgere Dich!“ [Člověče, zlob se!]. http://www.kriminalpraevention.de/aktuell.htm
Jméno	Člověče, zlob se
Země	Německo
Cílová skupina	Žáci 8. tříd (13-15 let)
Cílový typ trestné činnosti	Násilí a agresivita na školách i mimo ně
Úroveň	Primární
Cíle	Konfrontovat nezletilé s jejich agresivitou a naučit je, jak ji konstruktivně zvládat Naučit se komunikovat a používat alternativní dovednosti při řešení konfliktů Zakusit formy, uplatnění a meze „legitimního“ násilí
Přístup	(Částečně rezidenční) trénink sociálních dovedností, právní vzdělávání
Metoda	V průběhu 2 měsíců se realizují 3 fáze projektu: Fáze 1: dobrodružné a sportovní činnosti s pedagogickým zaměřením: Cílem několika her a dělen je posílit skupinovou soudržnost a posílit já, nezletilí by měli být konfrontováni se svou agresivitou. Těchto her se účastní 2 mladí policisté. Fáze 2: Pře mezi cizím a německým žákem, za realizaci odpovídá nevládní organizace res novae a úřady pro mládež. Třídy se rozdělí na skupiny, probíhá hraní rolí (ředitel, učitel, žák...) Je třeba najít řešení předstíraného konfliktu. Podporuje se komunikace ve skupinách i mezi nimi. Fáze 3: O dvou víkendech probíhá na Policejní akademii hraní rolí. Přehrávají se situace z každodenní činnosti policie a děti jsou konfrontovány s běžnými formami násilí. Žáci (oblečení do policejních uniforem) musí tyto předstírané situace řešit (herci jsou mladí policisté). Na konci každého sezení proběhne diskuse a děti dostanou od učitelů a policejních školitelů zpětnou vazbu. Školáci se o víkendu seznámí s Policejní akademií a domů je odvezou policejní autobusy.
Iniciátoři/partneři	Policie, úřady pro mládež, nevládní organizace, Policejní akademie, školy
Realizátoři	Policisté, učitelé
Evaluace procesu	Interní, výsledky: vysoká míra uspokojení, posílení pozitivního obrazu policie
Evaluace dopadů	Neexistuje
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	Chybí externí vyhodnocení.
Potenciál	Vznikají mosty mezi dětmi a policií. Program probíhá po dlouhou dobu, takže mezi realizátory a školáky se může vytvořit vztah založený na důvěře.

24. Autor, rok, název	Farin, K., a Günther, M. (2004). Jugendkulturarbeit: Prävention pur? [Práce s kulturou mládeže – čirá prevence?]. Rozhovor s publicistou Klausem Farinem. Forum Kriminalprävention. 3/2004, 23-25.
Jméno	Kultura na cestě
Země	Německo a Rakousko („kids united“)
Cílová skupina	Nezletilí, především ve východoněmeckých školách Učitelé Rodiče
Cílový typ trestné činnosti	Trestné činy z nesnášenlivosti
Úroveň	Primární/sekundární
Cíle	Posílit individuální kompetence, sociální a životní dovednosti dětí a podpořit jejich asertivitu
Přístup	Svépomocný (peer-based) trénink sociálních a životních dovedností
Metoda	Síť nabízí školám či veřejným institucím/nevládním organizacím pracujícím s mládeží jedno- až dvoudenní projekt. Jeho náplní jsou informativní dílny o kulturách mladých a pravicovém extremismu i praktické workshopy, kupříkladu „Skateboarding“, „Slam poetry“, „Dancehall/Reggae“, „Punk“, „Hip hop“ atd. Nabízeny jsou i genderově specifické „dívčí“ workshopy. Školitelé z řad mládeže, kteří jsou specialisté na danou oblast (jedná se např. o známé DJe), vštěpují dětem praktické dovednosti, přičemž kladou důraz na multikulturní stránku kulturní činnosti mladých a bez vnucování propagují toleranci a nenásilí. Ve stejné době učitelé absolvují školení pro pokročilé, rodiče jsou o programu informováni a další informace dostanou na rodičovských schůzkách.
Iniciátoři/partneři	Síť odborníků působících v oblasti prevence deliktů z nesnášenlivosti.
Realizátoři	Trénovaní školitelé z řad mládeže, kteří se v rámci kultury mládeže těší dobré pověsti, např. DJové či další specialisté na tuto scénu.
Evaluace procesu	Interní U žáků se zjistila vysoká míra zapojení (80 %) i vysoký stupeň přijetí a respektu k vrstevníkům-školitelům.
Evaluace dopadů	Neexistuje
Kategorie slibný/efektivní	Potenciálně slibný
Kritické poznámky	Chybí evaluace dopadů, intervence je velice krátká.
Potenciál	Svépomocné vzdělávání (peer education). Tato koncepce, opírající se o teorie subkultur mládeže, má podle všeho velký potenciál ovlivnit chování mladých prostřednictvím vysoce respektovaných vzorů. Navíc se bere v potaz i jejich socializace a do projektu jsou zapojeni i učitelé a rodiče.

25. Autor, rok, název	Michael Hamschmidt (2005). Gesundheit und Prävention in Schulen [Zdraví a prevence na školách]. http://www.praeventionstag.de/content/10_praev/doku/hamschmidt/hamschmidt.pdf
Jméno	Zdraví a prevence na školách
Země	Německo, Dánsko
Cílová skupina	Studenti středních škol

Cílový typ trestné činnosti	Násilná kriminalita, agresivní a antisociální chování
Úroveň	Primární
Cíle	Změnit životní styl, stravování, sportování atd. s cílem zlepšit schopnost zacházet se stresem, posílit sebevědomí a snížit agresivitu a sklon k násilí
Přístup	Zdravotnický přístup, spolupráce mezi německou a dánskou komunitou
Metoda	Probíhají hodiny, v nichž se vyučuje o stravování, sportování a odpočinku s cílem zamezit nadváze a vadnému držení těla. Mezi oběma zdravotnickými orgány a školami probíhá trvalá výměna poznatků, pracovníků a studentů.
Iniciátoři/partneři	Zdravotnické úřady, školy v německém Lübecku a dánském Storstroemu
Realizátoři	Učitelé a zdravotníci od roku 2003, plánováno do roku 2006
Evaluační proces	Prováděna interně, trvalá výměna zkušeností. Ústav sociálního lékařství Univerzitní kliniky Šlesvicko-Holštýnsko, Univerzitní nemocnice Kodaň.
Evaluační dopadů	Ústav sociálního lékařství Univerzitní kliniky Šlesvicko-Holštýnsko, Univerzitní nemocnice Kodaň, výsledky dosud nebyly publikovány.
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	-
Potenciál	Projekt podporuje spolupráci mezi 2 sousedními zeměmi, uplatňuje hledisko veřejného zdraví a nabízí nové podněty. V roce 2004 obdržel německou cenu za prevenci kriminality.

26. Autor, rok, název	Geceniene, S. (2005). Report Lithuania [Zpráva: Litva]. Nepublikovaný pracovní materiál.
Jméno	Násilí na dětech a prevence kriminality, spolupráce mezi policií a sociálním sektorem.
Země	Litva
Cílová skupina	Školáci ve Vilniusu
Cílový typ trestné činnosti	Násilí a sexuální násilí
Úroveň	Primární/sekundární
Cíle	Cílem tohoto projektu je pomoci Pracovní skupině pro záležitosti mládeže při prevenci drogových závislostí a sexuálního, fyzického a emočního násilí na dětech na vilniuských školách.
Přístup	Vzdělávání Multiinstitucionální přístup
Metoda	Podnítit spolupráci mezi různými institucemi, které pracují s dětmi z rizikových skupin. Napomoci mládežnickým pracovníkům při prevenci drogových závislostí a sexuálního, fyzického a emočního násilí na dětech. Zlepšit kontakty mezi policisty a mladistvými pachateli i jejich oběťmi. Naučit různé specialisty rozpoznat děti, které potřebují pomoc (zneužívané děti, drogově závislí nezletilci aj.). Informovat děti a rodiny z rizikových skupin o nebezpečnosti násilí a drog a poskytnout jim základní údaje o existujícím systému pomoci.
Iniciátoři/	Zástupci škol (sociální pedagogové a psychologové), mládežnickí pracovníci,

partneři	zaměstnanci „Domu dítěte“ a Litevského centra pro AIDS
Realizátoři	Sociální pracovníci, učitelé Proběhlo v roce 2003.
Evaluace procesu	Neexistuje
Evaluace dopadů	Neexistuje
Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	Chybí jakákoliv evaluace.
Potenciál	Jsou zapojeny rodiny. Díky univerzálnosti přístupu jsou nestigmatizujícím způsobem zahrnuty ohrožené i nerizikové děti.

27. Autor, rok, název	Geceniene, S. (2005). Report Lithuania [Zpráva: Litva]. Nepublikovaný pracovní materiál.
Jméno	PEPP'E
Země	Litva
Cílová skupina	Žáci základních škol a mladší děti
Cílový typ trestné činnosti	Násilí obecně
Úroveň	Primární
Cíle	Naučit děti čelit různým formám násilí.
Přístup	Sociální učení Participativní přístup Speciální školení pro učitele a pedagogy
Metoda	Tento projekt je pokračováním projektu „Vysoce ohrožené děti v institucích: vzdělávací a preventivní projekt na pomoc sexuálně zneužívaným a vykořisťovaným dětem“, který proběhl v letech 2002-2003. V průběhu projektu budou děti samy řešit rozličné násilné situace, a učit se tak účinně čelit různým formám násilí. Proces učení bude spočívat na pozorování, nikoli na naslouchání. Děti tak budou mezi sebou komunikovat a v situacích se emocionálně angažovat. Uvidí také, že i o tabuizovaných tématech lze snadno diskutovat. Projekt je určen dětem. Seminářů se zúčastní přes 100 dětí. Budou se konat semináře s divadelními a herními prvky. Během seminářů budou hrát i samy děti, a také se naučí řešit různé kritické situace. Tento projekt je určen i učitelům. Projektu PEPP'E se zúčastní i osoby starající se o děti v náhradní péči; projekt je naučí, jak s dětmi hovořit o násilí. Děti samy si vyberou pracovníky, kterým důvěřují a které by rády viděly jako účastníky projektu. Očekává se, že celkem se do projektu zapojí asi 1000 dětí.
Iniciátoři/partneři	Nevládní organizace „Dům dítěte“
Realizátoři	Pedagogové, psychologové
Evaluace procesu	Není známo
Evaluace dopadů	Projekt v současnosti probíhá, další informace nejsou k dispozici.
Kategorie slibný/efektivní	-

Kritické poznámky	-
Potenciál	-

28. Autor, rok, název	Boon, B., Janssen, J., Rikken, M. (2004) Informační a komunikační síť týkající se zdravotnických preventivních projektů pro mládež v Evropské unii. Zpráva o Nizozemí. http://www.youthpolicy.nl/Youthpolicy/docs/word/countryreport%20Health%20related%20prevention.doc (cit. 20. 11. 2005).
Jméno	Projekt Marietje Kessels
Země	Nizozemí
Cílová skupina	Děti ve věku 10-13 let (7. a 8. ročník základní školy)
Cílový typ trestné činnosti	Sexuální násilí, zneužívání
Úroveň	Primární
Cíle	Posílit odolnost dětí
Přístup	Prevence zneužívání posilováním odolnosti dětí prostřednictvím terapie založené na vzdělávání a tréninku sociálních dovedností (pomoc k sebeobraně)
Metoda	<p>Projekt je strukturální součástí osnov pro všechny 7. a/nebo 8. ročníky. Má zamezit zneužívání tím, že:</p> <p>Posílí znalosti a povědomí dětí o zastrašování, sexuálním zneužívání a zneužívání dětí.</p> <p>Naučí děti účinně reagovat na střet se zastrašováním, sexuálním zneužíváním a zneužíváním dětí.</p> <p>Naučí děti respektovat jejich vlastní meze i jiné lidi.</p> <p>Pomoc je poskytována i rodičům, např. na rodičovských schůzkách.</p> <p>Projekt sestává z dvanácti šedesátiminutových hodin vyučovaných týdně. Základními vyučovanými dovednostmi jsou:</p> <p>Jak rozpoznávat pocity: vědět, co cítíte.</p> <p>Jak vyjádřit odmítavý pocit: když něco nechcete, řekněte ne.</p> <p>Jak vyjádřit tento odmítavý pocit tělem.</p> <p>Nejprve hovořit a/nebo varovat.</p> <p>Jak požádat o pomoc, když něco sami nezvládnete.</p> <p>Jak nabídnout pomoc, když ji někdo potřebuje.</p> <p>Jak si představit, že jsem někdo jiný: všimnout si, když někomu ublížím.</p> <p>Prvních pět dovedností souvisí se sebeobranou. Děti se učí, jak se chránit pomocí „čtyř kroků“: 1) Jasně říci „ne“, 2) Rozčilit se, 3) Varovat, 4) Uskutečnit varování (verbálně – křik, nebo fyzicky – sebeobrana).</p> <p>Realizace: Primární cílovou skupinou tohoto projektu jsou děti v posledních dvou ročnících základní školy, věková skupina 10-13 let. Mezi účastnickými školami nejsou jen školy s „průměrnou“ žákovskou populací, ale i školy pro děti s poruchami učení. Tyto školy ovšem pracují s upraveným programem.</p> <p>Sekundární cílovou skupinou projektu jsou učitelé a rodiče zapojených školáků. Hodiny odučí externí preventivní pracovník, ale učitel musí být přítomen a poskytovat podporu. Učitel může i mimo program děti podněcovat, aby se více bránily. Pro</p>

	rodiče se koná rodičovský večer, kde se dozvědí, jak vést děti k tomu, aby se více bránily. Rodiče jsou přizváni i na zakončení projektu.
Iniciátoři/ partneři	Místní zdravotnické úřady Nevládní organizace poskytující sociální služby
Realizátoři	Několik projektů s různými názvy (např. „Braňte svá práva“) ve školách realizují preventivní pracovníci (muži pro chlapce, ženy pro dívky) pověřeni nevládními organizacemi, organizacemi pro práci s mládeží, školní poradenskou službou či Místními zdravotnickými úřady.
Evaluace procesu	<p>Pohovory s učiteli, kteří program označili za přínosné obohacení výuky. Obecně vzato byli učitelé s projektem spokojeni, nicméně někteří viděli možnosti zlepšení. Doba trvání projektu je podle nich příliš krátká. Pokud by byli proškoleni i učitelé, mohli by s projektem pokračovat i po uplynutí dvanáctitýdenního období. Podle jiných učitelů ovšem projekt trval příliš dlouho. To platí především pro učitele ze škol pro děti s poruchami učení; jejich další výhradou bylo, že děti byly příliš málo zapojeny. Přístup je třeba upravit: méně mluvení, více aktivit.</p> <p>Někteří rodiče zpochybňovali roli projektu ve vývoji dětí. Děti v tomto věku (10-13 let) se vyvíjejí rychle. Rodiče tvrdili, že schopnost dětí bránit se ovlivňují i jiné faktory.</p> <p>Nejčastěji zmiňovaným zlepšením bylo opakování projektu. Někteří rodiče by chtěli, aby k tomu došlo po 6 měsících nebo po roce; jiní by projekt rádi viděli jako pevnou součást osnov na základní škole.</p> <p>Polovina dětí uvedla, že se jim líbily alespoň tři z pěti činností v rámci programu. Jen pět procent z nich uvedlo, že se jim tři a více činnosti nelíbily. Šlo o tyto činnosti: herní cvičení, cvičení v sebeobraně, skupinové diskuse, domácí úkoly a domácí deník. Ve vyhodnocení hodin nebyly rozdíly mezi chlapci a dívkami. Dívkám se nejvíce líbila herní cvičení, zatímco chlapcům cvičení v sebeobraně. Téměř všechny děti uvedly, že projekt má vliv na jejich postoje a chování. Tvrdily, že mají více sebedůvěry, jsou ochotnější pomáhat druhým a přesněji vědí, co dělat, když se dostanou do nepříjemné situace.</p>
Evaluace dopadů	<p>Externí (Bun, 1998; Smit et al., 2003; van der Vegt et al., 2003). Experimentální evaluace před projektem a po něm. Do projektu se celkem zapojila 71 škola, počet pokusných a kontrolních škol byl zhruba stejný. Avšak po druhém a zejména po třetím průzkumu počet škol poklesl na konečných 25. Jelikož náplň hodin pro chlapce a pro dívky se liší, vyhodnocovaly se dopady odděleně.</p> <p>Dopady v pokusné skupině: Rozšířily se znalosti o sexuálním zneužívání. Mezi děvčaty vzrostlo odhodlání zareagovat v případě sexuálního zneužívání adekvátně rezistentním způsobem. Mezi děvčaty vzrostl pocit soběstačnosti. Postoje chlapců k machistickému a mužsky šovinistickému chování se změnily k lepšímu.</p>
Kategorie slibný/efek- tivní	Slibný
Kritické poznámky	Žádný zjistitelný dopad na snížení viktimizace.
Potenciál	Zvyšování povědomí a genderově specifický přístup.

29. Autor, rok, název	Olds, D. L., Eckenrode, J., Henderson, Jr. C. R., Kitzman, H., Powers, J., Cole, R., Sidora, K., Morris, P., Pettitt, L. M. a Luckey, D (1997). Long-term effects of home visitation on maternal life course and child abuse and neglect: 15-year follow-up of a randomized trial [Dlouhodobé dopady návštěv doma na život matek a zneužívání a zanedbávání dětí]. The Journal of the American Medical Association, 278, 637-643
Jméno	Návštěvy zdravotních sester v domácnostech
Země	Nizozemí, Německo, Švédsko
Cílová skupina	Matky v průběhu těhotenství a v poporodním období
Cílový typ trestné činnosti	Násilí na dětech, zneužívání dětí, pozdější agresivní chování dětí
Úroveň	Primární/sekundární
Cíle	Prevence špatného intelektuální rozvoje dětí Prevence špatné péče o děti, zneužívání dětí a poporodních depresí Zlepšení vazby mezi rodiči a dětmi a rodičovských dovedností
Přístup	Vzdělávací program pro oblast rodičovství a zdraví
Metoda	Proškolené zdravotní sestry navštěvují těhotné ženy, především z nízkopříjmových oblastí, v průběhu těhotenství a po porodu. Učí je péči o dítě a naslouchají jejich obavám a problémům.
Iniciátoři/partneři	Zdravotnické instituce, místní samospráva
Realizátoři	Proškolené sestry
Evaluace procesu	Interní
Evaluace dopadů	Vyhodnoceno v amerických studiích; např. v dlouhodobé studii (Olds et al., 1997), která popisuje účinky návštěv sester během těhotenství a po porodu na život žen-účastnic a na zneužívání a zanedbávání dětí 15 let po ukončení projektu v Elmiře, newyorské klinické studii. Tyto ženy měly nižší počet následných těhotenství, delší rozestupy mezi těhotenstvími, méně problémů s užíváním alkoholu a dalších drog, méně problémů s trestněprávním systémem a po kratší dobu dostávaly veřejnou pomoc. Mezi rodinami, které se projektu zúčastnily, došlo k výraznému snížení prokázaného zneužívání dětí. Program pomohl snížit míru zneužívání a zanedbávání dětí tím, že napomohl mladým rodičům vstřípit si účinné rodičovské dovednosti a čelit celé řadě problémů, kupříkladu depresím, hněvu, impulzivnosti a zneužívání omamných látek. Zmiňovaná studie (Olds et al., 1997) při experimentálním výzkumu randomizované pokusné skupiny ukázala, že u osamělých matek s nízkým příjmem byla účast v projektu spjata s poklesem úředně potvrzených případů zneužívání a zanedbávání dětí o 79 %.
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	Chybí evropská evaluace dopadů. Bylo by vhodné začlenit i poradenství o dalších problémech, jako jsou zneužívání alkoholu či partnerské problémy.
Potenciál	Matkám i dětem je poskytována kvalifikovaná pomoc, a zároveň je zajištěna neformální kontrola.

30. Autor, rok, název	Ministerstvo spravedlnosti, Nizozemí (2002). „Helden rond de Velden“ (Hrdinové kolem hřiště) http://english.justitie.nl/currenttopics/pressreleases/archives2002/-Helden-rond-de-velden-project-of-cambuur-wins-the-Hein-Roethof-Prize-.aspx?cp=35&cs=1578 (cit. 11. 1. 2006)
------------------------------	--

Jméno	Hrdinové kolem hřiště
Země	Nizozemí
Cílová skupina	Mladí lidé a další osoby vystavené riziku dopouštět se vandalství a násilných činů při fotbalových zápasech
Cílový typ trestné činnosti	Chuligánství
Úroveň	Všechny
Cíle	Snížit fotbalovou kriminalitu, vytvořit příjemnou atmosféru na stadionech a kolem nich a zamezit recidivě mladých lidí, kteří mají zakázán přístup na zápasy
Přístup	Situační Komunitně založený trénink sociálních dovedností
Metoda	<p>Metoda řešení fotbalového vandalismu, kterou používá klub Cambuur, se neomezuje na represivní opatření, jako jsou videodohled a rozmístování policistů a pořadatelů. Od března 2000 probíhá sociálně preventivní fanouškovský projekt, který se opírá mj. o celostátní směrnice a o výzkumy fotbalového vandalismu.</p> <p>Tento kolektivní projekt klubu Cambuur, středofříské policie a města Leeuwarden realizuje organizace Het Buro, která se specializuje na intenzivní školicí programy pro problematické mladé lidi. Ústřední roli v projektu hraje trenérka fanoušků, která mladé lidi upozorňuje na jejich nepřijatelné chování v průběhu zápasů. Kromě toho přednáší na školách. Het Buro se zaměřuje na mladé lidi, kteří mají zakázán přístup na stadion, a mají-li zájem, učí je najít si práci, vzdělání a sociální pomoc.</p> <p>„Hrdinové kolem hřiště“ je projekt opřený o komplexní přístup. Působí souběžně na třech liniích, které se spojují v soudržný celek. Klíčovou postavou projektu je trenérka fanoušků, která funguje jako prostřednice mezi (potenciálně) vysoce rizikovými příznivci, policií, místní samosprávou a Het Buro. Je přítomna na všech zápasech klubu BVO Cambuur, doma i venku, a mísí se mezi vysoce rizikové příznivce. Zodpovídá také za preventivní projekty pro studenty středních škol i za organizování aktivit pro fanklub. To, že trenérkou je žena, která sama hrála fotbal na vrcholové úrovni, znamená, že se její osoba i činy setkávají s uznáním a přijetím.</p> <p>Linie 1: Posilování politiky vůči mladým v klubu BVO Cambuur</p> <p>V projektu „Hrdinové kolem hřiště“ se přitažlivost fotbalu a charisma klubu i hráčů využívá k posílení zásad a hodnot u mladých.</p> <p>V 8. (posledním) ročníku leeuwardenských základních škol promítá fanouškovská trenérka klubu BVO Cambuur dětem videofilm znázorňující nepřijatelné chování. Poté, co třída film prodiskutuje, přijede pro děti do školy Vandalský autobus (autobus ukazující příklady různých druhů vandalství) a odveze je na stadion Cambuuru. Fanouškovská trenérka poté vede skupinovou diskusi mezi dětmi a několika hráči a/nebo manažerem týmu Cambuur na téma zásad a hodnot, nepřijatelného chování a fotbalového chuligánství. Děti mají také příležitost klást hráčům „obyčejné“ otázky. Po skupinové diskusi hráči provedou děti stadionem do sportovní haly na fotbalovou poradnu, kde jedním z probíraných témat je fair play. Žáci jsou také pozváni na dětskou tribunu na některé z utkání prvního týmu.</p> <p>Cílem je vštípit pozitivní postoj k profesionálnímu fotbalu dětem v 8. ročníku, které brzy budou tvořit součást skupiny vysoce rizikových fanoušků.</p> <p>Linie 2: Uznávat a být uznáván</p> <p>Před každým utkáním, během něj i po jeho skončení se fanouškovská trenérka klubu BVO Cambuur mísí mezi vysoce rizikové příznivce. Navazuje s nimi kontakty a konfrontuje je s jejich chováním. Trenérka také dohlíží na vznik nových skupin příznivců, aby zavčas zachytila vazby na vysoce rizikové fanoušky. Trenérka je</p>

	<p>v těsném styku s organizací HALT (orgán zapojený do výkonu trestů veřejných prací pro mladistvé), pořadateli, policií a Het Buro. Takto je projekt navázán na program „Leeuwarder Sluitende“ pro mladé ve věku 12-23 let, projekt, který mladým individuálně pomáhá řešit jejich problémy. Trenérka s cílovou skupinou a pro ni organizuje různé aktivity (například sportovní turnaje) ve spolupráci s Het Buro, BV Sport Leeuwarden a leeuwardenskou službou pro mládež.</p> <p>V průběhu tohoto projektu vznikl „svěpomocný mentorský“ přístup. V rámci tohoto programu jsou příznivci se zákazem vstupu na stadion při návratu na stadion pod individuálním dohledem. Mladé, jejichž zákaz má brzy vypršet, pozve se souhlasem klubu BVO Cambuur organizace Het Buro, aby si pohovořili o možnosti dřívějšího návratu na stadion pod přísnými podmínkami a pod dalším dohledem ve formě poradenství pro oblast zaměstnání, vzdělávání či sociálních služeb (je-li to zapotřebí). V průběhu projektu bylo mezi březnem 2000 a dubnem 2002 pod takovýmto dohledem 14 mladých. U žádného z těchto příznivců nedošlo k recidivě.</p> <p>Linie 3: Přátelská, bezpečná atmosféra</p> <p>Fanklub má značný vliv na atmosféru na fotbalových utkáních. Podpora aktivit příznivců má pozitivní dopad na jejich postoje, a tedy i na jejich chování na stadionu i v okolí.</p> <p>Současný klub není pro mladší příznivce atraktivní. Tito mladí proto z vlastní iniciativy založili nový, vlastní fanklub, který je aktivní od počátku ročníku 2001-2002. Tato skupina je kontaktním bodem pro BVO a partnery projektu nejen v souvislosti s aktivitami, ale i s chováním v průběhu zápasů. Mnozí příznivci, kterým byl zakázán přístup na stadion, jsou členy fanklubu Cambuuru. Tito příznivci se nyní po úspěšném absolvování svěpomocného mentorského projektu aktivně zapojují do činnosti klubu. Mohou ovlivňovat budoucí přístup klubu BVO Cambuur k fanouškům. Dostali v rámci BVO Cambuur jasně vymezenou roli a zodpovědnost. A tyto lidé nyní pomáhají vytvořit ve skupině příznivců pozitivní atmosféru.</p> <p>Vznikl i dětský klub, který organizuje celou řadu aktivit pro ty nejmladší fanoušky.</p>
Iniciátoři/partneři	Fotbalový klub Cambuur, místní samospráva, školy, policie, nevládní organizace
Realizátoři	Het Buro, fanouškovská trenérka, pořadatelé
Evaluace procesu	<p>Externě společností DSP-groep (http://www.dsp-groep.nl).</p> <p>Důležitou roli hrají v projektu tyto faktory úspěšnosti: O všech zapojených organizacích lze říci, že správní lidé poskytli správnou podobu spolupráce. Ačkoliv zapojené organizace jsou velmi angažované, všichni zúčastnění berou ohled na zájmy a omezení všech ostatních. Práce fanouškovské trenérky jakožto prostřednice mezi příznivci a klubem BVO Cambuur, policií a pořadateli. Mottem projektu je „Uznávat a být uznáván“. Všichni pořadatelé, policisté, vedoucí projektu a zaměstnanci věnovali mnoho času a energie na seznámení se všemi vysoce rizikovými příznivci. To se ukázalo být velmi prospěšné: bylo možno se zaměřit přímo na příslušné osoby. Náklady středofráské policie byly spojeny se založením intervenčního týmu a spoluprací s pořadateli. Díky vytvoření fanklubu vzniklo přímé komunikační spojení mezi partnery projektu a vysoce rizikovými příznivci.</p>
Evaluace dopadů	<p>Externě společností DSP-groep (http://www.dsp-groep.nl).</p> <p>Konečné vyhodnocení projektu, provedené společností Van Dijk, Someren a partneři v dubnu 2002, ukázalo tyto změny v chování příznivců:</p>

	chování příznivců fotbalové chuligánství na stadionu fotbalové chuligánství mimo stadion chuligáni v okolí stadionu vandalství na zápasech venku verbální násilí počet přítomných policistů počet „problémových“ příznivců míra zapojení „problémových“ příznivců do dění v BVO zneužívání alkoholu a drog	pozitivní změna snížení snížení beze změny/snížení snížení snížení beze změny beze změny zvýšení beze změny
	<p>BVO Cambuur obdržel poslední pokutu od Královského nizozemského fotbalového svazu v ročníku 1999-2000 při závěrečných zápasech o postup a sestup. V ročnicích 2000-2001 a 2001-2002 mu žádné pokuty uděleny nebyly.</p> <p>Počet zadržení a zákazů vykazuje dle údajů Ústřední statistiky fotbalového chuligánství pozitivní trend. V ročníku 1999-2000 bylo případů 57. Tento počet se v ročníku 2000-2001 snížil na 35 a v posledním ročníku (2001-2002) došlo jen k 21 zadržením či zákazům; 5 z těchto příznivců nyní prochází svépomocným mentorským programem. Očekává se, že na začátku ročníku 2002-2003 bude mít přístup na stadion zakázáno jen 9 příznivců.</p>	
Kategorie slibný/efek- tivní	Slibný	
Kritické poznámky	Chybí srovnávací skupina.	
Potenciál	Solidní teoretický základ, víceúrovňový a multiinstitucionální přístup.	

31. Autor, rok, název	Evropská síť prevence kriminality (EUCPN) (2005). Řešení problematiky bezpečnosti a kvality života v Hoog Catharijne a Nádražní čtvrti – přehled (pracovní materiál), Londýn. http://www.utrecht.nl/smartsite.dws?id=4537
Jméno	Řešení problematiky bezpečnosti a kvality života v Hoog Catharijne a Nádražní čtvrti (Utrechtský projekt)
Země	Nizozemí
Cílová skupina	Násilničtí či „antisociální“ uživatelé drog Násilničtí či „obtížní“ mladí lidé a jiní bezdomovci
Cílový typ trestné činnosti	Násilná (a další) trestná činnost na veřejných prostranstvích
Úroveň	Sekundární/terciární
Cíle	Zlepšit bezpečnost a kvalitu života, snížit strach z kriminality u místních obyvatelů a uživatelů nádraží Omezit míru obtěžování a kriminality a zlepšit životní podmínky drogově závislých v Utrechtu
Přístup	Kombinace prevence, péče a represe Situační prevence kriminality (kamerové systémy, hlídkování na rizikových lokalitách) Teorie rozbitých oken Nulová tolerance Sociální, rezidenční a komunitní péče

Metoda	<p>Dohled a donucování, nulová tolerance: byl uzavřen tzv. „fetácký tunel“ a vydán zákaz přenocovat na vlakovém nádraží Hoog Catharijne. Důsledné policejní potlačování zneužívání drog, překupnictví, přechovávání kradeného zboží a potulky. Delikventi jsou vykázáni a do dvou měsíců stanou před soudem. Rozsudky jsou přísné, často jde o tresty odnětí svobody. Rozšiřuje se užívání veřejných i soukromých kamerových systémů. Spolupráce mezi policií, sociálními službami a podnikatelským sektorem; řeší se majetková kriminalita (násilná i nenásilná) a sestavuje se pohotovostní plán.</p> <p>Péče a přístřeší pro drogově závislé: nepřetržitá péče pro všech 350 drogově závislých bezdomovců ve 2 pečovatelských centrech, sociální a lékařská péče, stravování, výměna oděvů, výměna stříkaček, intenzivní pomoc závislým s péčí a přístřeším, aplikace heroínu a methadonu pod lékařským dohledem.</p> <p>Řešení výtržností páchaných nezletilými: vydání pravidel chování, důsledný dohled a postup ze strany policie, kontrola nepřístojného chování, násilí a krádeží, zapojení pracovníků pro mládež a marockých „otců komunit“, spolupráce se službami pro mládež.</p> <p>Úpravy, řízení a údržba: generální oprava autobusových zastávek pro všechny městské a regionální autobusy, renovace lokality, výměna starého nábytku a výtahů. Přísný dohled nad parkováním jízdních kol a odstraňování rozbitých bicyklů. Veřejné i soukromé plochy se udržují v naprosté čistotě.</p> <p>Mezi individuální opatření se řadí: Přístřeší pro 350 drogově závislých ve 3 zařízeních. Uzavření „fetáckého tunelu“ v ulici Stationsdwaarsstraat. Důsledné potlačování překupnictví drog, obchodu s kradeným zbožím a potulky. Delikventi budou z oblasti vykázáni, do 2 měsíců stanou před soudem, obdrží přísnější trest a budou uvězněni. Náměstí Vredenburg bylo včleněno do městského kamerového monitorovacího systému. Asi 300 (drogově závislých) delikventů je zčásti odvedeno z ulice a procházejí tréninkem. Přitažlivost Gildenkwardieru zlepšily Mediamarkt a Hennes & Mauritz. Náměstí Vredenburg, severní Vredenburg, Smakkelaarsveld, Jaarbeurs, vchody do nádraží Hoog Catharijne a pasáž Vredenburg prošly rekonstrukcí, byly vyměněny téměř všechny výtahy. Veřejná i soukromá prostranství se důkladně uklízejí. Denně se odstraňují rozbité bicykly.</p>
Iniciátoři/partneři	Místní samospráva, policie, soukromé firmy, státní zastupitelství, státní dráhy, místní obyvatelé, autobusové společnosti, úřady
Realizátoři	Policie, vlastníci obchodů, ochranky, dobrovolníci
Evaluace procesu	Interně
Evaluace dopadů	<p>Interně, dle policejních statistik. Nejdůležitějšími výsledky jsou:</p> <p>Výsledkem koordinovaného rozvoje bylo snížení počtu deliktů v Hoog Catharijne o 60 procent a více než padesátiprocentní snížení počtu incidentů v celé nádražní čtvrti.</p> <p>Pocit bezpečí u kolemjdoucích, místních obyvatel a zaměstnanců v Hoog Catharijne a nádražní čtvrti vzrostl o 4,5 %. Počet obyvatel, kteří se cítí být v bezpečí, se ze 30 % zvýšil téměř na 60 %. Počet incidentů, ke kterým došlo, se snížil. Snížil se počet loupeží, výhrůžek, vytrhnutí peněženek z ruky a krádeží.</p> <p>Delikventi jsou stíháni do 2 měsíců a trestáni přísněji. Asi 30 % procent delikventů skončí ve vězení. Všechny 350 drogově závislých, kteří v Utrechtu žijí, dochází do</p>

	<p>příslušných center. Životní podmínky drogově závislých se zlepšily. K tažnému efektu nedochází.</p> <p>Půlroční policejní údaje ukazují, že počet incidentů spjatých s drogami se v celém městě snížil o 11 % a počet nahlášených trestných činů o 20 %. Tyto údaje mají doložit, že vytlačení incidentů z Hoog Catharijne nevytváří nové incidenty jinde ve městě (efekt vodního lůžka).</p>
Kategorie slibný/efektivní	Efektivní
Kritické poznámky	<p>Výsledky jsou pozitivní, ale křehké. V některých lokalitách musí dojít k ještě výraznějšímu zlepšení. To je důvod pro zavedení dalších opatření. V průběhu renovace nádražního areálu hrají významnou roli řízení a bezpečnost. Chybí externí vědecká evaluace dopadů.</p>
Potenciál	<p>Kombinovaný přístup, který využívá veřejné a soukromé zdroje i existující účinné nástroje prevence kriminality.</p> <p>Vedle toho je drogově závislým poskytována lepší sociální péče.</p> <p>Učit se z přítomnosti, abychom z ní v budoucnu mohli čerpat, se stalo mottem; a zkušenost získaná v nádražní čtvrti byla užita při sestavování Generálního plánu nádražní oblasti, jenž je nyní připraven a představuje základ změn, ke kterým zde dojde.</p> <p>Na přípravě Generálního plánu se aktivně podíleli odborníci na řízení a bezpečnost z pomocných služeb, místní samospráva a soukromí aktéři.</p>

32. Autor, rok, název	<p>McKenna, M. (2005). Working with young men [Práce s mladými muži]. http://www.mensproject.org/mendir/ya.html a http://www.youthaction.org.</p> <p>Crozier, M. (2001). Young Men and Violence: From Theory to Practice [Mladí muži a násilí: od teorie k praxi]. Nepublikovaný pracovní materiál.</p>
Jméno	YouthAction Northern Ireland: Útvar pro práci s mladými muži
Země	Severní Irsko
Cílová skupina	Marginalizované skupiny mladíků (18-25) v centrech měst a ve venkovských oblastech Severního Irsku
Cílový typ trestné činnosti	Násilí v rámci skupiny Veřejné násilí
Úroveň	Sekundární
Cíle	<p>Boj proti existující mužské kultuře násilí a mužnosti v Severním Irsku těmito kroky: Vést mladé muže k tomu, aby hovořili o svých skutečných životních problémech a hledali otázky společného zájmu.</p> <p>Zabývat se klíčovými tématy, jako je sebeúcta, sebedůvěra, komunikační dovednosti, vztahy, mužnost a sexuální zdraví.</p> <p>Podpořit mladé muže při řešení násilí v jejich životech a souvisejících problémech.</p> <p>Porozumět vztahu mezi mladými muži a násilným chováním v daných severoirských komunitách a iniciovat pak programy, které se zaměří na potřeby mladých mužů a důsledky mužského chování.</p>
Přístup	<p>Svépomocný (peer-based) trénink sociálních a životních dovedností</p> <p>Svépomocný mentoring</p> <p>Sociální učení</p>
Metoda	Organizace YouthAction nabízí podporu, školení a zdroje lokálním pracovníkům a komunitním skupinám pracujícím s mladými muži. Primárním cílem je podpořit takové přístupy, které mladým mužům poskytují možnosti hovořit, diskutovat a uvažovat o záležitostech, které jsou pro ně důležité. Spadá sem vznik učebních prostředí, kde mladí muži mohou sdílet své zkušenosti s mládím a mužstvím, a přitom

	<p>se učí lépe chápat svou roli a své zapojení do místní komunity prostřednictvím těchto prvků:</p> <p>Trénink (např. hraní rolí) Podpora Zdroje Poradenství Výzkum Občanství Komunitní angažovanost</p> <p>Cílem hlavní činnosti Útvaru pro práci s mladými muži organizace YouthAction je podporovat a vést mladé muže z různých komunit po celém Severním Irsku při úvahách nad problémy, kterým čelí; při zpochybňování stereotypního mužského chování; při hledání různých možností a alternativ; při aktivnější angažovanosti v jejich komunitách a větší toleranci pro názory druhých. Cílem programu je také pomoci mladým mužům získat nové dovednosti a sebedůvěru a vzít na sebe větší zodpovědnost za vlastní život.</p> <p>Kromě toho projekt pracuje s dobrovolníky a „peer“ školiteli a otevírá mladým mužům cesty k tomu, aby se z nich stali vůdci mladých komunit. Poskytuje také školení pracovníkům na plný i částečný úvazek a podporuje v oblasti práce s mládeží zakládání vhodných infrastruktur tím, že poskytuje sítě, informace a zdroje.</p> <p>Při organizaci YouthAction vzniklo i Fórum mladých mužů sestávající z mladíků, kteří projeví zájem o své místní komunity a snaží se svou komunitní prací pomáhat jiným mladým lidem.</p> <p>YouthAction poskytuje mechanismus podpory těmto mladým mužům při rozvoji specifické svépomocné práce s jinými mladíky v jejich komunitách.</p>
Iniciátoři/partneři	YouthAction Northern Ireland, nevládní organizace (Rank Foundation)
Realizátoři	Proškolení pracovníci a „peer“ školitelé
Evaluace procesu	Interní
Evaluace dopadů	Interní
Kategorie slibný/efektivní	Patrně slibný
Kritické poznámky	Chybí externí evaluace.
Potenciál	Opírá se o solidní teoretické základy (viz Crozier, 2001), programy mají jasnou strukturu.

33. Autor, rok, název	Taktika Útvaru prevence Kriminální policie (2005). Domácí násilí: Preventivní kroky, celkový přehled a řešení. Varšava. Nепublikovaná zpráva.
Jméno	Modré kartičky
Země	Polsko
Cílová skupina	Pachatelé a oběti domácího násilí
Cílový typ trestné činnosti	Domácí násilí
Úroveň	Sekundární a terciární

Cíle	Usnadnit vedení policejních záznamů, poskytnout policii spolehlivou dokumentaci Poskytnout obětem právní informace a informace o možné pomoci Motivovat oběti domácího násilí, aby incidenty nahlašovaly a hledaly pomoc Usnadnit dohled nad ohroženými rodinami a ustavit spolupráci s dalšími veřejnými orgány Police a státní zastupitelé mají dokumentaci používat při trestním řízení Dokumentaci mají používat i sociální služby, např. dojde-li k zneužívání dětí Zjistit kvantitu a kvalitu domácích incidentů a vyvinout pak adekvátní speciální prevenci
Přístup	Policejní intervence, pomoc obětem, informační kampaň, multiinstitucionální přístup
Metoda	Policisté vyplňují zvláštní záznamové formuláře a iniciují další pomoc obětem i důslednější dohled nad pachateli v budoucnu, viz cíle.
Iniciátoři/partneři	Police, Centrum sociální péče, rodinná centra, místní samospráva, zdravotnická zařízení, vzdělávací zařízení, nevládní organizace
Realizátoři	Policisté, sociální pracovníci
Evaluace procesu	Interní Police si uvědomila, že při realizaci programu „Modré kartičky“ je třeba vytvářet místní partnerství a interdisciplinární týmy.
Evaluace dopadů	Není známo
Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	-
Potenciál	Dobré východisko pro speciální intervence, multiinstitucionální přístup.

34. Autor, rok, název	Vanhove, A., a Raynal, M. (2004). <i>Securities. Schools and Violence</i> [Jistoty. Školy a násilí]. Evropské fórum pro bezpečnost měst [European Forum for Urban Safety]. Paříž: Perolle.
Jméno	Žijeme ve městě pospolu
Země	Španělsko
Cílová skupina	Školáci, mladiství a široká veřejnost
Cílový typ trestné činnosti	Násilí na školách, veřejné násilí
Úroveň	Primární
Cíle	Započít dialog, debatu a reflexi o školním a veřejném násilí, uvědomovat si, které každodenní situace poznamenává špatná komunikace, agresivita a násilí Pomoci mladým lidem vštípit si hodnoty jako tolerance a mír
Přístup	Veřejné informační kampaně Vzdělávací opatření
Metoda	Program probíhá na školách (zejména základních) a na veřejnosti. Žáci dostanou za úkol vytvořit velké kresby či koláže nebo krátké texty či slogany týkající se nejruznějších oblastí (domov, škola, komunita, sportovní centra atd.). Práce studentů jsou vystaveny po celý měsíc v průběhu festivalu na různých místech města, což má povzbudit dialog a demokratickou koexistenci a podnítit intenzivní debatu mezi školáky a veřejností.
Iniciátoři/partneři	Město Valencie
Realizátoři	Učitelé za podpory techniků a komunitních vůdců Školáci sami a jejich rodiče

Evaluace procesu	Interní: Se staršími studenty (16-18 let) se projekt realizoval obtížněji než s mladšími školáky. Kromě toho se ukázalo, že ředitelé některých škol (zejména soukromých) existenci násilných incidentů ve své instituci smlčují.
Evaluace dopadů	Interní: Masová účast školáků (v průměru 4000 ročně), značný entuziasmus u nich. Podařilo se odstranit tabu kolem tématu násilí ve škole a započít komunikaci.
Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	Program působí jako „slibný“, chybí však externí vyhodnocení.
Potenciál	Participativní přístup

35. Autor, rok, název	Cerezo, A. (2005). Vyhodnocení soudních příkazů v oblasti domácího násilí ve Španělsku. Referát přednesený na výroční konferenci Evropské kriminologické společnosti EUROCRIM v Krakově, 1.-3. září 2005.
Jméno	Soudní příkazy pro oblast domácího násilí
Země	Španělsko
Cílová skupina	Pachatelé domácího násilí
Cílový typ trestné činnosti	Domácí násilí
Úroveň	Terciární
Cíle	Prevence budoucí a závažnější viktimizace (např. vražd)
Přístup	Právní uplatňování soudních příkazů, které mají předejít násilí nebo nepřístojnému chování omezením možností recidivy. Existují trestní ochranné příkazy (preventivní vazba, zákaz vstupu do domu nebo kontaktu, příkaz k zabavení střelných zbraní, zákaz návratu) a občanské restriktivní příkazy (zákaz vstupu do domu nebo jeho užívání, ochrana dětí a ustanovení o opatrovnictví). Právní intervence. Teorie sociálních vazeb.
Metoda	V roce 2003 byl v rámci mnohastranné vládní reakce na rozšiřování domácího násilí ve Španělsku přijat Zákon o soudních příkazech pro oblast domácího násilí. Příkazy se vztahují na všechny vztahy uvnitř rodiny a všechny osoby žijící ve stejné domácnosti. O příkaz lze požádat soud, policii či Službu na ochranu obětí. Existují dočasné příkazy (před ukončením případu) a trvalé příkazy (jako součást konečného rozsudku). Znění příkazu odpovídá individuálním okolnostem a porušení příkazu může vést až k uvěznění.
Iniciátoři/partneři	Vláda (Ministerstvo spravedlnosti)
Realizátoři	Soudy Policie Služby na ochranu obětí
Evaluace procesu	Provedl Andaluský institut pro kriminologii. V roce 2004 bylo vydáno 28 000 příkazů (předtím pouze 5000 ročně). 77,15 % z nich byly výlučně trestní příkazy.

	<p>Občanský restriktivní příkaz je možné získat během 72 hodin, rychleji než příkaz trestní.</p> <p>Byla zjištěna celá řada nedostatků, např. nadužívání příkazů, jejich nevhodné užívání (v případech, kdy by alternativní řešení mohlo být účinnější), obtíže s prováděním příkazů či nekonzistentní přístup k jejich porušování, nedostatek kooperace atd.</p> <p>Vedle toho zjevně soudcové nečiní patřičné rozdíly mezi odlišně rizikovými situacemi.</p>
Evaluace dopadů	<p>V současnosti provádí Andaluský institut pro kriminologii.</p> <p>Předběžné výsledky: žádný preventivní dopad na vraždy, jelikož u 14,2 % obětí domácích vražd platil v době skutku pro pachatele soudní příkaz.</p> <p>Osoby s delikventní minulostí příkazy porušují častěji než jiní pachatelé.</p>
Kategorie slibný/efektivní	Slibný pro prevenci méně závažných a krátkodobějších případů domácího násilí.
Kritické poznámky	Částečně neadekvátní uplatňování.
Potenciál	Vedle právní intervence je nutný i více holistický přístup (pomoc obětem, intervence zaměřené na pachatele, alternativní ubytování pro pachatele atd.).

36. Autor, rok, název	<p>Evropská síť prevence kriminality (EUCPN) (2005). Projekt Bary v centru města. Referát přednesený na konferenci o nejlepších postupech EUCPN v Londýně, One Whitehall Place, 6.-7. 12. 2005.</p> <p>Wallin, E. (2004). Responsible Beverage Service [Zodpovědné podávání nápojů]. Stockholm: Karolínský institut. http://diss.kib.ki.se/2004/91-7349-763-0/thesis.pdf (cit. 18. 1. 2006)</p>
Jméno	Projekt Bary v centru města
Země	Švédsko
Cílová skupina	Lidé aktivní v nočním životě
Cílový typ trestné činnosti	Násilí spjaté s alkoholem v koncesovaných podnicích
Úroveň	Sekundární
Cíle	Omezit podávání alkoholu podroušeným osobám a násilí v koncesovaných podnicích a kolem nich, a snížit tak násilí spjaté s alkoholem
Přístup	<p>Školení barového personálu</p> <p>Situační prevence</p> <p>Hlídkování v rizikových lokalitách</p> <p>Partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem</p>
Metoda	<p>Vlastníci restaurací, dveřní personál a obsluha prošli školením o zodpovědném podávání alkoholu.</p> <p>Policie posílila svou spolupráci s dveřním personálem prostřednictvím pravidelných návštěv, společných hodnotících schůzek, výměny zkušeností, aktivnějšího dozoru a pěšího hlídkování.</p> <p>Prostředí kolem barů a restaurací se zlepšilo (příkladem je kvalitnější osvětlení).</p> <p>Terénní pracovníci sociálních služeb se aktivně zaměřují na bary a restaurace a provádějí kontroly podávání alkoholu nezletilým.</p> <p>Důkladnější kontrola licencí zaměstnanců restaurací a barů.</p> <p>Policie aktivněji zasahuje proti konzumaci alkoholu na veřejnosti, zejména u nezletilých.</p>
Iniciátoři/	Lokální spolupráce mezi policií, sociálními službami, vlastníky barů a restaurací a

partneři	místní Radou pro prevenci kriminality.
Realizátoři	Kvalifikovaní školitelé z místní samosprávy, sociální pracovníci, policie, vlastníci barů a restaurací, dveřní personál, obsluha.
Evaluace procesu	Projekt se opírá o zkušenosti z celostátního pilotního projektu.
Evaluace dopadů	Ano, externě (Wallis, 2004). Míra násilí spjatého s bary a restauracemi v prvním roce trvání projektu poklesla o 29 % (Wallis, 2004; autorka použila kvaziexperimentální přístup v časové řadě v pokusné a kontrolní lokalitě), avšak v letech 2004 a 2005 vzrostla. Tento vzestup může být spojen se zlepšením spolupráce mezi bezpečnostními pracovníky v provozovnách a policií, což může mít za následek vyšší počet oznámených incidentů. Kvalitativní výzkum ukazuje, že tento model pomáhá při prevenci nemírného pití, a proto v některých případech i zamezuje pouličnímu násilí. Úspěšná je i spolupráce mezi lokálními aktéry.
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	-
Potenciál	Projekt byl nedávno realizován i ve Finsku.

37. Autor, rok, název	<p>Glick, B. (2003). Aggression replacement training – A comprehensive intervention for aggressive youth [Trénink nahrazování agresivity – Komplexní intervence pro agresivní mládež]. In: Schwartz, B. K. (ed.), Correctional psychology: Practice, programming and administration.</p> <p>Ylisuanto, A. (2004) ART i skolan. Norrköping. http://www.edu.linkoping.se/strut/filer/filer/ART%20i%20skolan%20den%20R%C3%A4tta1.pdf</p> <p>Expo (2005) http://www.expo.se/www/download/exit_motala_case_study_sweden.pdf</p> <p>Amity (2005) http://www.amity.pl</p> <p>Andersson a Hansen (2004). ART (Anger Replacement Training – A resource in schools?) [Program ART – Trénink nahrazování agresivity – zdroj pro školy?]. http://www.edu.linkoping.se/strut/filer/filer/ART%20i%20skolan%20den%20R%C3%A4tta1.pdf</p> <p>Goldstein, A. P., Glick, B., a Gibbs, J. C. (1996). Aggression Replacement Training: A Comprehensive Intervention for Aggressive Youth [Trénink nahrazování agresivity: Komplexní intervence pro agresivní mládež]</p> <p>Barnoski, R. (2004). Outcome Evaluation of Washington State’s Research-Based Programs for Juveniles [Evaluace výsledků washingtonského programu pro mládež založeného na výzkumu]. Olympia, Wash.: Washington State Institute for Public Policy.</p> <p>Coleman, M., Pfeiffer, S, a Oakland, T. (1991). Aggression Replacement Training With Behaviour-Disordered Adolescents [Trénink nahrazování agresivity u</p>
------------------------------	---

mladistvých s poruchami chování]. Nepublikovaný rukopis. Austin, Texas: Texaská univerzita, Katedra speciální pedagogiky.

Curulla, V. L. (1990). Aggression Replacement Training in the Community for Adult Learning-Disabled Offenders [Trénink nahrazování agresivity v komunitě pro dospělé pachatele s poruchami učení]. Nepublikovaný rukopis. Seattle, Wash.: Washingtonská univerzita, Katedra speciální pedagogiky.

Glick, B. (1996). Aggression Replacement Training in Children and Adolescents [Trénink nahrazování agresivity u dětí a mladistvých]. *The Hatherleigh Guide to Child and Adolescent Therapy* 5: 191–226.

Goldstein, A.P., a Glick, B. (1994.) Aggression Replacement Training: Curriculum and Evaluation [Trénink nahrazování agresivity: Osnovy a evaluace]. *Simulation and Gaming* 25(1): 9–26.

——— (1996a). Aggression Replacement Training: Methods and Outcomes [Trénink nahrazování agresivity: metody a výsledky]. In C.R. Hollin a K. Howells (ed.). *Clinical Approaches to Working With Offenders*. Chichester, England: John Wiley & Sons.

———. 1996b. Aggression Replacement Training: School-Based Instruction in Pro-social Skills [Trénink nahrazování agresivity: Školní cvičení prosociálních dovedností]. *The Quarterly Journal of the National Association of School Safety and Law Enforcement Officers*.

———. 1996c. Aggression Replacement Training: Teaching Pro-social Behaviours to Anti-social Youth [Trénink nahrazování agresivity: Jak učit antisociální mladistvé prosociálnímu chování]. In R. Ross, D. H. Antonowicz, a K. Dhuluval (ed.). *Effective Delinquency Prevention and Offender Rehabilitation*. Ottawa, Ontario: AIR Training and Publications.

Goldstein, A. P., Glick, B., Carthan, W., a Blanceró, D. A. (1994). *The Pro-social Gang: Implementing Aggression Replacement Training [Prosociální gang: Uplatňování Tréninku nahrazování agresivity]*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.

Goldstein, A. P., Glick, B., a Gibbs, J. C. (1998). *Aggression Replacement Training: A Comprehensive Intervention for Aggressive Youth [Trénink nahrazování agresivity: Komplexní intervence pro agresivní mládež]*. Upravené vydání. Champaign, Ill.: Research Press.

Goldstein, A.P.; Barry Glick; M.J. Irwin; C. McCartney; and I. Rubama. (1989). *Reducing Delinquency: Intervention in the Community [Snižování delikvence: Intervence v komunitě]*. New York, N.Y.: Pergamon.

Goldstein, A.P.; Glick, B.; Reiner, S.; D. Zimmerman; and T. Coultry. (1987). *Aggression Replacement Training [Trénink nahrazování agresivity]*. Champaign, Ill.: Research Press.

Goldstein, A. P., a Glick, B. (1994) *Aggression Replacement Training – A Curriculum and Evaluation [Trénink nahrazování agresivity – Osnovy a evaluace]*. <http://www.behavioralinstitute.org/ART%20Research.pdf> (cit. 23. 11. 2005)

Jméno	Trénink nahrazování agresivity (Aggression Replacement Training, ART) je multimodální, psychoedukativní intervenční technika zaměřená na ultraagresivní mládež. Jeho náplní jsou vštěpování prosociálního jednání a zvládání hněvu s cílem mladistvé vzdělat a napomoci jim změnit jejich chování naučenými dovednostmi.
Země	Polsko, Švédsko
Cílová skupina	Děti, mladiství, dospělí, zaměřeno především na nezletilé (Švédsko a Polsko)
Cílový typ trestné činnosti	Násilí obecně
Úroveň	Všechny
Cíle	Naučit alternativy k násilnému či neagresivnímu chování zlepšováním sociální kompetence, zvládání hněvu a mravního rozvažování
Přístup	Kognitivně behaviorální intervence Vzdělávací trénink sociálních dovedností založený na teorii sociálního učení Trénink dle programu Skillstreaming Trénink zvládání hněvu Trénink mravního rozvažování
Metoda	<p>Trénink nahrazování agresivity (ART) je multimodální psychoedukativní intervence, jejímž smyslem je změnit chování chronicky agresivních mladistvých a dětí. Cílem programu ART je zlepšit sociální kompetenci, zvládání hněvu a mravní rozvažování. Program se skládá ze tří specifických intervencí:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Modul Skillstreaming 2. Trénink zvládání hněvu 3. Trénink mravního rozvažování <p>Modul Skillstreaming používá při výuce prosociálních dovedností modelování, hraní rolí, zpětnou vazbu k představením a trénink transferu. Při tréninku zvládání hněvu musí mladí účastníci na každé sezení přinést jeden nebo několik popisů nedávného zážitku, který v nich vzbudil hněv; v průběhu programu se učí takovéto zážitky zvládat. Smyslem tréninku mravního rozvažování je posílit smysl mladých pro férovost a spravedlnost ve vztahu k potřebám a právům druhých a naučit je představit si u různých morálních dilemat hlediska druhých.</p> <p>Trénink nahrazování agresivity má dva postupné cíle, jejichž splnění je pro úspěch intervenční techniky nezbytné. Prvním z těchto cílů je koncepce Skillstreaming; druhým je trénink zvládání hněvu. Tyto dva cíle je třeba splnit, než Trénink nahrazování agresivity může postoupit k třetí fázi mravní výchovy; výuka těchto dovedností souvisí s férovostí, spravedlností a rovnoprávností.</p> <p>Ti, kdo trénink vedou, by měli být proškoleni dle komplexní školicí příručky Mezinárodního centra pro Trénink nahrazování agresivity (ICART).</p> <p>Program má kupříkladu podobu desetitýdenní, třicetihodinové intervence poskytované osmi- až dvanáctičlenné skupině nezletilých třikrát týdně. Desetitýdenní formát je „základní“, ovšem program ART může mít rozličnou dobu trvání. V průběhu těchto 10 týdnů účastníci obvykle docházejí na tři šedesátiminutová sezení týdně; jedno je vždy věnováno modulu Skillstreaming, jedno tréninku zvládání hněvu a jedno tréninku mravního rozvažování. Program využívá opakovací pedagogické techniky, které mají naučit účastníky zvládat impulzivnost a hněv a používat adekvátnější způsoby chování. Školicí příručka ART, která podrobně představuje osnovy a procedury programu, je k dispozici v anglickém a španělském vydání. Program ART se realizuje na školách a v nápravných a psychiatrických zařízeních.</p>
Iniciátoři/	Program vyvinuli Goldstein et al. a probíhá ve školách a dalších vzdělávacích

partneři	institucích. Trénink poskytují specializovaná centra, např. v Polsku Amity.
Realizátoři	Učitelé, pedagogové, psychologové atd. Např. na švédské základní škole (http://www.edu.linkoping.se/strut/filer/filer/ART%20i%20skolan%20den%20R%C3%A4tta1.pdf).
Evaluace procesu	Existuje jich několik (např. Ylisuanto, 2004).
Evaluace dopadů	Pouze pro USA: Tam byl program ART vyhodnocen jako efektivní v celé řadě studií. Tyto studie byly obvykle komplexní a užívaly adekvátní způsoby evaluace, psychometriku a techniky analýzy dat (Goldstein et al., 1994; Goldstein et al., 1998; Barnoski, 2004). Nedávná švédská studie (Andersson a Hansen, 2004) využila polostrukturované pohovory s komentáři účastníků ve snaze získat vhled do metodiky tréninku ART a jeho uplatňování v každodenních aktivitách. Většina žáků tvrdila, že zaznamenali pozitivní účinky programu a že si od něj slibují užitek i do budoucna. Učitelé a školitelé popisují ART jako velice konkrétní a opírající se o realitu a pokládají ho za vhodné doplnění běžné výuky. Zdůrazňují význam používání pozitivních situací jakožto příkladů pro žáky. Žáci i učitelé pokládají trénink za užitečný. Mnoho účastníků vidí pozitivní účinky programu ART v současnosti i v dlouhodobé perspektivě. Školitelé pokládají ART za dlouhodobý proces, u kterého oni sami nemusí vidět výsledky; možná lze ART brát jako celoživotní vzdělávání. Ovšem podle těchto pohovorů a komentářů je ART, ačkoliv účast na něm je dobrovolná, ve školách pozitivním zdrojem.
Kategorie slibný/efektivní	Efektivní, tj. dle analýzy nákladů a zisků (AOS, 2003).
Kritické poznámky	Trénink pro školitele je velice drahý. Některé americké studie nezistily prokazatelný dopad na násilné jednání či jiné problémové chování v období 1 rok a déle po ukončení.
Potenciál	Příhodný přístup zaměřený na problémy mladistvých v „moderní společnosti rizik“ (Ylisuanto, 2004: 4)

38. Autor, rok, název	McKay, A. (2005). Osobní sdělení. 16. 12. 2005, Glasgow. Strathclydská policie (2005). Operace a iniciativy. http://www.strathclyde.police.uk/index.asp?docID=2683
Jméno	Školní policisté (Campus Officers)
Země	Velká Británie (Skotsko)
Cílová skupina	Školáci
Cílový typ trestné činnosti	Násilí na školách
Úroveň	Sekundární
Cíle	Omezit násilí na školách Poskytnout školákům informační a podpůrný bod Poskytovat učitelům pomoc a rady při zvládnání násilného a antisociálního („šikana“) chování
Přístup	Situační Hlídkování na rizikových místech ve školách Vychází ze skotského „Přístupu z hlediska veřejného zdraví“
Metoda	Speciálně vyškolení policisté jsou neustále přítomni – po celou pracovní dobu – v areálech některých rizikových škol.

Iniciátoři/ partneři	Útvar snižování násilí, který spolupracuje s místními úřady a školami při přípravě návrhů jak projekt rozvinout.
Realizátoři	Pracovní skupina pro snižování násilí
Evaluace procesu	V současnosti působí osm školních policistů – pět v Glasgow a tři v Severním Ayrshire. Zpětná vazba od učitelů, žáků a rodičů je pozitivní. Z policistů se na školách staly klíčové postavy, které poskytují přídavnou morální autoritu. Seznamují se s mladými lidmi a vytváří se skutečná důvěra. Mnohokrát se stalo, že školáci si šli k policistům pro radu o čemkoli od šikany po drogy.
Evaluace dopadů	Nyní ji provádějí externí odborníci z Glasgowské a Aberdeenské univerzity.
Kategorie slibný/efek- tivní	Slibný
Kritické poznámky	Rozšiřování státní kontroly.
Potenciál	Integrace školních policistů dále pokračuje. Bude se například konat krátké divadelní představení, které sehraje skupina herců spolu se školními policisty a členy Místního bezpečnostního oddělení (viz níže).

39. Autor, rok, název	Strathclydská policie (2005). „It’s Just for Protection“ – Knives Drama Project [„Je to jen na obranu“ – drama o nožích], Glasgow.
Jméno	„Je to jen na obranu“ – drama o nožích
Země	Velká Británie (Skotsko, Glasgow)
Cílová skupina	Mladí lidé na školách, kteří používají nože
Cílový typ trestné činnosti	Trestná činnost spjatá s noži
Úroveň	Primární/sekundární
Cíle	Cílem projektu je ukázat mladým lidem závažné následky nošení nožů.
Přístup	Participativní, interaktivní školní vzdělávací intervence
Metoda	Interaktivní drama umožní mladistvým poznat problémy a následky spojené s nošením nožů. Projekt využívá formátu „divadelního fóra“. Tento typ dramatu se pokládá za ideální pro podnětění diskuse a debaty na jakékoli téma. V rámci workshopů sehraje skupina herců spolu se školními policisty a členy Místního bezpečnostního oddělení krátké divadelní představení. Jeho protagonistu bude čelit závažným následkům poté, co ho policie přistihla s nožem. Poté obecenstvo bude rozebírat nadnesené otázky a pokusí se ve hře najít okamžiky, kdy se protagonistu mohl rozhodnout jinak. Pak hra proběhne znovu s příslušnými změnami. Cílem je ukázat divákům, že rozhodnutí nenosit nůž vede vždy k lepším výsledkům.
Iniciátoři/ partneři	Strathclydská policie, organizace Komunitní umění (Community Arts) East End a glasgowská městská rada
Realizátoři	Umělci, učitelé, školní policisté v průběhu roku 2005 na různých místech, například pro studenty 1. a 2. ročníku vyšších škol po celém East Endu v únoru a březnu 2005 nebo na 11 středních školách po celém Glasgow v říjnu a listopadu 2005.
Evaluace procesu	Není známo
Evaluace dopadů	Neexistuje

Kategorie slibný/efektivní	-
Kritické poznámky	Chybí evaluace.
Potenciál	Participativní přístup.

40. Autor, rok, název	McKay, A. (2005). Osobní sdělení. 16. 12. 2005, Glasgow. Strathclydská policie (2005). http://www.strathclyde.police.uk/index.asp?locID=885&docID=-1 (cit. 2. 1. 2006)
Jméno	Operace Vinná réva (Vine)
Země	Velká Británie (Skotsko)
Cílová skupina	Mladíci nosící nože
Cílový typ trestné činnosti	Trestná činnost spjatá s noži
Úroveň	Sekundární
Cíle	Rozrušovat a odhalovat skupiny cestující do centra Glasgow o sobotních odpoledních a podvečerech, které měly být zodpovědné za násilné incidenty, se zvláštním zaměřením na trestnou činnost spjatou s noži Odhalovat a odzbrojovat mladíky nosící nože Omezovat strach z kriminality a zklidňovat veřejnost Získávat informace (včetně údajů o cestování) o osobách zapojených do násilné kriminality Rozvíjet různá partnerství a sdílení informací souvisejících s pospolitostí cestujících delikventů
Přístup	Hlídkování na rizikových lokalitách
Metoda	Operace Vinná réva je zacílena na osoby nosící nože a další zbraně ve veřejných dopravních prostředcích při cestách do centra Glasgow o pátečních a sobotních večerech. Odhalené osoby jsou zadrženy a pokládány za vysoce prioritní případy. Součástí podmínek jejich kauce může být zákaz vstupu do center měst.
Iniciátoři/partneři	Útvar snižování násilí, Strathclydská policie, Britská dopravní policie, dopravní společnosti First Bus a FirstScotrail
Realizátoři	Strathclydská policie. Od dubna 2005 proběhly 4 operace, následné operace pak v září a říjnu.
Evaluace procesu	Interní
Evaluace dopadů	Interní V průběhu operace bylo dosaženo těchto výsledků: Zaznamenané nože: 1 Odhalené drogy: 15 Zadržení kvůli výtržnictví: 8 Zadržení kvůli násilnostem: 1 (vážné napadení) Provedené soudní příkazy: 2 Nalezení hledaných osob: 1 Analýza údajů z průběhu operace ukazuje snížení násilné kriminality páchané noži v centrech měst o 44 % ve srovnání se stejnými víkendovými obdobími v předchozím roce; a snížení o 39 % v porovnání s předcházejícími víkendy. Pět mladíků zadržených v průběhu operace Vinná réva byl nyní v rámci podmínek kauce udělen zákaz vstupu do centra města v klíčových obdobích. Vedle toho se značně omezilo poškozování majetku dopravních společností (o 78 %

	méně poškozených sedadel, snížení počtu závažných incidentů vyžadujících zásah policie o 33 %).
Kategorie slibný/efektivní	Efektivní
Kritické poznámky	Rozšiřování státní kontroly
Potenciál	Díky úspěšnosti projektu je plánováno jeho rozšíření na celou oblast Strathclyde. Vedl i k vytvoření širší strategie zacílené na přístup mladých lidí k alkoholu.

41. Autor, rok, název	McKay, A. (2005). Osobní sdělení. 16. 12. 2005, Glasgow.
Jméno	Amnestie pro nože [Knife Amnesty]
Země	Velká Británie (Skotsko)
Cílová skupina	Majitelé nožů
Cílový typ trestné činnosti	Trestná činnost spjatá s noži
Úroveň	Sekundární
Cíle	Vést lidi k tomu, aby odevzdali nože, které by se mohly při rvačkách stát nebezpečnými zbraněmi.
Přístup	Omezit možnost páchat trestnou činnost noži dobrovolným odzbrojením majitelů nožů.
Metoda	Tato kampaň, tvořící součást programu „Bezpečnější Skotsko“, umožňovala lidem odevzdat nože do speciálně vytvořených kontejnerů na policejních stanicích, aniž by byli právně stíháni za jejich držení.
Iniciátoři/partneři	Policie
Realizátoři	Policie, dobrovolnické organizace První kampaň proběhla v roce 2000.
Evaluace procesu	Neexistuje
Evaluace dopadů	Interní Kampaň měla vést k významnému snížení počtu násilných deliktů spáchaných těmito zbraněmi. Gordon Farman (2005) z Útvaru prevence kriminality Grampianské policie konstatoval: „V poslední čtvrtině roku 2000 došlo k jednomu závažnému napadení, kdežto o rok dříve k pěti... Nejenže se snížil počet útoků noži, ale 60 zbraní zmizelo z ulic.“
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	Zapotřebí jsou hlubší postoje změny, jelikož nůž lze rychle nahradit. Obětem a pachatelům trestné činnosti spjaté s noži není poskytována žádná další pomoc. Chybí externí evaluace.
Potenciál	Program by měl být pravidelně opakován v rámci širšího konceptu snižování násilí, který zahrnuje i změny postojů (tak tomu je v letech 2005-2006 po celém Skotsku).

42. Autor, rok, název	Brent Community Network [Brentská komunitní síť] (2005). Brain [Mozek]. Kampaň Not Another Drop [Už ani kapku]. http://www.brentbrain.org.uk/brain/brainzones.nsf/0/4681ECD912649D1480256E2900510D07?opendocument&Z=6 (cit. 17. 1. 2006)
Jméno	Už ani kapku
Země	Velká Británie (Brent)
Cílová skupina	Celá komunita
Cílový typ trestné činnosti	Trestná činnost spjatá se střelnými zbraněmi
Úroveň	Primární
Cíle	Informovat a vzdělávat komunitu, snížit strach z kriminality Minimalizovat dopad trestné činnosti spjaté se střelnými zbraněmi na komunitu Změnit subkulturu, která legitimizuje nošení ručních střelných zbraní, za účinnější hodnoty, podle kterých ten, kdo zbraň nosí, je méně mužem Vytvářet silnější, sebevědomé komunity, které se dokážou této trestné činnosti vzepřít
Přístup	Informační kampaň Multiinstitucionální přístup Komunitní vzdělávání a intervence Situační prevence (automatická identifikace poznávacích značek atd.)
Metoda	Cílem kampaně Už ani kapku, která probíhá od ledna 2001, je předcházet trestné činnosti spjaté se střelnými zbraněmi. Kampaň informuje veřejnost a podporuje celou řadu komunitních projektů prostřednictvím těchto kroků: Koordinace permanentní práce s komunitními skupinami, podpora angažovanosti místních obyvatel. Podpora výzkumu trestné činnosti spjaté se střelnými zbraněmi. Vzdělávací projekty o osobní bezpečnosti na základních a středních školách. Práce s mladými lidmi, kteří byli zapojeni do kriminálních aktivit, na uměleckých projektech souvisejících se střelnými zbraněmi. Využití autobusu č. 18 jako reklamní plochy pro kampaň proti tomuto typu trestné činnosti. Pracovníci Center pomoci obětem procházejí školeními o problematice vražd a trestné činnosti spjaté se střelnými zbraněmi. Spolupráce s policií na programech jako automatická identifikace poznávacích značek. Spolupráce v partnerstvích s místními projekty pro mládež na volnočasových aktivitách pro mladé lidi v oblastech hudby, umění a sportu. Mírové tance. Brentská konference o trestné činnosti spjaté se střelnými zbraněmi. Informování médií s cílem zajistit přesnost zpráv o incidentech zahrnujících střelné zbraně. Spolupráce s dalšími okresy, operací Trojzubec (Trident), Aliancí pro mír (Peace Alliance). Mezi další programy v rámci projektu Už ani kapku patří: Každoroční pochod pro mír. Organizace Athena Sports spolupracuje s kampaní Už ani kapku na propagaci pouličního tenisu. Brentské Centrum pro pomoc obětem pořádá školní workshopy, jejichž cílem je zbavit trestnou činnost spjatou se střelnými zbraněmi aury přitažlivosti. Významnou roli hrají v kampani proti tomuto typu trestné činnosti místní umělci, kteří pracují s mladými lidmi a nabízejí jim pozitivní alternativy.

Iniciátoři/ partneři	Místní zastupitelé, Oddělení primární péče, Metropolitní policie, Komunitní bezpečnostní útvar a další místní orgány, na projektu se podílejí i Policejní poradenské skupiny a regionální státní úředníci.
Realizátoři	Místní policie, místní samospráva a další lokální instituce
Evaluace procesu	Interní Kampaň Už ani kapku se stala jednou z os strategie proti střelným zbraním v rámci Partnerství pro snižování kriminality, kde představuje jednu ze sedmi priorit. V průběhu let se jí dostalo ocenění i na celostátní úrovni, pro další zlepšení této pověsti je však třeba pracovat na všech oblastech kampaně.
Evaluace dopadů	Nenalezena
Kategorie slibný/efek- tivní	-
Kritické poznámky	-
Potenciál	Výrazně partnerský a komunitní přístup.

43. Autor, rok, název	Britské Ministerstvo vnitra (2005). Mobile Industry Crime Action Forum [Akční fórum pro kriminalitu spjatou s mobilními telefony]. Londýn: Home Office.
Jméno	Akční fórum pro kriminalitu spjatou s mobilními telefony
Země	Velká Británie
Cílová skupina	Zloději mobilních telefonů
Cílový typ trestné činnosti	Krádeže (mobilních telefonů)
Úroveň	Primární, sekundární
Cíle	Omezit počet pouličních krádeží a loupeží mobilních telefonů
Přístup	Multiinstitucionální partnerství, mezinárodní policejní spolupráce, partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem Technická a situační prevence
Metoda	Národní útvar pro kriminalitu spjatou s mobilními telefony (NMPCU) spojuje personál pěti policejních oddělení, analytiku Ministerstva vnitra a telekomunikační průmysl s cílem zaměřit se na osoby zapojené do obchodu s kradenými telefony. U více než poloviny ze 4000 pouličních deliktů, které se každý měsíc v Londýně odehrají, dojde ke krádeži mobilního telefonu a ve 1200 případech se pachatelé zaměří na handset oběti. Klíčovým principem této intervence jsou úzká partnerství mezi orgány státní správy, telekomunikačním průmyslem a orgány zajišťujícími vymáhání práva. Program sestává z těchto institucí a opatření: Společný identifikační registr přístrojů (Shared Equipment Identity Register, SEIR). Zákon o mobilních telefonech z roku 2002 (stanoví, že přeprogramování kradeného telefonu je trestným činem). Národní útvar pro kriminalitu spjatou s mobilními telefony jakožto speciální policejní útvar, jehož zvláštním úkolem je potírat krádeže mobilních telefonů na všech úrovních a sdílet osvědčené postupy v rámci Velké Británie i v celosvětovém měřítku. Národní registr mobilních telefonů (National Mobile Phone Register). Informační kampaně pro veřejnost. Kontakty s evropskými kolegy zaměřené na ilegální obchod s mobilními telefony. Všichni operátoři britských sítí sdílejí identifikační registr přístrojů (SEIR), který jim

	umožňuje ve vlastní síti zablokovat kradené telefony. Aby nebylo možné posléze používat kradené telefony v jiných sítích, provozovatelé si vyměňují informace prostřednictvím registru SEIR. Jedním z klíčovým kroků tohoto společného oborového postupu je Akční fórum pro kriminalitu spjatou s mobilními telefony, které koordinuje postup v daném odvětví s kroky státních úřadů a orgánů zajišťujících vymáhání práva.
Iniciátoři/partneři	Britské Ministerstvo vnitra a Ministerstvo obchodu a průmyslu, všichni britští provozovatelé sítí, orgány zajišťující vymáhání práva
Realizátoři	Národní útvar pro kriminalitu spjatou s mobilními telefony
Evaluace procesu	Není známo
Evaluace dopadů	Probíhá (Výzkumný útvar Ministerstva vnitra)
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	-
Potenciál	Opírá se o partnerství mezi soukromým a veřejným sektorem, mezinárodní spolupráci a speciálně vyškolené osoby.

44. Autor, rok, název	Operation Trident [Operace Trojzubec] (2005). Stops the guns [Zastavte zbraně]. http://www.stoptheguns.org . Cit. 20. 1. 2006.
Jméno	Operace Trojzubec
Země	Velká Británie
Cílová skupina	Mladí černošští majitelé střelných zbraní
Cílový typ trestné činnosti	Násilí páchané střelnými zbraněmi
Úroveň	Sekundární/terciární
Cíle	Zatknout a stíhat kohokoli z černošské komunity, kdo se dopustí střelby Snížit v londýnských černošských komunitách strach z kriminality Posílit v komunitách důvěru
Přístup	Informační kampaně
Metoda	Zaměřuje se na známé delikventy a narušuje jejich aktivity. Vyšetřuje trestnou činnost spjatou se střelnými zbraněmi. Předchází tomuto typu kriminality. Poskytuje pomoc obětem a svědkům trestných činů. Spolupracuje s Nezávislou poradní skupinou a s komunitami. Jednou z metod je koordinace zdrojů a informací pro potřeby policistů vyšetřujících po celém hlavním městě incidenty se střelnými zbraněmi. Jedním z cílů Operace Trojzubec je zajistit tok přesných a aktuálních informací, které pomohou policistům v terénu. Od počátku operace je klíčovou součástí její strategie publicita. Je zřejmé, že policie může tento typ kriminality potlačovat jedině díky práci s danou komunitou. Proto byla v součinnosti s Nezávislou poradní skupinou podniknuta celá řada reklamních a informačních akcí s cílem oslovit poselstvím Trojzubce ty, kdo jej nejvíce potřebují slyšet.
Iniciátoři/partneři	Metropolitní policie ve formálním partnerství s vůdčími osobnostmi černošské komunity (Nezávislá poradní skupina).
Realizátoři	Operace Trojzubec, intervence založená na zpravodajských informacích, vznikla v březnu 1998 v reakci na množství přestřelk a vražd v oblastech Lambethu a Brentu a v jejich okolí. Jelikož i pak docházelo k dalším vraždám a přestřelkám, byla v srpnu

	1999 operace Trojzubec rozšířena na celý Londýn. Do Trojzubce je zapojeno přes 300 policistů a 70 podpůrných zaměstnanců, pomoc a informace jim poskytuje Nezávislá poradní skupina.
Evaluace procesu	Interní. Vysoká míra úspěšnosti se přičítá těmto faktorům: 1. Vyšší počet proaktivních operací zaměřených na střelce, překupníky drog spjaté s daným typem kriminality a dodavatele střelných zbraní v minulém roce. 2. Úzká spolupráce s komunitami, Nezávislou poradní skupinou a vedením Metropolitní policie. 3. Ochota příslušníků dané komunity poskytovat informace, což operaci Trojzubec též významně pomohlo vyřešit vyšší počet vražd než kdykoli v minulosti. Už v rané fázi operace bylo zřejmé, že klíčová je podpora dané komunity. Vznikla proto Nezávislá poradní skupina s cílem získat komunitní podporu a pomoci zlepšit informovanost policejních operací. I nadále jde o jádro strategie operace Trojzubec.
Evaluace dopadů	V letech 2004-2005 vyřešila operace 12 vražd; celková míra úspěšnosti byla 67 %. Operaci podporují i rozsudky londýnských soudů. Pachatelé zatčení v rámci operace byli v letech 2004-2005 odsouzeni celkem na 709 let (4 doživotní tresty, jeden na 25 let, dva vždy na 16 let). Další statistiky operace Trojzubec za léta 2003-2004 a 2004-2005: Zabaveno 420 střelných zbraní. Zabaveno 1839 dávek nábojů. Zabaveno 217 kilogramů drog třídy A. Zabaveno 586 024 liber v hotovosti.
Kategorie slibný/efektivní	Efektivní
Kritické poznámky	-
Potenciál	Příčinou úspěchů operace Trojzubec jsou formální partnerství s vůdčími osobnostmi černošské komunity (Nezávislá poradní skupina) a důsledná policejní činnost založená na informacích, proaktivní prevence kriminality a zlepšená kvalita odhalování.

45. Autor, rok, název	France, A., Hine, J., Armstrong, D., a Camina, M. (2004). The On Track Early Intervention and Prevention Programme: from theory to action [Program rané intervence a prevence On Track: od teorie k činům]. Online zpráva britského Ministerstva vnitra 10/04. Londýn: Home Office.
Jméno	ON TRACK (Na cestě)
Země	Velká Británie
Cílová skupina	Děti ve věku 4-12 let a jejich rodiny v 24 vysoce deprivovaných oblastech Anglie a Walesu s vysokou kriminalitou
Cílový typ trestné činnosti	Násilí a antisociální chování u dětí
Úroveň	Primární/sekundární
Cíle	Snížit riziko, že se děti začnou dopouštět trestné činnosti a antisociálního chování: rané intervence se zaměřují na rizikové faktory, o kterých je známo, že jsou spjaté s antisociálním chováním a trestnou činností. Vytvářet bezpečnější komunity a řešit problém sociálního vyloučení.
Přístup	Multimodální a multiinstitucionální přístup založený na evidenci a na posouzení rizik Na komunitní úrovni bylo vytvořeno i propojeno mnoho různých projektů
Metoda	V rámci Programu snižování kriminality byla zadána celá řada projektů, jejichž cílem bylo identifikovat rizikové faktory spjaté s raným počátkem trestné činnosti a

	<p>posoudit efektivnost programů rané intervence při snižování trestné činnosti dětí a mladistvých a její prevenci.</p> <p>Programy probíhaly buď přímo s dětmi (za použití nestigmatizujícího univerzálního přístupu), anebo nepřímo, prostřednictvím pomoci a vzdělávání poskytovaných rodičům a odborníkům.</p> <p>Typy intervencí byly: Návštěvy v domácnostech Předškolní výchova Podpora rodičům a jejich vzdělávání Rodinná terapie Partnerství mezi rodinou a školou Specializované intervence</p> <p>Práce přímo s dětmi probíhá ve skupinách nebo individuálně, cílem je zlepšit individuální chování, komunikaci, zdraví a další problémy. Vzdělávání zahrnuje rodiče, kurzy a individuální podporu. Mezi další aktivity patří snídaňové kluby, odpolední školní kluby, domácí úkoly/vzdělávání, aktivity o přestávkách a prázdninové programy.</p> <p>Do nepřímé práce s dětmi patří: Práce s rodiči: podpora (např. svépomoc, centra typu drop-in, návštěvy v domácnostech) Vzdělávání (např. zvládnutí chování) Práce s rodinou (tj. rodinná terapie, domácí násilí, předškolní výchova) Práce s odborníky (např. vzdělávání, podpora)</p>
Iniciátoři/ partneři	<p>Program Na cestě zavedlo britské Ministerstvo vnitra v roce 1999. V dubnu 2001 se přesunul na Oddělení pro děti a mladistvé (Children and Young People's Unit, CYPU).</p> <p>Evaluační až do června 2002 prováděl Direktorát pro výzkum, vývoj a statistiku Ministerstva vnitra.</p>
Realizátoři	<p>Místní samospráva, sociální pracovníci, psychologové, pedagogové od roku 2000.</p> <p>Plánovaná doba trvání je 7 let.</p>
Evaluace procesu	<p>Strukturu a provedení programu Na cestě zkoumala celá řada studií. V červnu 2000 byla Sheffieldská univerzita pověřena návrhem a realizací evaluačního rámce. Celostátní evaluace programu zkoumala, čeho projekty spadající pod tento program dosáhly a kdo byl příjemcem pomoci v průběhu prvních 18 měsíců, a hledala rané známky dopadu. Další studie identifikovaly problematiku realizace rozsáhlých preventivních programů a zkoumaly, jak ve vzorku oblastí spadajících pod program Na cestě poskytovatelé služeb definují „obtěžně dosažitelné“ rodiny, jak jim radí a poskytují služby. Jeden z výzkumů (France et al., 2004) identifikoval při realizaci programu tyto problémy:</p> <p>Realizátoři projektu někdy nevěděli, jakou evidenci mají vzít v potaz při navrhování intervencí.</p> <p>Při praktické aplikaci teoretických konstruktů se někdy lišilo chápání cílů programu. K projektu Na cestě byla formálně přičleněna celá řada existujících programů. Odborníci navrhující nové lokální intervence zjistili, že potřeby příjemců služeb se liší od těch, které byly při procesu vzniku identifikovány v rámci pěti klíčových kategorií. Intervence, které v úvodní fázi odrážely programy v rámci oněch 5 kategorií a vykazovaly lokalizované přídatné komponenty nebo evidenci ze dvou nebo více kategorií, byly integrovány do intervence jediné, takže vznikl výraznější</p>

	multidimenzionální model, který překračoval hranice vytčené kategoriemi Ministerstva vnitra.
Evaluace dopadů	Probíhá Před realizací programu bylo násilné nebo agresivní chování identifikováno u 89 dětí (France et al., 2004). 23 (3) vykazovalo po intervenci zlepšení (další informace dosud nejsou k dispozici).
Kategorie slibný/efektivní	Slibný
Kritické poznámky	Měla být zajištěna identičtější realizace na lokální úrovni.
Potenciál	První výsledky ukazují, že program má potenciál snížit budoucí trestnou činnost.

PŘÍLOHA B

Slovníček termínů z oblasti prevence kriminality v pěti evropských jazycích

<i>Anglicky</i>	<i>Francouzsky</i>	<i>Německy</i>	<i>Španělsky</i>	<i>Česky</i>
Prevention [of crime]	Prévention	Kriminalitätsprävention	Prevención	Prevence (kriminality)
Primary prevention	Prévention Primaire	primäre Prävention	Prevención Primaria	Primární prevence
Secondary prevention	Prévention Secondaire	sekundäre Prävention	Prevención Secundaria	Sekundární prevence
Tertiary prevention	Prévention Tertiaire	Tertiäre Prävention	Prevención Terciaria	Terciární prevence
Risk factor	Facteur(s) de risques	Risikofaktor	Factor(es) de riesgo	Rizikový faktor
Protective factor	Facteur(s) de Protection	Schutzfaktor	Factor(es) de protección	Protektivní faktor
Early intervention	Intervention précoce	Frühe Intervention	Intervención temprana	Raná intervence [např. práce s rodinami a dětmi jakožto prevence trestné činnosti v budoucnu]
Situational crime prevention	Prévention de la Délinquance situationnelle	situative Kriminalitätsprävention	Prevención de la delincuencia situacional	Situační prevence kriminality
Problem oriented policing		problemorientierte Polizeiarbeit		Problémově zaměřená policejní činnost
Partnership	Partenariat	Partnerschaft	Asociación	Partnerství
Restorative justice	Justice Restauratrice	Restorative Justiz Außergerichtlicher Tausgleich Opferorientierte Justiz	Justicia Restaurativa Justicia reparadora	Restorativní justice
Victim-offender mediation	Médiation victime-délinquant Victime-auteur	Täter-Opfer Ausgleich	Mediación víctima- infractor Mediación entre víctima y delincuente	Mediace mezi obětí a pachatelem
Reparation	Réparation	Schadenswiedergutmachung	Reparación	Odškodnění
Zero tolerance	Tolérance zero	„Zero tolerance“	Tolerancia cero	Nulová tolerance
Electronic monitoring	Contrôle électronique	Elektronische Fussfessel	Monitorización electrónica	Elektronické monitorování
Diversion [from criminal justice system]	Alternative	Diversion	Alternativas al sistema penal	„Odklon“ [od trestněprávního systému]

Prosecution	Procès	Strafverfolgung	Persecución	Trestní stíhání
Age of criminal responsibility	Age de responsabilité pénale	Strafmündigkeit	Mayoría de edad penal Edad de responsabilidad penal	Hranice trestní zodpovědnosti
Evaluation	évaluation	Evaluation	evaluación	Evaluaçe, vyhodnocení
Good practice	Bonne(s) pratique(s)	Good Practice ("Gute Praxis")	Buena(s) Practica(s)	„Osvědčené postupy“
Assessment	évaluation	Assessment	Valoración Asesoramiento (de problemas)	Posouzení [problému]
Juvenile delinquency	Délinquance juvénile	Jugendkriminalität	Delincuencia Juvenil	Kriminalita mládeže
Family therapy	Thérapie familiale	Familientherapie	Terapia familiar	Rodinná terapie
Curfew	Couvre-feu	Ausgangssperre (v Německu se v tomto kontextu neuplatňuje)	Toque de queda	Zákaz vycházení [např. pro mladistvé]
Caution	Avertissement	Verwarnung, Einstellung gegen Auflage	Amonestación (sólo por jueces)	Varování [udělené pachateli policií či státním zastupitelem]
Sentence	Sentence	Strafe/Strafmass	Sentencia U nezletilých: Medida	Rozsudek
Victimisation survey [i.e. survey of self-reported victimisation]	Enquête sur la victimisation	Opferbefragung	Encuesta sobre la victimización	Výzkum viktimizece [na základě zpráv obětí]
Probation	Sursis avec mise à l'épreuve Sursis probatoire	Bewährung	Suspensión condicional de la pena	Probace
Mentoring	<i>Mentoring</i>	Mentoring	Mentoring (Tutorización) Supervisor (no existe en España)	Mentoring
Community service	Travail d'intérêt général	gemeinnützige Arbeit(sstunden)	Servicio a la comunidad Trabajo en beneficio de la comunidad	Veřejně prospěšné práce
Crime prevention organised by the communities	Prévention de la délinquance organisée par la société civile	Kommunale Kriminalprävention	Prevención de la Delincuencia organizada por la sociedad civil	Prevence kriminality organizovaná komunitami
Youth work	Travail Juvénile	Jugendarbeit	Trabajo juvenil	Práce s mládeží

Violence prevention	Prévention de la Violence	Gewaltpraeventio n	Prevención de la Violencia	Prevence násilí
Integration	Integration	Integration	Integración	Integrace
Aftercare	Accompagne- ment	Nachsorge, ambulante Begleitung	Acompanamiento	Následná péče
Juvenile Justice System	Système de Justice Juvénile	Jugendgerichts- barkeit	Sistema de Justicia Juvenil	Systém soudnictví pro mládež

PŘEHLED OSVĚDČENÝCH POSTUPŮ PŘI PREVENCI RŮZNÝCH TYPŮ NÁSILÍ V EVROPSKÉ UNII

Autoři: Alex Stevens
Isabel Kesslerová
Katrin Steinacková

Překlad: Daniel Soukup

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14.října 12
150 21 Praha 5

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR
František Kurzweil
Naskové 3, Praha 5

Dáno do tisku: duben 2007

Vydání: první

Náklad: 150 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-058-8